

<https://doi.org/10.15388/vu.thesis.358>

<https://orcid.org/0000-0002-2222-0149>

VILNIAUS UNIVERSITETAS

Audrius Masiulevičius

Finansinėse ataskaitose auditoriaus
identifikuotų iškraipymų kokybinės
charakteristikos, ribojančios šių
iškraipymų priskyrimą aiškiai nesvarbių
iškraipymų kategorijai

DAKTARO DISERTACIJA

Socialiniai mokslai,
Vadyba (S 003)

VILNIUS 2022

Disertacija rengta 2017–2022 metais Vilniaus universitete.

Mokslinis vadovas – prof. habil. dr. Vaclovas Lakis (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, vadyba – S 003).

Gynimo taryba:

Pirmininkė – prof. dr. Rasa Subačienė (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, vadyba – S 003).

Nariai:

doc. dr. Dalia Daujotaitė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, vadyba – S 003),

prof. dr. Rasa Kanapickienė (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, vadyba – S 003),

prof. dr. Iveta Mietule (Rēzeknės technologiju akadēmija, Latvija, socialiniai mokslai, ekonomika – S 004),

prof. dr. Rimvydas Skyrius (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, vadyba – S 003).

Disertacija ginama viešame Gynimo tarybos posėdyje 2022 m. rugsėjo 29 d. 14 val. 00 min. Vilniaus universiteto Ekonomikos ir verslo administravimo fakulteto 402 auditorijoje.

Adresas: Saulėtekio al. 9 (II rūmai), LT-10222, Vilnius, Lietuva, tel. +370 5 236 6126; el. paštas evaf@evaf.vu.lt

Disertaciją galima peržiūrėti Vilniaus universiteto bibliotekoje ir Vilniaus universiteto interneto svetainėje adresu:

<https://www.vu.lt/naujienos/ivykiu-kalendorius/>

<https://doi.org/10.15388/vu.thesis.358>

<https://orcid.org/0000-0002-2222-0149>

VILNIUS UNIVERSITY

Audrius Masiulevičius

Qualitative characteristics of the
misstatements identified by the auditor
in the financial statements, limiting the
classification of these misstatements as
clearly trivial

DOCTORAL DISSERTATION

Social Sciences,
Management (S 003)

VILNIUS 2022

This dissertation was prepared between 2017 and 2022 at the Vilnius University.

Academic supervisor – Prof. Habil. Dr. Vaclovas Lakis (Vilnius University, Social Sciences, Management – S 003).

This doctoral dissertation will be defended in a public meeting of Dissertation Defence Panel:

Chairman – Prof. Dr. Rasa Subačienė (Vilnius University, Social Sciences, Management – S 003).

Members:

Doc. Dr. Dalia Daujotaitė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Management – S 003),

Prof. Dr. Rasa Kanapickienė (Vilnius University, Social Sciences, Management – S 003),

Prof. Dr. Iveta Mietule (Rezekne Academy of Technologies, Latvia, Social Sciences, Economics – S 004),

Prof. Dr. Rimvydas Skyrius (Vilnius University, Social Sciences, Management – S 003).

The dissertation will be defended at a public meeting of the Dissertation Defence Panel at 14:00 p.m. on September 29, 2022 in Meeting room 402 of the Faculty of Economics and Business Administration.

Address: 9 Saulėtekio Ave (II Building), LT-10222, Vilnius, Lithuania.

Phone No.: +370 5 236 6126; email: evaf@evaf.vu.lt.

The text of this dissertation can be accessed at the library of Vilnius University as well as on the website of Vilnius University:

<https://www.vu.lt/naujienos/ivykiu-kalendorius/>

SANTRUMPOS

TAS	Tarptautiniai audito standartai
TPUS	Tarptautinis peržiūros užduočių standartas
TUUS	Tarptautinis užtikrinimo užduočių standartas
SAB	JAV vertybinių popierių komisijos nuomonės apskaitos biuletenis
SAS	Pareiškimas dėl audito standartų
FRC	Finansinės atskaitomybės taryba
IASB	Tarptautinė apskaitos standartų valdyba
AASB	Australijos apskaitos standartų valdyba
EFRAG	Europos finansinės atskaitomybės patariamoji grupė
FA	Finansinės ataskaitos
LR	Lietuvos Respublika
ABĮ	Akcinių bendrovių įstatymas
JAV	Jungtinės Amerikos Valstijos
BDAR	Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas
KC	Kokybinė charakteristika

DISERTACIJOJE TAIKOMAS TERMINŲ IR PAVADINIMŲ VERTIMAS IŠ UŽSIENIO KALBOS

US SEC Staff Accounting Bulletin – JAV vertybinių popierių komisijos nuomonės apskaitos biuletenis;

Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB) – Jungtinių Amerikos Valstijų viešosios audito priežiūros institucija;

American Institute of Certified Public Accountants (AICPA) – Amerikos sertifikuotų viešųjų buhalterių institutas;

Statement on Auditing Standards – Pareiškimas dėl audito standartų;

International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB) – Tarptautinė audito ir užtikrinimo standartų valdyba;

Financial Reporting Council – Finansinės atskaitomybės taryba;

Federal Reserve Board – Federalinio rezervo valdyba;

International Accounting Standards Board – Tarptautinė apskaitos standartų taryba;

Financial Accounting Standards Board – Finansinės apskaitos standartų valdyba;

Australian Accounting Standards Board – Australijos apskaitos standartų valdyba;

European Financial Reporting Advisory Group – Europos finansinės atskaitomybės patariamoji grupė;

Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements – Finansinių ataskaitų rengimo ir pateikimo pagrindai;

European Securities and Markets Authority (ESMA) – Europos vertybinių popierių ir rinkų institucija;

Institute of Chartered Accountants in England and Wales (ICAEW) – Anglijos ir Velso privilegijuotų buhalterių institutas.

PAGRINDINĖS DISERTACIJOJE VARTOJAMOS SĄVOKOS

Vartotojai – finansinėse ataskaitose esančios informacijos vartotojai.

Aiškiai nesvarbūs iškraipymai – finansinėse ataskaitose esantys informacijos iškraipymai, kurių atskleidimas finansinių ataskaitų informacijos vartotojams neturėtų įtakos priimant ekonominius sprendimus ir nesuteiktų jiems naudingos informacijos.

Nereikšmingi iškraipymai – finansinėse ataskaitose esantys informacijos iškraipymai, kurių atskleidimas finansinių ataskaitų informacijos vartotojams gali turėti įtakos jų priimamiems ekonominiams sprendimams.

Reikšmingi iškraipymai – finansinėse ataskaitose esantys informacijos iškraipymai, kurių atskleidimas finansinių ataskaitų informacijos vartotojams turėtų įtakos jų priimamiems ekonominiams sprendimams.

Kokybinės charakteristikos – įmonės sandorių ir įvairių įvykių ar jų konteksto aplinkybės, dėl kurių įmonės finansinėse ataskaitose esantis net ir mažos sumos iškraipymas (ar keli iškraipymai kartu) gali paveikti įmonės pirminių finansinių ataskaitų informacijos vartotojų priimamus ekonominius sprendimus.

Informacijos reikšmingumas – informacija yra reikšminga, jeigu jos praleidimas, klaidingas pateikimas ar užgožimas galėtų pagrįstai turėti įtakos finansinių ataskaitų pirminių vartotojų ekonominiams sprendimams, priimamiems remiantis finansinėmis ataskaitomis apie konkrečią įmonę (IASB, 2018).

TURINYS

ĮVADAS	15
1. KOKYBINIŲ CHARAKTERISTIKŲ VAIDMUO VERTINANT FA AUDITO METU NUSTATYTUS IŠKRAIPYMUS.....	26
1.1. Aiškiai nesvarbių iškraipymų kategorijos reikšmė auditorių taikomoje reikšmingumo koncepcijoje.....	26
1.2. Kokybinių charakteristikų svarba vertinant FA audito metu nustatytus iškraipymus	43
1.3. Kokybinių charakteristikų ištirtumas ir tolesnių tyrimų poreikis ...	48
1.4. Kokybinių charakteristikų taikymo problematika.....	56
1.5. Pagrindinių kokybinių charakteristikų identifikavimas ir sisteminimas.....	66
1.6. Pagrindiniai finansinėse ataskaitose pateikiamos informacijos vartotojai	79
2. KOKYBINIŲ CHARAKTERISTIKŲ, RIBOJANČIŲ FINANSINIŲ ATASKAITŲ IŠKRAIPYMŲ PRISKYRIMĄ PRIE AIŠKIAI NESVARBIŲ, TYRIMO METODOLOGIJA.....	86
2.1. Tyrimo architektūros pagrindimas.....	86
2.2. Ekspertinio vertinimo metodika	95
2.3. Anketinės apklausos metodika	101
2.4. Tyrimo metu naudotų matavimo priemonių patikimumas	107
2.5. Surinktų tyrimo duomenų analizės metodai ir tyrimo apribojimai	116

3. KOKYBINĖS CHARAKTERISTIKOS, RIBOJANČIOS IŠKRAIPYMŲ PRISKYRIMĄ AIŠKIAI NESVARBIŲ IŠKRAIPYMŲ KATEGORIJAI: TYRIMO REZULTATAI IR JŲ REIKŠMĖ.....	121
3.1. Ekspertinio vertinimo tyrimo duomenų analizė	121
3.2. Smulkiųjų investuotojų apklausos tyrimo respondentų charakteristikos	125
3.3. Smulkiųjų investuotojų apklausos tyrimo duomenų analizė	128
3.4. Profesionalių investuotojų apklausos tyrimo duomenų analizė ...	138
3.5. Tyrimo hipotezių apibendrinimas	142
3.6. Tyrimo rezultatų reikšmė reikšmingumo vertinimo procesui	144
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	149
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	157
PRIEDAI	181
SANTRAUKA (SUMMARY OF DOCTORAL DISSERTATION).....	235
PUBLIKACIJŲ SĄRAŠAS	272

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Reikšmingumo apibrėžtys.....	28
2 lentelė. Aiškiai nesvarbių iškraipymų kiekybinis vertinimas.....	33
3 lentelė. Reikšmingumo kategorijų palyginimas.....	35
4 lentelė. Kokybinių charakteristikų apibrėžtys.....	44
5 lentelė. Mokslininkų teiginiai apie kokybinių charakteristikų taikymą.....	49
6 lentelė. Kokybinių charakteristikų tyrimų rezultatai.....	51
7 lentelė. Audito srities mokslinių tyrimų poreikis.....	55
8 lentelė. Auditorių, vartotojų ir rengėjų reikšmingumo lygio skirtumai	62
9 lentelė. Pelno siekiančios įmonės veiklos tikslas.....	69
10 lentelė. Pagrindinių kokybinių charakteristikų sąrašas	71
11 lentelė. Kitos profesinėje literatūroje minimos kokybinės charakteristikos	77
12 lentelė. Finansinių ataskaitų informacijos vartotojų grupės.....	80
13 lentelė. Pragmatizmo filosofinio požiūrio bruožai.....	88
14 lentelė. Ekspertų skaičius kokybiniams tyrimams	96
15 lentelė. Ekspertinio vertinimo dalyviai.....	99
16 lentelė. Informacijos išsamumo skalės adaptavimas lietuvių kalbai	100
17 lentelė. Informacijos aktualumo skalės adaptavimas lietuvių kalbai	101
18 lentelė. Imties dydžio nustatymo formulės	103

19 lentelė. Investuotojų anketinės apklausos klausimų išdėstymo eiliškumas	105
20 lentelė. Informacijos naudingumo skalės adaptavimas lietuvių kalbai	106
21 lentelė. KMO ir Bartleto sferiškumo vertės informacijos naudingumo skalėms.....	109
22 lentelė. Faktorinės analizės rezultatai. Konstrukto aprašomoji statistika	110
23 lentelė. Ekspertų ir smulkiųjų investuotojų apklausos patikimumas.....	112
24 lentelė. Profesionalių investuotojų apklausos patikimumas.....	113
25 lentelė. Investuotojų apklausos grupių (skirtingo klausimų eiliškumo anketų) pasiskirstymas	115
26 lentelė. Ekspertinės apklausos apie pagrindinių kokybinių charakteristikų sąrašo išsamumą rezultatai.....	121
27 lentelė. Ekspertinės apklausos apie pagrindinių kokybinių charakteristikų sąrašo aktualumą rezultatai	122
28 lentelė. Kokybinių charakteristikų apsvaistymo vertinant iškraipymus ekspertinės apklausos rezultatai	124
29 lentelė. Respondentų (smulkiųjų investuotojų) charakteristikos (kontroliniai klausimai).....	127
30 lentelė. Respondentų (profesionalių investuotojų) charakteristikos (kontroliniai klausimai).....	139
31 lentelė. Smulkiųjų ir profesionalių investuotojų tyrimo rezultatų palyginimas.....	141
32 lentelė. Tyrimo hipotezių apibendrinimas	142

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Finansinių ataskaitų iškraipymų reikšmingumo kategorijos	30
2 pav. Klasikinis iškraipymų reikšmingumo vertinimo procesas.....	41
3 pav. Kokybinių charakteristikų grupės	45
4 pav. Kokybinių charakteristikų taikymo problematikos žemėlapis ...	57
5 pav. Iškraipymų vertinimas priklausomai nuo sukeliamų.....	67
6 pav. Finansinių ataskaitų informacijos vartotojų grupės.....	82
7 pav. Filosofinis tyrimo požiūris.....	87
8 pav. Tyrimo metodikos architektūra.....	90
9 pav. Tyrimo modelis	92
10 pav. Ekspertinio vertinimo etapai	95
11 pav. Apklauskos atlikimo etapai.....	102
12 pav. Imties dydžio nustatymo rezultatai	104
13 pav. Surinktų tyrimo duomenų analizės metodai.....	116
14 pav. Tyrimo respondentų palyginimas su Lietuvos investuotojo paveikslu pagal amžių ir lytį	125
15 pav. Informacijos apie neišpildytus analitikų lūkesčius naudingumas smulkiesiems investuotojams	128
16 pav. Informacijos apie grynojo pelno ir pajamų augimo tendencijų pasikeitimą (mažėjimą) naudingumas smulkiesiems investuotojams .	130
17 pav. Informacijos apie grynojo pelno pasikeitimą (patirtą nuostolį) naudingumas smulkiesiems investuotojams	131

18 pav. Informacijos apie finansinėse ataskaitose neatskleistą darbuotojų skaičių ir tai lėmusią baudą naudingumas smulkiesiems investuotojams	132
19 pav. Informacijos apie pažeistą paskolų sutartyse nustatytą reikalavimą dėl grynojo pelno dydžio ir tai lėmusią baudą naudingumas smulkiesiems investuotojams	134
20 pav. Informacijos apie neapskaitytas pajamas naudingumas smulkiesiems investuotojams	135
21 pav. Informacijos apie klaidingai apskaitytas pajamas ir tai lemiančią vadovybės premiją naudingumas smulkiesiems investuotojams	137
22 pav. Atsargaus iškraipymų reikšmingumo vertinimo procesas	146

PRIEDŲ SĄRAŠAS

1 priedas. Apžvelgtų pagrindinių mokslinių tyrimų (kokybinių charakteristikų ir aiškiai nesvarbių iškraipymų tematika) suvestinė...	181
2 priedas. Skirtingoje literatūroje pateikiamų kokybinių charakteristikų palyginimas	187
3 priedas. Ekspertinės apklausos anketa	191
4 priedas. Investuotojų apklausos anketa.....	199
5 priedas. Investuotojų apklausos anketų (skirtingų) statistika	228
6 priedas. Investuotojų apklausos aprašomoji statistika	230
7 priedas. Investuotojų apklausos (dėl neatskleisto darbuotojų skaičiaus) blokuotųjų duomenų dispersinės analizės ANOVA statistiniai SPSS skaičiavimai	231
8 priedas. Investuotojų apklausos (dėl sutarčių sąlygų nesilaikymo) blokuotųjų duomenų dispersinės analizės ANOVA statistiniai SPSS skaičiavimai	232
9 priedas. Investuotojų apklausos (dėl pajamų neapskaitymo) blokuotųjų duomenų dispersinės analizės ANOVA statistiniai SPSS skaičiavimai	233
10 priedas. Investuotojų apklausos (dėl vadovybės premijos) blokuotųjų duomenų dispersinės analizės ANOVA statistiniai SPSS skaičiavimai	234

ĮVADAS

Temos aktualumas. Finansinės ataskaitos yra vienas iš pagrindinių (Pepi, 2016) ir viešai prieinamų informacijos šaltinių, atskleidžiantis įmonės veiklą ir finansinius rezultatus, todėl svarbu užtikrinti, kad finansinėse ataskaitose nebūtų iškreipimų ar netikslumų. Finansinių ataskaitų auditas yra vienas iš būdų didinti finansinių ataskaitų patikimumą. Vis dėlto, nors audituota informacija turėtų būti suprantama kaip patikima, objektyvi ir tiksli (Daujotaitė ir kt., 2015), tačiau yra mokslininkų, pabrėžiančių, jog, nepaisant atliekamo finansinių ataskaitų audito, žlunga vis daugiau audituojamų įmonių visame pasaulyje (Mackevičius ir Subačienė, 2018). Tiek audito profesija, tiek ir audito kokybė yra problemiškas klausimas ir pastaruoju laikotarpiu sulaukia kritikos (Peterson, 2019; Sjam, 2020; Athira ir Baag, 2021). Išorės informacijos vartotojai (pvz., smulkieji investuotojai) negali gauti jokių konfidencialių duomenų apie įmonę, todėl priimant ekonominius sprendimus finansinės ataskaitos jiems gali būti vienintelis viešai prieinamas informacijos šaltinis. Vis dėlto pirmas žingsnis turėtų būti audito kokybės užtikrinimas ir gerinimas. Pagerinus finansinių ataskaitų audito kokybę, pačių finansinių ataskaitų patikimumas atitinkamai pagerės kaip didesnės audito kokybės rezultatas.

Nors finansinių ataskaitų iškreipimai dažnai suprantami kaip klaidingai pateikti matematiškai išmatuojami duomenys (pajamos, turtas, pelnas ir kt.), tačiau ataskaitos gali būti iškreiptos ir dėl priežasčių (kokybinės charakteristikos), kurias matematiškai įvertinti sudėtinga arba net neįmanoma, pavyzdžiui, neatskleista informacija apie numatomą įmonės likvidavimą. Iškreipimų finansinėse ataskaitose gali atsirasti dėl netyčinių klaidų, tačiau juos taip pat gali lemti ir tyčiniai rengėjų veiksmai, pavyzdžiui, apgaulė siekiant asmeninės naudos. Kadangi kokybinės charakteristikas išmatuoti ir įvertinti sudėtinga, finansinių ataskaitų rengėjai gali lengviau manipuliuoti finansinėse ataskaitose pateikiamais duomenimis.

Kokybinis požiūris įgyja vis didesnę reikšmę šiuolaikinėje verslo aplinkoje, nes yra padidėjusi nestruktūrizuotų duomenų apimtis (David ir Abeysekera, 2021). Grėsmė, kylanti iš rėmimosi kiekybinėmis charakteristikomis ir nepakankamo kokybinių charakteristikų vertinimo, yra seniai pripažįstama audito reikšmingumo koncepcijoje (Legoria ir kt., 2013). Galima paminėti, kad Amerikos vertybinių popierių biržos komisija pasisako už detalesnę kokybinių charakteristikų svarstymą (Brennan ir Gray, 2005; Audsabungrungrat ir kt., 2016).

Vis dėlto ne visos klaidos ar iškraipymai yra svarbūs finansinių ataskaitų informacijos vartotojams ir turi įtakos jų sprendimams. Finansinių ataskaitų audito, vieno iš pagrindinių nepriklausomų finansinių ataskaitų kontrolės būdų, pagrindinis tikslas ir yra identifikuoti iškraipymus, turinčius įtakos finansinių ataskaitų informacijos vartotojų sprendimams. Kitaip tariant, tikslas yra nustatyti ne visus, o reikšmingus iškraipymus. Būtent reikšmingumo koncepcija, apimanti kiekybines ir kokybines charakteristikas, padeda įvertinti informacijos svarbą. Ši koncepcija yra esminė, siekiant finansinių ataskaitų patikimumo (Libby ir Brown, 2013; Choudhary ir kt., 2019a; David ir Abeysekera, 2021). Kad ir kaip būtų, iki šių dienų išlieka sudėtinga šią koncepciją taikyti praktiškai (DeZoort ir kt., 2019).

Audito praktikoje kyla klausimų, kaip auditoriui išvengti klaidų sprendžiant, kuri informacija finansinių ataskaitų informacijos vartotojams yra reikšminga (Raziūnienė ir Verbickaitė, 2019b). Audito standartai nereikalauja taisyti nereikšmingų iškraipymų, todėl auditoriai ir audituojamų įmonių vadovybė turi galimybę išvengti net ir identifikuotų iškraipymų taisymo. Kai kurie reguliuotojai sunerimę, kad tai gali mažinti finansinių ataskaitų kokybę ir patikimumą (Asare ir kt., 2019a). Per didelis pasitikėjimas kiekybinėmis charakteristikomis, nepakankamai vertinant kokybines charakteristikas, gali lemti, jog bus neatskleisti kiekybiškai nesvarbūs, tačiau kokybiškai reikšmingi iškraipymai ir taip sukompromituota finansinės atskaitomybės kokybė (Ng ir Tan., 2007). Auditas yra sudėtinga sritis, kurią reikia toliau tirti ir plėsti turimas žinias (Corte ir kt., 2008). Išsamiai suprantant finansinių ataskaitų iškraipymų kokybines charakteristikas būtų galima geriau apibrėžti, kurie iškraipymai yra svarbūs finansinių ataskaitų informacijos vartotojų ekonominiams sprendimams. Audito profesija turi nuolatos vystytis ir teikti daugiau pridėtinės vertės finansinių ataskaitų informacijos vartotojams (Deliu, 2018), todėl detalesnės mokslo žinios apie kokybines charakteristikas būtų svarus žingsnis gerinant audito kokybę. Atitinkamai aukštesnės kokybės auditas prisidėtų prie kokybiškesnių finansinių ataskaitų rengimo ir suteiktų investuotojams naudingesnės informacijos priimant ekonominius sprendimus (Crucean ir Hategan, 2019).

Mokslinė problema ir jos iširtumas. Nuodugnus kokybinių charakteristikų taikymas vertinant finansinių ataskaitų iškraipymus yra būtinas, siekiant finansinių ataskaitų patikimumo. Pasikliauti vien kiekybinėmis charakteristikomis yra nepriimtina (Dezoort ir kt., 2003). Nors taikant kartu kiekybines ir kokybines charakteristikas galima gerinti finansinių ataskaitų audito kokybę ir kartu visą ekonomiką (Span ir kt., 2010;

DeFond ir Zhang, 2014), tačiau iki šiol tiek finansinių ataskaitų rengėjai (Acito ir kt., 2019), tiek ir dalis auditorių (Commerford ir kt., 2018; DeZoort ir kt., 2019; Green and Cheng, 2019) nepakankamai apsvarsto kokybines charakteristikas sprenddami apie nustatytų iškraipymų svarbą. Ribotos mokslo žinios ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje apie tai, kaip finansinių ataskaitų informacijos vartotojai interpretuoja kokybines charakteristikas, yra viena iš pagrindinių priežasčių, lemiančių, jog auditoriai labiau orientuojasi į kiekybines charakteristikas ir skiria nepakankamai dėmesio kokybinėms charakteristikoms.

Dauguma mokslinių tyrimų buvo skirta išsiaiškinti, ar auditoriai taiko kokybines charakteristikas. Ir nors mokslininkų (Acito ir kt., 2019; DeZoort ir kt., 2019; Commerford ir kt., 2018; Emby ir Pecchiari, 2013; Green and Cheng, 2019; McKee ir Eilifsen, 2000; Legoria ir kiti, 2013) tyrimai išryškino nepakankamo kokybinių charakteristikų taikymo problematiką, tačiau detalių siūlymų, kaip tai spręsti, nepateikė. Iki šiol tik keletas tyrimų (Cacho ir kt., 2012; Corte ir kt., 2010; Manita ir kt., 2011) kompleksiskai nagrinėjo tam tikrų kokybinių charakteristikų svarbą, tačiau tiek atlikti tyrimai buvo orientuoti ne į finansinių ataskaitų informacijos vartotojus, tiek tyrėjų gauti rezultatai prieštaravo vieni kitiems. Nuo šių tyrimų atlikimo praėjo ne vieneri metai, todėl sparčiai besikeičiančioje verslo aplinkoje reikalingi papildomi tyrimai. Be kita ko, išsamiausi kokybinių charakteristikų pavyzdžiai, į kuriuos duoda nuorodas dauguma tyrėjų (1 priedas), yra pateikiami profesiniuose standartuose, kurie išleisti 1999 (SAB 99) ir 2009 (450 TAS) metais. Nuo to laiko standartai nebuvo atnaujinti ar išplėsti, todėl šiandien vis dar trūksta pagrindinio kokybinių charakteristikų sąrašo, kuris būtų sudarytas atsižvelgiant į išaugusias kibernetinio saugumo ar klimato kaitos grėsmes.

Atlikti iškraipymų reikšmingumo tyrimai (Ng ir Tan, 2007; Libby ir Kinney 2000) rodo, kad kokybinių charakteristikų svarstymas yra itin aktualus, kur nustatyti iškraipymai kiekybiniu požiūriu yra nereikšmingi, tačiau dauguma iki šiol atliktų tyrimų analizavo būtent reikšmingus iškraipymus (Choudhary ir kt., 2019b). Apskaitos ir audito reguliuotojai ir standartų leidėjai į nereikšmingų iškraipymų taisymą finansinėse ataskaitose dėmesį atkreipė tik apie 2008 m. (Choudhary ir kt., 2021). Ir nors literatūroje galima rasti keletą tyrimų apie nereikšmingus iškraipymus, tačiau trečioji iškraipymų kategorija – aiškiai nesvarbūs iškraipymai – ir jų ryšys su kokybinėmis charakteristikomis iki šiol nėra tirtas.

Taip pat vienas iš svarbesnių iki šiol atliktų kokybinių charakteristikų tyrimų ribotumų – neatsižvelgimas į tai, kas svarbu finansinių ataskaitų

informacijos vartotojams, nors finansinių ataskaitų audito tikslas yra nustatyti iškraipymus, kurie yra svarbūs vartotojams (Masiulevičius ir Lakis, 2018). Visa reikšmingumo koncepcija yra orientuota į investuotoją, tačiau literatūroje trūksta žinių apie investuotojo reikšmingumo vertinimą ir sprendimų priėmimą (DeZoort ir kt., 2019). Svarbi problema yra tai, kad daug nežinoma apie finansinių ataskaitų informacijos vartotojus ir vartotojų prielaidas (Schipper, 2007). Paradoksalu, kad finansinių ataskaitų audito tikslas yra didinti vartotojų pasitikėjimą finansinėmis atskaitomis, o kurie iškraipymai yra svarbūs – sprendžiama pagal auditorius, o ne vartotojus. Svarbu tirti ir išsiaiškinti, kokia informacija yra naudinga finansinių ataskaitų informacijos vartotojams, kurios kokybinės charakteristikos jiems yra aktualios, tačiau dauguma tyrimų (1 priedas) buvo orientuota ne į vartotojų, bet į auditorių ar rengėjų požiūrį. Juo labiau kad nė viename tyrime iki šiol kompleksiskai netirta kokybinių charakteristikų svarba iš vartotojų požiūriu. Be kita ko, daugelis reikšmingumo (apimančio kiekybines ir kokybines charakteristikas) tyrimų yra atlikta Jungtinėse Amerikos Valstijose (Brennan ir Gray, 2005), o Europoje, ir Lietuvoje (Raziūnienė ir Verbickaitė, 2017), iki šiol mažai dėmesio skiriama šioms problemoms spręsti.

Verta pažymėti, kad kokybinės charakteristikos ir jų įtaka nustatytus iškraipymus priskiriant prie aiškiai nesvarbių finansinių ataskaitų iškraipymų kategorijos nebuvo tirta nei Lietuvoje, nei kitur pasaulyje. Ir nors įvairūs minėti mokslininkai akcentavo šią sritį kaip svarbią mokslui, tačiau tyrimų, ypač siejant su aiškiai nesvarbiais iškraipymais, neatliko. Finansinių ataskaitų auditas Lietuvoje atliekamas pagal tarptautinius audito standartus, plačiai taikomus visame pasaulyje. Net jeigu taikomi ir skirtingi audito standartai, jie yra panašūs visame pasaulyje (Hallman ir kt., 2021). Dėl to tirti šią sritį yra svarbu ne tik Lietuvos mokslininkams ar praktikams, nes tyrimo rezultatai galės būti taikomi visame pasaulyje ir tai leis plėsti tarptautines audito srities mokslo žinias, kurti naujus audito modelius, tobulinti audito standartus, gerinti auditorių darbo kokybę.

Darbo objektas:

Finansinių ataskaitų iškraipymų kokybinės charakteristikos.

Darbo tikslas:

Pagrįsti finansinėse ataskaitose identifikuotų aiškiai nesvarbių iškraipymų kaupimo poreikį, nustatant iškraipymų kokybines charakteristikas, ribojančias šių iškraipymų priskyrimą aiškiai nesvarbių iškraipymų kategorijai.

Darbo tikslui pasiekti keliami uždaviniai:

1. Išanalizavus mokslinę literatūrą ir praktiškai auditorių taikomą reikšmingumo koncepcijos metodą, pagrįsti finansinėse ataskaitose auditoriaus identifikuotų iškraipymų teisingo priskyrimo aiškiai nesvarbių iškraipymų kategorijai reikšmę bei kokybinių charakteristikų svarbą.
2. Susisteminius atliktus kokybinių charakteristikų mokslinius tyrimus, apibendrinti kokybinių charakteristikų taikymo problemas ir identifikuoti tolesnių tyrimų poreikį.
3. Remiantis atlikta literatūros analize nustatyti pagrindinius finansinėse ataskaitose pateikiamos informacijos vartotojus kaip svarbiausius empirinio tyrimo respondentus.
4. Identifikavus mokslinėje ir praktinėje audito literatūroje dažniausiai minimas finansinių ataskaitų iškraipymų kokybines charakteristikas bei remiantis ekspertinio vertinimo tyrimo duomenimis sudaryti pagrindinių kokybinių charakteristikų sąrašą.
5. Remiantis empirinio tyrimo rezultatais nustatyti finansinių ataskaitų iškraipymų kokybinių charakteristikų informacijos teikiamą naudą finansinių ataskaitų informacijos vartotojams priimant investavimo sprendimus ir taip pagrįsti arba paneigti aiškiai nesvarbių iškraipymų kaupimo poreikį.
6. Gautų tyrimo duomenų bei atliktos literatūros analizės pagrindu sudaryti atnaujintą iškraipymų reikšmingumo vertinimo procesą.

Ginamieji teiginiai

1. Kadangi egzistuoja finansinių ataskaitų iškraipymų kokybinės charakteristikos, kuriomis pasižymintys ir aiškiai nesvarbūs (kiekybiniu požiūriu) iškraipymai labiau suteikia naudingos informacijos smulkiesiems investuotojams nei nesuteikia, auditorius turėtų kaupti visus identifikuotus finansinių ataskaitų iškraipymus, iš jų ir aiškiai nesvarbius.
2. Finansinių ataskaitų iškraipymų kokybinės charakteristikos:
  - (1) atskleidžiančios pajamų augimo tendencijos pasikeitimą (mažėjimą);
  - (2) atskleidžiančios grynojo pelno pasikeitimą (nuostolį) ir
  - (3) klaidingai apskaitytos pajamos, lemiančios vadovybės premiją,riboja iškraipymų, pasižyminčių bent viena iš šių charakteristikų, priskyrimą aiškiai nesvarbių iškraipymų kategorijai.
3. Finansinių ataskaitų kokybinio iškraipymo sukiamų finansinių padarinių dydis (kiekybiniu požiūriu) turi teigiamą įtaką smulkiųjų investuotojų suvokiamam informacijos naudingumui, kurį suteikia kokybinis iškraipymas kartu su sukiamais finansiniais padariniais.

Mokslinis darbo naujumas

1. Atsiliepiant į tarptautinės mokslininkų bendruomenės siūlymus ateities tyrimams, išplėtos mokslo žinios identifikuojant svarbiausias finansinių ataskaitų iškraipymų kokybines charakteristikas ir nustatant kokybinių charakteristikų suteikiamą informacinę naudą smulkiesiems investuotojams.
2. Atliktas aiškiai nesvarbių iškraipymų kategorijos palyginimas su kitomis iškraipymų kategorijomis leido pagrįsti teisingo finansinėse ataskaitose identifikuotų iškraipymų priskyrimo aiškiai nesvarbiems iškraipymams svarbą ir taip išplėsti šiuolaikinį mokslinį požiūrį, kad svarbu ne tik teisingai klasifikuoti iškraipymus į reikšmingus ar nereikšmingus, bet ir tinkamai apsvarstyti visą informaciją iškraipymus priskiriant aiškiai nesvarbių iškraipymų kategorijai.
3. Identifikavus ir įvertinus literatūroje minimas finansinių ataskaitų informacijos vartotojų grupes, išplėstas šiuolaikinis klasifikavimas ir iš pirminių finansinių ataskaitų informacijos vartotojų išskirti aktyvūs

investuotojai (smulkieji akcininkai), kurie yra pagrindiniai finansinių ataskaitų informacijos vartotojai.

4. Remiantis literatūros analize ir ekspertiniu vertinimu sudarytas 15 pagrindinių kokybinių charakteristikų sąrašas, kuris galės būti taikomas tiek Lietuvos, tiek ir užsienio mokslininkų atliekant tolesnius tyrimus ar analizuojant, kokią įtaką kokybinės charakteristikos turi kitoms finansinių ataskaitų informacijos vartotojų grupėms.
5. Pirmą kartą tiek Lietuvoje, tiek pasaulyje atliktas išsamus empirinis tyrimas, siekiant užpildyti mokslinių tyrimų spragą ir išplėsti mokslo žinias apie aiškiai nesvarbius finansinių ataskaitų iškraipymus bei jų sąveiką su kokybinėmis charakteristikomis.
6. Pirmą kartą patvirtinta, kad yra finansinių ataskaitų iškraipymų kokybinės charakteristikos, kuriomis pasižymintys aiškiai nesvarbūs (kiekybiniu požiūriu) iškraipymai suteikia labiau naudingos nei nenaudingos informacijos smulkiesiems investuotojams.
7. Sudarytas atsargaus iškraipymų reikšmingumo vertinimo procesas apima ne tik reikšmingus ir nereikšmingus iškraipymus, bet ir iškraipymų priskyrimo aiškiai nesvarbių iškraipymų kategorijai ribojimus.

Praktinis darbo reikšmingumas

1. Sugrupuoti pagrindiniai, pirminiai ir kiti finansinių ataskaitų informacijos vartotojai nurodo auditoriams, kurių finansinių ataskaitų informacijos vartotojų poreikiai pirmiausia turėtų būti vertinami sprendžiant dėl identifikuotų iškraipymų reikšmingumo.
2. Sudarytas pagrindinių kokybinių charakteristikų sąrašas gali būti praktiškai taikomas auditorių. Taikant šį sąrašą mažėtų rizika, kad svarbios kokybinės charakteristikos nebus apsvaistytos ir atitinkamai finansinėse ataskaitose gali likti neišaiškinti reikšmingų iškraipymų.
3. Disertacijoje atliktu empiriniu tyrimu patvirtinta, kad kiekybiniu požiūriu aiškiai nesvarbūs iškraipymai, pasižymintys kokybinėmis charakteristikomis, gali suteikti naudingos informacijos smulkiesiems investuotojams. Tai leidžia teigti, kad auditoriai turėtų kaupti visus audito

metu identifikuotus iškraipymus, net jeigu pagal preliminarų vertinimą jie ir būtų vertinami kaip aiškiai nesvarbūs iškraipymai.

4. Išdėstyta kokybinių charakteristikų taikymo problematika ir atliktas empirinis tyrimas leidžia teigti, kad 450 tarptautinis audito standartas „Audito metu nustatytų iškraipymų vertinimas“ turėtų būti tobulinamas (1) numatant reikalavimą auditoriams kausti visus audito metu identifikuotus iškraipymus, iš jų ir aiškiai nesvarbius, bei (2) atnaujinant standartą ir įtraukiant reikalavimą auditoriams apsvarstyti pagrindines kokybines charakteristikas.
5. Sudarytas atsargaus iškraipymų reikšmingumo vertinimo procesas galės būti taikomas auditorių praktikoje, užtikrinant visų iškraipymų kaupimą ir atsižvelgimą į tyrimu patvirtintas kokybines charakteristikas, kurios riboja iškraipymų priskyrimą aiškiai nesvarbių iškraipymų kategorijai.
6. Netiesiogiai patvirtinti rezultatai, kad auditoriaus taikomi reikšmingumai yra gerokai didesni, negu investuotojas tikėtusi, atskleidžia ir patvirtina, jog auditorių taikomos kiekybinės reikšmingumo ribos yra per didelės. Auditoriai turėtų peržiūrėti taikomus kiekybinio reikšmingumo vertinimo dydžius, apsvarstyti jų mažinimo reikalingumą.

Disertacijos loginė struktūra

Pirmas disertacijos skyrius skiriamas teorinei analizei. Šioje analizėje visų pirma yra pagrindžiama iškraipymų priskyrimo aiškiai nesvarbių iškraipymų kategorijai svarba. Taip pat analizuojama ir kokybinių charakteristikų svarba. Teorinės dalies analizė apima ir kokybinių charakteristikų problematikos nagrinėjimą disertacijos aktualumui pagrįsti.

Pirmame skyriuje nustatomi pagrindiniai finansinių ataskaitų informacijos vartotojai. Atitinkamai empiriniame tyrime būtent šie vartotojai yra apklausiami. Paskutiniame teorinės dalies poskyryje identifikuojamos pagrindinės kokybinės charakteristikos, kurios toliau analizuojamos empiriniame tyrime.

Antras disertacijos skyrius skiriamas tyrimo metodikai ir jai pagrįsti. Šioje dalyje pagrįsta taikyta tyrimo filosofija. Sudaryta tyrimo metodikos architektūra. Suformuotos tyrimo hipotezės numatant pagrindinius tyrimo metodus uždaviniams įvykdyti ir tyrimo tikslui pasiekti. Antroje disertacijos

dalyje taip pat atliktas tyrimo metu naudotų matavimo priemonių patikimumo vertinimas.

Trečiame disertacijos skyriuje išnagrinėti ir įvertinti tyrimo metu surinkti duomenys bei gauti rezultatai. Atlikta ekspertinio vertinimo metu surinktų duomenų analizė. Aptartos pagrindinio empirinio tyrimo metu apklaustų respondentų charakteristikos. Šioje disertacijos dalyje pateikti skaičiavimų rezultatai skirti hipotezėms patvirtinti ar nepatvirtinti. Trečio skyriaus pabaigoje apibendrintos tyrimo hipotezės ir aptarta tyrimo rezultatų reikšmė.

Mokslinio darbo tyrimo metodai

Pirmame skyriuje, apžvelgiant finansinių ataskaitų iškraipymų bei jų kokybinių charakteristikų mokslinę literatūrą ir iki šiol atliktus tyrimus, taikyta loginė ir lyginamoji analizė, sintezė ir apibendrinimas.

Empiriniam tyrimui naudoti mišrūs tyrimo metodai. Kokybinio tyrimo dalyje buvo apklausiami ekspertai. Taikyta anketinė apklausa internetu. Surinkti ekspertinės apklausos duomenys taikyti antrame, kiekybiniame tyrime apklausiant finansinių ataskaitų informacijos vartotojus – investuotojus. Kiekybinio tyrimo dalyje taip pat taikyta anketinė apklausa internetu. Prieš investuotojų apklausą atliktas bandomasis tyrimas, kurio metu buvo tikrinama sudaryta anketa, jos pildymo laikas ir klausimų suprantamumas. Gautų rezultatų patikimumui padidinti taikytas dviejų anketų principas, platinos dvi anketos su vienodais klausimais, tačiau skirtingu klausimų eiliškumu. Siekiant įvertinti skirtingomis anketomis surinktų duomenų pasiskirstymo tolygumą, atlikti *Levene ir Anova* testai. Nustačius duomenų pasiskirstymo netolygumą, duomenys nebuvo vertinami ir jais nebuvo remiamasi patvirtinant / nepatvirtinant hipotezes.

Tyrimo duomenys buvo analizuojami taikant statistinės analizės ir duomenų apdorojimo programinį paketą IBM SPSS Statistics 28. Pagrindiniai naudoti kiekybinių duomenų analizės metodai: faktorinė analizė, patikimumo analizė (Cronbach alpha). Tikrinant iškeltas hipotezes taikytas kokybinis duomenų interpretavimas bei atlikta t testas vienai imčiai ir blokuotųjų duomenų dispersinė analizė ANOVA.

Mokslinio darbo rezultatų aprobavimas ir sklaida

Straipsniai recenzuojamuose ir tęstiniuose periodiniuose mokslo leidiniuose:

1. Lakis, V., Masiulevičius, A. (2017). Acceptable audit materiality for users of financial statements. *Vadyba / Journal of Management*, 2(31), 117-125. ISSN 1648-7974.
2. Lakis, V., Masiulevičius, A. (2018). RACHUNKOWOŚĆ KREATYWNA: STRATEGIE POZYTYWNE I NEGATYWNE. *Przedsiębiorstwo & Finanse*, 2(21), 39-54. ISSN 2084-1361.
3. Masiulevičius, A., Lakis, V. (2018). Differentiation of performance materiality in audit based on business needs, *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 6(1), 115–124. Prieiga per internetą: [http://doi.org/10.9770/jesi.2018.6.1\(9\)](http://doi.org/10.9770/jesi.2018.6.1(9))
4. Masiulevičius A. (2022). Identification of key qualitative characteristics used to assess the significance of misstatements identified in the financial statements. *Buhalterinės apskaitos teorija ir praktika*, (25), p. 2. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.15388/batp.2022.41>
5. Masiulevičius, A., Lakis, V. (2022). Application of Qualitative Characteristics to Evaluate Misstatements in Financial Statements: Evidence from Factual Audit Data. *Ekonomika*, priimtas spausdinimui.

Pranešimai tarptautinėse mokslinėse konferencijose:

1. Lakis, V., Masiulevičius, A. (2017). Acceptable audit materiality for users of financial statements. *12th International Scientific – Methodical Conference SUSTAINABLE REGIONAL DEVELOPMENT: ECONOMICAL, MANAGEMENT AND TECHNOLOGICAL POSSIBILITIES*, 2017 m. spalio 27-28 d., Lietuva.
2. Masiulevičius, A., Lakis, V. (2018). Differentiation of performance materiality in audit based on business needs. *International Scientific Conference ACCOUNTING, AUDIT, ANALYSIS: SCIENCE AND STUDIES RETROSPECTIVE AND PERSPECTIVE*, 2018 m. vasario 8-9 d., Lietuva.

3. Masiulevičius, A., Lakis, V. (2021). Application of Qualitative Characteristics to Evaluate Misstatements in Financial Statements: Evidence from Factual Audit Data. *International Scientific Conference ACCOUNTING, AUDIT, ANALYSIS: TRANSFORMATION OF SCIENCE AND BUSINESS IN NEW ECONOMIC REALITY*. 2021 m. lapkričio 25-26 d., Lietuva.

Disertacijos apimtis

Darbo apimtis 234 puslapiai, įskaitant priedus. Pateikti 22 paveikslai, 32 lentelės ir 10 priedų.

1. KOKYBINIŲ CHARAKTERISTIKŲ VAIDMUO VERTINANT FA AUDITO METU NUSTATYTUS IŠKRAIPYMUS

1.1. Aiškiai nesvarbių iškraipymų kategorijos reikšmė auditorių taikomoje reikšmingumo koncepcijoje

Finansinės ataskaitos yra pagrindinis dokumentas, kuriame pateikiama informacija apie įmonės veiklą, finansinę būklę ir tam tikro laikotarpio veiklos rezultatus. Už finansinių ataskaitų rengimą yra atsakinga įmonės vadovybė. Ir nors šios ataskaitos turėtų būti parengtos be iškraipymų, pateikti tikrą ir teisingą vaizdą apie įmonės veiklą ir finansus, tačiau nėra garantijų, kad ataskaitose nebus reikšmingų iškraipymų. Klaidos gali iškreipti tikrąjį vaizdą apie įmonės finansinę padėtį. Kita vertus, klaidos gali būti ir nereikšmingos, pavyzdžiui, apvalinimo klaidos, kurios apčiuopiamos įtakos finansinių ataskaitų informacijos vartotojams neturėtų.

Finansinių ataskaitų auditas yra vienas iš būdų, galinčių padėti įvertinti, ar finansinės ataskaitos parengtos be reikšmingų neatitikčių. Auditorių taikoma reikšmingumo koncepcija padeda nubrėžti ribą tarp to, kas yra reikšminga, ir kas nėra. Finansinių ataskaitų audito metu taikomas reikšmingumas yra viena iš pagrindinių audito koncepcijų, tiek teorijoje, tiek praktikoje (Messier ir kt., 2005; Edgey, 2014; Kristensen, 2015), vaidinanti esminį vaidmenį nustatant, kuri informacija finansinių ataskaitų informacijos vartotojams yra svarbi (Span ir kt., 2010). Reikšmingumo koncepcija apima tiek kokybinius, tiek ir kiekybinius apsvaistymus (Chong, 2000, 2015; Acito ir kt., 2009; Kristensen, 2015; IASB, 2017; Agrawal ir kt., 2021; Eilifsen ir kt., 2021), nuo kurių priklauso nustatytų iškraipymų vertinimas. Jeigu auditoriaus identifikuoti iškraipymai neviršija nustatyto kiekybinio reikšmingumo, tada auditorius apsvaisto kokybines charakteristikas (Botha ir Gloeck, 1998). Kai kokybinės charakteristikos taip pat nėra *pažeistos*, auditorius gali daryti išvadą, kad finansinėse ataskaitose teisingai atspindimi audituojamos įmonės finansiniai duomenys, t. y. audituotos finansinės ataskaitos visais reikšmingais atžvilgiais rodo tikrą ir teisingą vaizdą. Atvirkščiai, jeigu nustatyti iškraipymai viršija nustatytą kiekybinį reikšmingumą ir (ar) yra pažeidžiamos kokybinės charakteristikos – iškraipymai bus vertinami kaip svarbūs.

Reikšmingumas, kaip finansinių ataskaitų audito dalis, egzistuoja jau ne vieną dešimtmetį. Dar 1917 m. Federalinio rezervo valdyba išleido leidinį, skirtą apskaitininkų, auditorių, bankininkų ir verslininkų švietimui, kuriame

buvo užuominų į reikšmingumą: „Ten, kur vertybinių popierių rinkos vertė yra mažesnė nei apskaitinė vertė, išskyrus kai skirtumas yra toks mažas, jog yra neverta skirti dėmesio, nuostolio rezervas turi būti suformuotas.“ (Approved Methods For..., 1917, p. 10). Vis dėlto šiame apibūdinime kalbama apie skirtumą, kas suponuoja, jog kalbėta tik apie kiekybinį reikšmingumą, tačiau kokybinis elementas neįvardytas. Vėlesnėse reikšmingumo sąvokose atsirado iš kokybinis požiūris. Remiantis reikšmingumo apibūdinimais iš mokslininkų ar standartų leidėjų pozicijos (žr. 1 lentelę) galima išskirti tris esminius reikšmingumo koncepcijos aspektus: 1) Iškraipymai vertinami atsižvelgiant į kiekybines ir kokybines charakteristikas; 2) Iškraipymai turi daryti įtaką ir 3) Įtaka daroma finansinių ataskaitų informacijos vartotojams.

Visų pirma iškraipymai vertinami pagal kiekybines ir kokybines charakteristikas. Kiekybinės charakteristikos yra paprasčiausiai suprantamos kaip matematinis dydis, kuris finansinėse ataskaitose išreiškiamas tam tikra pinigų suma. Kokybinės charakteristikos padeda įvertinti iškraipymus, kurių negalima išmatuoti piniginiu dydžiu. Pavyzdžiui, finansinėse ataskaitose neatskleista informacija apie naujo verslo įsigijimą.

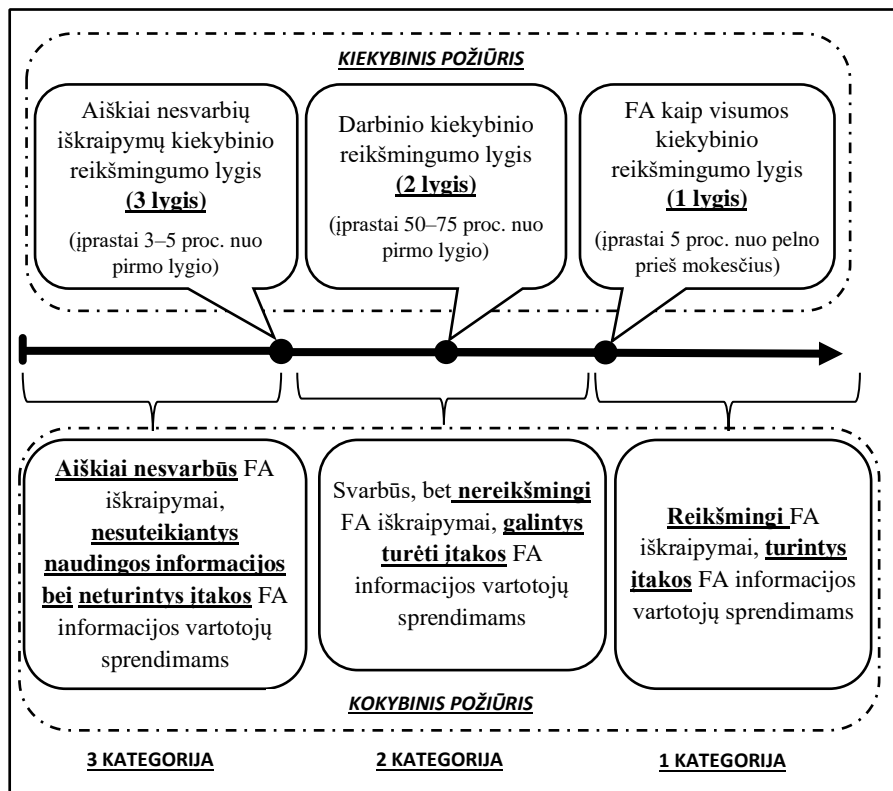
Antra, iškraipymai turi daryti įtaką. Jeigu iškraipymas niekam nedaro įtakos, tai jo atitaisymas nesuteiktų jokios realios pridėtinės vertės. Vis dėlto svarbus yra ir įtakos dydis, kuris taip pat gali skirtis. Vienuose reikšmingumo apibūdinimuose teigiama, jog daroma įtaka, o nenurodoma būtent kokią, todėl tai gali būti ir pati mažiausia įtaka. Pavyzdžiui, Tarptautinė apskaitos standartų taryba (IASB), apibūdindama reikšmingumą, minėjo „gali daryti įtaką“. Jungtinių Amerikos Valstijų standartų leidėjai buvo išreiškę nerimą, kad taikant „gali daryti įtaką“ įtvirtina labai žemą reikšmingumo ribą (Messier ir kt., 2005). Tačiau nuo 2020 m. pradžios IASB atnaujino vartojamą reikšmingumo apibrėžimą ir įtaką apibrėžė kaip „galėtų pagrįstai turėti įtakos“. Kitaip tariant, nebeužtenka teorinės galimybės, kad kam nors bus daroma įtaka, tačiau tai turėtų būti ir tikėtina. Standartų leidėjai reikšmingumą gali apibūdinti įvairiai, tačiau viena yra aišku: neatskiriama reikšmingumo koncepcijos dalis – daroma įtaka.

1 lentelė. Reikšmingumo apibrėžtys

Autoriai	Reikšmingumo sąvoka ar apibūdinimas
320 TAS, 2009	Iškraipymai, įskaitant praleidimus, yra laikomi reikšmingais, jeigu galima <u>pagrįstai</u> numatyti, kad atskirai ar kartu jie <u>gali daryti įtaką vartotojo</u> ekonominiams sprendimams, priimamiems vadovaujantis finansinėmis ataskaitomis.
2400 TPPS, 2013,	Iškraipymai, įskaitant praleidimus, yra laikomi reikšmingais, jeigu galima pagrįstai numatyti, kad atskirai ar kartu jie <u>gali turėti didelę įtaką vartotojų ekonominiams sprendimams</u> , priimamiems remiantis finansinėmis ataskaitomis. Sprendimai dėl reikšmingumo priimami atsižvelgiant į susijusias aplinkybes ir jiems daro įtaką iškraipymo mastas ir pobūdis arba abi šios aplinkybės.
H. G. Chong, 2015	Dalykai, kurie, atsižvelgiant į <u>kiekybines ir kokybines</u> charakteristikas bei finansinių ataskaitų pateikimo teisingumą, <u>daro įtaką išprususio akcininko sprendimams</u> .
Lakis, 2017	Bendrasis reikšmingumas nustatomas finansinėms ataskaitoms kaip visumai, <u>įvertinus tai, kas galėtų daryti įtaką finansinių ataskaitų vartotojų sprendimams</u> . Tai daroma remiantis auditoriaus supratimu apie finansinių ataskaitų vartotojų informacinius poreikius.
Zhou, 2017	Finansinės apskaitos reikšmingumas yra įgyvendinamas dėmesį skiriant ataskaitų teikimo <u>problemoms, kurios yra svarbios akcininkams</u> ir kitiems išoriniams finansinių ataskaitų informacijos vartotojams.
IASB, 2018	Elementų praleidimas ar iškraipymas yra reikšmingas, jeigu jie atskirai arba kartu <u>gali daryti įtaką</u> finansinių ataskaitų informacijos <u>vartotojų</u> sprendimams, paremtiems finansinėmis ataskaitomis (<i>reikšmingumo apibrėžimas iki 2019-12-31</i>).
	Informacija yra reikšminga, jeigu jos praleidimas, klaidingas pateikimas ar užgožimas <u>galėtų pagrįstai turėti įtakos</u> finansinių ataskaitų <u>pirminių vartotojų</u> ekonominiams sprendimams, priimamiems remiantis finansinėmis ataskaitomis apie konkrečią įmonę (<i>reikšmingumo apibrėžimas nuo 2020-01-01</i>).
Raziūnienė ir Verbickaitė, 2019a	Reikšmingumą galima apibrėžti kaip procesą, kai informacijos nepateikimas arba klaidingas pateikimas <u>daro neigiamą poveikį racionalaus finansinių ataskaitų vartotojo sprendimams</u> ir yra nustatomas auditoriaus profesiniu sprendimu pasirinktu metodu, siekiant gauti pakankamus ir tinkamus audito įrodymus nuomonei pagrįsti.
David ir Abeysekera, 2021	Reikšmingumas yra apskaitos koncepcija, pritaikyta apskaitos profesionalų, siekiant <u>įvertinti apskaitos operacijų svarbumą</u> .

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis lentelėje pateiktais šaltiniais.

Ir, trečia, įtaka daroma finansinių ataskaitų informacijos vartotojams. Pati reikšmingumo koncepcija yra apibūdinama kaip skirta finansinių ataskaitų informacijos vartotojui (Emby ir Pecchiari, 2013; Fabrizius ir Ramamoorti, 2017; Singh ir Peters, 2015). Kaip tolesniame disertacijos skyriuje bus aptariama – investuotojai yra pagrindiniai finansinių ataskaitų informacijos vartotojai, todėl jų informacijos poreikiai turėtų būti orientyras auditoriui nustatant reikšmingumo mastą (Singh ir Peters, 2015; Baumuller ir Sopp, 2022). Profesinių standartų leidėjai taip pat reikšmingumą apibrėžia atsižvelgdami į investuotojo (vartotojo), o ne auditoriaus interesus (DeZoort ir kt., 2019). Kitaip tariant, svarstant nustatytų iškraipymų svarbą reikia orientuotis būtent į vartotojus, kurie remiasi finansinėse ataskaitose pateikiama informacija, ją analizuoja ir jos pagrindu priima ekonominius sprendimus, nors patys investuotojai gali gerai ir nesuprasti reikšmingumo koncepcijos (Christensen ir kt., 2020). Dar 1974 m. O'Connor ir Collins atkreipė dėmesį, kad auditorių nustatytas reikšmingumas turėtų būti skiriamas finansinių ataskaitų informacijos vartotojams, atitikti jų požiūrį (O'Connor ir Collins, 1974). Vis dėlto auditoriai ne visada laikosi investuotojų interesų (Christensen ir kt., 2022). Audito tikslas – padidinti numatomų vartotojų pasitikėjimą finansinėmis ataskaitomis (200 TAS, 2009, par. 3), o ne padidinti auditorių ar ataskaitų rengėjų pasitikėjimą. Auditorius turi apsvastyti, kas yra svarbu finansinėse ataskaitose esamos informacijos vartotojams, apsvastyti jų požiūrį ir lūkesčius (Vilsanoiu ir Matei, 2014), įvertinti, kokio tikslumo vartotojai tikisi iš skirtingų finansinių ataskaitų straipsnių, ir atitinkamai pagal tai planuoti audito testus (Ndreca, 2013). Atsižvelgiant į šiuos argumentus galima teigti, kad yra svarbu gerai suprasti, kurie iškraipymai yra reikšmingi, kokia informacija yra naudinga vartotojams. Vis dėlto šioje disertacijoje atlikta mokslinių tyrimų analizė atskleidė, kad dažniau tiriama patys auditoriai ir jų sprendimai, o ne finansinių ataskaitų informacijos vartotojų poreikiai. Reikšmingumas bendruoju požiūriu atskleidžia informacijos svarbą, tačiau atlikdamas auditą auditorius nustato įvairius kiekybinius reikšmingumo lygius, kurie yra naudojami skirtingiems tikslams pasiekti. Įvairūs reikšmingumo lygiai (ar dydžiai) apibrėžia ribas, kurias peržengus iškraipymai tampa reikšmingi, nereikšmingi ar aiškiai nesvarbūs. Yra skiriami trys pagrindiniai kiekybinio reikšmingumo lygiai (Baldacchino ir kt., 2017; Jurkonienė ir Stašaitytė, 2019; Lakis, 2017; Weirich ir Reinstein, 2009): finansinių ataskaitų kaip visumos reikšmingumas, darbinis reikšmingumas ir aiškiai nesvarbių iškraipymų reikšmingumas (žr. 1 paveikslą).

1 pav. Finansinių ataskaitų iškraipymų reikšmingumo kategorijos (sudaryta autoriaus remiantis 450 TAS, 2009; 320 TAS, 2009, Baldacchino ir kt., 2017; Lakis, 2017; Jurkonienė ir Stašaitytė, 2019).

Visų pirma, rengdamas bendrąją audito strategiją, **auditorius nustato finansinių ataskaitų kaip visumos reikšmingumo lygį** (TAS 320, 2009, pas. 10) (pirmas reikšmingumo lygis). Ilgą laiką „tradicinis“ požiūris į audito reikšmingumą buvo (ir vis dar yra) labiau kiekybinis nei kokybinis. Nustatyta kiekybinė reikšmingumo riba leidžia auditoriams įvertinti, ar iškraipymai yra svarbūs. Tradiciniu požiūriu, jeigu iškraipymas viršija nustatytą kiekybinę ribą, jis yra reikšmingas ir, priešingai, neviršijęs šios ribos, – nereikšmingas (Corte ir kt., 2010). Atitinkamai visus iškraipymus, kiekybiškai viršijančius finansinių ataskaitų kaip visumos kiekybinį reikšmingumą (1 lygis), galima išskirti į pirmą iškraipymų kategoriją. Tai yra reikšmingi iškraipymai, kurie turi įtakos finansinių ataskaitų informacijos vartotojų ekonominiams sprendimams. Paplitusi ir dažnai taikoma riba, nustatant kiekybiškai reikšmingus iškraipymus, yra 5 proc. grynojo pelno prieš mokesčius (DeZoort ir kiti, 2003; Vorhies, 2005; Ion ir kiti, 2010; Libby ir Brown, 2013; Eilifsen

ir Messier, 2015; Christensen ir kt., 2013; Nelson ir kt., 2005). Iš esmės ši riba yra taikoma remiantis nykščio taisykle (Walker, 2016) ir aiškaus matematinio ar statistinio pagrindimo neturi.

Auditas yra paremtas atrankos principais (Lakis ir Masiulevičius, 2017a), todėl visada išlieka rizika, kad tam tikros klaidos, kurios yra reikšmingos, liks nepastebėtos. Siekiant sumažinti šią riziką 320 TAS „Reikšmingumas planuojant ir atliekant auditą“ (2009, pas. 11) numatyta, kad auditorius taip pat turi nustatyti **darbinio reikšmingumo lygį**. Šis lygis nustatomas siekiant iki priimtina žemo lygio sumažinti tikimybę, kad nepastebėtų ir neištaisytų iškraipymų visuma finansinėse ataskaitose bus didesnė už finansinių ataskaitų visumos reikšmingumą (320 TAS, 2009, pas. A12; AS 2105, 2010). Kitaip tariant, darbinis reikšmingumas nustatomas ne tam, kad apibrėžtų iškraipymų svarbą, o tam, kad padėtų auditoriui identifikuoti pačius iškraipymus. Pavyzdžiui, finansinių ataskaitų kaip visumos reikšmingumo (1 lygis) kiekybinė riba yra 1 000 EUR. Šiuo atveju darbinio reikšmingumo kiekybinė riba bus nustatoma žemesnė, tarkime, 500 EUR. Nustatydamas darbinį reikšmingumą, mažesnę nei visumos reikšmingumą, ir taikydamas šį lygį audito procedūroms (atrankai ar kitoms), auditorius sumažina riziką, kad dalis reikšmingų iškraipymų liks nepastebėta. Auditorius, taikydamas mažesnę dydį, patikrina didesnę kiekį informacijos. Nustatydami darbinio reikšmingumo lygį, auditoriai dažnai taiko 50–75 proc. dydį nuo finansinių ataskaitų visumos reikšmingumo (Eilifsen ir Messier, 2015). Kadangi darbinis reikšmingumas tik padeda auditoriui sumažinti riziką, kad iškraipymai liks nepastebėti, todėl šis reikšmingumo lygis nenusako iškraipymų svarbos. Kitaip tariant, tiek iškraipymai, kiekybiškai viršijantys darbinį reikšmingumą, tiek ir jo neviršijantys gali būti vienodos svarbos finansinių ataskaitų informacijos vartotojams. Dėl šios priežasties visus iškraipymus, viršijančius aiškiai nesvarbių iškraipymų ribą (bus aptariama toliau), tačiau neviršijančius finansinių ataskaitų kaip visumos reikšmingumo lygio, galima išskirti į atskirą antrą kategoriją – svarbius, tačiau nereikšmingus finansinių ataskaitų iškraipymus, kurie gali turėti įtakos finansinių ataskaitų informacijos vartotojams.

Ir trečiasis, tačiau ne mažiau svarbus – **aiškiai nesvarbių iškraipymų reikšmingumo lygis**. 450-ajame TAS „Audito metu nustatytų iškraipymų vertinimas“ nurodoma, kad: „Aiškiai nesvarbūs dalykai yra dalykai, kurie yra visiškai kitokio (mažesnio) dydžio negu 320-ajame TAS nustatytas reikšmingumas, ir tai yra dalykai, kurie kiekvienas atskirai ar visi kartu aiškiai nesukelia padarinių vertinant pagal bet kurį dydžio, pobūdžio ar aplinkybių

kriterijų.“ (450 TAS, 2009, par. A2). Atitinkamai auditorius nustato trečią kiekybinį reikšmingumo lygį, kurio neviršijančius iškraipymus būtų galima laikyti aiškiai nesvarbiais (600 TAS, 2009). Visi iškraipymai, esantys mažesni (kiekybiniu požiūriu) nei aiškiai nesvarbių iškraipymų lygis, turėtų būti visiškai nesvarbūs finansinių ataskaitų informacijos vartotojams ir nedaryti jokios įtakos jų priimamiems ekonominiams sprendimams. Aiškiai nesvarbūs iškraipymai nėra tapatus dalykas nereikšmingiems iškraipymams (2 iškraipymų kategorija). Nereikšmingi iškraipymai gali turėti įtakos finansinių ataskaitų informacijos vartotojams, tačiau ji nėra didelė, todėl antros kategorijos iškraipymai nėra laikomi reikšmingais. 450-ajame TAS teigiama, kad „aiškiai nesvarbus“ nėra kitas būdas pasakyti „nereikšmingas“ (450 TAS, 2009, par. A2). Aiškiai nesvarbių iškraipymų kiekybinis lygis skaičiuojamas nuo finansinių ataskaitų visumos reikšmingumo (1 reikšmingumo lygio) (Jurkonienė ir Stašaitytė, 2019). Nustatydamas iškraipymus, kuriuos priskirti šiai kategorijai, auditorius turėtų būti itin atsargus. Jeigu auditoriui kyla bet kokia abejonė, ar iškraipymas yra aiškiai nesvarbus, jis neturėtų būti priskiriamas šiai kategorijai (Anton ir Nguyen, 2021). Dėl šios priežasties auditorius, prieš priskirdamas iškraipymą šiai kategorijai, turėtų būti įsitikinęs, kad iškraipymas (ar su juo susijusios kokybinės charakteristikos) nesuteiks jokios naudingos informacijos finansinių ataskaitų informacijos vartotojams ir neturės jokios įtakos vartotojų priimamiems sprendimams. Keletas mokslininkų ir standartų leidėjų nagrinėjo, kokius kiekybinius dydžius taiko auditoriai, nustatydami aiškiai nesvarbių iškraipymų reikšmingumo ribą (žr. 2 lentelę).

Mokslininkai ir standartų leidėjai iki šiol nagrinėjo, kokius faktinius kiekybinius dydžius auditoriai taiko nustatydami aiškiai nesvarbių iškraipymų kiekybinį reikšmingumą. Išryškėjo tendencija, kad dažniausiai taikomas lygis yra 3–5 proc. finansinių ataskaitų kaip visumos reikšmingumo. Ir nors Finansinės atskaitomybės taryba (FRC) 2013 m. buvo nustačiusi atvejų, kai buvo taikomas ir 10 proc. lygis, tačiau tai buvo labiau pavienis atvejis, o atlikus atnaujintą tyrimą 2017 m. – aukščiausias nustatytas auditorių taikomas lygis buvo 5 procentai.

2 lentelė. Aiškiai nesvarbių iškraipymų kiekybinis vertinimas

Eil. Nr.	Autoriai	Kiekybinė riba priskiriant trečiai kategorijai	Atžvilgis
1.	Azzopardi ir Baldacchino, 2009	Paprastai didžiosios keturios audito firmos nustato <u>2–5 proc.</u> aiškiai nesvarbių iškraipymų reikšmingumą.	Auditorių
2.	FRC, 2013	Aiškiai nesvarbių iškraipymų riba yra <u>2–10 proc.</u> finansinių ataskaitų visumos reikšmingumo.	Auditorių
3.	Eilifsen ir Messier, 2015	Yra sutarimas, kas sudaro aiškiai nesvarbius iškraipymus: <u>3–5 proc.</u> finansinių ataskaitų kaip visumos reikšmingumo.	Auditorių
4.	Lakis ir Masiulevičius, 2017b	Aiškiai nesvarbių iškraipymų riba sudaro <u>100–6 000 EUR.</u>	Vartotojų / rengėjų
5.	FRC, 2017	Aiškiai nesvarbių iškraipymų riba yra <u>0–5 proc.</u> finansinių ataskaitų visumos reikšmingumo.	Auditorių
6.	Swart, 2018	Priimtina aiškiai nesvarbių iškraipymų riba yra tarp <u>0,01–0,5 proc.</u> finansinių ataskaitų visumos reikšmingumo.	Auditorių
7.	Choudhary ir kt., 2020	Aiškiai nesvarbūs iškraipymai (tipiškai <u>3–5 proc.</u> visumos reikšmingumo).	Auditorių

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis lentelėje pateiktais šaltiniais.

Swart (2018) tyrimas šiek tiek skyrėsi nuo kitų. Autorius nagrinėjo ne dydžius, kuriuos auditoriai taiko, ar tuos, kokie numatyti audito įmonių metodologijose, bet apklausė pačius auditorius ir sužinojo jų nuomonę. Stebėtina, tačiau patys auditoriai nurodė, kad tinkamas aiškiai nesvarbių iškraipymų reikšmingumo lygis yra gerokai žemesnis negu auditoriai taiko

praktikoje. Swart priėjo prie išvados, kad tinkamas aiškiai nesvarbių iškraipymų reikšmingumo lygis būtų apie 0,01–0,5 proc. finansinių ataskaitų kaip visumos reikšmingumo. Šis lygis yra gerokai žemesnis, palyginti su auditorių taikomu dydžiu.

Paradoksalu, tačiau dauguma mokslininkų nenagrinėjo, koks aiškiai nesvarbių iškraipymų, kurie yra visos reikšmingumo koncepcijos pagrindas, lygis būtų priimtinas finansinių ataskaitų informacijos vartotojams. Vienas pirmųjų bandymų tai atlikti buvo prof. Lakio ir Masiulevičiaus (2017b) tyrimas. Buvo apklausti finansų ekspertai, kurie gali būti tiek finansinių ataskaitų rengėjai, tiek vartotojai. Autoriai tyrė ne procentinę, o absoliučią ribą. Nustatyta mažiausia suma buvo 100 EUR. Tai atskleidė, kad vartotojams priimtinas aiškiai nesvarbių iškraipymų lygis gali būti gerokai mažesnis negu taikomas auditorių.

Jungtinės Karalystės finansinės atskaitomybės tarybos (FRC 2013) tyrimo taip pat nustatyta, kad aiškiai nesvarbių iškraipymų kiekybinis lygis pagrindžiamas retai, o audito įmonės tiesiog taiko įmonės vidaus metodologijos nustatytą lygį, kuris skirtingų audito įmonių gali reikšmingai skirtis (Chewning ir Higgs, 2002). Galima daryti prielaidą, kad auditoriai nesigilina, kas iš tikrųjų yra svarbu vartotojams, nes auditorių taikomas lygis (3–5 proc.) skiriasi nuo vartotojams priimtino aiškiai nesvarbių iškraipymų lygio. Apibendrinant galima teigti, kad iškraipymus, kurie neviršija 3–5 proc. finansinių ataskaitų kaip visumos reikšmingumo lygio, auditoriai kiekybiniu požiūriu priima kaip aiškiai nesvarbius. Vis dėlto toks taikomas dydis kelia riziką, kad nereikšmingi iškraipymai bus klaidingai vertinami kaip aiškiai nesvarbūs.

Kadangi mokslinėje literatūroje ir audito standartuose trečios kategorijos iškraipymai įvardijami kaip aiškiai nesvarbūs, galėtų atrodyti, kad šios kategorijos iškraipymai neverti jokio dėmesio. Vis dėlto tai tiesa tik su prielaida, kad auditorius tinkamai įvertina, kurie iškraipymai yra aiškiai nesvarbūs, tačiau tam būtina suprasti ne tik kokie kiekybiniai dydžiai neturi įtakos vartotojams, bet ir kurios kokybinės charakteristikos turi įtakos finansinių ataskaitų informacijos vartotojams ir suteikia jiems naudingos informacijos. Aiškiai nesvarbūs iškraipymai savo savybėmis skiriasi nuo nereikšmingų ar reikšmingų iškraipymų, todėl klaidingai priskyrus iškraipymus prie aiškiai nesvarbių iškraipymų kategorijos kyla grėsmė finansinių ataskaitų audito patikimumui. Pagrindiniai visų aptartų kategorijų skirtumai ir panašumai pateikiami 3 lentelėje.

3 lentelė. Reikšmingumo kategorijų palyginimas

	Aiškiai nesvarbūs išskaidymai (3 kategorija)	Nereikšmingi išskaidymai (2 kategorija)	Reikšmingi išskaidymai (1 kategorija)
Padedą didinti audito efektyvumą	✓	✗	✗
Išskaidymai vertinami kartu	✓	✓	✓
Išskaidymai vertinami atskirai	✓	✓	✓
Išskaidymų kaupimas	✗	✓	✓
Išskaidymų atskleidimas vadovybei (rengėjams)	✗	✓	✓
Išskaidymų atskleidimas finansinių ataskaitų informacijos išorės vartotojams	✗	✗	✓
Auditoriaus dalyvavimas priimant sprendimą dėl išskaidymo kategorijos	✓	✓	✓
Vadovybės dalyvavimas priimant sprendimą dėl išskaidymo kategorijos	✗	✓	✓
Vartotojų dalyvavimas priimant sprendimą dėl išskaidymo kategorijos	✗	✗	✗
Kokybinių charakteristikų taikymas	✓	✓	✓ (iš dalies)
Kiekybinių charakteristikų taikymas	✓	✓	✓
Išskaidymai turi įtakos finansinių ataskaitų informacijos vartotojams	✗	✓ (iš dalies)	✓

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Zhou, 2017; 320 TAS, 2009; 450 TAS, 2009; Asare ir kt., 2019a.

Aptariant 3 lentelėje pateikiamų skirtingų iškraipymų kategorijų panašumus ir skirtumus galima pradėti nuo **audito efektyvumo**. Bendrasis auditoriaus tikslas atliekant finansinių ataskaitų auditą yra gauti **pakankamą užtikrinimą** (DeZoort ir kt., 2019), kad finansinėse ataskaitose kaip visumoje nėra reikšmingų iškraipymų dėl klaidos ar apgaulės, ir tuo pagrindu pareikšti nuomonę, todėl auditoriaus tikslas nėra atlikti visų dokumentų ir apskaitos įrašų patikrinimą. Auditoriaus pastangas tikslinga nukreipti į tas sritis, kurios yra rizikingiausios ir kur iškraipymų tikimybė didžiausia. Būtų nelogiška pagrindinius audito išteklius skirti aiškiai nereikšmingoms problemoms, o reikšmingas sritis ignoruoti (Zhou, 2017). Audito metu taikomas audito reikšmingumas turėtų padėti užtikrinti tinkamą efektyvumo (Edgley, 2014) ir kokybės santykį. Auditorius, priskirdamas nustatytą iškraipymą aiškiai nesvarbių iškraipymų kategorijai, daro prielaidą, kad iškraipymas neturi jokios įtakos finansinių ataskaitų informacijos vartotojams ir jiems nesuteikia naudingos informacijos, todėl gali neatlikti jokio papildomo darbo dėl šių iškraipymų. Auditorius iškraipymą priskirdamas nereikšmingų ar reikšmingų iškraipymų kategorijai atlieka daugiau darbo, bet tai lemia tikslesnę apskaitos informaciją ir kokybiškesnę auditą (Houghston ir kt., 2011). Choudhary su bendraautoriais (2019a) nustatė statistiškai tvirtą sąlygiškai laisvesnio reikšmingumo ir mažesnių audito darbo valandų ryšį. Kitaip tariant, reikšmingumas iš dalies nusako atliekamų audito procedūrų apimtį (Manita ir kt., 2011). Auditoriai turi paskatų pasirinkti aukštas reikšmingumo ribas, nes tai sumažina auditoriaus atliekamų procedūrų kiekį, ir taip auditas tampa pelningesnis (Brennan ir Gray, 2005). Tačiau aiškiai nesvarbių iškraipymų riba, **arba tiksliau jos neviršijimas**, gali tapti pretekstu neatlikti detalaus testavimo. Pavyzdžiui, vienas iš Clor-Proell ir kt. (2022) tyrimo dalyvių (audito komandos narys) nurodė, kad buvo bandoma tikslingai iškraipymą priskirti prie aiškiai nesvarbių, kad nebereikėtų atlikti papildomo testavimo. Galiausiai paaiškėjo, jog tai reikšminga klaida. Taigi būtina užtikrinti, kad auditorius teisingai atskirs, kurie iškraipymai yra aiškiai nesvarbūs, o nesinaudos šia iškraipymų kategorija, siekdamas sumažinti atliekamų audito procedūrų kiekį.

Iškraipymų vertinimas kartu ir atskirai. Apibendrinant pirmiau dėstytus iškraipymų apibūdinimus, galima teigti, kad visus iškraipymus, iš jų ir aiškiai nesvarbius, auditorius turi vertinti tiek kartu, tiek atskirai. Dėl finansinių ataskaitų kaip visumos reikšmingumo (TAS 320, 2009, pas. 10) nurodoma „atskirai ar kartu jie gali daryti įtaką vartotojo ekonominiams sprendimams“. Auditorius atlieka įvertinimą ir remdamasis gautais rezultatais

priima sprendimą, kuriai kategorijai priskirti nustatytą iškraipymą. Kalbant apie trečios kategorijos aiškiai nesvarbius iškraipymus 450 TAS „Audito metu nustatytų iškraipymų vertinimas“ (2009, par. A2) teigiama – „jie kiekvienas atskirai ar visi kartu aiškiai nesukelia padarinių“, todėl auditoriui taip pat nustatyta prievolė juos vertinti kartu ir atskirai, nes net aiškiai nesvarbus iškraipymas (jį vertinant individualiai) gali būti reikšmingas vertinant kartu su kitais iškraipymais (Heitzman ir kt., 2010). Vis dėlto iškraipymų vertinimas kartu yra sudėtingas procesas, galintis lemti klaidingus auditoriaus sprendimus. Braun (2001) analizavo, ar skiriasi auditorių sprendimai dėl iškraipymų, kai yra vienas reikšmingas iškraipymas, lyginant su keliais atskirais nereikšmingais iškraipymais, tačiau kurie vertinant kartu lemia tą patį reikšmingą iškraipymą. Mokslininkas nustatė, kad auditoriai yra labiau linkę neregistruoti kelių atskirų nereikšmingų iškraipymų (kurie vertinant kartu būtų reikšmingi), negu vertinti vieną reikšmingą iškraipymą. Darytina išvada, kad visus iškraipymus, neatsižvelgdamas į iškraipymo svarbą, auditorius privalo vertinti tiek kartu, tiek atskirai.

Iškraipymų kaupimas. Iškraipymų vertinimas „kartu“ diktuoja poreikį kaupiti (registruoti, sisteminti, sujungti) visus identifikuotus iškraipymus. Vis dėlto iki šiol nėra reikalavimo kaupiti nustatytus aiškiai nesvarbius iškraipymus, todėl auditorius šių iškraipymų gali nekaupiti (Asare ir kt., 2019a; Choudhary ir kt., 2020). 450 TAS (2009, par. A2), teigiama, kad auditorius gali nustatyti sumą, už kurią mažesni iškraipymai būtų aiškiai nesvarbūs ir jų nereikėtų kaupiti. Jeigu auditoriaus profesiniu sprendimu iškraipymai yra aiškiai nesvarbūs, šių iškraipymų jis neprivalo registruoti audito darbo dokumentuose. Aiškiai nesvarbių iškraipymų principinė idėja yra tokia, kad iškraipymai nesukelia padarinių, vertinant pagal bet kurį – dydžio, pobūdžio ar aplinkybių – kriterijų, todėl nėra reikalaujama jų kaupiti. **Kita vertus, kyla esminis klausimas. Kaip nustatyti, ar visi aiškiai nesvarbūs iškraipymai, vertinant juos kartu (privalomas reikalavimas), neturės įtakos vartotojų sprendimams, jeigu šių iškraipymų auditorius gali nekaupiti?** Swart (2018), apklausęs auditorius, nustatė, kad net 78 proc. jų mano, jog aiškiai nesvarbių iškraipymų suma gali lemti reikšmingą klaidą. Galima teigti, kad šiuo metu audito standartuose esanti spraga kelia riziką finansinių ataskaitų audito patikimumui.

Iškraipymų atskleidimas vadovybei (rengėjams) ir finansinių ataskaitų informacijos vartotojams. Kitas iškraipymų, kurie auditoriaus priskirti aiškiai nesvarbių iškraipymų kategorijai, ypatumas yra tas, jog šių iškraipymų auditorius neturi atskleisti audituojamos įmonės vadovybei (Asare

ir kt., 2019a; Anton ir Nguyen, 2021), o tuo labiau finansinių ataskaitų informacijos vartotojams. Kalbant apie nereikšmingus ir reikšmingus iškraipymus reikia pasakyti, kad auditorius turi informuoti už valdymą atsakingus asmenis apie neištaisytus iškraipymus ir poveikį, kurį kiekvienas atskirai arba visi kartu šie iškraipymai gali turėti auditoriaus išvadoje pateiktai nuomonei (450 TAS, 2009, par. 12). Atitinkamai audituojamos įmonės vadovybė yra informuojama apie visus nereikšmingus (2 kategorija) ir reikšmingus (1 kategorija) iškraipymus. Vadovybė neprivalo finansinėse ataskaitose taisyti iškraipymų, kurie auditoriaus sprendimu yra laikomi nereikšmingais, ir atitinkamai investuotojai, kreditoriai ar kiti finansinių ataskaitų informacijos vartotojai gali nebūti informuojami apie šiuos iškraipymus (Iselin ir Iskandar, 2000; Juma'h, 2009). Atvirkščiai, reikšmingus iškraipymus vadovybė turi koreguoti, todėl vartotojus pasiekia teisingos finansinės ataskaitos. Kitaip tariant, vartotojai netiesiogiai yra informuojami apie šiuos iškraipymus. Jeigu vadovybė reikšmingų iškraipymų neištaiso, auditorius apie tai pasisako audito išvadoje, todėl vartotojus ši informacija pasiekia audito išvadoje. Kitaip yra dėl iškraipymų, auditoriaus priskirtų aiškiai nesvarbių iškraipymų kategorijai. Kadangi šių iškraipymų auditorius neprivalo kaupti, todėl jis ir neturi apie juos informuoti nei vadovybės, nei finansinių ataskaitų informacijos vartotojų. Tokiu atveju audituojamos įmonės vadovybei nėra suteikiama galimybė pasisakyti apie šiuos iškraipymus ir galimą jų svarbą.

Dalyvavimas priimant sprendimą dėl iškraipymo kategorijos. Nors finansinių ataskaitų informacijos vartotojai turėtų būti auditorių taikomo reikšmingumo atspirties taškas, tačiau pačius vartotojus pasiekia tik galutinė informacija. Vartotojai neturi jokios įtakos audito procesui ir turi pasikliauti gautų finansinių ataskaitų patikimumu. Auditorius turi informuoti vadovybę apie nustatytus nereikšmingus ir reikšmingus iškraipymus, todėl vadovybė turi galimybę išsakyti savo argumentus dėl auditoriaus nustatytų iškraipymų ir jų svarbos. Galima teigti, kad audituojamos įmonės vadovybė dalyvauja auditoriui priimant sprendimą dėl iškraipymų priskyrimo reikšmingų (1 kategorija) ar nereikšmingų (2 kategorija) iškraipymų grupei. Taip yra sukuriama papildoma apsaugos priemonė auditoriaus priimamo profesinio sprendimo teisingumui įvertinti, nes už įmonės valdymą atsakingi asmenys turi galimybę susipažinti su auditoriaus nustatytais nereikšmingais ir reikšmingais iškraipymais. Kitaip yra dėl aiškiai nesvarbių iškraipymų. Auditorius, priėmęs sprendimą, kad iškraipymas yra aiškiai nesvarbus, neprivalo jo kaupti ar apie tai pranešti audituojamos įmonės vadovybei. Nėra

apsaugos priemonės dėl auditoriaus priimto profesinio sprendimo teisingumo, todėl auditoriaus sprendimas dėl nustatytų iškraipymų priskyrimo aiškiai nesvarbių iškraipymų kategorijai turėtų būti itin kruopščiai apgalvotas ir pagrįstas.

Kiekybinių ir kokybinių charakteristikų taikymas. Auditorius, sprenddamas dėl nustatytų iškraipymų svarbos, taiko kiekybines charakteristikas. Vis dėlto iškraipymų svarbos vertinimas nėra vien mechaninis procesas lyginant iškraipymo dydį su nustatytu reikšmingu (Tan ir Young, 2015). Auditorių taikomos kiekybinio dydžio ribos iš esmės yra nusistovėjusios. Kita vertus, auditoriai šias ribas taiko su prielaida, kad finansinių ataskaitų informacijos vartotojai turi tinkamą verslo, ūkinės veiklos ir apskaitos žinių, supranta, kad finansinės ataskaitos yra rengiamos, pateikiamos ir peržiūrimos pagal reikšmingumo lygius (2400 TPPS, 2013). Moksliniai tyrimai rodo (Rooij, 2009; Houghton ir kiti, 2011), kad finansinių ataskaitų informacijos vartotojams trūksta žinių apie reikšmingumą, todėl yra pagrįsta abejonė dėl auditorių taikomų kiekybinių ribų tinkamumo.

Papildomai, prieš priimdamas galutinį sprendimą dėl identifiкуotų iškraipymų svarbos, auditorius turi taikyti ir kokybines charakteristikas. Vis dėlto, jeigu iškraipymas pagal kiekybines charakteristikas viršija finansinių ataskaitų kaip visumos reikšmingumą, tikėtina, kad tai yra reikšmingas iškraipymas. Dėl šios priežasties kiekybiškai reikšmingiems iškraipymams taikyti kokybines charakteristikas tampa tik formalumu.

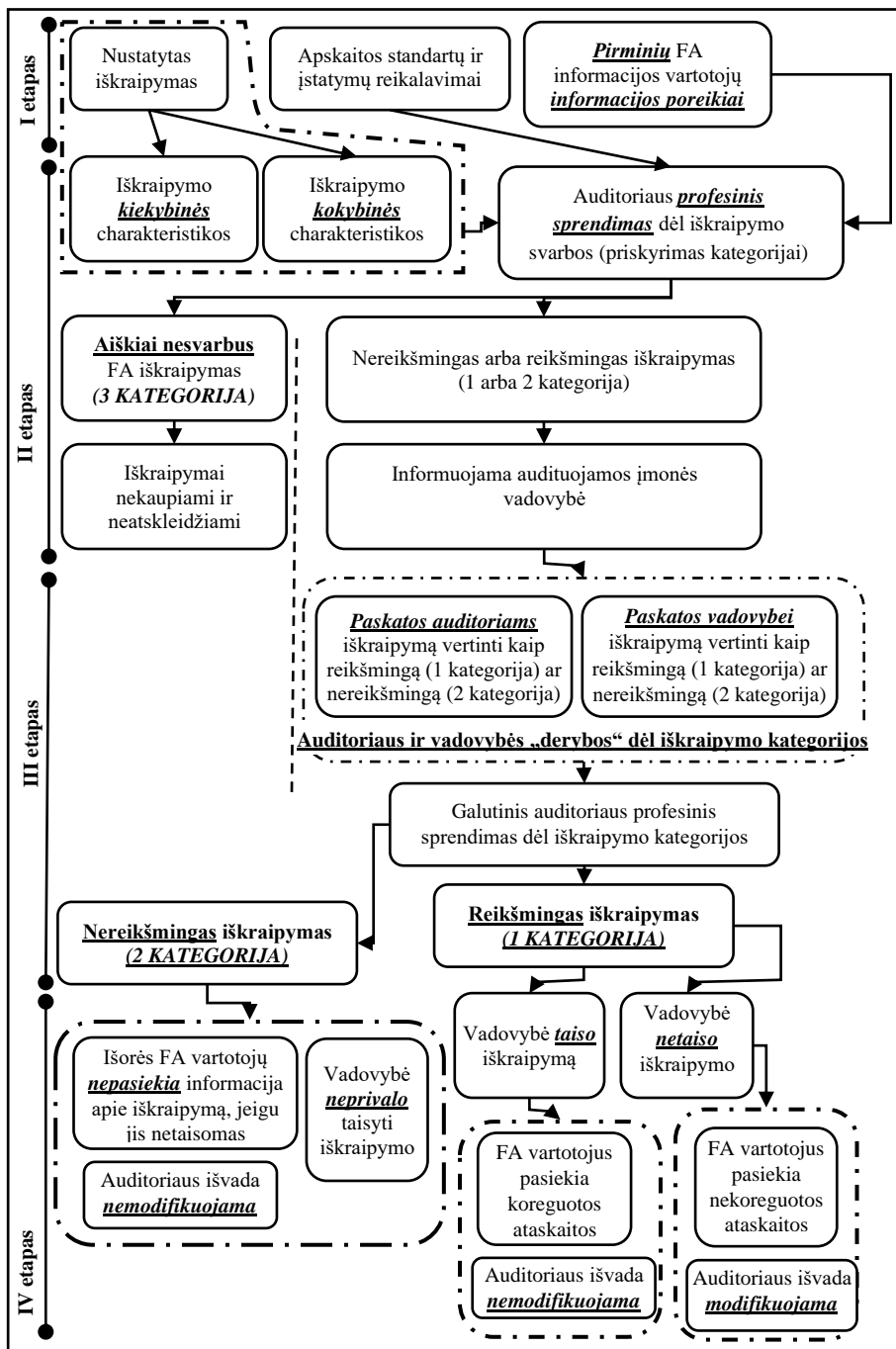
Iškraipymai turi įtakos finansinių ataskaitų informacijos vartotojų ekonominiams sprendimams. Remiantis aiškiai nesvarbių iškraipymų apibrėžimu, šie iškraipymai nesukelia padarinių vertinant pagal bet kurį dydžio, pobūdžio ar aplinkybių kriterijų, todėl šiai kategorijai (3 kategorija) priskiriami iškraipymai neturi turėti jokios įtakos ar informacinės vertės finansinių ataskaitų informacijos vartotojų priimamiems ekonominiams sprendimams. Kalbant apie reikšmingus iškraipymus (1 kategorija), finansinių ataskaitų kaip visumos reikšmingo lygis yra nustatomas atskirti, kurie iškraipymai yra svarbūs vartotojams ir turi įtakos jų ekonominiams sprendimams. Atitinkamai visi pirmai kategorijai priskiriami iškraipymai turi įtakos vartotojų sprendimams. Lieka tarpinė, nereikšmingų iškraipymų kategorija. Šie iškraipymai nėra tokie svarbūs, kad be išlygų keistų vartotojų sprendimus, tačiau taip pat nėra visiškai nesvarbūs, kad būtų galima juos priskirti aiškiai nesvarbių iškraipymų kategorijai. Galima teigti, kad šie iškraipymai gali turėti įtakos finansinių ataskaitų informacijos vartotojams,

tačiau jų įtaka nėra didelė, jog keistų vartotojų priimamus ekonominius sprendimus.

Sprendimo dėl reikšmingumo procesas: Įvairūs autoriai (Curtis ir Hayes, 2002; Span ir kt., 2010; Cacho ir kt, 2012; Altiero ir kt., 2021) teigia, kad reikšmingumas yra svarstomas viso audito metu: planavimo stadijoje, vertinant rastus audito iškraipymus ir apibendrinant atliktą auditą. Atsižvelgiant į aptartas skirtingas iškraipymų kategorijas, jų panašumus ir skirtumus, galima struktūrizuoti klasikinį iškraipymų reikšmingumo vertinimo procesą (žr. 2 pav.). Visą procesą galima skaidyti į 4 pagrindinius etapus. Tarptautinė apskaitos standartų valdyba (IASB, 2017) reikšmingumo procesą, vertinant finansinėse ataskaitose pateikiamą informaciją, taip pat skirsto į 4 žingsnius: identifikavimas, vertinimas, organizavimas ir peržiūra. Vis dėlto IASB reikšmingos informacijos vertinimo procesą pateikia pagal audituojamos įmonės vadovybės atliekamą vertinimą. Dėl šios priežasties organizavimo etapas, kurio metu rengiama finansinė atskaitomybė, auditoriui yra neaktualus, tačiau aktuali galutinių ataskaitų peržiūra ir audito išvados parengimas. Tuo remiantis reikšmingumo vertinimo procesą pagal auditoriaus požiūrį tikslinga skaidyti į šiuos keturis etapus: identifikavimas, vertinimas, peržiūra ir užbaigimas.

I etapas (identifikavimas). Visų pirma auditorius turi nustatyti finansinėse ataskaitose esamus iškraipymus. Jeigu jų nėra, tada ir reikšmingumą vertinti yra neaktualu. Auditorius taip pat turi pagal finansinės atskaitomybės reikalavimus įvertinti, ar finansinės ataskaitos juos atitinka. Svarbiausia auditoriui identifikuoti finansinių ataskaitų informacijos vartotojų poreikius, kad galėtų tinkamai įvertinti nustatytų iškraipymų galimą poveikį jų sprendimams.

2 pav. Klasikinis iškraipymų reikšmingumo vertinimo procesas (sudaryta autoriaus, remiantis IASB, 2017; Asare ir kt., 2019a; Keune ir Johnstone, 2012; Commerford ir kt., 2018; Lakis, 2017).

II etapas (vertinimas). Šiame etape auditorius atlieka pirminį nustatytų iškraipymų reikšmingumo vertinimą: apsversto tiek kiekybines, tiek ir kokybines iškraipymų savybes ir, remdamasis finansinių ataskaitų informacijos vartotojų poreikiais, priima sprendimą dėl iškraipymo kategorijos. Auditoriui priėmus sprendimą, kad iškraipymas yra aiškiai nesvarbus, reikšmingumo vertinimas baigiamas šiame etape, nes šie iškraipymai nėra kaupiami, nėra atskleidžiami, o auditorius neprivalo apie juos informuoti audituojamos įmonės vadovybės. Dėl šios priežasties auditorius turi tinkamai ir išsamiai apsvarstyti, ar identifikuotas iškraipymas tikrai yra aiškiai nesvarbus. Nusprendęs, kad iškraipymai yra nereikšmingi (2 kategorija) arba reikšmingi (1 kategorija), auditorius informuoja audituojamos įmonės vadovybę apie nustatytus iškraipymus (Botez, 2013) ir prasideda trečias iškraipymų vertinimo etapas.

III etapas (peržiūra). Šio etapo metu vyksta auditoriaus ir vadovybės diskusija dėl iškraipymų svarbos. Auditorius informuoja audituojamos įmonės vadovus apie nustatytus iškraipymus (Lakis, 2017). Nustatytų iškraipymų reikšmingumo „derybos“ tarp audituojamos įmonės vadovybės ir auditoriaus yra paplitęs reiškinys, kurio rezultatai turi įtakos tiek įmonei, tiek pačiam auditoriui (Trotman ir kt., 2005). Auditoriams ir audituojamos įmonės vadovybei ši diskusija leidžia pasiekti abipusį sutarimą dėl nustatytų iškraipymų ir jų vertinimo (Commerford ir kt., 2018). Jei lieka nesutarimų su vadovybe, galutinį sprendimą dėl iškraipymo svarbos priima būtent auditorius, o ne vadovybė.

IV etapas (užbaigimas). Šiame etape dėmesys tenka audituojamos įmonės vadovybei. Auditorius nereikalauja audituojamos įmonės taisyti iškraipymų, kurie, jo vertinimu, nėra reikšmingi (Cho ir kt., 2003). Dėl šios priežasties vadovybė nusprendžia dėl nereikšmingų iškraipymų (ne)koregavimo, tačiau daugelis nustatytų nereikšmingų iškraipymų nėra ištaisomi (Libby ir Brown, 2013). Priešingai, jeigu nustatyta reikšmingų iškraipymų, auditorius turi modifikuoti savo audito išvadą, nebent vadovybė iškraipymus ištaiso. Jeigu vadovybė reikšmingus iškraipymus pakoreguoja, finansinių ataskaitų informacijos vartotojus pasiekia teisingi finansiniai duomenys. Jei šie iškraipymai nepataisomi, auditorius tai nurodo auditoriaus išvadoje.

Atlikta aiškiai nesvarbių iškraipymų kategorijos analizė leidžia apibendrinti, kad šios kategorijos tikslas yra atskirti iškraipymus, kurie kiekvienas atskirai ar visi kartu finansinių ataskaitų informacijos vartotojams aiškiai nesukelia padarinių vertinant pagal bet kurį dydžio, pobūdžio ar

aplinkybių kriterijų. Auditorius neprivalo kaupti iškraipymų, kuriuos savo profesiniu sprendimu priskyre aiškiai nesvarbių iškraipymų kategorijai, tačiau patys auditoriai pripažįsta, kad tokie iškraipymai gali lemti reikšmingas klaidas. Auditorius, nustatytą iškraipymą priskyres aiškiai nesvarbių iškraipymų kategorijai, neprivalo apie jį informuoti nei audituojamos įmonės vadovybės, nei finansinių ataskaitų informacijos vartotojų. Šiuo metu nėra jokios papildomos apsaugos priemonės nei užkirsti kelią klaidingiems auditorių sprendimams, nei juos patikrinti, todėl būtina toliau tirti aiškiai nesvarbius iškraipymus identifikuojant veiksnius (iš jų ir kokybinės charakteristikas), kuriais pasižymintys iškraipymai neturėtų būti priskiriami aiškiai nesvarbių iškraipymų kategorijai. Tai būtų vienas iš būdų padėti tiek auditoriams priimti informatyvesnius sprendimus, tiek ir audito standartų leidėjams tobulinti audito standartus.

1.2. Kokybinių charakteristikų svarba vertinant FA audito metu nustatytus iškraipymus

Kokybinės charakteristikos yra dalis jau aptartos audito reikšmingumo koncepcijos, taikomos nustatant, kurie iškraipymai yra svarbūs ir turi įtakos finansinių ataskaitų informacijos vartotojų sprendimams, o kurie neturi. Kokybinės charakteristikos padeda įvertinti tuos iškraipymus, kuriuos yra sudėtinga arba neįmanoma išmatuoti ar įvertinti kiekybinėmis charakteristikomis. Pavyzdžiui, audituojama įmonė savo finansinėse ataskaitose neatskleidė informacijos apie esamas susijusias šalis. Nors ši informacija neturi kiekybinio dydžio, kad ją būtų galima išmatuoti, tačiau ji gali būti itin svarbi finansinių ataskaitų informacijos vartotojų ekonominiams sprendimams. Būtent tokius ar panašius iškraipymus apibūdina kokybinės charakteristikos.

Mokslinėje literatūroje ir norminiuose aktuose kokybinės charakteristikos įvardijamos skirtingai, nors ir aptariami tie patys dalykai. Pavyzdžiui, 450 TAS (2009, A16) kokybinės charakteristikos įvardijamos kaip „atsižvelgdamas į su kai kuriais iškraipymais susijusias aplinkybes“. Kitame 3000 TUUS (2014, A95) nurodoma, kad „Reikšmingumas vertinamas atsižvelgiant į kokybinius ir prireikus kiekybinius veiksnius“. Dujotaitė (2006) taip pat vartoja terminą „veiksniai“ (2016, p. 120). Dar kiti mokslininkai, pavyzdžiui, Tarca ir kt. (2016 p. 9), Legoria ir kt. (2013, p. 438), Choudhary ir kt. (2016), vartoja terminą kokybinės charakteristikos. Įvairiuose šaltiniuose vartojamos skirtingos sąvokos: *charakteristikos*, *aplinkybės*, *veiksniai ar kriterijai*, tačiau analizuojami tie patys ar panašūs su

iškraipymais susiję kokybiniai aspektai. Šioje disertacijoje vartojamas terminas „kokybinės charakteristikos“. Šaltiniuose pateikiami įvairūs kokybinių charakteristikų aspektai ar apibrėžimai (žr. 4 lentelę).

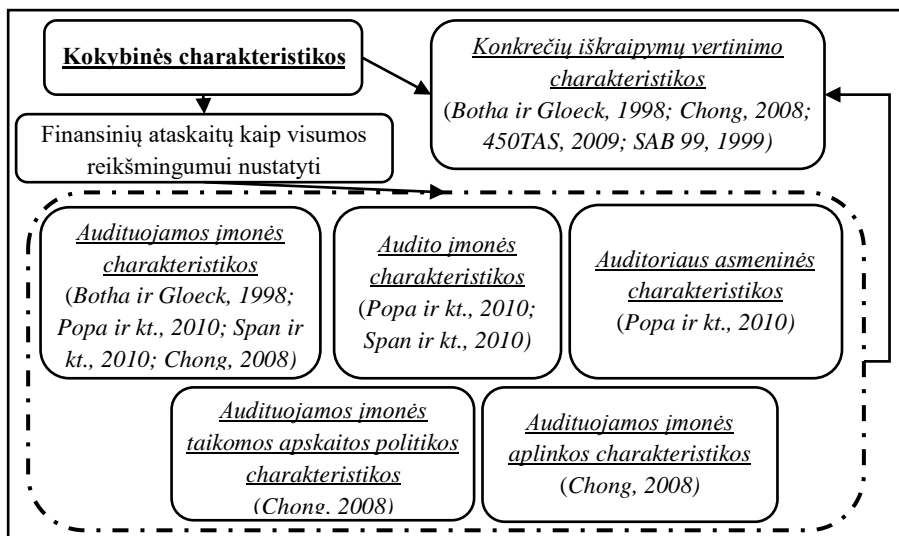
4 lentelė. **Kokybinių charakteristikų apibrėžtys**

Šaltinis	Su kokybinėmis charakteristikomis susiję teiginiai ar charakteristikų apibrėžimas
SAB 99, 1999	Kokybinės charakteristikos <u>gali sukelti kiekybiškai mažų sumų reikšmingumą</u> . Kaip taikoma apskaitos literatūroje ir šiame SAB 99, „kokybinis“ reiškia aplinkos aplinkybes, kurios informuoja investuotoją vertinant finansinių ataskaitų įrašus.
Daujotaitė, 2006	Kokybiniai veiksniai – <u>tai dalykai, reikšmingi pagal savo prigimtį ir kontekstą</u> . Reikšmingumas pagal prigimtį aprėpia audituojamai įmonei ypač svarbius aspektus, o reikšmingumas pagal kontekstą – tik tam tikromis sąlygomis reikšmingus dalykus.
450 TAS, 2009	Atsižvelgdamas <u>į su kai kuriais iškraipymais susijusias aplinkybes</u> , auditorius juos gali vertinti kiekvieną atskirai ar kartu su kitais audito metu sukauptais iškraipymais kaip reikšmingus, netgi jeigu jie yra mažesni negu finansinių ataskaitų kaip visumos nustatytas reikšmingumas (A16).
Span ir kt., 2010	<u>Kokybiniai kriterijai</u> yra susiję su kliento įmonės aplinka ir auditorių bei finansinių ataskaitų informacijos vartotojų <u>yra interpretuojami skirtingai</u>
IASB, 2017	Kokybinės charakteristikos yra įmonės sandorių, kitų <u>įvykių ar sąlygų ar jų konteksto charakteristikos</u> , dėl kurių informacija <u>gali labiau paveikti</u> audituojamos įmonės pirminių finansinių ataskaitų informacijos <u>vartotojų sprendimus</u> .
Lakis, 2017	<... <u>auditorius vertina ne tik iškraipymų dydį, bet ir jų pobūdį bei konkrečias jų atsiradimo aplinkybes</u> . Dėl kai kurių aplinkybių auditorius iškraipymus gali vertinti kaip reikšmingus netgi tuo atveju, kai jie yra mažesni negu nustatytas reikšmingumo lygis.
David ir Abeysekera, 2021	Auditoriai turi kokybiškai įvertinti, kokia informacija yra esminė, atsižvelgdami į tos <u>informacijos sukulto finansinio poveikio dydį ir pobūdį</u> .

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis lentelėje pateiktais šaltiniais.

Remiantis jais galima išskirti esminius kokybinių charakteristikų požymius. Visų pirma, kokybinės charakteristikos lemia tam tikrus padarinius ar pasikeitimą, kuris gali paveikti finansinių ataskaitų informacijos vartotojų sprendimus. Antra, vartotojų sprendimai gali būti paveikti nepriklausomai nuo iškraipymo kiekybinio dydžio, t. y. iškraipymas gali būti ir paties mažiausio kiekybinio dydžio, tačiau jo sukelti padariniai gali būti esminiai vartotojams priimant sprendimus. Ir, trečia, kokybinės charakteristikos skirtingų grupių (auditorių, finansinių ataskaitų informacijos vartotojų ar rengėjų) gali būti interpretuojamos nevienodai.

Apibendrinant kokybines charakteristikas galima įvardyti kaip įmonės sandorių ir įvairių įvykių ar jų konteksto aplinkybes, dėl kurių įmonės finansinėse ataskaitose esantis net ir mažos sumos iškraipymas (ar keli iškraipymai kartu) gali paveikti įmonės pirminių finansinių ataskaitų informacijos vartotojų priimamus ekonominius sprendimus. Audito teorijoje nurodoma, kad reikšmingumą reikia vertinti visos finansinės atskaitomybės lygmeniu bei atsižvelgiant į kiekvieną sąskaitą ir ūkinių operacijų rūšį (Daujotaitė, 2006). Mokslinėje literatūroje ir profesiniuose audito standartuose minimos įvairios kokybinės charakteristikos, kurias galima skirstyti į charakteristikas, taikomas nustatant bendrą finansinių ataskaitų visumos reikšmingumą (1 reikšmingumo lygio kiekybinė riba), ir kokybines charakteristikas, skirtas konkrečioms iškraipymams ar jų visumai įvertinti (žr. 3 paveikslą).

3 pav. Kokybinių charakteristikų grupės (sudaryta autoriaus, remiantis paveiksle pateiktais šaltiniais).

Remiantis įvairių mokslininkų klasifikacija, galima išskirti penkias pagrindines charakteristikų grupes, kurios turi įtakos nustatant finansinių ataskaitų kaip visumos reikšmingumą: 1) Audituojamos įmonės charakteristikos; 2) Audituojamos įmonės taikomos apskaitos politikos charakteristikos, kurias taip pat apima ir pirmoji grupė; 3) Audituojamos įmonės aplinkos charakteristikos; 4) Audito įmonės charakteristikos ir 5) Auditoriaus asmeninės charakteristikos. Šios grupės apima esminius elementus, kurie gali turėti įtakos auditoriui priimant sprendimą dėl visumos reikšmingumo lygio. Audituojamos įmonės charakteristikos padeda auditoriui įvertinti pagrindines rizikas, įmonės svarbą visuomenei. Apskaitos politika padeda įvertinti nustatytus atskaitomybės reikalavimus, kurie priklausomai nuo apskaitos politikos gali būti tiek griežtesni, tiek švelnesni. Audituojamos įmonės aplinka taip pat daro įtaką, nes nusako politinę sistemą, teisinius ar reguliacinius reikalavimus. Audito įmonės ir jų taikomos metodikos skiriasi, todėl ir visumos reikšmingumo sprendimai gali skirtis. Auditorių asmeninės savybės, jų sukaupta patirtis ir žinios lemia nustatytą visumos reikšmingumą. Didesnį vaidmenį minėtos grupės vaidina auditoriui nustatant finansinių ataskaitų visumos reikšmingumo lygį, tačiau jos taip pat gali turėti įtakos ir auditoriui apsveriant konkrečius iškraipymus. Botha ir Gloeck (1998) išskiria atskirą elemento charakteristikų grupę, o Chong (2008) išskiria įvykio charakteristikų grupę. Abiem atvejais jau diskutuojama apie konkretų įvykį, todėl galima apibendrinti šią grupę kaip konkrečių iškraipymų vertinimo charakteristikų grupę. Šios konkrečių iškraipymų kokybinės charakteristikos yra itin svarbios, siekiant užtikrinti teisingą iškraipymų priskyrimą vienai ar kitai kategorijai bei pasiekti pakankamą užtikrinimą, kad finansinės ataskaitos parodo tikrą ir teisingą vaizdą.

Tikslus, išsamus ir teisingas **kokybinių charakteristikų taikymas aktualus vertinant aiškiai nesvarbius ir nereikšmingus iškraipymus.** Kiekybiniu požiūriu iškraipymas gali būti nesvarbus finansinių ataskaitų informacijos vartotojams, tačiau kokybinės charakteristikos gali lemti iškraipymo svarbumą (Park, 2009). Dalis kokybinių charakteristikų gali turėti netgi didesnę įtaką informacijos vartotojų sprendimams negu kiekybinis iškraipymo dydis. Iškraipymas kiekybiniu požiūriu gali būti aiškiai nesvarbus, tačiau jis gali lemti kokybinių charakteristikų pažeidimą. Iškraipymai gali neturėti įtakos finansinių ataskaitų informacijos vartotojams vien kiekybiniu požiūriu, tačiau dėl kokybinių charakteristikų gali suteikti papildomos informacijos vartotojams apie įmonės finansinę padėtį ar veiklą (Legoria ir kt., 2013). Pavyzdžiui, iškraipymas, lemiantis, ar audituojama įmonė bus

pelninga, ar nuostolinga. Atitinkamai, auditorius, nustatęs kiekybiškai mažo dydžio iškraipymus, juos apsvarsto kokybiniu požiūriu (Ion ir kt., 2010; Libby ir Brown, 2013), prieš galutinai nusprenddamas dėl jų svarbos. Iškraipymus priskirti vienai ar kitai kategorijai yra sudėtinga, nes dalis nereikšmingų iškraipymų gali būti panašaus kiekybinio dydžio kaip ir reikšmingi iškraipymai (Choudhary ir kt., 2021). Būtent kokybinės iškraipymų charakteristikos gali padėti priimti teisingą sprendimą, kuriai kategorijai priskirti iškraipymą. Moroney ir Trotman (2016) taip pat teigia, kad auditoriaus sprendimas, registruoti ar neregistruoti audito metu nustatytus nereikšmingus iškraipymus, priklauso nuo kokybinių charakteristikų. Kokybinės charakteristikos vis svarbesnės vertinant kiekybiškai aiškiai nesvarbius ir nereikšmingus iškraipymus. Jeigu iškraipymas kiekybiniu požiūriu yra reikšmingas, tai jis, tikėtina, bus reikšmingas neatsižvelgiant į kokybines charakteristikas vien dėl savo kiekybinio dydžio.

Vis dėlto gali būti atvejų, kai **kokybinės charakteristikos pagrindžia ir kiekybiniu požiūriu didelių iškraipymų mažesnį reikšmingumą.** Kokybinės charakteristikas taikyti svarbu analizuojant ne tik kiekybiškai mažus, bet ir didesnės vertės iškraipymus. Gali būti įvairių aplinkybių, kuriomis remdamasis auditorius gali nuspręsti, kad iškraipymas nėra reikšmingas finansinėms ataskaitoms kaip visumai, netgi jeigu jis viršija visumos reikšmingumo lygį (450 TAS, 2009, par. A15). Kitaip tariant, iškraipymas, kuris dėl kiekybinio vertinimo turėtų būti pripažintas reikšmingu (1 iškraipymų kategorija), auditoriaus profesiniu sprendimu gali būti pripažintas nereikšmingu (2 iškraipymų kategorija) ar aiškiai nesvarbiu (3 iškraipymų kategorija). Acito su bendraautoriais (2019) atlikto tyrimo metu taip pat nustatyta, kad yra atvejų, kai kiekybiškai reikšmingi iškraipymai, remiantis kokybinių charakteristikų vertinimu, buvo įvertinti kaip nereikšmingi. Acito ir kt. (2019) teigimu, JAV vertybinių popierių komisija taip pat dažnai sutinka su audituojamų įmonių vadovybėmis dėl *didelio* (kiekybiniu požiūriu) iškraipymo vertinimo kaip nereikšmingo remiantis kokybiniais argumentais. Tai rodo kokybinių charakteristikų svarbą ne tik analizuojant kiekybiškai *mažus*, bet ir *didelius* iškraipymus.

Iš to, kas išdėstyta, galima apibendrinti, kad kokybinės charakteristikos padeda įvertinti dalykus, kurie nėra tiesiogiai kiekybiškai išmatuojami. Šiandiniame pasaulyje, kai didėja nestruktūrizuotų duomenų kiekis, aktualu tinkamai nagrinėti ne tik kiekybinius aspektus, bet ir kokybines iškraipymų charakteristikas. Kokybinėmis charakteristikomis auditorius gali įvertinti, ar kiekybiškai mažos vertės iškraipymai turi požymių, dėl kurių jie

būtų svarbūs finansinių ataskaitų informacijos vartotojams. Auditoriui netaikant kokybinių charakteristikų, kiltų grėsmė visam finansinių ataskaitų audito patikimumui, nes iškraipymai, kurie finansinių ataskaitų informacijos vartotojams svarbūs dėl kokybinių, o ne kiekybinių priežasčių, nebūtų koreguojami finansinėse ataskaitose.

1.3. Kokybinių charakteristikų ištirtumas ir tolesnių tyrimų poreikis

Auditorių taikomos reikšmingumo koncepcijos moksliniai tyrimai prasidėjo praėjusio amžiaus penktuoju dešimtmečiu (Iskandar ir Iselin, 1999), ir nors reikšmingumas apskritai yra kokybinis apibūdinimas (Park, 2009; Cacho ir kt., 2012; Choudhary ir kt., 2019b), tačiau pirminiai kokybinių charakteristikų svarstymai literatūroje pradėti 1970 m. (Iskandar ir Iselin, 1999; Span ir kt., 2010; Fang ir Jacobs, 2010; Wahdan ir Hassan, 2019). Reikšmingumo koncepcija apima įvairius elementus, tačiau ne visi jie sulaukė vienodo mokslininkų dėmesio. Detalus *apžvelgtų ir susistemintų mokslinių tyrimų, susijusių su nagrinėjama problematika, sąrašas pateikiamas 1 priede*, o toliau pateikiamas tyrimų grupavimas ir analizė.

Verta pradėti nuo to, kad tyrimų jau nustatyta, jog *auditoriai orientuojasi į kiekybinių charakteristikų taikymą, o kokybinės charakteristikos vis dar nėra pakankamai ir nuosekliai taikomos* (žr. 5 lentelę). Galima teigti, kad iki šiol ne visi auditoriai pakankamai dėmesio skiria kokybinėms charakteristikoms. Pavyzdžiui, Commerford su bendraautoriais (2018) teigia, kad auditoriai vertina kokybinius rodiklius, kita vertus, patys autoriai sutinka, jog visada gali būti auditorių, kurie neregistruos iškraipymo, jeigu tai lems lūkesčių neįvykdymą (kokybinė charakteristika). Emby ir Pecchiari (2013), atlikę tyrimą, taip pat gavo dviprasmiškus rezultatus. Autoriai nustatė, kad, viena vertus, auditoriai svarsto kokybines charakteristikas sprenddami dėl finansinių ataskaitų visumos reikšmingumo, tačiau taip pat nustatė atvejų, kai auditoriai nekoregavo savo sprendimų nepriklausomai nuo teigiamos ar neigiamos kokybinės informacijos.

5 lentelė. Mokslininkų teiginiai apie kokybinių charakteristikų taikymą

Autoriai	Autorių teiginiai
McKee ir Eilifsen, 2000	Nors auditoriai gali svarstyti nekiekybines charakteristikas, tačiau dažniausiai jie renkasi pagrįsti preliminarių reikšmingumą kiekybinėmis charakteristikomis.
Emby ir Pecchiari, 2013	Auditoriai paptastai mažina finansinių ataskaitų kaip visumos reikšmingumą esant „blogai“ informacijai ir didina esant „gerai“ informacijai. Tačiau atskirų auditorių atsakymai skyrėsi. Kai kurie auditoriai neperžiūrėjo finansinių ataskaitų kaip visumos reikšmingumo.
Legoria ir kiti, 2013	Mes taip pat radome įrodymų, kad reikšmingumo vertinimai yra labiau grindžiami kiekybiniais skaičiavimais negu kokybinėmis charakteristikomis.
Commerford ir kt., 2018	Auditoriai yra linkę svarstyti kokybines charakteristikas. Visada gali būti auditorių, kurie neregistruos iškraipymo, jeigu tai lems lūkesčių neišpildymą.
Acito ir kt., 2019	Audituojamų įmonių vadovai nėra pastovūs minint SAB Nr. 99 standarte nurodytas devynias kokybines charakteristikas, tačiau mini įvairias kitas kokybines charakteristikas.
DeZoort ir kt., 2019	Auditoriai nesikoncentruoja į kokybines charakteristikas labiau nei investuotojai, tačiau orientuojasi labiau į kiekybines charakteristikas.
Raziūnienė ir Verbickaitė, 2019b	Kai kurie kokybiniai veiksniai gali daryti didesnę poveikį auditoriaus išvadai ir finansinių ataskaitų vartotojų sprendimams nei kiekybiniai.
Green and Cheng, 2019	Auditoriai labiau linkę sumažinti nustatytą audito reikšmingumą, kai kiekybinės charakteristikos yra mažiau svarbios, negu padidinti reikšmingumą, kai kokybinės charakteristikos yra svarbios.

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis lentelėje pateiktais šaltiniais.

Audituojamų įmonių vadovybės, rengdamos finansines ataskaitas, taip pat netaiko kokybinių charakteristikų nuosekliai. Acito ir kt. (2019) nustatė, kad: 90 proc. iš tirtų atvejų audituojamų įmonių vadovybės apsvarsto nors vieną kokybinę charakteristiką; 52 proc. atvejų svarstomos visos kokybinės charakteristikos (pagal SAB 99, 1999 pateiktas charakteristikas) ir 40 proc. iš tirtų atvejų yra nesilaikoma bent vienos kokybinės charakteristikos,

kuri lemtų iškraipymo vertinimą kaip reikšmingą. Rengiant audito procedūras, taip pat remiamasi kiekybiniu reikšmingumu, o atsižvelgti tiesiogiai į kokybinį reikšmingumą nėra dažna praktika (Jacoby ir Levy, 2016). Galima teigti, kad nepakankamo kokybinių charakteristikų taikymo problema egzistuoja ir ją mokslas yra išryškinęs, tačiau iki šiol tyrimai iš esmės orientavosi į problemos nustatymą, bet tyrimais grįstų pasiūlymų, kaip spręsti šią problemą, iki šiol trūksta.

Taip pat vis dar mažai žinoma apie tam tikrų kokybinių charakteristikų svarbą. Nors kokybinės charakteristikos turėtų būti vertinamos analizuojant visų kategorijų iškraipymus, tačiau nėra aišku, ar standartuose minimos charakteristikos turi tokią pačią įtaką finansinių ataskaitų informacijos vartotojams, kai iškraipymas priskiriamas aiškiai nesvarbių, nereikšmingų ar reikšmingų iškraipymų kategorijai. Taip pat iki šiol buvo mažai tyrimų ir rekomendacijų dėl kokybinių charakteristikų taikymo vertinant nefinansinę informaciją (Green and Cheng, 2019). Išsamiausi kokybinių charakteristikų pavyzdžiai pateikiami 450 TAS (2009) ir SAB 99 (1999), tačiau iki šiol vos keliuose tyrimuose buvo kompleksiskai nagrinėta šiuose standartuose pateikiamų kokybinių charakteristikų svarba (žr. 6 lentelę). Šioje lentelėje pateikiami tyrimai, kurių metu autoriai nagrinėjo, kurios kokybinės charakteristikos yra svarbiausios (auditorių ir finansinių ataskaitų rengėjų vertinimu). Rengėjai ir auditoriai skirtingas charakteristikas vertino pagal 5 balų Likerto skalę.

Cacho ir kt. (2012) bei Corte ir kt. (2010) tyrė 450 TAS pateiktas kokybines charakteristikas, o Manita ir kt. (2011) tyrė SAB 99 pateiktas kokybines charakteristikas. Ir nors iš pirmo žvilgsnio galėtų atrodyti, kad šios charakteristikos jau iširtos, vis dėlto autoriai gavo prieštaringų rezultatų, todėl klausimas, kurios iš charakteristikų yra svarbiausios, lieka neatsakytas. Šie tyrimai atlikti 2010–2012 m., todėl nėra aišku, ar nuolatos besikeičiančioje verslo aplinkoje jų rezultatai vis dar yra aktualūs iki šiol. Be to, skirtinguose audito standartuose pateikiamos skirtingos charakteristikos ir tik dalis jų sutampa. Iki šiol tyrimai aprėpia pavienes kokybines charakteristikas arba, kaip nurodyta 6 lentelėje, konkrečiame standarte pateikiamas charakteristikas, tačiau nėra duomenų apie kompleksinį visų identifikuojamų pagrindinių kokybinių charakteristikų tyrimą.

6 lentelė. Kokybinių charakteristikų tyrimų rezultatai

<p><u>Kokybinės charakteristikos (450 TAS, 2009)</u></p>	Cacho ir kt., 2012*		Corte ir kt., 2010** (Auditorių ir rengėjų)		Corte ir kt., 2010** (Rengėjų)		Corte ir kt., 2010** (Auditorių)		Manita ir kt., 2011*** (Auditorių)
	Vidurkis (pagal 5-balę Likert)	Vieta pagal vidurki	Vidurkis (pagal 5-balę Likert)	Vieta pagal vidurki	Vidurkis (pagal 5-balę Likert)	Vieta pagal vidurki	Vidurkis (pagal 5-balę Likert)	Vieta pagal vidurki	Vieta pagal vidurki
Daro įtaką skolinių įsipareigojimų ir kitų sutartinių reikalavimų vykdymui.	4,1	1	2,63	10	2,68	9	2,61	11	n.d.
Yra susijęs su dalykais, siejamais su konkrečiomis šalimis.	4,1	2	3,21	7	3,01	8	3,28	7	n.d.
Daro įtaką priežiūros institucijų reikalavimų laikymuisi.	3,92	3	3,12	8	3,03	7	3,15	8	n.d.
Paslepia pajamų pokytį ar kitas tendencijas, ypač atsižvelgiant į bendras ekonomines ir ūkio šakos sąlygas.	3,86	4	3,31	5	3,31	4	3,31	6	3
Daro įtaką kitai informacijai, pateiktai dokumentuose, į kuriuos įtrauktos audituotos finansinės ataskaitos.	3,8	5	3,39	2	3,25	5	3,43	3	n.d.
Daro įtaką rodikliams, kurie yra naudojami vertinant įmonės finansinę padėtį, veiklos rezultatus ar pinigų srautus.	3,74	6	3,07	9	3,07	6	3,07	9	n.d.
Yra praleista informacija, kurios nėra konkrečiai reikalaujama pagal taikomą finansinės atskaitomybės tvarką, tačiau kuri, auditoriaus nuomone, yra svarbi vartotojui.	3,74	7	3,25	6	2,54	10	3,53	2	n.d.
Daro įtaką finansinėse ataskaitose pateiktai	3,74	8	3,53	1	3,37	2	3,59	1	5

<u>Kokybinės charakteristikos (450 TAS, 2009)</u>	Cacho ir kt., 2012*		Corte ir kt., 2010** (Auditorių ir rengėjų)		Corte ir kt., 2010** (Rengėjų)		Corte ir kt., 2010** (Auditorių)		Manita ir kt., 2011*** (Auditorių)
	Vidurkis (pagal 5-balę Likert)	Vieta pagal vidurkį	Vidurkis (pagal 5-balę Likert)	Vieta pagal vidurkį	Vidurkis (pagal 5-balę Likert)	Vieta pagal vidurkį	Vidurkis (pagal 5-balę Likert)	Vieta pagal vidurkį	Vieta pagal vidurkį
informacijai apie segmentą.									
Yra reikšmingas atsižvelgiant į auditoriaus turimą informaciją apie žinomas ankstesnius vartotojų informavimo atvejus.	3,72	9	2,61	11	2,45	11	2,66	10	4
Daro poveikį vadovybei mokamo atlygio padidėjimui.	3,72	10	3,34	4	3,38	1	3,32	5	2
Yra susijęs su neteisingu apskaitos politikos pasirinkimu ar taikymu, kas nedaro reikšmingo poveikio einamojo laikotarpio finansinėms ataskaitoms, tačiau tikėtina, kad gali turėti didelį poveikį būsimųjų laikotarpių finansinėms ataskaitoms.	3,56	11	3,36	3	3,33	3	3,37	4	n.d.
Iškraipymas slepia neteisėtas operacijas. (Pagal SAB 99)	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	1
* Ketinimas naudoti charakteristiką. ** Sutikimas modifikuoti nuomonę, kai iškraipymas kiekybiškai nereikšmingas, tačiau pažeidžiama kokybinė charakteristika. *** Charakteristikų įtaka priimant reikšmingumo sprendimą. Tirtos SAB 99 charakteristikos, todėl sugretinimas su TAS 450 atliktas remiantis 2 priedu.									

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis Cacho ir kt., 2012; Corte ir kt., 2010; Manita ir kt., 2011.

Šiuose tyrimuose analizuota auditorių ir finansinių ataskaitų rengėjų nuomonė dėl charakteristikų svarbos, tačiau nėra aišku, kokią svarbą šios charakteristikos turi finansinių ataskaitų informacijos vartotojams (pvz., investuotojams), o ir tyrėjų gauti rezultatai yra dviprasmiški. Pavyzdžiui, Cacho ir kt. nustatė, kad skolinių įsipareigojimų vykdymo kokybinė

charakteristika yra svarbiausia, tačiau Corte ir kt. gauti rezultatai atskleidė, jog ši charakteristika yra viena iš mažiausiai svarbių. Manita ir kt. nustatė, kad neteisėtų operacijų slėpimas yra svarbiausias (iš SAB 99 pateikiamų charakteristikų), o pagal 450 TAS tokios charakteristikos nėra, todėl nėra galimybės žinoti, kaip būtų pasikeitę Cacho ir kt. ar Corte ir kt. rezultatai prie analizės pridėjus šią charakteristiką.

Dar vieno tyrimo metu (Ng, 2007) tirtos trys kokybinės charakteristikos. Nustatyta, kad kokybinė charakteristika, atskleidžianti teigiamo grynojo pelno pasikeitimą, yra svarbiausia, mažiau svarbus grynojo pelningumo tendencijos pasikeitimas ir mažiausiai svarbi kokybinė charakteristika, atskleidžianti analitikų lūkesčių ne(išpildymą). Tačiau Ng tyrimas nagrinėjo tik šias charakteristikas, todėl neaišku, kokių rezultatų būtų gauta tiriant daugiau charakteristikų. Galima teigti, nors iki šiol buvo atlikti keli išsamesni kokybinių charakteristikų tyrimai, tačiau tai labiau pirmas žingsnis sprendžiant kokybinių charakteristikų taikymo problematiką negu galutinis atsakymas.

Kitas itin svarbus atliktų kokybinių charakteristikų mokslinių tyrimų ribotumas – orientacija į auditorius, tačiau **nepakankamas finansinių ataskaitų informacijos vartotojų informacinių poreikių nagrinėjimas**. Kaip jau aptarta šioje disertacijoje, visa audito reikšmingumo koncepcija yra skiriama finansinių ataskaitų informacijos vartotojams, vis dėlto mokslininkų tyrimai orientuojami į auditorius. Pinsker ir kt. (2009) teigimu, dauguma reikšmingumo tyrimų, yra kelios išimtys, akcentavo auditorių požiūrį, nors tyrimai ir rodo, jog finansinių ataskaitų informacijos vartotojų (pvz., investuotojų) reikšmingumo riba yra mažesnė negu auditorių. Taip pat dalis tyrimų buvo skirta išsiaiškinti, kaip finansinių ataskaitų rengėjai įgyvendina reikšmingumo koncepciją (Chewning ir Higgs, 2000). Vance (2011) atliko 42 reikšmingumo tyrimų metaanalizę. Daugelyje nagrinėtų tyrimų analizuoti auditoriai ir tik dviejuose buvo tirti investuotojai. Iš 1 priede pateikiamų pagrindinių susistemintų 43 tyrimų tik 7 tyrimus galima sieti su investuotojų požiūriu. Tyrimų, kuriuose investuotojai būtų tirti tiesiogiai (DeZoort ir kt., 2019; Pinsker ir kt., 2009), o ne tik jų numanomas požiūris, buvo vos keletas.

Taip pat **tyrimai buvo orientuoti į reikšmingus iškraipymus, o nereikšmingi ar aiškiai nesvarbūs iškraipymai sulaukia mažai dėmesio**. Iki šiol atliktuose tyrimuose daugiausia dėmesio skirta reikšmingiems iškraipymams (Choudhary ir kt., 2016), nepaisant to, kad atlikti tyrimai (Choudhary ir kt., 2016; Choudhary ir kt., 2019b) rodo, jog investuotojams svarbūs ne tik reikšmingi iškraipymai, ypač jeigu investuotojai iš informacijos

apie iškraipymus gali gauti įžvalgų apie įmonės ateities pinigų srautus. Investuotojai analizuoja iškraipymus ir „ištraukia“ informaciją, kuri galėtų suteikti įžvalgų dėl įmonės vertės. Ir nors yra keletas tyrimų, kuriuose nagrinėti nereikšmingi iškraipymai, tačiau iš 1 priede pateiktų tyrimų nė viename nenagrinėta, kokį kokybinės charakteristikos turi poveikį aiškiai nesvarbiems iškraipymams. Ši iškraipymų kategorija sulaukė mažiausiai mokslininkų dėmesio ir iš esmės yra neištirta. Kaip teigia Raziūnienė ir Verbickaitė (2019b), mokslininkai yra tos nuomonės, kad yra tokių iškraipymų, pavyzdžiui, darančių poveikį kontraktinių įsipareigojimų įvykdymui ar vadovybės atlygiui, kurie turėtų būti laikomi reikšmingais, neatsižvelgiant į nustatytą kiekybinio reikšmingumo lygį. Tai rodo, kad svarbu tirti net ir mažiausius aiškiai nesvarbius iškraipymus. Tai padėtų išplėsti mokslo žinias nustatant, kurios kokybinės charakteristikos, neatsižvelgiant į kiekybinį vertinimą, yra svarbios.

Ne vienas mokslininkas siūlo toliau tirti tiek kokybines charakteristikas, tiek ir finansinių ataskaitų informacijos vartotojų poreikius bei nereikšmingus / aiškiai nesvarbius iškraipymus. Mokslininkų siūlymai pateikiami 7 lentelėje. Finansinių ataskaitų auditas yra ta sritis, kurios vis dar reikia mokslinių tyrimų, kurių pagrindu būtų galima gerinti audito kokybę. Įvairūs 7 lentelėje nurodyti mokslininkai pateikia sritis, kuriose moksliniai tyrimai yra pageidautini. Galima išskirti dvi esmines tyrimų kryptis. Visų pirma reikia tyrimų, kurie padėtų detalizuoti kokybines charakteristikas ir įvertinti jų svarbą (Raziūnienė ir Verbickaitė, 2019b; Green ir Cheng, 2019; Corte ir kt., 2010). Iki šiol kyla klausimų apie atskirų kokybinių charakteristikų svarbą, todėl šie tyrimai vis dar reikalingi audito moksle. Tokie tyrimai aktualūs analizuojant kokybines charakteristikas kartu su nereikšmingais ar aiškiai nesvarbiais iškraipymais (Brown, 2009; David ir Abeysekera, 2021). Ir nors ši tyrimų kryptis yra svarbi, tačiau dar svarbesni yra tyrimai, skirti finansinių ataskaitų informacijos vartotojams ir jų požiūriui (Choudhary ir kt., 2021; DeZoort ir kt., 2019; Messier ir Schmidt, 2018; Baldacchino ir Taboneb, 2017; Moroney ir Trotman, 2016; Pinsker ir kt., 2009). Iki šiol tyrimai buvo skirti auditoriams, tačiau finansinių ataskaitų audito pagrindas yra būtent finansinių ataskaitų informacijos vartotojų poreikiai, todėl reikia plėsti mokslo žinias šiuo klausimu.

7 lentelė. Audito srities mokslinių tyrimų poreikis

Autoriai	Siūlymai ateities tyrimams
Brown, 2009	<u>Nereikšmingu iškraipymu, kartu su kokybinėmis charakteristikomis, įtaka auditoriaus sprendimams.</u>
Pinsker ir kt., 2009	<u>Ateities tyrimus reikia kreipti į reikšmingumą, orientuotą į vartotoją, ypač kokybinių aspektu atskleidimą, taip padedant reguliuotojams identifikuoti svarbias vietas.</u>
Corte ir kt., 2010	<u>Tolesni kokybinių charakteristikų tyrimai</u> yra reikalingi (pvz., kitose šalyse nei Ispanija).
Kristensen, 2015	<u>Tyrimai, kurie padėtų nustatyti, kaip auditoriams priimti vienodesnius reikšmingumo sprendimus.</u>
Moroney ir Trotman, 2016	<u>Kokius informacijos atskleidimus finansinėse ataskaitose užtikrinimo ataskaitų vartotojai laikytų svarbiais.</u>
Baldacchino ir Taboneb, 2017	<u>Ateities tyrimai turėtų tirti finansinių ataskaitų informacijos vartotojų požiūri.</u>
Messier ir Schmidt, 2018	<u>Auditoriams ir standartų leidejams būtų naudinga turėti daugiau žinių apie tai, kaip finansinių ataskaitų informacijos vartotojai reaguoja į iškraipymus priklausomai nuo jų kokybinių charakteristikų.</u>
Raziūnienė ir Verbickaitė, 2019b	<u>Tolesni moksliniai tyrimai turėtų būti nukreipti į teigiamų ir neigiamų kokybinių charakteristikų detalizavimą ir įtakos vertinimo metodikų kūrimą.</u>
DeZoort ir kt., 2019	<u>Ateities tyrimai turėtų toliau tirti kiekybines ir kokybines charakteristikas, kurias investuotojai svarsto ir prioretizuoja. Literatūroje trūksta žinių apie investuotojo reikšmingumo sprendimus.</u>
Green ir Cheng, 2019	<u>Skirtingų kokybinių charakteristikų, kurios veikia reikšmingumo sprendimus, tyrimai yra produktyvi tyrimų sritis.</u>
Choudhary ir kt., 2021	<u>Tebesvarbus klausimas, ar investuotojai nereikšmingu iškraipymų koregavimą mano esant naudingą.</u>
David ir Abeysekera, 2021	<u>Ištirti, kaip auditorius nustato darbinį ir aiškiai nesvarbių iškraipymų reikšmingumą.</u>

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis lentelėje pateiktais šaltiniais.

Apibendrinant šį skyrių galima daryti kelias svarbias išvadas. Visų pirma, mokslininkai yra nustatę ir patvirtinę problemą, kad dalis auditorių ir audituojamų įmonių vadovybė neskiria pakankamai dėmesio apsvaistyti kokybines charakteristikas. Vis dėlto mokslu grįstų pasiūlymų, kaip spręsti šią

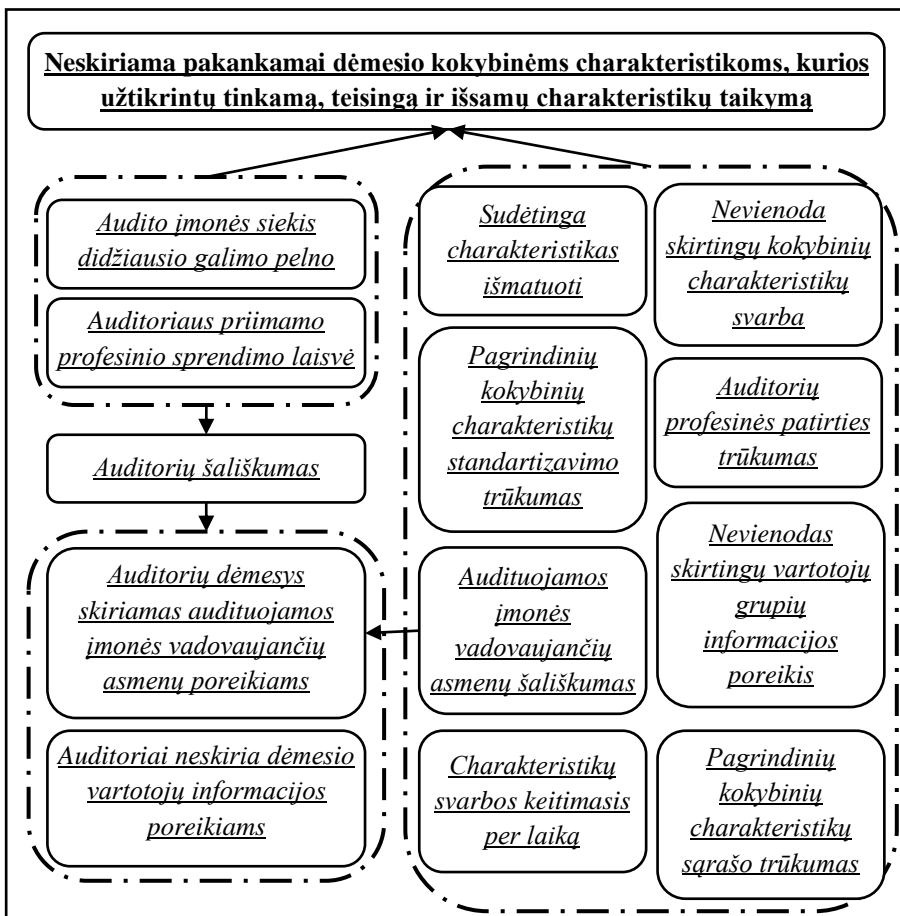
problema, iki šiol trūksta. Kokybinės charakteristikos yra pradėtos tirti, tačiau gauti skirtingų mokslininkų rezultatai prieštaringi, o kompleksinio kokybinių charakteristikų tyrimo, skirto finansinių ataskaitų informacijos vartotojams, autoriaus žiniomis, iki šiol nėra. Daugelyje tyrimų analizuoti auditorių sprendimai ar nuomonė, vis dėlto, nors finansinių ataskaitų informacijos vartotojų poreikiai yra visos reikšmingumo koncepcijos pagrindas, jiems aptarti skirta vos keletas tyrimų. Ne vienas mokslininkas sutinka ir teigia, jog kokybinės charakteristikos, kaip ir finansinių ataskaitų informacijos vartotojų informaciniai poreikiai, yra tos sritys, kurias reikia toliau tirti ir plėsti mokslo žinias.

1.4. Kokybinių charakteristikų taikymo problematika

Kokybinės charakteristikos yra neatskiriama auditorių taikomos reikšmingumo koncepcijos dalis. Norėdamas priimti pagrįstą sprendimą dėl iškraipymo kategorijos, auditorius turi suprasti kokybines charakteristikas, žinoti jų bruožus ir, svarbiausia, objektyviai ir išsamiai jas taikyti. Vis dėlto 1.3 poskyryje aptarti mokslininkų tyrimai rodo, kad kokybinės charakteristikos nėra pakankamai taikomos. Tai suponuoja riziką, kad auditoriaus nustatyti iškraipymai galimai nėra teisingai priskiriami aiškiai nesvarbių ar kitų iškraipymų kategorijai. Atlikus detalią literatūros analizę, identifikuotos ir susistemintos pagrindinės priežastys, lemiančios kokybinių charakteristikų taikymo problematiką (žr. 4 paveikslą).

Audito įmonės siekiamas pelnas. Kaip ir visų pelno siekiančių įmonių, audito įmonės tikslas yra uždirbti didžiausią galimą pelną, o audito kokybė priklauso nuo užmokesčio, kurį auditoriai gauna (Ettredge ir kt., 2014). Auditoriams taikant griežtesnius kokybinio reikšmingumo reikalavimus, didėtų audito sąnaudos dėl detalesnių audito procedūrų (Brody ir Lowe, 2003; Bagsaw ir Selwood, 2014). Atitinkamai auditoriaus sprendimai dėl kokybinių charakteristikų taikymo taip pat gali būti veikiami noro pasiekti didžiausią pelną (Shaub, 2005). Vis dėlto vien noras turėti didžiausią pelną nėra pakankamas, tačiau kartu su auditoriaus priimamo profesinio sprendimo laisve sukelia šališkumo riziką.

4 pav. Kokybinių charakteristikų taikymo problematikos žemėlapis (sudaryta autoriaus, remiantis Joldos ir kt., 2010; Baldauf ir kt., 2015; Lakis, 2017; Asare ir kt., 2019a; Ng ir Tan, 2007; David ir Abeysekera, 2021; Gaver ir Utke, 2019; Raziūnienė ir Verbickaitė, 2019b; Green ir Cheng, 2019; Edgley ir kt., 2015).

Toliau aptariama **auditoriaus priimamo profesinio sprendimo laisvė**. Audito standartuose (ISA 450, 2009; 320 TAS; 107 SAS ar kt.) numatoma prievolė auditoriui nustatyti reikšmingumą, tačiau konkrečių nurodymų, kaip tai padaryti, nepateikiama (neapibrėžiama, kokius reikėtų naudoti dydžius ir kaip vertinti reikšmingumą). Dėl šios priežasties, nustatydamas reikšmingumą, auditorius remiasi faktais (Maqellari ir Dika, 2015) ir savo profesiniu sprendimu (Chewning ir Higgs, 2000; SAS 107, 2006; Joldos ir kt., 2010; Boolaky ir Quick, 2016). Analizuodamas iškraipymų kokybines charakteristikas auditorius gali remtis intuicija (Popa ir kt., 2013) ir priimti

tiek griežtus reikšmingumo sprendimus, tiek ir laisvesnius sprendimus (Mittendorf, 2010), lemiančius iškraipymų mažesnę svarbą. Problema – sprendimų pagrįstumas. Ypač kai tyrimai rodo, kad finansinių ataskaitų informacijos vartotojai tikisi, jog auditoriai taikys mažesnius reikšmingumo dydžius, negu auditoriai paprastai taiko (Asare ir Wright, 2012; Aljaaidi, 2009). Galutiniai reikšmingumo sprendimai priklauso nuo auditoriaus profesinio sprendimo, kuris skirtingų auditorių, net ir analizuojant tuos pačius (identiškus) iškraipymus, gali skirtis (Baldauf ir kt., 2015; Raziūnienė ir Verbickaitė, 2017; Keune ir Johnstone, 2009; Chung ir kt., 2021). Kokybinės informacijos vertinimas skiriasi net ir auditorių vyrų ir moterų (Hasan ir kt., 2021). Apsaugos priemonių, kurios užtikrintų kokybinių charakteristikų vertinimo objektyvumą ir išsamumą, nėra daug, todėl egzistuoja rizika, kad reikšmingi iškraipymai bus vertinami kaip nesvarbūs. Profesinio skepticizmo trūkumas yra viena iš priežasčių tobulinti audito kokybę (Lakis, 2017).

Profesinio sprendimo laisvė, be kita ko, sudaro prielaidas *auditorių šališkumui, sprendimus priimant pagal audituojamos įmonės vadovaujančių asmenų poreikius*. Audito paslaugas apmoka audituojama įmonė, jos vadovybė dažnai ir yra atsakinga už auditoriaus parinkimą, todėl auditoriaus sprendimai dėl reikšmingumo yra veikiami audituojamos įmonės (Knechel ir kt., 2013). Auditoriui yra naudinga palaikyti kuo geresnius santykius su audituojamos įmonės vadovybe, kad ateityje gautų naujų audito paslaugų užsakymų. Asare ir kt. (2019a) nustatė, jog didėjant paskatomis (didelis audito paslaugų užmokestis ar papildomos ne audito paslaugos) auditoriai labiau linkę ekonomiškai svarbius iškraipymus vertinti kaip nereikšmingus. Joe ir kt. (2011) nustatė, kad auditoriai atlaidžiau žvelgia į iškraipymus tų klientų, su kuriais daugiau metų bendradarbiauja. Ege ir Stuber (2022) taip pat patvirtino, kad pasitaiko atvejų, kai auditoriai „pražiūri“ kokybines charakteristikas vertindami nustatytus iškraipymus, nes siekia geresnių santykių su klientu ir atitinkamai didesnės rinkos dalies. Audito reikšmingumas gali būti auditorių naudojamas pagrįsti neatliktas audito procedūras (Persellin ir kt., 2019), pavyzdžiui, teigiant, kad tam tikros sritys nereikšmingos ir jų tikrinimas nebūtinai. Nors yra pavienių tyrimų, kurie rodo auditorių objektyvumą. Pavyzdžiui, Blokdijs ir kt. (2003) nustatė, jog esant iškraipymų, kai audituojamos įmonės pelnas gali būti vadovybės iškreiptas siekiant finansinėse ataskaitose parodyti mažą pelną ar nuostolį, auditorius taiko mažesnę finansinių ataskaitų kaip visumos reikšmingumą (iškraipymus labiau vertina kaip reikšmingus). Tačiau didesnė dalis tyrimų atskleidžia, kad auditoriai, priimdami sprendimus dėl iškraipymų reikšmingumo, labiau

prisitaiko prie audituojamos įmonės. Ng ir Tan (2003 ir 2007) nustatė, kad auditoriai, patirdami įmonės vadovybės spaudimą, yra labiau linkę neregistruoti kiekybiškai nereikšmingo, tačiau kokybiškai reikšmingo iškraipymo. Kitaip tariant, jeigu iškraipymas reikšmingas tik dėl kokybinių charakteristikų, esant vadovybės spaudimui, auditorius linkęs tai ignoruoti ir pripažinti iškraipymą nereikšmingu. Bennett ir Hatfield (2017) nustatė, jog audito atlikimo terminui artėjant į pabaigą ir esant padidėjusiam kliento vadovybės spaudimui, auditoriai nustatytus iškraipymus buvo linkę labiau laikyti nereikšmingais. Brown (2009) tyrimas parodė, kad auditoriai, siekdami reikšmingus iškraipymus įvertinti kaip nereikšmingus, yra linkę padidinti taikomą reikšmingumo lygį (didinant šį lygį nustatyti iškraipymai tampa mažiau svarbūs). Auditoriams taip pat didėja spaudimas ir kai įmonės viešai paskelbia preliminarinius finansinius rezultatus (Bhaskar ir kt., 2019). Neregistruodami nustatytų iškraipymų (vadovybės pageidavimu), auditoriai gali labiau įtikti vadovaujantiems asmenims, gauti naujų užsakymų ir didinti audito paslaugų kainas motyvuodami, kad reikia daugiau pastangų (daugiau darbo valandų) analizuoti nereikšmingus iškraipymus (Choudhary ir kt., 2020). Reguluotojai tiki, kad auditoriai pakankamai neįvertina reikšmingų iškraipymų ir taip suteikia galimybę audituojamos įmonės vadovybei pateikti pernelyg optimistines finansines ataskaitas (Altiero ir kt., 2021). Akivaizdu, kad audito įmonės galimybė uždirbti didesnę pelną turi įtakos auditorių sprendimams, vertinant kokybines charakteristikas.

Klaidingų sprendimų, vertinant kokybines charakteristikas, priėmimą gali lemti ne tik auditoriaus šališkumas, bet ir **profesinės patirties trūkumas**. Siekdami pagrįstai užtikrinti, jog audituotos finansinės ataskaitos neturi reikšmingų praleidimų ar klaidų, auditoriai turi turėti pakankamai finansinių žinių spręsti, ar informacija reikšminga (David ir Abeysekera, 2021) ir kokias taikyti kokybines charakteristikas. Audito patirtis kaupiama metų metus. Pradedantiesiems auditoriams gali trūkti praktinės patirties įvertinti nustatytų iškraipymų kokybines charakteristikas ir jų svarbą. Gaver ir Utke (2019) pažymi, kad reikėtų bent trejų metų patirčiai viename verslo segmente sukaupti. Tai kelia susirūpinimą, kad nepatyrę auditoriai negalės tinkamai įvertinti su nustatytais iškraipymais susijusių kokybinių charakteristikų. Be to, auditorius gali būti sukaupęs patirties vertinti tam tikrą sektorių, o kitų sektorių vertinimo patirties auditorius neturi pakankamai (Blandon ir kt., 2020; Kurniasih ir Kiswanto, 2019; Mohammed ir kt., 2019). Kita vertus, tyrimai rodo, kad net ir didelė auditorių patirtis negarantuoja audito kokybės. Messier ir Schmidt (2018) tyrė, kaip auditoriai registruoja nustatytus

iškraipymus, kai patiria kliento spaudimą. Autoriai nustatė, kad daugiau patirties turintys auditoriai buvo labiau linkę registruoti audito nustatytus iškraipymus, kai nepatyrė spaudimo iš kliento. Tačiau esant spaudimui iš kliento, daugiau patirties turintys auditoriai buvo labiau linkę neregistruoti iškraipymų (vertinti, kad jie nereikšmingi). Šį autorių atradimą galima aiškinti tuo, kad daugiau patirties turintys auditoriai geriau supranta audito procesą ir prirėikus gali pagrįsti iškraipymų (ne)svarbumą. Brown (2009) tyrimas atskleidė, kad tiek mažiau, tiek ir daugiau patirties turinčių auditorių reikšmingumo sprendimai buvo paveikti atsižvelgiant į kokybinių charakteristikų paaiškėjimo eilės tvarką. Nors pati eilės tvarka neturėtų turėti įtakos, nes charakteristikos išlieka tos pačios, tačiau didesnė patirtis nepadėjo išvengti klaidų. Remaintis Mao (2014) tyrimu, tiek patyrusių, tiek nepatyrusių auditorių profesinio vertinimo sprendimai labai nesiskyrė. Šių minėtų autorių tyrimai atskleidžia problemišką situaciją. Viena vertus, auditoriams reikia patirties, kad galėtų priimti gerus sprendimus, tačiau didesnė patirtis taip pat auditoriams leidžia geriau pagrįsti klaidingus (šališkus) sprendimus. Vadinasi, vien auditorių patirties ir žinių didinimas neišspręs sudėtingos kokybinių charakteristikų taikymo problematikos. **Sudėtingas kokybinių charakteristikų išmatavimas** taip pat apsunkina šių charakteristikų taikymą. Ne visus iškraipymus galima išmatuoti tikslia ir teisinga verte (Raziūnienė ir Verbickaitė, 2019b). Tai, kas vienam asmeniui gali atrodyti svarbu, kitam atrodyti priešingai, todėl kokybinių charakteristikų vertinimas neišvengiamai susijęs su tam tikru neapibrėžtumu. Kiekvienu atveju auditorius turi priimti sprendimą, ar tokie iškraipymai yra reikšmingi ir juos taisyti būtina, ar vis dėlto iškraipymai yra nereikšmingi, o gal net aiškiai nesvarbūs ir jų koregavimas nekeistų finansinių ataskaitų informacijos vartotojų priimamų ekonominių sprendimų.

Audituojamos įmonės vadovaujančių asmenų šališkumas turi įtakos auditorių sprendimų objektyvumui. Audituojamos įmonės vadovybė, siekdama premijų ar kitų tikslų, gali bandyti parodyti geresnius įmonės veiklos rezultatus (Hatfield ir kt., 2010) ir nuslėpti svarbius faktus, atlikdama tyčinius iškraipymus finansinėse ataskaitose. Tyrimai rodo, kad reikšmingi iškraipymai audituojamos įmonės vadovybės gali būti laikomi nereikšmingais (Keune ir Johnstone, 2015; Green ir Cheng, 2019). Vieta, kur vadovybė gali bandyti manipuliuoti – kiekybiniu požiūriu nedideli iškraipymai (pvz., aiškiai nesvarbus iškraipymas). Trussel (2019) teigimu, įmonės vadovybė gali tikslingai atlikti kiekybiniu požiūriu nereikšmingą iškraipymą, kuris lemtų planuotą rezultatų pasiekimą. Legoria ir kt. (2013) nurodo, kad įmonės,

mažinančios mokesčių išlaidas suma, neviršijančia kiekybinio reikšmingumo, tikėtina, labiau atitiks analitikų iškeltus lūkesčius. Šių autorių teiginiai rodo aiškiai nesvarbių ir nereikšmingų iškraipymų kokybinių charakteristikų svarbą, nes būtent kiekybiniu požiūriu nedideli iškraipymai yra taikinyse audituojamos įmonės vadovaujantiems asmenims siekiant parodyti kitokius veiklos rezultatus, negu jie yra.

Audituojamos įmonės vadovybės šališkumas ir auditorių skiriamas dėmesys būtent audituojamos įmonės vadovybei lemia, kad vartotojai lieka nuošalyje ir yra *neskiriama pakankamai dėmesio finansinių ataskaitų informacijos vartotojų poreikiams*, nors jie yra svarbiausi priimant sprendimus dėl iškraipymų kategorijos. Sudėtinga tiesiogiai įvertinti, kokius duomenis auditoriai analizuoja ar kaip pagrindžia vartotojų informacijos poreikius. Brennan ir Gray (2005) domėjosi, ar finansinių ataskaitų rengėjai ar auditoriai žino, kas keičia vartotojų sprendimus, tačiau į šį klausimą iki galo taip ir nėra atsakyta, o vis dar nėra paplitusi auditorių praktika orientuotis į vartotojus (Edgley ir kt., 2015).

Vienas iš auditoriams keliamų reikalavimų yra konfidencialumas, todėl yra mažai viešai prieinamų duomenų apie audito darbo dokumentus. Vis dėlto atlikti tyrimai ir mokslininkų pasisakymai rodo, kad auditorių taikomi reikšmingumo lygiai skiriasi nuo finansinių ataskaitų informacijos vartotojų ar netgi finansinių ataskaitų rengėjų poreikių (žr. 8 lentelę). Šie skirtumai leidžia daryti prielaidą, kad auditoriai nepakankamai atsižvelgia į finansinių ataskaitų informacijos vartotojų poreikius. Auditoriai, palyginti su investuotojais, yra mažiau jautrūs kokybinių charakteristikų pažeidimams (Altiero ir kt., 2021), o auditoriaus taikomos reikšmingumo ribos dažnai yra gerokai didesnės negu paprastas investuotojas tikėtusi (Brennan ir Gray, 2005). Esminę riziką galima sieti su tuo, kad finansinių ataskaitų informacijos vartotojams priimtinas reikšmingumas yra mažesnis, negu auditorių taikomas praktiškai. Kitaip tariant, tai, kas investuotojui yra svarbi informacija, galinti pakeisti priimamus ekonominius sprendimus, auditoriaus nelaikoma reikšminga. Jeigu auditoriai taikytų mažesnes reikšmingumo ribas negu vartotojai tikisi, tai nebūtų problema, nes visos klaidos, kurios vartotojams yra reikšmingos arba svarbios, būtų ištaisytos arba atskleistos. Vis dėlto auditoriai taiko didesnes reikšmingumo ribas ir nepakankamai atsižvelgia į kokybines charakteristikas.

8 lentelė. Auditorių, vartotojų ir rengėjų reikšmingumo lygio skirtumai

Autoriai	Teiginiai
Cho ir kt., 2003	Vidutinio investuotojo reikšmingumo riba pelnui prieš mokesčius yra 0,1–0,2 proc.
Rooij, 2009	Skirtumas tarp finansinių ataskaitų informacijos vartotojų ir auditorių egzistuoja dėl reikšmingumo.
Nesbakk ir Mellmvik, 2011	Nors vartotojai yra apibrėžti kaip svarbiausias dalykas svarstant reikšmingumą, mes radome mažai tai patvirtinančių įrodymų.
Popa ir kt., 2013	Nėra koreliacijos tarp reikšmingumo lygio ir finansinių ataskaitų informacijos vartotojų poreikių ar vadovybės tikslų.
Choudhary ir kt., 2016	Yra tikimybė, kad investuotojų reikšmingumo sprendimai nesutampa su rengėjų sprendimais, nes abi grupės taiko skirtingus kriterijus reikšmingumui vertinti.
Toumeh ir Yahua, 2018	Finansinių ataskaitų informacijos vartotojų sąmoningumo stoka (nepagrįsti lūkesčiai) lemia didesnę lūkesčių atotrūkį audito procese.
DeZoort ir kt., 2019	Paprasti investuotojai turi mažesnes iškraipymų vertinimo ribas... negu išprusę investuotojai ar auditoriai.
Altiero ir kt., 2021	Kaip atsaką į problemą, kad auditoriai nuvertina reikšmingas klaidas, audito reguliuotojai ir komentatoriai siūlo paraginti auditorius labiau atsižvelgti į investuotojų požiūrį.

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis lentelėje pateiktais šaltiniais.

Auditoriams labiau atsižvelgiant į investuotojo požiūrį mažėtų dėmesys audituojamos įmonės vadovybės požiūriui (Asare ir Wright, 2019b). Finansinės atskaitomybės taryba (FRC) taip pat rekomenduoja auditoriams labiau kreipti dėmesį į vartotojus (Reed, 2014). Kol auditoriai tinkamai neatsižvelgs į finansinių ataskaitų informacijos vartotojų poreikius, tol negalės užtikrinti teisingo kokybinių charakteristikų įvertinimo.

Nustatyti finansinių ataskaitų informacijos vartotojų poreikius yra sudėtinga, nes ***skirtingų vartotojų grupių informacijos poreikiai skiriasi***. Yra įvairios finansinių ataskaitų informacijos vartotojų grupės: tiekėjai, pirkėjai, valstybė, investuotojai, darbuotojai, akcininkai ir kt. Šias grupes gali dominti skirtingi dalykai. Investuotojams gali būti svarbiausi pelningumo rodikliai,

tiekėjams aktualus įmonės gebėjimas sumokėti skolas ir pan. Atitinkamai auditorius turi atsižvelgti į įvairių grupių poreikius, daugiausia dėmesio skirti pagrindiniams finansinių ataskaitų informacijos vartotojams. Suvokiamas informacijos (ir nustatytų iškreipimų) naudingumas skiriasi ne tik vartotojų, bet ir finansinių ataskaitų informacijos vartotojų ir auditorių. Ir kaip nurodo Reinstein ir kt. (2021), auditoriai turi pripažinti, kad tai, kas yra nereikšminga jiems, gali būti reikšminga vartotojams.

Kokybinių charakteristikų svarba skiriasi ir nėra aiškių duomenų, kiek ji skiriasi. Nors dalis kokybinių charakteristikų yra identifikuotos audito standartuose, tačiau nėra nurodoma kiekvienos charakteristikos svarba (Acito ir kt., 2019). Iki šiol buvo tik keletas tyrimų, (detaliau aptariami 1.3 poskyriuje), tačiau ir jų metu gauti dviprasmiški rezultatai. Iki šiol nėra aišku, kurios kokybinės charakteristikos yra svarbiausios, kiek skiriasi tam tikrų charakteristikų svarba. Kol nėra išsamių tyrimų, pagrindžiančių tam tikrų kokybinių charakteristikų svarbą, auditoriui tenka remtis tik savo profesine patirtimi.

Kokybines charakteristikas taikyti ap sunkina ne tik šių charakteristikų svarbos skirtumai, bet ir **pasikeitusi per laiką atskirų charakteristikų svarba vartotojams.** Auditas nėra nesikeičiantis procesas, keičiasi audito standartai ir reikalavimai auditoriams bei finansinių ataskaitų rengėjams. Besikeičiant reikalavimams įmonėms tenka taisyti iškreipimus, kurie anksčiau buvo laikyti nereikšmingais (Chen ir kiti, 2008). Omer ir kt. (2012) nustatė, kad investuotojai reaguoja neigiamai į tokius koregavimus. Vienas iš tiksliausių ir išsamiausių reikšmingumo standartų su kokybinių charakteristikų pavyzdžiais (SAB 99) buvo išleistas 1999 m., tačiau nuo to laiko jis nebuvo iš esmės atnaujintas, nepaisant verslo aplinkos pokyčių (Choudhary ir kt., 2016). Kitas plačiai taikomas 450 TAS audito standartas su kokybinių charakteristikų pavyzdžiais išleistas 2009 m., nuo tada taip pat nebuvo atnaujintas. Ilgą laiką audito standartai, iš dalies apibrėžiantys kokybines charakteristikas, neatnaujinti, todėl, siekiant išsiaiškinti, ar standartai vis dar atitinka šiuolaikinę verslo aplinką ir finansinių ataskaitų informacijos vartotojų poreikius, svarbu tirti kokybines charakteristikas. Tai leistų ne tik patvirtinti standartų tinkamumą, bet ir ieškoti standartų tobulinimo būdų.

Ilgą laiką neatnaujinti pagrindiniai kokybinių charakteristikų audito standartai taip pat lemia **pagrindinių kokybinių charakteristikų sąrašo trūkumą.** Apskaitos ir audito gairės nepateikia išsamaus pagrindinių kokybinių charakteristikų sąrašo, kurį auditorius turėtų apsvarstyti (Acito ir

kt., 2019; Socol, 2008), todėl galutinė atsakomybė priimant sprendimą dėl nustatytų iškraipymų svarbos paliekama auditoriui. Choudhary ir kt. (2016, p. 11) taip pat teigia, kad SAB 99 pateikiamos charakteristikos „yra, tikėtina, neišsamus rinkinys“. Pagrindiniai standartai (SAB 99; 450 TAS) ilgą laiką neatnaujinti, o dalis kokybinių charakteristikų skirtinguose standartuose skiriasi. 450 TAS (2009) taip pat teigiama, kad kokybinių charakteristikų pavyzdžių „...sąrašas nebūtinai yra baigtinis“. Acito ir kt. (2019), be kita ko, nustatė, kad audituojamų įmonių (kurių akcijomis prekiaujama Jungtinėse Amerikos Valstijose) vadovybės nėra pastovios minint SAB Nr. 99 standarte nurodytas devynias kokybines charakteristikas, tačiau mini ir įvairias kitas charakteristikas. Mokslininkai Hegazy ir Salama (2022) teigia, kad išsamesnis ar standartizuotas kokybinių charakteristikų sąrašas padėtų auditoriams priimti vienodesnius reikšmingumo sprendimus. Apibendrinant galima teigti, kad mokslo bendruomenėje yra nusistovėjusi pozicija, jog audito standartai nepateikia išsamaus pagrindinių kokybių charakteristikų sąrašo. Tai apsunkina ir auditoriaus poziciją vertinant nustatytus iškraipymus. Nesant pagrindinių kokybinių charakteristikų sąrašo, visa atsakomybė paliekama auditoriaus profesiniam sprendimui, o tai kelia auditorių šališkumo problemą.

Kokybinės charakteristikos nėra standartizuotos ir tai yra trūkumas, kurį pašalinus būtų galima pagerinti audito kokybę ir patikimumą. Ypač kai reguliuotojų dėmesys krypta į naudingesnės informacijos suteikimą finansinių ataskaitų informacijos vartotojams (Reid, 2015). Altiero ir bendraautoriių (2021) tyrimas atskleidė, kad tiesiog skatinant auditorius labiau atsižvelgti į investuotojų požiūrį, problemos (jog auditoriai neatsižvelgia į tai, kas svarbu investuotojams) neišsprendžia. Autoriai tyrė, koks būtų auditorių sprendimas dėl nustatytų iškraipymų reikšmingumo (vertinant iškraipymų kokybines charakteristikas), atsižvelgiant į investuotojus ir neatsižvelgiant į juos. Tyrimas atskleidė, kad auditoriai tiesiog pradėjo labiau pritaikyti savo sprendimus pagrįsdami reikšmingumą, t. y. kokybinėms charakteristikoms, kurios nebuvo pažeistos, priskyrė didesnę svarbą, o toms, kurios pažeistos, – mažesnę. Kitaip tariant, auditoriams neužtenka nurodyti, kad labiau atsižvelgtų į kokybines charakteristikas, tačiau reikia nurodyti ir kurios iš jų yra svarbios. Iki šiol tyrimai atskleidė auditorių ir apskaitininkų (finansinių ataskaitų rengėjų) nuoseklumo, taikant reikšmingumo koncepciją, trūkumą, kurį dalis kritikų grindžia standartizuotų kokybinių ir kiekybinių charakteristikų trūkumu (Brown, 2009). Baldaug ir kt. (2015) teigimu, kiekybinių charakteristikų reikšmingumo standartizavimas lemia vienodesnius auditorių reikšmingumo sprendimus, tačiau nesant

standartizavimo sprendimai yra įvairesni. Galima daryti prielaidą, kad kokybinių charakteristikų standartizavimas auditoriams padėtų priimti vienodesnius sprendimus. Tačiau yra ir mokslininkų priešingų nuomonių. Audsabumrungrat ir kt. (2016) teigia, kad auditoriai priima mažiau teisingus reikšmingumo sprendimus, kai turi struktūrizuotas gaires, tačiau šis polinkis yra sumažinamas, kai auditorių yra prašoma pagrįsti jų sprendimus. Popa ir kt. (2013) taip pat nurodo, kad kokybinių charakteristikų pabrėžimas galėtų padėti auditoriams pereiti nuo intuicijos prie argumentų. Atsižvelgiant į aptartus skirtingų autorių teiginius ir nuomones, galima daryti prielaidą, kad tiesa yra pusiausvyra. Baigtinio kokybinių charakteristikų sąrašo nėra. Greičiausiai sudaryti tokį sąrašą būtų neprasminga dėl nuolatos besikeičiančių aplinkybių ar naujų mokslo žinių. Taip pat visiškai kokybinių charakteristikų standartizavimas atvertų didesnių galimybių apgaulėi. Kitaip tariant, fiksuotas kokybinių charakteristikų sąrašas išplėstų audituojamos įmonės vadovybės galimybes vykdyti apgaulę. Nekintamą standartizuotų charakteristikų sąrašą visada bus „lengviau“ apeiti negu pagal aplinkybes kintamą sąrašą. Dėl šios priežasties pusiausvyra, tikėtina, būtų tinkamesnis būdas didinti audito kokybinę negu vien taikant standartizuotas charakteristikas. Galėtų būti išskiriamos pagrindinės privalomai taikomos kokybinės charakteristikos kartu paliekant galimybę bei pareigą auditoriui apsvastyti kitas kokybines charakteristikas, svarbias pagal konkretaus audito aplinkybes. Išlaikyti finansinių ataskaitų informacijos vartotojų poreikių ir efektyvaus audito pusiausvyrą padeda apskaitos ir audito standartai (Kraheil ir Titera, 2015), todėl šių standartų tobulinimas yra pirmasis uždavinys gerinant audito kokybę.

Apibendrinant šį skyrių galima daryti kelias svarbias išvadas. Kokybinių charakteristikų taikymas yra sudėtingas procesas, kuris nėra tinkamai įgyvendinamas iki šių dienų. Įgyvendinimo problematiką sudaro įvairūs aspektai, pradedant nuo šališkų audituojamos įmonės vadovaujančių asmenų ar auditoriaus sprendimų ir baigiant kokybinių charakteristikų įgimtais apribojimais, tokiais kaip sudėtingas jų išmatavimas. Išspręsti visas problemas vienu žingsniu yra sudėtinga ar net neįmanoma. Vis dėlto pokyčiai yra reikalingi ir neišvengiami siekiant gerinti audito kokybę. Pirmieji žingsniai turėtų būti žengti sudarant aktualų pagrindinių kokybinių charakteristikų sąrašą ir tirti šių charakteristikų įtaką vartotojams.

1.5. Pagrindinių kokybinių charakteristikų identifikavimas ir sisteminimas

Tyrėjai ir mokslininkai išskiria įvairias kokybines charakteristikas, tačiau dauguma autorių, vienokiu ar kitokiu požiūriu tyrusių kokybines charakteristikas, pateikė nuorodas į audito standartus, ypač SAB 99 (1999) ir 450 TAS (2009). **Analizuotų mokslinių tyrimų suvestinė, pažymint į kurias standartus autoriai pateikė nuorodas, teikiama 1 priede.** Autoriai tiriamą vieną ar kitą kokybinę charakteristiką pasirinkdavo būtent iš audito standartų ir pritaikydavo savo tyrimams, todėl galima teigti, kad profesiniuose audito standartuose minimos kokybinės charakteristikos yra svarbus atspirties taškas sudarant pagrindinių kokybinių charakteristikų sąrašą.

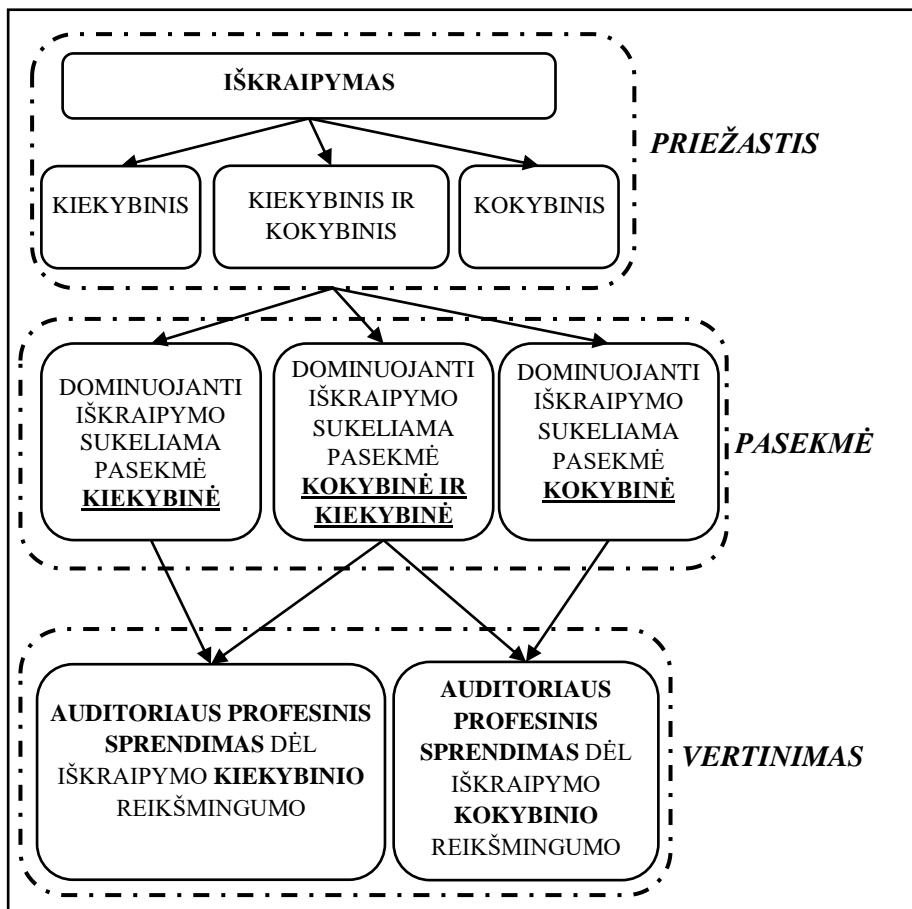
Atlikus mokslinių straipsnių analizę, identifikuoti šeši pagrindiniai profesiniai dokumentai, kuriuose pateikiama kokybinių charakteristikų pavyzdžių.

- JAV vertybinių popierių komisijos nuomonės apskaitos biuletenis Nr. 99. „Reikšmingumas“ – 9 kokybinės charakteristikos (SAB 99, 1999);
- Jungtinių Amerikos Valstijų viešosios audito priežiūros institucijos išleistas 2810 standartas „Audito rezultatų vertinimas“ – 16 kokybinių charakteristikų (AS 2810, 2010);
- Tarptautinės audito ir užtikrinimo standartų valdybos išleistas 450-asis TAS „Audito metu nustatytų iškraipymų vertinimas“ – 11 kokybinių charakteristikų (TAS 450, 2009);
- Tarptautinės audito ir užtikrinimo standartų valdybos išleistas 3000-asis TUUS „Užtikrinimo užduotys, išskyrus finansinės informacijos auditus ar peržvalgas“ – 13 kokybinių charakteristikų (TUUS 3000, 2014);
- Amerikos sertifikuotų viešųjų buhalterių instituto išleistas pareiškimas dėl audito standartų Nr. 122 „Reikšmingumas planuojant ir atliekant auditą“ – 3 kokybinės charakteristikos (SAS 122, 2012);
- Amerikos sertifikuotų viešųjų buhalterių instituto išleistas pareiškimas dėl audito standartų Nr. 107 „Audito rizika ir reikšmingumas atliekant auditą“ – 16 kokybinių charakteristikų (SAS 107, 2006).

Tarptautiniai audito standartai taikomi įvairiose šalyse ir yra skatinama šiuos standartus taikyti (Cacho ir kt., 2012), todėl nenuostabu, kad nemažai autorių duoda nuorodą būtent į 450 TAS. Įmonės, kurių akcijomis yra viešai prekiaujama Jungtinėse Amerikos Valstijose, atsižvelgia į Vertybinių popierių komisijos išleistus dokumentus, iš jų ir SAB 99. JAV vertybinių popierių birža ne vieno investuotojo pripažįstama viena iš svarbiausių visame pasaulyje, todėl SAB 99 šaltinis taip pat yra itin svarbus

analizuojant kokybines charakteristikas. Verta pažymėti, kad dalis kokybinių charakteristikų nurodytuose standartuose kartojasi, todėl atliktas kokybinių charakteristikų palyginimas (žr. 2 priedą).

Standartuose išskirtos charakteristikos yra suprantamos kaip kokybinės, tačiau dalies charakteristikų dominuojantis aspektas yra kiekybinis, t. y. sukeliama padariniai yra labiau kiekybiniai nei kokybiniai, todėl kyla klausimas, ar tokių iškraipymų vertinimas taip pat neturėtų būti paremtas kiekybinėmis charakteristikomis (žr. 5 paveikslą).

5 pav. Iškraipymų vertinimas priklausomai nuo sukeltamų padarinių (sudaryta autoriaus remiantis Messier ir kt., 2018).

Nors literatūroje ir audito standartuose pateikiamos įvairios kokybinės charakteristikos, tačiau nėra akcentuojamas priežasties (t. y. iškraipymo) ir pasekmės, kuri gali būti kiekybinė, kokybinė arba abipusė,

ryšys. Auditorius turėtų įvertinti kokybinius iškraipymo aspektus – iškraipymo esmę, priežastį ir pasekmes (Messier ir kt., 2018). Analizuojant iškraipymus svarbu nustatyti, ar iškraipymas lemia esminį kokybinį ar kiekybinį rezultatą (pasekmę). Pavyzdžiui, 100 EUR iškraipymas gali lemti pelningos įmonės tapimą nuostolinga. Ir nors tai būtų tik 100 EUR iškraipymas, tačiau faktas, kad įmonė tampa nuostolinga (arba, atvirkščiai) gali būti labai svarbus finansinių ataskaitų informacijos vartotojams, todėl tokį iškraipymą būtų galima laikyti kokybiniu. Tas pats 100 EUR iškraipymas gali lemti, kad tiesiog šiek tiek pagerės įmonės finansiniai rodikliai, tačiau esminių pokyčių nebus, todėl tai labiau kiekybė pasekmė, matuojama rodiklio pasikeitimu. Iškraipymai gali būti įvairūs, tačiau finansinių ataskaitų informacijos vartotojus iš esmės domina jų sukeliami padariniai, o ne patys iškraipymai. Jeigu iškraipymas neturės jokių padarinių įmonei, jos finansams, veiklai – mažai tikėtina, kad jis pakeistų finansinių ataskaitų informacijos vartotojų sprendimus. Kaip teigia Park (2009), nėra bendros nuomonės, kurie dalykai svarbūs investuotojui finansinių ataskaitų kontekste. Investuotojus gali dominti įvairūs įmonės, į kurią jie investuoja, aspektai, tokie kaip darbuotojų gerovė, veiklos poveikis aplinkai, technologijų pažanga, darbo sąlygos ir pan., tačiau ne vienas mokslininkas pasisako, kad įmonės finansinė situacija yra pagrindinis aspektas (žr. 9 lentelę).

9 lentelė. Pelno siekiančios įmonės veiklos tikslas

Autoriai	Teiginiai
Kancerevyčius (2009, p. 116)	„Pagal tradicinę ekonomikos teoriją, kiekvienas žmogus siekia maksimizuoti naudą (laimę, pasitenkinimą) sau. <...> Jei firma veikia siekdama maksimizuoti akcininkų turtą, tai ji maksimizuoja jų naudą (pasitenkinimą). Akcininkų turtas kiekybiškai išreiškiamas kaip jo turimų akcijų skaičiaus ir vienos akcijos rinkos vertės sandauga. Todėl pagrindinis finansų valdymo <u>tikslas yra maksimizuoti savininkams (akcininkams) firmos vertę, kuri ir matuojama akcijos rinkos kaina</u> “.
Bistrova ir Lace (2012, p. 1)	„Ilgalaikės <u>vertės akcininkui maksimizavimas</u> galiausiai <u>yra</u> investuotojo ir pačios organizacijos <u>tikslas</u> “.
Lakis (2014, p. 9).	„ <u>Investuotojai tiki</u> , jog įmonė, į kurią jie investavo, naudos kapitalą racionaliai, <u>generuos pelną ir padidins įmonės vertę</u> .“
Blajer-Golebiewska ir Kos (2016, p.1)	„Mes patvirtinome, kad investuotojai yra <u>įautresni įmonės finansams</u> , negu įmonės etinei reputacijai.“
Betti ir Consolandi, (2018, p. 15)	„ <u>Nors investuotojai privalo teikti pirmenybę investicijų gražai</u> , jie vis labiau supranta, kad jų portfelių sisteminė įtaka paveiks ilgalaikę grąžą“.
Sederavičiūtė (2020, p. 1)	„ <u>Svarbiausias</u> aspektas pelno siekiančiai organizacijai <u>yra pelnas</u> “.
David ir Abeysekera (2021, p. 7)	„Auditoriai turi <u>kokybiškai įvertinti</u> , kokia informacija yra esminė, atsižvelgdami į tos informacijos <u>sukelto finansinio poveikio dydį ir pobūdį</u> “.

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis lentelėje pateiktais šaltiniais.

Įmonė, kuri nėra įsteigta tenkinti viešuosius interesus ir atitinkamai nėra finansuojama valstybės, savivaldybės, Europos Sąjungos ir pan. lėšomis, anksčiau ar vėliau turi uždirbti pelną arba bent jau nepatirti nuostolio, kitaip ji ilgainiui nebegalėtų veikti. Investuotojas, pirkdamas vertybinių popierių biržoje prekiaujamų įmonių akcijų, visų pirma siekia uždirbti investicinę grąžą, net nepaisydamas įmonės reputacijos. Pavyzdžiui, 2020 m. pradžioje Lietuvoje nuskambėjęs AB „Grigeo Klaipėda“ taršos skandalas. Nors trumpuoju laikotarpiu įmonės vertybinių popierių akcijų vertė sumažėjo, tačiau jau po metų akcijų vertė vėl pakilo į lygį, kuris apytiksliai buvo iki taršos skandalo, o vėliau net gerokai jį viršijo. Vadinasi, ne tik patronuojančios įmonės vertė nesumažėjo, bet ir per šiek tiek daugiau nei metus ji net padidėjo, neatsižvelgiant į įmonės reputaciją ar vykdytą taršą. Galima daryti prielaidą,

kad kuo daugiau kokybinė charakteristika atskleidžia ar suteikia investuotojui informacijos apie įmonės finansinę padėtį, tuo ji yra svarbesnė investuotojui. Dalis kokybinių charakteristikų suteikia informacijos apie įmonės dabartinę finansinę padėtį, kitos charakteristikos padeda numatyti tikėtiną įmonės finansinį pajėgumą (turtą, pelningumą ir kt.) ateityje. Galima teigti, kad finansinės kokybinės charakteristikos yra esminės pagrindiniams finansinių ataskaitų informacijos vartotojams.

Kaip jau aptarta šioje disertacijoje, pagrindiniai mokslininkų analizuojami audito standartai, minintys kokybines charakteristikas, yra išleisti prieš ne vienerius metus ir neapima visų šiuolaikiniam verslui aktualių dalykų (pvz., aplinkosaugos klausimų, duomenų apsaugos pažeidimų ir kt.). Dėl šios priežasties standartuose minimus kokybinių charakteristikų pavyzdžius tikslinga plėsti įtraukiant ir šiuos dalykus. Detalus susistemintas kokybinių charakteristikų išplėstinis sąrašas, apimantis tiek audito standartuose pateikiamas charakteristikas, tiek ir kitas identifikuotas aktualias charakteristikas, pateikiamas 10 lentelėje.

10 lentelė. Pagrindinių kokybinių charakteristikų sąrašas

Kokybinė charakteristika	<u>SAB</u> <u>99,</u> <u>1999</u>	<u>AS</u> <u>2810,</u> <u>2010</u>	<u>SAS</u> <u>107,</u> <u>2006</u>	<u>TAS</u> <u>450,</u> <u>2009</u>	<u>TUUS</u> <u>3000,</u> <u>2014</u>	<u>SAS</u> <u>122,</u> <u>2012</u>
Finansinės charakteristikos						
Iškraipymas slepia neišpildytus analitikų lūkesčius.	✓	✓	✓	✓	✓	
Iškraipymas slepia finansinių tendencijų pasikeitimą.	✓	✓	✓	✓		
Iškraipymas slepia nuostolingos veiklos pasikeitimą į pelningą ar atvirkščiai.	✓	✓	✓			
Reikalavimų charakteristikos						
Iškraipymas susijęs su teisės aktų reikalavimų nesilaikymu.	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Iškraipymas susijęs su reguliacinių reikalavimų nesilaikymu.	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Iškraipymas susijęs su finansinės atskaitomybės reikalavimų nesilaikymu.						✓
Iškraipymas susijęs su sutartinių įsipareigojimų reikalavimų nesilaikymu.	✓	✓	✓	✓		
Iškraipymas susijęs su bendrojo duomenų apsaugos reglamento (BDAR) reikalavimų nesilaikymu.						
Iškraipymas susijęs su aplinkosaugos reikalavimų nesilaikymu.						
Asmenų charakteristikos						
Iškraipymas susijęs su neteisėtomis operacijomis.	✓	✓	✓		✓	
Iškraipymas lemia didesnę vadovybės kompensaciją.	✓	✓	✓	✓		
Iškraipymas yra susijęs su susijusiomis šalimis.				✓	✓	
Kitos charakteristikos						
Iškraipymas susijęs su įmonės informacinių technologijų saugumo pažeidimais.						
Iškraipymas kyla iš subjektyvaus įvertinimo.	✓	✓	✓			
Iškraipymas, kuris šiuo metu yra nereikšmingas, gali turėti reikšmingą poveikį būsimais laikotarpiais.		✓	✓	✓	✓	

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis lentelėje pateiktais šaltiniais; 1 priede pateiktais šaltiniais; Reuters, 2021; Messier ir kt., 2005; Betti ir Consolandi, 2018; PwC, 2021.

Iškraipymas slepia neišpildytus analitikų lūkesčius. Dažnai minima kokybinė charakteristika. Ši charakteristika (ar jos nesilaikymas) taip pat yra viena iš pagrindinių priežasčių, lėmusių SAB 99 (1999) išleidimą (Brown,

2009). Įvairūs finansų analitikai ir ekspertai analizuoja, kokių pajamų, pelningumo ar kitų rodiklių tikėtis iš įmonės. Šiuos vertinimus dalis analitikų skelbia viešai, todėl biržinių įmonių finansinių ataskaitų informacijos vartotojai, kurie nebūtinai yra finansų ekspertai, turi galimybę gauti šią informaciją. Pelnas, tenkantis akcijai, yra vienas iš pagrindinių prognozuojamų rodiklių (Rupar, 2017). Pelnas prieš mokesčius taip pat yra svarbus finansinių ataskaitų informacijos vartotojams (Vilsanoiu ir Matei, 2014). Įmonėms oficialiai paskelbus finansinius rezultatus, informacijos vartotojai gali faktiškai įvertinti, ar įmonių rezultatai atitinka analitikų lūkesčius. Net ir mažiausia lūkesčių neatitiktis (kuri gali būti slepiama aiškiai nesvarbiais iškraipymais) gali lemti vartotojų ekonominių sprendimų pasikeitimą. Įmonių vadovybės siekia atspindėti gerą įmonės veiklą, siekdamos (1) išvengti nuostolių, (2) padidinti pajamas ir (3) patenkinti analitikų lūkesčius (Dechow ir Skinner, 2000).

Tyrimai (Rupar, 2017) rodo, kad lūkesčiams ir faktiniams rezultatams sutampant, investuotojai tikisi didesnės įmonės akcijų vertės. Pavyzdžiui, Brown (2001) rezultatai rodo, kad net ir mažiausios klaidos, keičiančios analitikų iškeltų lūkesčių (ne)išpildymą, yra svarbios. Kita vertus, šiek tiek vėlesnis tyrimas (Kinney ir kt., 2002) atskleidė, kad neišpildytas lūkestis nebūtinai lems akcijų vertės sumažėjimą. Taip pat tyrimus atliekant nebuvo remtasi aiškiai nesvarbiais iškraipymais, todėl nėra aišku, ar tokie iškraipymai turėtų įtakos investuotojams.

Iškraipymas slepia finansinių tendencijų pasikeitimą. Taip pat įvairiuose audito standartuose minima kokybinė charakteristika, kuri, kaip nurodo Corte ir kt. (2010) ar Brown (2009), yra neabejotinai dažniausiai identifikuota ir tirta kokybinė charakteristika. Finansinių ataskaitų informacijos vartotojams svarbi ne tik įmonės finansinė situacija esamuoju laikotarpiu, pavyzdžiui, uždirbamos pajamos ar grynasis pelnas, bet ir finansinės tendencijos. Įmonė gali būti pelninga, tačiau jos pelnas gali didėti, būti stabilus arba mažėti. Finansinių ataskaitų iškraipymai šias tendencijas gali iškreipti ir informacijos vartotojų nepasieks teisingi duomenys. Altiero ir kt. (2021, p. 3) teigimu, „Kokybinių charakteristikų pažeidimai taip pat nutinka, kai registruojant nustatytą iškraipymą būtų pakeistos palankios veiklos tendencijos arba nebūtų pasiektas numatytas uždarbis (pvz., nuostolis vietoje pelno)“. Net ir mažiausia klaida gali lemti įmonės finansinių tendencijų pokytį. Dėl šios priežasties kokybinės charakteristikos, atskleidžiančios finansinių tendencijų pasikeitimą, yra svarbios analizuojant nereikšmingus ar aiškiai nesvarbius iškraipymus. Choudhary ir kt. (2016)

tyrimas atskleidė, kad iškraipymai, kuriuos audituojamos įmonės vadovybė vertina kaip nereikšmingus, gali turėti įtakos investuotojų nuomonei apie įmonės akcijų vertę (ne dėl paties iškraipymo esmės, o dėl jo atskleidžiamų prastesnių įmonės finansinių rezultatų ateityje). Ir nors iki šiol tirtas reikšmingų ir nereikšmingų iškraipymų poveikis tendencijų pokyčiui ir vartotojų sprendimams, tačiau aiškiai nesvarbių iškraipymų poveikis iš esmės tirtas nebuvo.

Iškraipymas slepia nuostolingos veiklos pasikeitimą į pelningą ar atvirkščiai. Finansinių ataskaitų informacijos vartotojai daug dėmesio kreipia į įmonės pelningumą (Vilsanović ir Matei, 2014), todėl investuotojams yra svarbu, ar įmonė uždirba pelno. Investuotojai yra jautresni iškraipymams, kai pelnas prieš mokesčius artėja prie pelno / nuostolio ribos arba yra artimas šiai ribai (Choudhary ir kt., 2019a). Vienas iš naujausių mokslinių tyrimų (Masiulevičius, 2022) rodo, kad ši kokybinė charakteristika yra svarbiausia, palyginti su įvairiomis kitomis kokybinėmis charakteristikomis.

Iškraipymas slepia teisės aktų, reguliacinių reikalavimų nesilaikymą ar lemia finansinės atskaitomybės reikalavimų nesilaikymą.

Iškraipymai gali lemti, kad įmonė nesilaiko teisės aktų ar reguliacinių reikalavimų. Įmonė taip pat gali nesilaikyti finansinės atskaitomybės reikalavimų. Net ir mažiausio kiekybinio dydžio iškraipymas (aiškiai nesvarbus iškraipymas) gali lemti, kad įmonė nesilaiko šių reikalavimų. Daujotaitė (2006, p. 120) nurodo, jog netinkamas apskaitos politikos atskleidimas gali suklaidinti finansinių ataskaitų informacijos vartotojus. Kitas pavyzdys galėtų būti numatytų rinkliavų nesumokėjimas. Viena vertus, pats faktas, jog įmonė, pavyzdžiui, laiku nesumokėjo rinkliavos, gali būti svarbus finansinių ataskaitų informacijos vartotojams, nes atkleidžia silpną įmonės kontrolės aplinką, kuri užtikrintų nustatytų reikalavimų laikymąsi. Shafer (2004) tyrimas taip pat atskleidė, kad net nereikšmingų teisės aktų pažeidimų neatskleidimas informacijos vartotojų buvo laikomas neetišku. Kita vertus, kai kurie teisės aktų pažeidimai gali nesukelti jokių reikšmingų padarinių įmonei, todėl vartotojams ir pats pažeidimas gali būti mažai aktualus.

Iškraipymas slepia sutartinių įsipareigojimų reikalavimų nesilaikymą.

Įmonė gali turėti įvairių sutartinių įsipareigojimų (pvz., kylančių iš banko sutarčių), kurių turi laikytis. Vis dėlto gali būti įvairių situacijų, kurios lemia, jog įmonė nesilaiko sutartyse numatytų reikalavimų, pavyzdžiui, paskolos sutartyje su banku gali būti numatytas reikalavimas įmonei išlaikyti tam tikrą turto ir skolos santykį. Net ir mažiausias nuokrypis gali lemti įvairias

baudas įmonei. Finansinių ataskaitų informacijos vartotojams faktas, kad įmonė pažeidė numatytus įsipareigojimus, gali būti svarbus, tačiau vartotojams, tikėtina, bus svarbu ir tokio pažeidimo padariniai ar kad jų nėra. Didelė bauda įmonei gali turėti įtakos vartotojų sprendimams, tačiau reikšmingų padarinių nebuvimas gali visai nepakeisti vartotojų ekonominių sprendimų.

Iškraipymas slepia Bendrojo duomenų apsaugos reglamento reikalavimų nesilaikymą. Įmonės sukaupia įvairių duomenų tiek apie savo darbuotojus, tiek ir apie savo pirkėjus ar tiekėjus. Duomenų apsauga yra vis didesnės svarbos. Įsigaliojęs Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas numato pareigas įmonei, siekiant tinkamai apsaugoti asmens duomenis. Įvairūs iškraipymai gali lemti, jog įmonė nesilaiko nustatytų reikalavimų ar net atskleidžia asmens duomenis, kuriuos turėtų saugoti. Kadangi tik pastaraisiais metais padidėjo dėmesys duomenų apsaugai, audito standartuose nėra minimos kokybinės charakteristikos, susijusios su duomenų apsauga. Duomenų nutekėjimo atvejis gali lemti įmonės reputacijos suprastėjimą ir apskritai sumažinti pasitikėjimą įmone. Įmonės taip pat gali gauti dideles finansines baudas. Neseniai *Amazon* dėl Bendrojo duomenų apsaugos reglamento pažeidimo buvo nubausta 746 mln. eurų bauda (Reuters, 2021). Net ir patys mažiausi iškraipymai, slepiantys Bendrojo duomenų apsaugos reglamento nesilaikymą, gali būti itin svarbūs investuotojams tiek dėl galimų baudių, tiek ir dėl prastos įmonės vidaus kontrolės.

Iškraipymas slepia aplinkosaugos reikalavimų nesilaikymą. Pastaraisiais metais padidėjo investuotojų susidomėjimas įmonės rizikomis, susijusiomis su klimato kaita, nors finansinėse ataskaitose apie tai pateikiama mažai duomenų (Li ir kt., 2019). Messier ir kt., (2005), be kita ko, nurodo, jog aplinkosaugos auditas taip pat yra viena iš sričių, kurių gali būti atliekamas auditas. Nors investuotojai pirmiausia siekia investicijų grąžos, tačiau jie vis labiau supranta, kad aplinkos (ir klimato kaitos) poveikis turės įtakos ilgalaikiai grąžai (Betti ir Consolandi, 2018). Ši kokybinė charakteristika nėra minima analizuojamuose audito standartuose, tačiau aplinkosaugos klausimai investuotojams šiuolaikinėje verslo aplinkoje, bent jau trumpuoju laikotarpiu gali daryti įtaką priimamiems ekonominiams sprendimams. KPMG (2021) tyrimas rodo, kad aplinkosaugos / klimato kaitos problemos įmonių vadovams yra vienos iš pagrindinių, galinčių stabdyti įmonių augimą / plėtrą. *PricewaterhouseCoopers* (toliau ir – PwC) PwC (2021) tyrimo, apklausus Lietuvos įmonių vadovus, nustatyta, jog net 20 proc. apklaustųjų mano, kad klimato kaita gali kelti grėsmę verslui augti ateityje.

Iškraipymas slepia neteisėtus operacijas. Apgaulė yra svarbi sritis, į kurią auditorius atsižvelgia ir kurią apsvarsto (Hamilton, 2016). Apgaulę gali lemti įvairios priežastys — didesnio atlygio siekis, įmonės veiklos geresnis pavaizdavimas ir pan. (Lakis, 2008). Sudėtinga nubrėžti liniją, kurie iškraipymai finansinėse ataskaitose atsirado dėl klaidų, o kurie dėl tyčinių veiksmų. Finansinių ataskaitų informacijos vartotojai tikisi, jog auditorius nustatys apgaulę, jeigu ji buvo naudota rengiant finansines ataskaitas (Arnold ir kt., 2001). Neteisėti veiksmai gali būti viena iš priežasčių, dėl kurių auditorius gali priimti sprendimą iškraipymus, neviršijančius nustatyto kiekybinio reikšmingumo lygio, vertinti kaip reikšmingus (Lakis, 2017). Apgaulė gali lemti tiek ir didelius kiekybinius iškraipymus, tiek ir žinoti apie pačią apgaulę finansinių ataskaitų informacijos vartotojams gali būti svarbu sprendžiant dėl įmonės reputacijos ir sąžiningumo.

Iškraipymas lemia didesnę vadovybės kompensaciją, yra susijęs su susijusiomis šalimis ar įmonės vadovybės motyvacija (šališkumu). Visi su įmonės vadovybe ar susijusiomis šalimis susiję sprendimai gali būti priimami siekiant tiesioginės ar netiesioginės asmeninės naudos. Kaip teigia Ion ir kt. (2010, p. 78), „net ir mažiausia apgaulė, įvykdyta įmonės vadovybės, tikriausiai būtų laikoma itin reikšminga finansinių ataskaitų informacijos vartotojams“.

Iškraipymas slepia įmonės informacinių technologijų saugumo pažeidimus. Informacinės technologijos vis svarbesnės įmonių kasdienėje veikloje, tačiau ne visada informacinių technologijų sauga yra pakankama. Causoglu ir kt. (2004) tyrimas atskleidė, kad, nustatčius interneto saugumo pažeidimus, įmonės rinkos vertė mažėja. Vis dėlto audito standartuose nėra išskiriamos atitinkamos kokybinės charakteristikos, nors pastaraisiais metais kibernetinis saugumas tampa vis aktualesne problema. Tarptautinė audito ir konsultacijų įmonė *PricewaterhouseCoopers* (PwC, 2021), atlikusi įmonių vadovų apklausą, nustatė, jog, Lietuvos apklausos duomenimis, kibernetinis saugumas padarė didelį šuolį įsitvirtindamas tarp svarbiausių grėsmių verslui (2021 m. 28 proc. apklaustųjų įvardijo šią grėsmę, 2020 m. – 15 proc.). Pasaulinėje apklausoje kibernetinės atakos įvardijamos antra didžiausia grėsme verslui (47 proc.). Pasulyje kibernetinis saugumas neabejotinai užima svarbią poziciją, o Lietuvoje dėmesys šiai sričiai tik pradeda didėti. Kitos tarptautinės audito įmonės KPMG (2021) tyrimas taip pat atskleidė, jog kibernetinis saugumas įmonių vadovams yra vienas iš svarbiausių uždavinių bei yra tarp svarbiausių rizikų įmonėms augti.

Iškraipymas kyla iš subjektyvaus įvertinimo. Iškraipymai gali būti faktiniai, vertinimo arba numatomi (450 TAS, 2009, par. A3). Faktiniai iškraipymai yra visiškai aiškūs ir dėl jų nekyla jokių abejonių. Vertinimo iškraipymai atsiranda dėl vadovybės sprendimų (pvz., apskaitos metodų taikymo), kurie, auditoriaus nuomone, yra nepagrįsti. Numatomi iškraipymai atspindi auditoriaus visų esamų iškraipymų įvertinimą. Tiek vertinimo, tiek numatomi iškraipymai nėra visiškai tikslūs ir susiję su subjektyviu vertinimu. Investuotojams dažnai sudėtinga priimti sprendimus dėl savo prigimtimi netikslios informacijos (Eilifsen ir kt., 2021). Šios kokybinės charakteristikos atveju iškraipymas ir yra subjektyvaus vertinimo padarinys. Finansinių ataskaitų rengimas yra neatsiejamas nuo subjektyvaus vertinimo (apskaitos politikos parinkimo ir pan.) ir tai turėtų būti įprasta finansinių ataskaitų informacijos vartotojams.

Iškraipymas, kuris šiuo metu yra nereikšmingas, gali turėti reikšmingą poveikį būsimais laikotarpiais. Ne visi audito standartai numato iškraipymo poveikio ateityje vertinimą. Pavyzdžiui, SAB 99 (1999) standartas specifiskai nenumato reikalavimo (ar kokybinės charakteristikos) dėl ateities finansinių rezultatų apsvairstymo (Choudhary ir kt., 2016), todėl auditorius, besivadovaujantis SAB 99 (1999) nuostatomis ir nevertindamas iškraipymo poveikio ateities finansams, nepažeistų jokių reikalavimų, nors toks apsvairstymas numatytas kituose audito standartuose (AS 2810, 2010; SAS 107, 2006; TAS 450, 2009). Choudhary ir kt. (2016) siūlo vertinant iškraipymus analizuoti ne tik poveikį einamojo laikotarpio, bet ir ateities finansinėms ataskaitoms. Choudhary ir kt. (2021) atliktas tyrimas atskleidė, jog nereikšmingų klaidų koregavimas suteikia informacijos apie ateities finansinių ataskaitų (ne)patikimumą, t. y. padeda numatyti ateities nereikšmingas ir reikšmingas klaidas. Nustatyti ir koreguoti nereikšmingi iškraipymai vadovams, auditoriams ar reguliuotojams gali būti diagnostinė priemonė stiprinant finansinę atskaitomybę, kai vadovai, auditoriai ar reguliuotojai negali stebėti nereikšmingų dalykų.

Be aptartų pagrindinių kokybinių charakteristikų, yra ir daugiau svarbių svarstymų, kurių auditorius taip pat neturėtų ignoruoti (žr. 11 lentelę).

11 lentelė. **Kitos profesinėje literatūroje minimos kokybinės charakteristikos**

Kokybinė charakteristika	<u>SAB</u> <u>99</u> <u>1999</u>	<u>AS</u> <u>2810</u> <u>2010</u>	<u>SAS</u> <u>107</u> <u>2006</u>	<u>TAS</u> <u>450</u> <u>2009</u>	<u>TUUS</u> <u>3000</u> <u>2014</u>	<u>SAS</u> <u>122</u> <u>2012</u>
Kiti bendro pobūdžio auditoriaus svarstymai						
Iškraipymas daro įtaką finansiniams rodikliams.		✓	✓	✓		
Iškraipymas lemia neteisingą straipsnių klasifikavimą.		✓	✓			
Iškraipymas kyla iš savo esme skirtingų dalykų sudengimo.		✓	✓			
Asmenų ar įmonių, kurioms turi įtakos iškraipymas, skaičius.					✓	
Iškraipymo ištaisymo kaina (išlaidų požiūriu).		✓	✓			
Rizika, kad galimi papildomi nepastebėti iškraipymai turėtų įtakos auditoriaus vertinimui.		✓	✓			
Iškraipymas yra reikšmingas atsižvelgiant į auditoriaus supratimą.	✓	✓		✓	✓	✓

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis lentelėje pateiktais šaltiniais.

Iškraipymas daro įtaką finansiniams rodikliams. Ši charakteristika yra labiau kiekybinė nei kokybinė. Iš pačios charakteristikos formuluotės matyti, kad svarbu yra įtaka finansiniams rodikliams. Įtaka gali būti didelė, vidutinė, maža, teigiama, neigiama ir kt. Kuo iškraipymas savo kiekybine išraiška bus didesnis, tuo įtaka bus didesnė, ir kuo iškraipymas kiekybiškai bus mažesnis, įtaka atitinkamai irgi mažės. **Iškraipymas lemia neteisingą straipsnių klasifikavimą.** Pati charakteristika apibūdina iškraipymo esmę – neteisingas klasifikavimas. Faktas, kad įmonė neteisingai klasifikuoja pajamų rūšis ar kitus straipsnius, neturi tiesioginės įtakos tikriems įmonės pinigų srautams. Faktas, jog įmonė neteisingai klasifikavo 100 EUR ar pan., tikėtina nepakeistų vartotojų ekonominių sprendimų, todėl daroma prielaida, kad tokių iškraipymų svarbą labiau rodo kiekybiniai padariniai. Atitinkamai ši charakteristika nėra priskiriama prie pagrindinių kokybinių charakteristikų. **Iškraipymas kyla iš savo esme skirtingų dalykų sudengimo.** Ši charakteristika apibūdinta informacijos pateikimo forma, tačiau tiesioginės įtakos įmonės pinigų srautams neturi, todėl daroma prielaida, jog tokių iškraipymų svarbą taip pat labiau rodo kiekybiniai padariniai. **Asmenų ar įmonių, kuriems turi įtakos dalykas, skaičius.** Ši charakteristika yra bendro pobūdžio ir neapibrėžia nei iškraipymo, nei jo sukeltų padarinių. Neatsižvelgiant į asmenų skaičių, jeigu auditorius nustato, jog iškraipymas turi įtakos nors vienam finansinių ataskaitų informacijos vartotojui, auditorius turi suprasti, kokia tai įtaka. Ši bendro pobūdžio charakteristika labiau padėtų

auditoriui apibrėžti finansinių ataskaitų kaip visumos reikšmingumą, o ne atskirų iškraipymų reikšmingumą. **Iškraipymo ištaisymo kaina (išlaidų požiūriu).** Kita standartuose pateikiama charakteristika. Ši charakteristika yra labiau bendro pobūdžio svarstymas, kurį auditorius turi nuolatos atlikti. Auditoriui nustačius, jog iškraipymas turi įtakos finansinių ataskaitų informacijos vartotojų sprendimams, iškraipymo ištaisymo kaina neturėtų tapti priežastimi nekoreguoti reikšmingų klaidų. **Rizika, kad galimi papildomi nepastebėti iškraipymai turėtų įtakos auditoriaus vertinimui.** Ši charakteristika apibūdina bendrą audito rizikos vertinimą, sprendžiant dėl audito procedūrų ar visumos reikšmingumo lygio, tačiau ji neapibrėžia konkretaus iškraipymo. **Iškraipymas yra reikšmingas atsižvelgiant į auditoriaus supratimą.** Šiuo atveju minimas praktikuojančio asmens (auditoriaus) profesinis sprendimas. Kitaip tariant, auditoriaus sprendimas dėl iškraipymo, tačiau nei pats iškraipymas, nei jo sukeliama padariniai nėra akcentuojami.

Išdėstyti argumentai dėl kokybinių charakteristikų leidžia konstatuoti, kad ši sritis apima įvairias kokybines charakteristikas: nuo finansinių charakteristikų, skirtingų reikalavimo charakteristikų iki bendrų kokybinių auditoriaus svarstymų. Remiantis literatūra išskirta 15 kokybinių charakteristikų, kurios yra esminės ir turėtų būti nuolatos svarstomos analizuojant auditoriaus identifikuotų iškraipymų svarbą ir įtaką pagrindiniams finansinių ataskaitų informacijos vartotojų ekonominiams sprendimams.

1.6. Pagrindiniai finansinėse ataskaitose pateikiamos informacijos vartotojai

Auditoriaus nustatyti finansinių ataskaitų iškraipymai ir su jais susijusios kokybinės charakteristikos vieniems informacijos vartotojams gali būti mažai svarbios, o kitiems vartotojams gali turėti didesnę reikšmę. Pavyzdžiui, informacija apie vidutinį darbo užmokestį gali itin dominti esamus arba potencialius audituojamos įmonės darbuotojus, tačiau įmonės tiekėjams ši informacija gali būti menkavertė. Nors finansinėse ataskaitose esanti informacija domina įvairias tiek vidaus, tiek išorės finansinių ataskaitų informacijos vartotojų grupes (Voss, 2019), ne visiems vartotojams finansinės ataskaitos yra būtiniausias dokumentas, suteikiantis informacijos. Taip pat užtikrinti, jog finansinėse ataskaitose pateikiama informacija atitiktų visų skirtingų vartotojų informacijos poreikius, būtų sudėtinga ir nepraktiška. Pirminis tiek audituojamos įmonės vadovybės (kitais tariant, finansinių ataskaitų rengėjų), tiek ir auditoriaus tikslas turėtų būti užtikrinti, jog finansinėse ataskaitose esanti informacija atitinka ne visų, tačiau pagrindinių finansinių ataskaitų informacijos vartotojų informacijos poreikius. Dėl šios priežasties auditorius, norėdamas priimti tinkamus sprendimus dėl kokybinių charakteristikų taikymo bei iškraipymų priskyrimo vienai ar kitai iškraipymų kategorijai, visų pirma turi gerai suprasti, kas yra pagrindiniai finansinėse ataskaitose pateikiamos informacijos vartotojai.

Mokslininkai ir praktikai skiria įvairias finansinių ataskaitų informacijos vartotojų grupes (žr. 12 lentelę). Ir nors iš jų galima išskirti, jog investuotojai yra dažniausiai minima ir viena iš pagrindinių finansinių ataskaitų informacijos vartotojų grupė, tačiau detalesnė investuotojų klasifikacija nėra pateikiama. Investuotojai gali būti aktyvūs ir pasyvūs (dažnai / retai priimančys ekonominius sprendimus), gali būti stambūs ir smulkūs (valdantys didelius akcijų paketus ar pavienes akcijas), tačiau literatūroje detalesnio investuotojų skaidymo į smulkesnes vartotojų grupes nėra.

Mackevičius (2009), atsižvelgdamas į informacijos vartotojų buvimo vietą, tikslus ir interesus, siūlė finansinės atskaitomybės vartotojus skirstyti į tris tipus: *vidaus* ir *išorės verslo dalyviai* bei *vyriausybė ir jos institucijos*. Kalčinskas (2010) vartotojų tipus skyrė pagal jų suinteresuotumą.

12 lentelė. Finansinių ataskaitų informacijos vartotojų grupės

Autoriai	Vartotojų tipai	Vartotojų grupės
Framework for the..., 1989; AASB, 2004		<u>Esami ir galimi investuotojai</u> , darbuotojai, kreditoriai, tiekėjai ir kiti prekybos kreditoriai, klientai, vyriausybė ir jos organizacijos, visuomenė.
Mackevičius, 2009	Vidaus	Įmonės vadovybė, įmonės darbuotojai, <u>akcininkai</u> .
	Išorės verslo dalyviai	<u>Investuotojai</u> , kreditoriai, tiekėjai, pirkėjai, klientai ir konkurentai, visuomenė.
	Vyriausybė ir jos institucijos	Mokesčių inspekcija, valstybinės statistikos institucijos, ministerijos, vertybinių popierių komisija, kitos reguliavimo institucijos.
Kalčinskas, 2010	Tiesiogiai suinteresuoti vidiniai įmonės informacijos vartotojai	Administracijos vadovas, stebėtojų taryba ir valdyba, administracija, įmonės ir jos padalinių vadovai bei vadybininkai, vidaus auditorius, įmonės darbuotojai ir profesinės sąjungos.
	Tiesiogiai suinteresuoti išoriniai informacijos vartotojai	<u>Akcininkai</u> , kreditoriai, tiekėjai, pirkėjai.
	Įvairios valdžios institucijos	Mokesčių sistemos tvarkytojai ir įvairių mokesčių surinkėjai, valstybinės statistikos institucijos, regioninės valdžios institucijos, ministerijos ir kitos reguliavimo institucijos.
	Kiti vartotojai	Vertybinių popierių birža, konkurentai, auditoriai, finansų ekspertai ir patarėjai, įvairūs kiti vartotojai.
Corte ir kt. 2010		Audito komitetai, teisininkai, teisėjai, skolintojai, analitikai, <u>investuotojai</u> .
Mackevičius ir Raziūnienė, 2011	Vidaus	Įmonės vadovybė, darbuotojai.
	Išorės	<u>Investuotojai, akcininkai</u> , kreditoriai, tiekėjai, pirkėjai, klientai, konkurentai, visuomenė, vyriausybė ir jos institucijos, žiniasklaida.
Tarca ir kt., 2016		<u>Akcininkai, investuotojai</u> , suinteresuotos šalys, pirkėjai, darbuotojai, skolintojai.
Moroney ir Trotman, 2016		<u>Investuotojai</u> , darbuotojai, pirkėjai.
IASB, 2010, 2018; AASB, 2014, 2019		<u>Esami ir potencialūs investuotojai</u> , skolintojai ir kiti kreditoriai.

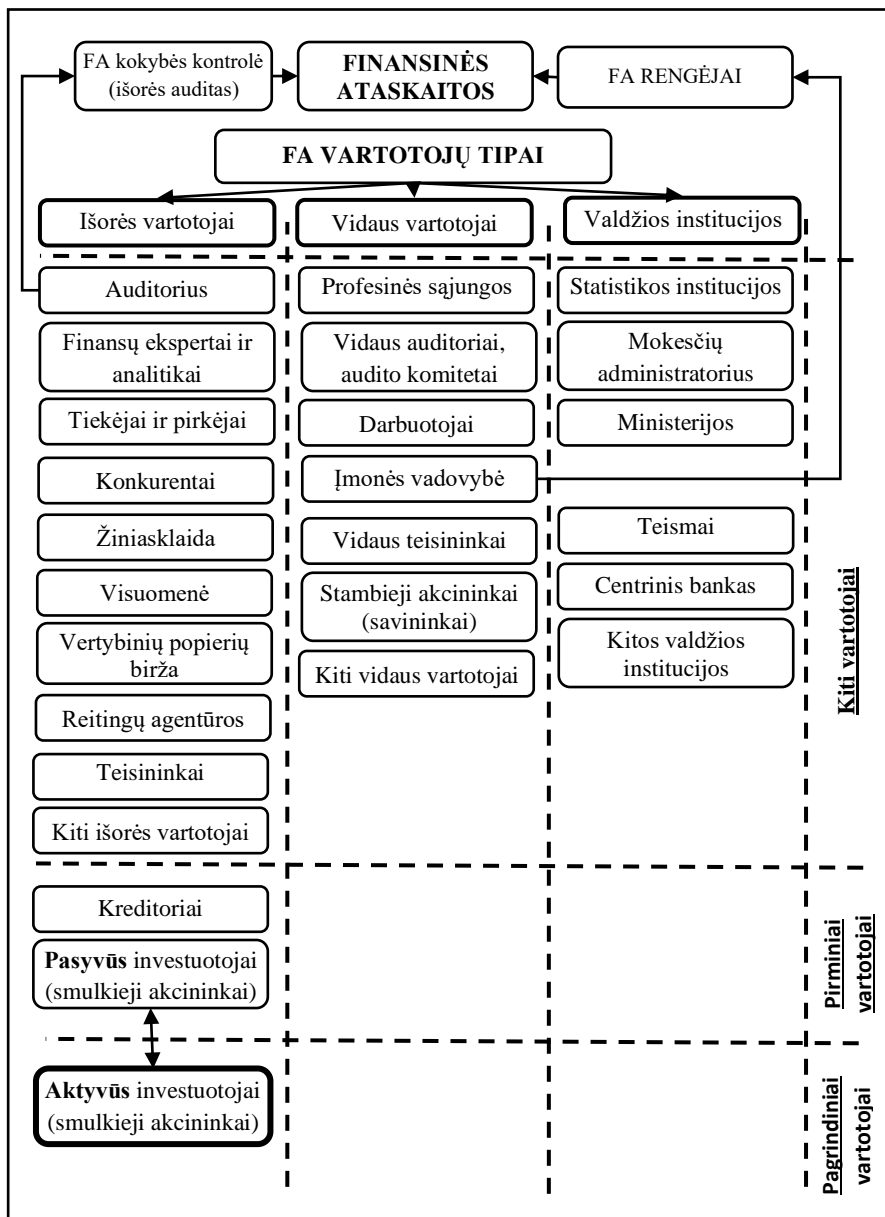
Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis lentelėje pateiktais šaltiniais.

Užsienio autoriai nurodo panašias finansinių ataskaitų informacijos vartotojų grupes. Pavyzdžiui, Corte ir kt. (2010) įvardija audito komitetus, teisininkus, teisėjus, skolintojus, analitikus ir investuotojus. Tarca ir kt. (2016) skiria akcininkus, investuotojus, suinteresuotas šalis, pirkėjus, darbuotojus ir skolininkus. Moroney ir Trotman (2016) nurodo investuotojus, darbuotojus ir pirkėjus. Tiek Lietuvos, tiek užsienio autorių pateikiamos vartotojų grupės yra panašios. Vieni autoriai šiek tiek išsamiau detalizuoja grupes, papildomai nurodydami, tai išorės ar vidaus vartotojai. Kiti autoriai grupes pateikia šiek tiek siauresniu aspektu (pvz., suinteresuotos šalys). Nors visų autorių pateikiamos grupės yra panašios, tačiau apsiriboja stambių grupių pateikimu, neskaidant jų detaliau.

Praktinėje audito literatūroje taip pat skiriamos panašios grupės. Tarptautinė apskaitos standartų taryba dar 1989 metais nurodė šias finansinių ataskaitų informacijos vartotojų grupes: esami ir galimi investuotojai; darbuotojai; kreditoriai; tiekėjai ir kiti prekybos kreditoriai; klientai; vyriausybė ir jos organizacijos ir visuomenė (IASB, 1989). 2004 m. Australijos apskaitos standartų valdyba atkartojė tokias pačias finansinių ataskaitų informacijos vartotojų grupes (AASB, 2004), tačiau nei IASB, nei AASB nedetalizavo, kurios iš šių grupių yra pagrindinės.

Europos finansinės atskaitomybės patariamoji grupė 2006 m. iškėlė klausimą, kas yra pagrindiniai informacijos vartotojai? (EFRAG, 2006). Tarptautinė apskaitos standartų taryba tiek atnaujintame 2010 m., tiek ir 2018 m. „Konceptuali finansinės atskaitomybės sistema“ leidinyje nurodė, kad **pirminiai finansinių ataskaitų informacijos vartotojai** yra esami ir potencialūs investuotojai; skolintojai ir kiti kreditoriai (IASB, 2010; 2018). IASB netgi pažymėjo, kad šie vartotojai negali iš įmonės tiesiogiai gauti finansinių duomenų, todėl turi remtis finansinėmis ataskaitomis. Australijos apskaitos standartų valdyba 2014 m. ir 2019 m. atnaujintuose finansinių ataskaitų rengimo ir pateikimo pagrinduose nurodė, kad pirminiai vartotojai yra esami ir potencialūs investuotojai; skolintojai ir kiti kreditoriai (AASB, 2014; AASB 2019). Pagrindinių, pirminių ir kitų finansinių ataskaitų informacijos vartotojų grupių grafinis pavaizdavimas pateikiamas 6 paveiksle.

6 pav. Finansinių ataskaitų informacijos vartotojų grupės (sudaryta autoriaus, remiantis IASC, 1989; AASB 2004, 2014, 2019; Mackevičius, 2009; Kalčinskas, 2010; LR ABĮ, 2021; Corte ir kt., 2010; Mackevičius ir Raziūnienė, 2011; Tarca ir kt., 2016; Moroney ir Trotman, 2016).

Mokslininkų investuotojai taip pat laikomi pirminiais finansinių ataskaitų informacijos vartotojais. Mackevičius (2009, p. 31) nurodo, kad

*„**Investuotojams labiausiai reikia informacijos**, kuri leistų nuspręsti, ar jie turi pirkti, ar parduoti. Akcininkams svarbi informacija, kuri leistų įvertinti įmonės pajėgumą mokėti dividendus“.* Bostwick ir Fahnestock (2011) teigia, jog pirminiai finansinių ataskaitų informacijos vartotojai yra **investuotojai ir kreditoriai**. Mihaela (2008) įvardija, kad investuotojai, kaip kapitalo teikėjai, yra pirmiausia susirūpinę įmonės finansinėmis ataskaitomis.

Investuotojų įvairovė ilgainiui didėja, ypač didelių įmonių (Barron ir kt., 2018), tačiau iki šiol mokslininkai nedetalizavo ir neskirstė jų. Smulkieji akcininkai negali gauti įvairių duomenų tiesiogiai iš įmonės, todėl finansinių ataskaitų informacija gali būti pagrindinis duomenų šaltinis, prie kurio jie gali „prisiliesti“. Smulkieji investuotojai, turintys įmonės akcijų (prekiaudami vertybinių popierių biržoje ar įsigiję kitais būdais), Lietuvoje neturi galimybės gauti su įmonės veikla susijusios konfidencialios informacijos. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo (redakcija nuo 2020-11-01) 18 straipsnyje nurodoma, kad: „...bendrovė... privalo sudaryti akcininkui galimybę susipažinti ir (ar) pateikti <...> dokumentų, **kurie turi būti vieši pagal įstatymus**, taip pat kitų bendrovės įstatuose nurodytų dokumentų kopijas“. Akcinių bendrovių įstatyme numatytas bendrinės informacijos sąrašas. Iš šių dokumentų akcininkas negalės gauti informacijos apie numatomą įmonės pelningumą ar kitus svarbius veiklos planus. Įstatyme taip pat numatyta konfidencialios informacijos apsauga „**Bendrovė gali atsisakyti sudaryti akcininkui galimybę susipažinti ir (ar) pateikti dokumentų, susijusių su bendrovės komercine (gamybine) paslaptimi, konfidencialia informacija, kopijas**, išskyrus atvejus, kai bendrovės informacija akcininkui būtina įgyvendinti kituose teisės aktuose numatytus imperatyvius reikalavimus ir akcininkas užtikrina tokios informacijos konfidencialumą“. Kita informacija, neivardyta įstatyme, įmonės / bendrovės vadovybės sprendimu gali būti įvardyta kaip konfidenciali ir smulkieji akcininkai neturės galimybės jos gauti.

Požymis, pagal kurį galima identifikuoti smulkųjį akcininką, yra sprendimų įmonėje priėmimas. LR ABĮ 28 straipsnio 2 dalyje nurodoma, jog „Kvalifikuota balsų dauguma, kuri negali būti mažesnė kaip 3/4 visų visuotiniame akcininkų susirinkime dalyvaujančių ir turinčių balsavimo teisę sprendžiant šį klausimą akcininkų akcijų suteikiamų balsų, priimamas sprendimas atšaukti visiems akcininkams pirmumo teisę įsigyti bendrovės išleidžiamų konkrečios emisijos akcijų ar bendrovės išleidžiamų konkrečios emisijos konvertuojamųjų obligacijų“.

Vadinasi, akcininkas, turintis 25 proc. ar mažiau nuosavybės balso teisių, gali būti apribotas nuo dalyvavimo priimant sprendimus ar gaunant

informaciją. Galima išskirti dvi pagrindines investuotojų kategorijas: smulkiuosius (dar įvardijamus kaip neprofesionalius) ir profesionalius investuotojus. Kancerevyčius (2009, p. 278) teigia, jog smulkieji investuotojai dažniausiai yra fiziniai asmenys, investuojantys nedideles sumas ir perkantys nedidelę akcijų kiekį. Lietuvos vertybinių popierių komisija (2008) nurodo, kad neprofesionalių investuotojų kategorijai priskiriami mažiau investavimo žinių ir patirties turintys investuotojai ir kad šiai kategorijai priklauso dauguma investuojančių fizinių asmenų. Kolektyvinio investavimo subjektų valdymo gairėse teigiama (Lietuvos bankas, 2021a), jog neprofesionalūs investuotojai yra asmenys, kurie neturi reikiamos patirties ir kompetencijos investavimo srityje, kad galėtų savarankiškai priimti investicinį sprendimą dėl įvairaus sudėtingumo finansinių priemonių ir tinkamai įvertintų su tuo susijusių riziką.

Smulkiąjam akcininkui įmonės finansinės ataskaitos gali būti vienintelis informacijos apie įmonės veiklą ir veiklos rezultatus šaltinis, jomis remdamasis akcininkas galėtų priimti ekonominius sprendimus (Iskandar ir Iselin, 1999). Atvirkščiai, stambieji akcininkai turi didesnių galimybių gauti informaciją, netgi konfidencialią, kuri viešai nėra prieinama. Taip pat informacija, esanti finansinėse ataskaitose, stambiesiems akcininkams gali būti visai neaktuali, nes jie turi galimybę gauti informacijos kitais būdais. Dėl šios priežasties stambiuosius akcininkus (investuotojus) būtų tiksliau priskirti prie kitų finansinių ataskaitų informacijos vartotojų grupės.

Smulkiuosius akcininkus (investuotojus) galima skirstyti į **aktyvius ir pasyvius investuotojus**. Nuosavybės teisių turėjimas vienoje ar kitoje įmonėje savaime nelemia, jog šiam akcininkui (investuotojui) įmonės veikla, veiklos rezultatai ir atitinkamai finansinės ataskaitos bus svarbios. Finansinėse ataskaitose esantys iškraipymai pasyviam investuotojui gali turėti mažesnę įtaką. Lietuvos bankas atliko *Nasdaq* Vilnius biržoje prekiaujamų vertybinių popierių analizę. Bankas nurodo, kad Lietuvoje yra 42 601 aktyvus investuotojas (Lietuvos bankas, 2022). Tikėtina, kad būtent šiems investuotojams įmonės teikiamos finansinės ataskaitos bus svarbiausios, o finansinėse ataskaitose esantys iškraipymai turės didžiausią įtaką priimamam ekonominiam sprendimui. Pasyvūs investuotojai nepriima dažnų investavimo sprendimų, todėl finansinių ataskaitų informacija jiems bus mažiau svarbi negu aktyviems investuotojams. Dėl šios priežasties aktyvius smulkiuosius investuotojus (akcininkus) galima laikyti pagrindiniais finansinėse ataskaitose esančios informacijos vartotojais, o pasyvius smulkiuosius investuotojus

(akcininkus), kreditorius ir skolintojus priskirti prie pirminių informacijos vartotojų.

Apibendrinant galima teigti, kad yra įvairių finansinių ataskaitų informacijos vartotojų grupių, kurias galima skirstyti į išorės vartotojų, vidaus vartotojų ir valdžios institucijų vartotojus. Praeityje vartotojų grupės plačiai nedetalizuotos pagal jų svarbumą. Kitaip tariant, nebuvo išskiriami pagrindiniai informacijos vartotojai. Ir nors profesinėje literatūroje pastaraisiais metais jau yra išskiriami pirminiai finansinių ataskaitų informacijos vartotojai (esami ir potencialūs investuotojai; skolintojai ir kiti kreditoriai), tačiau šis skirstymas taip pat nebuvo ir vis dar nėra baigtas. Atlikta analizė leido išplėsti šiuolaikinį klasifikavimą ir iš pirminių finansinių ataskaitų informacijos vartotojų išskirti aktyvius investuotojus (smulkiuosius akcininkus), kurie yra pagrindiniai finansinių ataskaitų informacijos vartotojai. Šios vartotojų grupės galimybės gauti išsamius finansinius duomenis apie įmonę yra ribotos, tačiau dėl aktyvaus investavimo finansiniai duomenys yra itin reikalingi. Dėl šios priežasties viešai skelbiamos finansinės ataskaitos yra esminis dokumentas, kuriuo smulkieji aktyvūs investuotojai gali remtis, ir tai leidžia teigti, jog ši grupė yra pagrindiniai finansinių ataskaitų informacijos vartotojai.

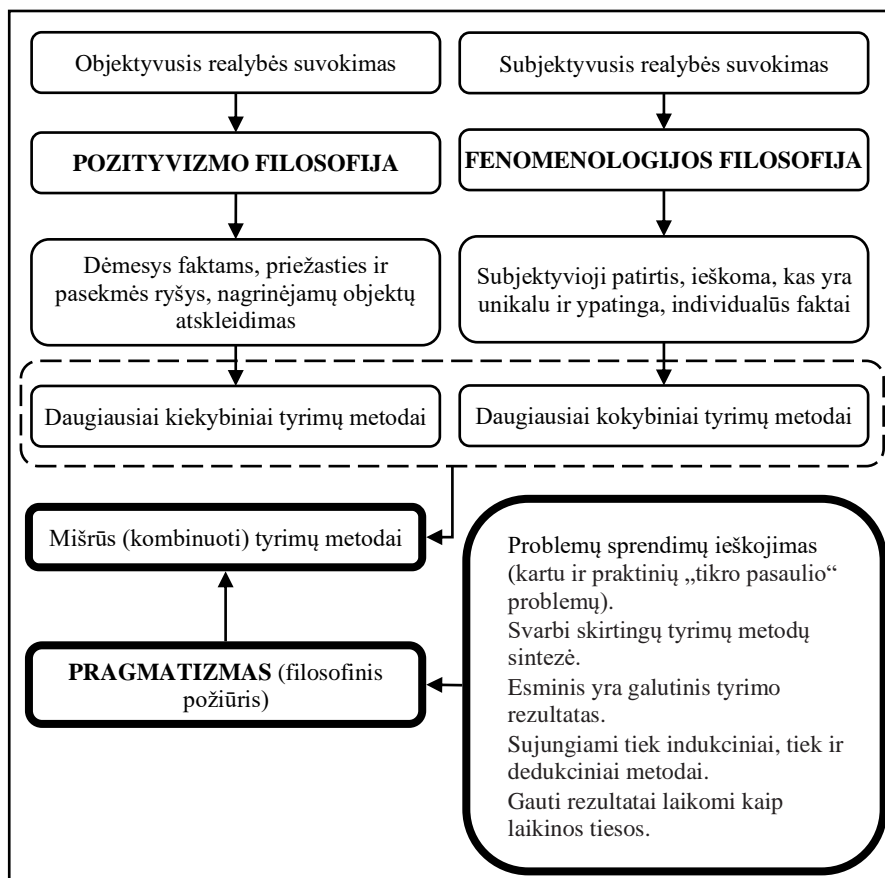
2. KOKYBINIŲ CHARAKTERISTIKŲ, RIBOJANČIŲ FINANSINIŲ ATASKAITŲ IŠKRAIPYMŲ PRISKYRIMĄ PRIE AIŠKIAI NESVARBIŲ, TYRIMO METODOLOGIJA

2.1. Tyrimo architektūros pagrindimas

Svarbi atliekamo mokslinio tyrimo dalis yra metodologinis pagrindimas. Tyrimo metodologiją sudaro visuma principų ir taisyklių, kuriomis vadovaujamosi apibūdinant ir formuluojant tyrimo problemą, objektą, tikslą, uždavinius, parenkant priemones ir būdus, kurie yra reikalingi tyrimo tikslui pasiekti (Bitinas, 2013). Kardelis (2016, p. 92) metodologiją apibrėžia kaip teoriją, nagrinėjančią mokslinio pažinimo procesą, jo principus, mokslinio tyrimo metodus ir techniką. Tinkamas atliekamo tyrimo metodologinis pagrindimas padeda užtikrinti naudojamų tyrimo priemonių ir būdų tinkamumą tyrimo uždaviniams įvykdyti bei tyrimo tikslui pasiekti. Visgi visi tyrimai turi filosofinį pagrindą (filosofinį tyrėjo požiūrį), nuo kurio turėtų priklausyti ir metodologiniai pasirinkimai (Holden ir Lynch, 2004; Creswell ir Clark, 2017).

Tyrimo filosofinis pagrindas. Yra įvairių filosofinių požiūrių (egzistencializmas, postpozityvizmas, etnometodologija, simbolinis interakcionizmas, pragmatizmas, kritinis realizmas ir kt.), tačiau išskiriami du priešingi socialinės realybės suvokimai: *objektyvusis (pozityvistinis)* ir *subjektyvusis (antipozityvistinis ar fenomenologija)* (Kardelis, 2016; Arbnor ir Bjerke, 1997). Objektyvusis realybės suvokimas grindžiamas racionaliais dariniais, o realybės vaizdavimas daugiausia pateikiamas matematiniais modeliais ir kiekybinėmis analizėmis. Pasak Kardelio (2016, p. 64), šis požiūris socialinį suvokimą aiškina realistinėmis filosofinėmis nuostatomis. Šiomis filosofinėmis idėjomis grindžiamais tyrimais ieškoma universalių taisyklių. Priešingai, subjektyvusis realybės suvokimas grindžiamas filosofiniu požiūriu, kad pasaulis egzistuoja, tačiau žmonės jį aiškina skirtingai. Dėmesys kreipiamas į žmogaus subjektyvią patirtį tikrovėje, o tyrėjų tikslas yra suprasti būdus, kuriais žmonės kuria ir interpretuoja juos supantį pasaulį. Siekiama suprasti, kas yra unikalų ir ypatingą, o ne tai, kas universalu ir bendra. Taip pat siekiama nustatyti ir interpretuoti individualius faktus, o ne formuluoti bendruosius dėsnius.

Disertacijoje nagrinėjama problema pasižymi objektyviajam ir subjektyviajam realybės suvokimui būdingais bruožais, todėl tyrėjo požiūris yra pragmatinis ir sujungia abi šias filosofijas (žr. 7 paveikslą).

7 pav. Filosofinis tyrimo požiūris (sudaryta autoriaus remiantis Arbnor ir Bjerke, 2009; Kardelis, 2016; Johnson ir Christensen, 2019).

Viena vertus, disertacijoje nagrinėjama problema apima kokybinių charakteristikų įtaką pagrindiniams finansinių ataskaitų informacijos vartotojams, tačiau įtraukiami ir auditorių priimami profesiniai sprendimai dėl iškraipymų kokybinių charakteristikų. Auditoriai turi įvairios subjektyvios patirties, todėl tyrimui gali suteikti kokybinės informacijos apie kokybines finansinių ataskaitų iškraipymų charakteristikas. Surinkti šiai informacijai geriausiai tiktų kokybiniai tyrimų metodai, kurie padeda surinkti naujausią, originalią ir naudingą informaciją (Pranulis ir Dikčius, 2012) Kita vertus, svarbu nustatyti ir kokybinių charakteristikų daromos įtakos finansinių ataskaitų informacijos vartotojams priežasties ir pasekmės ryšį. Šiam tyrimui tinka kiekybiniai tyrimų metodai. Pragmatizmo filosofinis požiūris sujungia kiekybinius ir kokybinius tyrimų metodus (Gunasekare, 2013; Memon ir kiti,

2017; Kansteiner ir Konig, 2020; Saunders ir kt., 2019), todėl toliau aptariamas jo tinkamumas tyrimui ir tyrėjo filosofinėms pažiūroms.

Pragmatizmo filosofija nėra suvaržyta vienu ar kitu tyrimo metodu, tyrėjas gali rinktis skirtingus būdus, judėti nuo kiekybinių duomenų prie kokybinių bei priešingai ir tokiu būdu pasiekti geriausią tyrimų rezultatą. Toks požiūris atveria galimybę indukciniu būdu surinktus duomenis toliau analizuoti dedukciniu būdu arba priešingai. Pagrindiniai pragmatizmo skiriamieji bruožai pateikiami 13 lentelėje.

13 lentelė. **Pragmatizmo filosofinio požiūrio bruožai**

Autoriai	Teiginiai
Johnson ir Onwuegbuzie, 2004	Dabartinės tiesas, reikšmes ir žinias pateikia kaip laikinas ir besikeičiančias laikui bėgant.
Feilzer, 2010	Sprendžia praktines „tikro pasaulio“ problemas.
Maxwell ir Mittapalli, 2010	Metodai gali būti derinami remiantis jų praktine nauda, o paradigminės priešpriešos gali būti ignoruojamos.
Zachariadis ir kiti, 2010	Pragmatizme taikomi metodai iš įvairių paradigimų priklausomai nuo to „kas veikia“.
Johnson ir Christensen, 2019	Pragmatizmas orientuojasi į galutinį tyrimo rezultatą.

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis lentelėje pateiktais šaltiniais.

Disertacijoje nagrinėjamos finansinių ataskaitų iškraipymų kokybinės charakteristikos yra ne tik teorinė, bet ir praktinė problema. Teoriniu požiūriu mokslininkai nėra sukaupę pakankamai žinių apie kokybines charakteristikas – kokios jos yra ir kokią įtaką turi finansinių ataskaitų informacijos vartotojams. Teorinių žinių trūkumas neleidžia plėsti ir tobulinti audito standartų, kuriais remiasi auditoriai. Atitinkamai auditoriai, atliekantys finansinių ataskaitų auditus, turi remtis savo profesiniu sprendimu. Disertacinio tyrimo metu surinktos žinios ne tik papildytų mokslinę literatūrą, bet ir galėtų būti naudojamos praktikoje, todėl šiuo tyrimu yra sprendžiamos ir „tikro pasaulio“ problemos. Tyrimu siekiama gauti žinių, kurios padėtų tiek auditoriams atliekant finansinius auditus, tiek ir plečiant mokslo pažinimo ribas, todėl orientuojamasi į galutinį rezultatą, o tai atitinka pragmatizmo filosofiją.

Teorinėje dalyje aptarta, kad kokybinės charakteristikos ir jų svarba ilgainiui keičiasi, atsiranda naujų charakteristikų ar senos tampa

nebeaktualios. Todėl atliekamo tyrimo tikslas nėra rasti naują ir nekintamą tiesą, o ištirti dabartinę situaciją ir nustatyti, ar yra kokybinių charakteristikų, kurios riboja iškraipymų priskyrimą prie aiškiai nesvarbių būtent dabartinėje finansinių ataskaitų audito dinamikoje.

Sprendžiama **tyrimo problema** – nežinoma aiškiai nesvarbių iškraipymų (kiekybiniu požiūriu) kokybinių charakteristikų teikiama informacinė nauda smulkiesiems investuotojams.

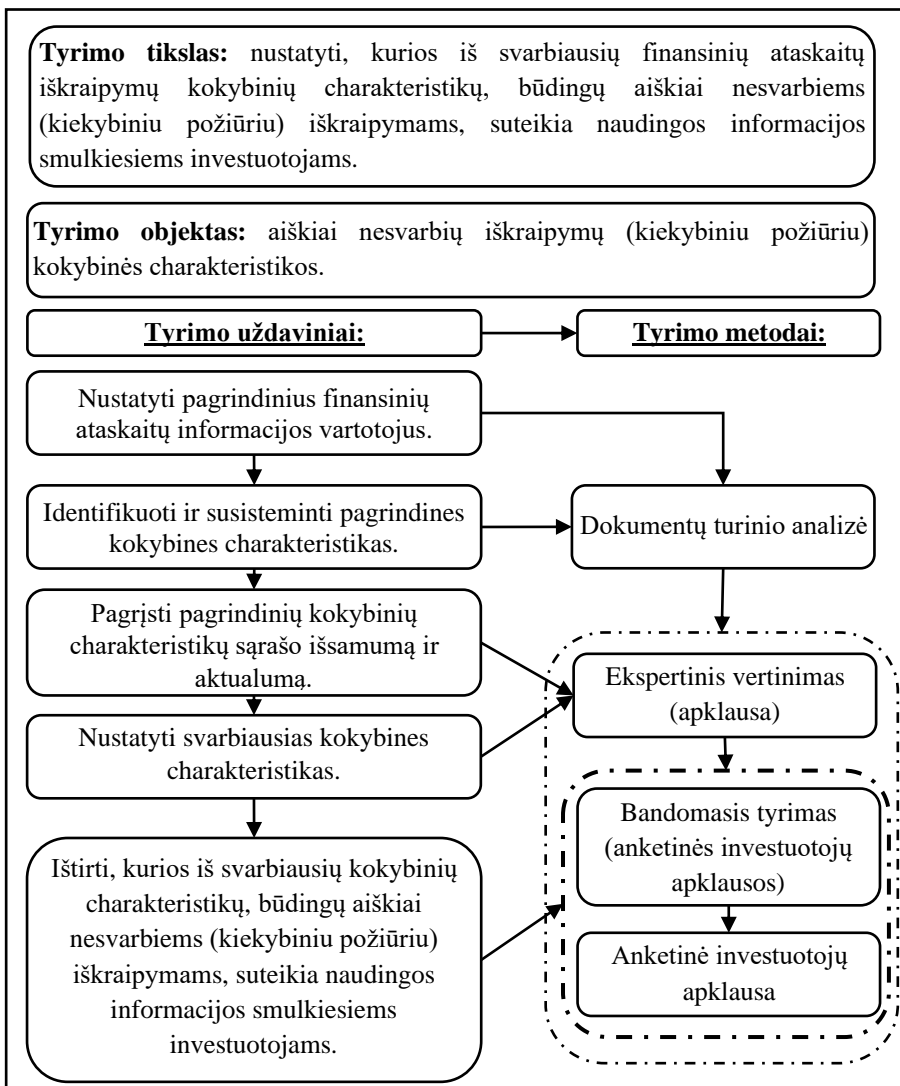
Atliekamo empirinio **tyrimo tikslas** – nustatyti, kurios iš svarbiausių finansinių ataskaitų iškraipymų kokybinių charakteristikų, būdingų aiškiai nesvarbiems (kiekybiniu požiūriu) iškraipymams, suteikia naudingos informacijos smulkiesiems investuotojams.

Tyrimo objektas – aiškiai nesvarbių iškraipymų (kiekybiniu požiūriu) kokybinės charakteristikos.

Empirinio tyrimo tikslui pasiekti keliami šie **tyrimo uždaviniai**:

- 1) Remiantis atlikta literatūros analize nustatyti pagrindinius finansinėse ataskaitose pateikiamos informacijos vartotojus.
- 2) Identifikavus mokslinėje ir praktinėje audito literatūroje dažniausiai minimas finansinių ataskaitų iškraipymų kokybines charakteristikas, susisteminti pagrindines kokybines charakteristikas.
- 3) Pagrįsti pagrindinių kokybinių charakteristikų sąrašo išsamumą ir aktualumą.
- 4) Remiantis ekspertinės apklausos rezultatais nustatyti svarbiausias kokybines charakteristikas.
- 5) Ištirti, kurios iš svarbiausių kokybinių charakteristikų, būdingų aiškiai nesvarbiems (kiekybiniu požiūriu) iškraipymams, suteikia naudingos informacijos smulkiesiems investuotojams.

Atliekamą tyrimą galima skirstyti į 3 skirtingus etapus. Visi etapai vykdomi nuosekliai, o gauti kiekvieno etapo rezultatai yra panaudojami kitame žingsnyje. Grafinė tyrimo metodikos architektūra pateikiama 8 paveiksle.

8 pav. Tyrimo metodikos architektūra (sudaryta autoriaus).

Pirmame tyrimo etape atliekama dokumentų turinio analizė. Dokumentų turinio analizė yra formalizuotas dokumentų tyrimo būdas, numatantis turinio vertinimą remiantis požymių, kurie svarbūs tyrėjui ir kuriuos galima apibendrinti, skaičiavimu ir išryškinantis teksto charakteristikas (Kardelis, 2016). Atliekant analizę naudojamas tradicinis bendrasis dokumentų analizės metodas (supratimas, intuicija, įprasminimas) (Tidikis, 2003). Šis tyrimo metodas įgyvendinamas pirmame disertacijos

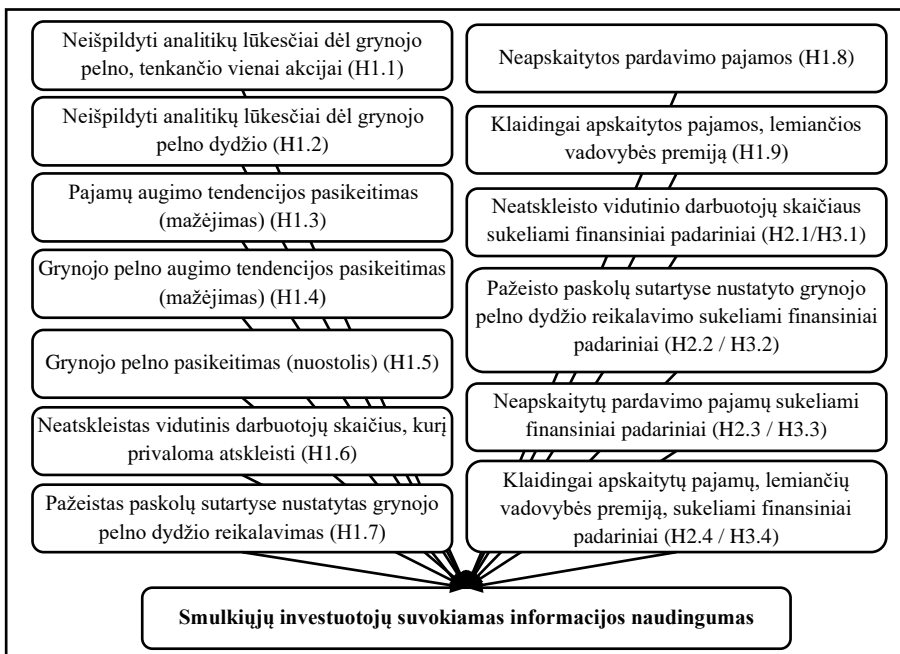
skyriuje. Dokumentų turinio analizės metodo pagrindu surinkti, susisteminti ir išanalizuoti duomenys taikomi antrame ir trečiame etapuose.

Antrame tyrimo etape atliekama ekspertinė auditorių ir audito srities mokslininkų apklausa (kokybiniai tyrimo metodai). Ekspertinės apklausos tikslas yra patvirtinti arba paneigti sudaryto pagrindinių kokybinių charakteristikų sąrašo išsamumą ir aktualumą. Kadangi būtų sudėtinga arba netgi neįmanoma ištirti visų žinomų kokybinių charakteristikų vienu metu, ekspertiniu vertinimu taip pat siekiama nustatyti, kurios iš pagrindinių kokybinių charakteristikų yra esminės. Kitaip tariant, pagrindinės kokybinės charakteristikos sąrašė pateikiamos nuo svarbiausių iki mažiau svarbių.

Atitinkamai trečiame etape atliekama anketinė pagrindinių finansinių ataskaitų informacijos vartotojų (smulkiųjų investuotojų) apklausa (kiekybiniai tyrimo metodai). Šis etapas skaidomas į dvi dalis. Visų pirma yra atliekamas bandomasis tyrimas, kurio tikslas – pagrindiniam kiekybiniam tyrimui sudaryto klausimyno testavimas. Atliekant bandomąjį tyrimą visų pirma buvo siekiama patikrinti naudotų skalių patikimumą. Taip pat bandomojo tyrimo metu tikrinta, ar respondentai lengvai supranta pateiktus klausimus ir jų formuluotes, ar klausimai yra aiškūs ir nedviprasmiški. Toliau atliekama pagrindinė smulkiųjų investuotojų apklausa. Apklausiant investuotojus, anketa platinama tiek smulkiesiems, tiek ir profesionaliems investuotojams, tačiau tyrimo išvados daromos remiantis būtent duomenimis, surinktais iš smulkiųjų investuotojų. Informacija, gauta iš profesionalių investuotojų, yra papildoma, padėsianti identifikuoti atitiktį smulkiųjų investuotojų apklausos rezultatams.

Antrame ir trečiame etapuose taikoma žvalgomoji strategija. Kokybiniai tyrimai dažniausiai yra žvalgybiniai, kai tyrėjo tikslas yra surinkti įvairių idėjų apie tiriamą problemą, generuoti hipotezes ir identifikuoti kintamuosius tolesniems tyrimams (Dikčius, 2006). Ekspertinė auditorių apklausa gali atskleisti naujų įžvalgų ir papildyti dokumentų turinio analizės metu surinktą informaciją, todėl pirmiausia atliekama ekspertinė apklausa, o jos ir dokumentų turinio analizės pagrindu trečiame etape atliekama anketinė finansinių ataskaitų informacijos vartotojų apklausa.

Atsižvelgiant į empirinio tyrimo tikslą ir remiantis teorinėje disertacijos dalyje pateiktomis įžvalgomis, 9 paveiksle pateikiamas apibendrintas tyrimo modelis. Taip pat, remiantis mokslinės literatūros analize, toliau pateikiamos disertacijoje keliamos hipotezės ir iš jų kylančios subhipotezės.

9 pav. Tyrimo modelis (sudaryta autoriaus).

H1. Egzistuoja finansinių ataskaitų iškraipymų kokybinės charakteristikos, kuriomis pasižymintys aiškiai nesvarbūs (kiekybiniu požiūriu) iškraipymai labiau suteikia naudingos informacijos smulkiesiems investuotojams nei nesuteikia.

H1.1. Aiškiai nesvarbaus (kiekybiniu požiūriu) finansinių ataskaitų iškraipymo kokybinė charakteristika, atskleidžianti neišpildytą analitikų lūkestį dėl grynojo pelno, tenkančio vienai akcijai, labiau suteikia naudingos informacijos smulkiesiems investuotojams nei nesuteikia.

H1.2. Aiškiai nesvarbaus (kiekybiniu požiūriu) finansinių ataskaitų iškraipymo kokybinė charakteristika, atskleidžianti neišpildytą analitikų lūkestį dėl grynojo pelno dydžio, labiau suteikia naudingos informacijos smulkiesiems investuotojams nei nesuteikia.

H1.3. Aiškiai nesvarbaus (kiekybiniu požiūriu) finansinių ataskaitų iškraipymo kokybinė charakteristika, atskleidžianti pajamų augimo tendencijos pasikeitimą (mažėjimą), labiau suteikia naudingos informacijos smulkiesiems investuotojams nei nesuteikia.

H1.4. Aiškiai nesvarbaus (kiekybiniu požiūriu) finansinių ataskaitų iškraipymo kokybinė charakteristika, atskleidžianti grynojo pelno augimo tendencijos pasikeitimą (mažėjimą), labiau suteikia naudingos informacijos smulkiesiems investuotojams nei nesuteikia.

H1.5. Aiškiai nesvarbaus (kiekybiniu požiūriu) finansinių ataskaitų iškraipymo kokybinė charakteristika, **atskleidžianti grynojo pelno pasikeitimą (nuostolį)**, labiau suteikia naudingos informacijos smulkiesiems investuotojams nei nesuteikia.

H1.6. Finansinių ataskaitų kokybinis iškraipymas (**finansinėse ataskaitose neatskleistas vidutinis darbuotojų skaičius, kurį privaloma atskleisti**) kartu su iškraipymo sukeliamais aiškiai nesvarbiais (kiekybiniu požiūriu) finansiniais padariniais labiau suteikia naudingos informacijos smulkiesiems investuotojams nei nesuteikia.

H1.7. Finansinių ataskaitų kokybinis iškraipymas (**pažeistas paskolų sutartyse nustatytas grynojo pelno dydžio reikalavimas**) kartu su iškraipymo sukeliamais aiškiai nesvarbiais (kiekybiniu požiūriu) finansiniais padariniais labiau suteikia naudingos informacijos smulkiesiems investuotojams nei nesuteikia.

H1.8. Finansinių ataskaitų kokybinis iškraipymas (**neapskaitytos pardavimo pajamos**) kartu su iškraipymo sukeliamais aiškiai nesvarbiais (kiekybiniu požiūriu) finansiniais padariniais labiau suteikia naudingos informacijos smulkiesiems investuotojams nei nesuteikia.

H1.9. Finansinių ataskaitų kokybinis iškraipymas (**klaidingai apskaitytos pajamos, lemiančios vadovybės premiją**) kartu su iškraipymo sukeliamais aiškiai nesvarbiais (kiekybiniu požiūriu) finansiniais padariniais labiau suteikia naudingos informacijos smulkiesiems investuotojams nei nesuteikia.

H2. Kuo didesni finansinių ataskaitų kokybinio iškraipymo sukeliami finansiniai padariniai (kiekybiniu požiūriu), tuo naudingesnės informacijos smulkiesiems investuotojams suteiks kokybinis iškraipymas kartu su sukeliamais finansiniais padariniais.

H2.1. Kuo didesni finansinių ataskaitų kokybinio iškraipymo (**finansinėse ataskaitose neatskleistas vidutinis darbuotojų skaičius, kurį privaloma atskleisti**) sukeliami finansiniai padariniai (kiekybiniu požiūriu), tuo naudingesnės informacijos smulkiesiems investuotojams suteiks šis kokybinis iškraipymas kartu su sukeliamais finansiniais padariniais.

H2.2. Kuo didesni finansinių ataskaitų kokybinio iškraipymo (**pažeistas paskolų sutartyse nustatytas grynojo pelno dydžio reikalavimas**) sukeliami finansiniai padariniai (kiekybiniu požiūriu), tuo naudingesnės informacijos smulkiesiems investuotojams suteiks šis kokybinis iškraipymas kartu su sukeliamais finansiniais padariniais.

H2.3. Kuo didesni finansinių ataskaitų kokybinio iškraipymo (neapskaitytos pardavimo pajamos) sukeliama finansiniai padariniai (kiekybiniu požiūriu), tuo naudingesnės informacijos smulkiesiems investuotojams suteiks šis kokybinis iškraipymas kartu su sukeliama finansiniais padariniais.

H2.4. Kuo didesni finansinių ataskaitų kokybinio iškraipymo (klaidingai apskaitytos pajamos, lemiančios vadovybės premija) sukeliama finansiniai padariniai (kiekybiniu požiūriu), tuo naudingesnės informacijos smulkiesiems investuotojams suteiks šis kokybinis iškraipymas kartu su sukeliama finansiniais padariniais.

H3. Finansinių ataskaitų kokybinio iškraipymo sukeliama finansinių padarinių dydis (kiekybiniu požiūriu), turi teigiamą įtaką smulkiųjų investuotojų suvokiamam informacijos naudingumui, kurį suteikia kokybinis iškraipymas kartu su sukeliama finansiniais padariniais.

H3.1. Finansinių ataskaitų kokybinio iškraipymo (finansinėse ataskaitose neatskleistas vidutinis darbuotojų skaičius, kurį privaloma atskleisti) sukeliama finansinių padarinių dydis (kiekybiniu požiūriu) turi teigiamą įtaką smulkiųjų investuotojų suvokiamam informacijos naudingumui, kurį suteikia šis kokybinis iškraipymas kartu su sukeliama finansiniais padariniais.

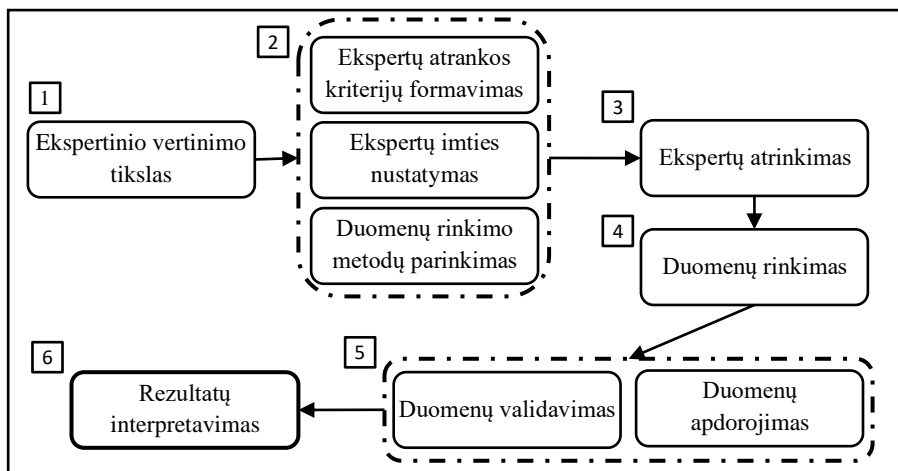
H3.2. Finansinių ataskaitų kokybinio iškraipymo (pažeistas paskolų sutartyse nustatytas grynojo pelno dydžio reikalavimas) sukeliama finansinių padarinių dydis (kiekybiniu požiūriu) turi teigiamą įtaką smulkiųjų investuotojų suvokiamam informacijos naudingumui, kurį suteikia šis kokybinis iškraipymas kartu su sukeliama finansiniais padariniais.

H3.3. Finansinių ataskaitų kokybinio iškraipymo (neapskaitytos pardavimo pajamos) sukeliama finansinių padarinių dydis (kiekybiniu požiūriu) turi teigiamą įtaką smulkiųjų investuotojų suvokiamam informacijos naudingumui, kurį suteikia šis kokybinis iškraipymas kartu su sukeliama finansiniais padariniais.

H3.4. Finansinių ataskaitų kokybinio iškraipymo (klaidingai apskaitytos pajamos, lemiančios vadovybės premija) sukeliama finansinių padarinių dydis (kiekybiniu požiūriu) turi teigiamą įtaką smulkiųjų investuotojų suvokiamam informacijos naudingumui, kurį suteikia šis kokybinis iškraipymas kartu su sukeliama finansiniais padariniais.

2.2. Ekspertinio vertinimo metodika

Atliekant finansinėse ataskaitose nustatytų iškraipymų kokybinių charakteristikų tyrimą, vienas iš tyrime naudojamų metodų yra ekspertinis vertinimas. Ekspertų vertinimo metu ekspertai analizuoja tam tikrą problemą ir pagal jų vertinimus nustatoma jų nuomonė tiriamuoju klausimu (Kardelis, 2016). Ekspertinio vertinimo metodu galima atskleisti ir nustatyti kitas esmines kokybines finansinių ataskaitų iškraipymų charakteristikas, kurių nepavyktų identifikuoti atliekant dokumentų turinio analizę. Be kita ko, ekspertai gali įvertinti dokumentų turinio analizės metu identifikuotų ir susistemintų pagrindinių kokybinių charakteristikų išsamumą ir aktualumą. Ekspertams buvo pateikiamas sudarytas pagrindinių kokybinių charakteristikų sąrašas, jį išnagrinėję ekspertai galėjo pritarti jo išsamumui ir aktualumui arba paprieštarauti. Kaip teigia Bitinas (2013), mokslininkas ne visada gali objektyviai spręsti apie savo darbo rezultatų reikšmingumą, jis gali būti pernelyg jais susižavėjęs ir nesugebėti pažvelgti iš šalies. Atitinkamai ekspertai gali objektyviai iš šalies įvertinti darbo rezultatų reikšmingumą. Tidikis (2003) taip pat nurodo, jog ekspertų vertinimo metodu siekiama mokslinio objektyvumo bei galima įvertinti kitais metodais gautus duomenis. Ekspertų vertinimo metodas taip pat naudojamas praktinių rekomendacijų argumentavimui pagrįsti, todėl šis metodas tinka disertacijoje nagrinėjamai mokslinei ir praktinei problemai. Atliekant ekspertinį vertinimą laikomasi pagrindinių ekspertinio vertinimo proceso etapų (žr. 10 paveikslą).

10 pav. Ekspertinio vertinimo etapai (sudaryta autoriaus remiantis: Tidikis, 2003; Augustinaitis ir kt., 2009).

Atliekamo ekspertinio vertinimo pagrindinis tikslas – įvertinti teorinėje disertacijos dalyje sudaryto pagrindinių kokybinių charakteristikų sąrašo išsamumą ir aktualumą. Ekspertiniai tyrimai gali atlikti informacinę ir kontrolinę funkciją ir suteikti informacijos pakankamumo ir patikimumo įvertinimą, todėl ekspertiniam vertinimui iškeltas tikslas gali būti įvykdomas ekspertiniu vertinimu. Antrame etape formuluojami ekspertų atrankos kriterijai, nustatoma reikalinga ekspertų imtis ir parenkami duomenų rinkimo metodai. Yra įvairių nuomonių, kiek ekspertų turėtų būti apklausta (žr. 14 lentelę).

14 lentelė. Ekspertų skaičius kokybiniais tyrimams

Autoriai	Teiginiai
Tidikis, 2003, p. 515.	<i>Tokia grupė paprastai sudaroma iš <u>5–7 žmonių</u>.</i>
Dikčius, 2006, p. 43.	<i><u>Respondentų skaičius yra mažas</u> ir tik iš dalies reprezentuojantis tikslinę visumą leidžiant jiems pateikti informacijos, reikalingos tolesnei apklausai.</i>
Guest ir kt., 2006, p. 79.	<i>Daugumai tyrimų, siekiančių suprasti sąlygiškai vienodos grupės individų bendrą supratimą ir patirtį, <u>12 apklausiamųjų turėtų pakakti</u>.</i>
Augustinaitis ir kt., 2009, p. 201.	<i>Siekiant išlaikyti ekspertinio vertinimo tikslumą ir patikimumą, į ekspertų grupę rekomenduojama <u>įtraukti ne mažiau kaip 5 ekspertus</u>. Daugelio mokslininkų nuomone, optimalus grupės dydis – nuo 8 iki 10 ekspertų.</i>
Rebar ir kt., 2010, p. 111.	<i>Bendrai, kokybinėms imtims dažniausiai naudojama mažiau negu 50 respondentų. Kai kuriems <u>metodams gali užtekti 2–5 dalyvių</u>.</i>
Pridotkienė ir Pridotkas, 2012, p. 1017.	<i>Atliekant ekspertinį vertinimą, apklausiamų ekspertų skaičius turėtų būti <u>ne mažesnis nei 10 asmenų</u>; priklausomai nuo tyrimo tikslo, gali prireikti apklausti ir daugiau kaip 100 ekspertų.</i>
Bitinas, 2013, p. 125.	<i>Imties tūris priklauso nuo tyrimo tikslų ir duomenų rinkimo pobūdžio, <u>ne daugiau kaip 30 tiriamųjų (informantų)</u>.</i>
Boddy, 2016, p. 426.	<i>Teorinis prisotinimas gali būti naudingas kuriant kokybinius tyrimus, kur praktiniai tyrimai iliustruoja, jog <u>12 vienetų imtyje įvyksta duomenų prisotinimas</u> sąlygiškai vienalytėje populiacijoje.</i>
Vasileiou ir kt., 2018, p. 7.	<i>Kokybiniais tyrimams <u>reikia minimalios 12 vienetų imties</u> pasiekti duomenų prisotinimą.</i>

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis lentelėje pateiktais šaltiniais.

Vis dėlto svarbiausia yra ne ekspertų kiekis, o jų suteikiami kokybiniai duomenys. Duomenų prisotinimas atskleidžia momentą, nuo kurio papildomi duomenys nebesuteikia naujos informacijos. Imties dydis kokybiniuose tyrimuose yra pakankamas, kai pasiekiamas duomenų prisotinimas (Grove ir Gray, 2017; Rebar ir kt., 2010; Polit ir Beck, 2009; Kumar, 2011). Boddy, (2016), atlikdamas kokybinių tyrimų imties dydžio analizę, vieną rinką / šalį manė esant iš esmės vienalyte. Atliekamas tyrimas vykdomas tik vienoje šalyje, Lietuvoje, todėl tariama, kad tai atitinka vienalytę populiaciją. ***Atitinkamai, siekiant kokybinio duomenų prisotino ir atsižvelgiant į pateiktas įvairių autorių nuomonės dėl duomenų prisotino, ekspertinio vertinimo tyrimo dalyje siekiama apklausti ne mažiau kaip 12 ekspertų.***

Ekspertų apklausos procedūra gali būti atliekama tiek anketinės, tiek ir interviu apklausos būdu. Anketiniu būdu galima surinkti labiau struktūrizuotus duomenis. Kadangi nagrinėjama problema jau išanalizuota teorinėje dalyje, taip pat atsižvelgiant į ekspertinio vertinimo tikslą, šiame tyrimo etape taikomas aktyvus (individualus) neakivaizdinis metodas – anketinė apklausa ekspertus apklausiant internetu.

Ekspertai parenkami pagal jų kompetenciją ir patirtį tiriamuoju klausimu. Kaip nurodo Augustinaitis ir kt. (2009, p. 175), „ekspertas yra sukaupęs didelį kiekį racionaliai apdorotos informacijos (turi daug žinių ir patirties, gali remtis intuicija), todėl ekspertas gali būti kokybinės informacijos šaltiniu“. Ekspertams keliami tiek patirties, tiek ir profesinio pripažinimo kvalifikaciniai reikalavimai. Parenkant ekspertus atliekamam tyrimui dėmesys kreipiamas į ekspertų sukauptą praktinio / mokslinio darbo patirtį. Patirtis tarptautinėse audito įmonėse yra pranašumas parenkant ekspertus. Auditoriai, nors ir sukaupę ilgalaikę patirtį, remiasi audito standartais bei audito įmonėse nustatytais kokybės kontrolės sistemomis ir reikalavimais, todėl jų požiūris iš dalies gali būti šališkas ir atspindėti įvairiuose reglamentuose įtvirtintus reikalavimus. Taip pat praktinį darbą dirbantys auditoriai gali nebūti susipažinę su naujausiomis audito mokslo tendencijomis ir atradimais. Dėl šios priežasties galimam tyrimo šališkumui sumažinti ir atspindėti ne vien auditorių, bet ir audito mokslininkų patirtį, į ekspertinį tyrimą traukiami ir mokslinio darbo patirtį audito srityje turintys asmenys. Ilgametė praktinio audito darbo patirtis negarantuoja auditorių kompetencijos, todėl parenkant ekspertus viešuose šaltiniuose analizuojami duomenys, ar kandidatai neturi drausminių nuobaudų, nėra kitų aplinkybių, kurios verstų abejoti ekspertų kvalifikacija. ***Pagrindiniai ekspertams keliami kvalifikaciniai reikalavimai:***

- Ne mažesnė kaip 10 metų praktinio / mokslinio darbo patirtis (patirtis);
- Darbo tarptautinėse įmonėse patirtis (nebūtina);
- Atestuoto auditoriaus licencija ir (arba) licencijuotų ir atestuotų apskaitininkų (ACCA) kvalifikaciją (pripažinimas) (nebūtinas mokslinio darbo patirtį turintiems asmenims);
- Neturi galiojančių drausminių nuobaudų (patirtis ir pripažinimas);
- Nėra žinoma kitų aplinkybių, kurios verstų abejoti eksperto kvalifikacija (patirtis ir pripažinimas).

Ekspertinis tyrimas atliktas 2021 m. gruodžio mėn. Atliekamame ekspertiniame tyrime sutiko dalyvauti 14 ekspertų. Jie užpildė tyrimo anketas internetu. Tyrime dalyvavę ekspertai pristatomi 15 lentelėje.

Iš visų keturiolikos ekspertų, kurie užpildė pateiktas anketas, 3 ekspertai turėjo mokslų daktaro laipsnį. Iš jų 2 ekspertai (Nr. 1 ir Nr. 2) yra ilgametę mokslinio darbo patirtį audito srityje turintys asmenys. Iš likusių 12 ekspertų (Nr. 3–14) 11 ekspertų turi atestuoto auditoriaus licenciją, 4 ekspertai – licencijuoto ir atestuoto apskaitininko (ACCA) kvalifikaciją. 5 ekspertai turi ilgametę darbo patirtį tarptautinėse audito įmonėse, 6 ekspertai turi ilgametę darbo patirtį lietuviškose audito įmonėse. Atsižvelgiant į įvairių apklaustų ekspertų patirtį, galima teigti, kad gauti rezultatai atspindi tiek tarptautinę, tiek ir lietuvišką audito praktiką, kartu mokslinį požiūrį į auditą.

Ekspertams pateikta anketa (žr. 3 priedą) sudaryta iš 9 klausimų. Pirmu anketos klausimu buvo bandoma nustatyti, kurios iš pagrindinių kokybinių charakteristikų turėtų būti auditoriaus apsvarstytos sprendžiant, ar finansinėse ataskaitose nustatyti iškreipimai yra reikšmingi. Iš viso šiame klausime ekspertams vertinti buvo pateikta 15 pagrindinių kokybinių charakteristikų, kurios susistemintos disertacijos teorinėje dalyje. Ekspertai nuomonę į šį klausimą galėjo išreikšti pagal 5 balų Likerto skalę. Ekspertinės apklausos anketos 2–4 klausimais buvo siekiama nustatyti, ar pagrindinių 15 kokybinių charakteristikų sąrašas yra išsamus ir aktualus, ar nėra kitų svarbių kokybinių charakteristikų, kurias auditorius turėtų apsvarstyti. Dėl papildomų svarbių kokybinių charakteristikų ekspertams buvo pateikiamas atviras klausimas, į kurį atsakant galima įrašyti tokias charakteristikas.

15 lentelė. **Ekspertinio vertinimo dalyviai**

Eks- pertas	Kompetencijos
Nr. 1	Profesorius emeritas, habilituotas mokslų daktaras. Daugiau nei 30 m. mokslinio darbo patirtis audito srityje. Daugiau nei 10 m. praktinio darbo patirtis. Monografijų autorius ir vadovėlių bendraautoris, publikavęs daugiau kaip 300 mokslo ir mokslo populiarinimo straipsnių.
Nr. 2	Profesorius emeritas, habilituotas mokslų daktaras. Daugiau nei 30 m. mokslinio darbo patirtis audito srityje. Monografijų autorius ir vadovėlių bendraautoris, publikavęs daugiau kaip 500 mokslo ir mokslo populiarinimo straipsnių.
Nr. 3	Tarptautinės audito įmonės vadovas. Atestuotas auditorius, įgijęs licencijuoto ir atestuoto apskaitininko (ACCA) kvalifikaciją. Daugiau nei 20 metų praktinio darbo patirtis.
Nr. 4	Mokslų daktarė, audito grupės vadovė tarptautinėje audito įmonėje, atestuota auditorė, įgijusi licencijuoto ir atestuoto apskaitininko (ACCA) kvalifikaciją. Apie 10 m. praktinio darbo patirtis.
Nr. 5	Audito grupės vadovė tarptautinėje audito įmonėje, atestuota auditorė. Daugiau nei 10 m. praktinio darbo patirtis.
Nr. 6	Lietuviškos audito įmonės vadovas. Atestuotas auditorius. Daugiau nei 10 m. praktinio darbo patirtis.
Nr. 7	Audito grupės vadovas tarptautinėje audito įmonėje, įgijęs licencijuoto ir atestuoto apskaitininko (ACCA) kvalifikaciją. Daugiau nei 10 m. praktinio darbo patirtis.
Nr. 8	Atestuotas auditorius. Daugiau nei 10 m. patirtis tarptautinėje audito įmonėje.
Nr. 9	Atestuotas auditorius lietuviškoje audito įmonėje. Daugiau nei 10 m. praktinio darbo patirtis.
Nr. 10	Lietuviškos audito įmonės vadovas. Atestuotas auditorius. Daugiau nei 20 metų praktinio darbo patirtis.
Nr. 11	Audito grupės vadovas tarptautinėje audito įmonėje, atestuotas auditorius, įgijęs licencijuoto ir atestuoto apskaitininko (ACCA) kvalifikaciją. Daugiau nei 10 m. praktinio darbo patirtis.
Nr. 12	Lietuviškos audito įmonės vadovas. Atestuotas auditorius. Daugiau nei 20 metų praktinio darbo patirtis.
Nr. 13	Lietuviškos audito įmonės vadovė. Atestuota auditorė. Daugiau nei 20 metų praktinio darbo patirtis.
Nr. 14	Lietuviškos audito įmonės vadovė. Atestuota auditorė. Daugiau nei 20 metų praktinio darbo patirtis.

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis tyrimo metu surinktais duomenimis ir viešai prieinama informacija.

Atsakant į anketos penktą ir šeštą klausimus ekspertų buvo prašoma nurodyti, jeigu jie turi papildomų minčių tiek dėl pagrindinių kokybinių charakteristikų sąrašo, tiek ir dėl nagrinėjamos kokybinių charakteristikų tematikos. Anketos septintame ir aštuntame klausimuose ekspertų papildomai buvo klausama apie turimą praktinę / mokslinę patirtį, o 9 klausime buvo prašoma nurodyti elektroninio pašto adresą, jei ekspertai pageidautų gauti tyrimo rezultatų santrauką. Anketos trečiame klausime vertinant pagrindinių kokybinių charakteristikų sąrašo išsamumą, o ketvirtame klausime vertinant šio sąrašo aktualumą pasirinkta taikyti Lee ir kt. (2002) autorių pateikiamas išsamumo ir aktualumo skalės. Autorių pateikiamos skalės yra anglų kalba, todėl atliktas šių matavimo skalių vertimas į lietuvių kalbą ir adaptavimas atliekamam ekspertiniam tyrimui. Atliekant vertimą iš anglų kalbos į lietuvių kalbą buvo pasitelkta vertėja. Tyrime taikytos adaptuotos išsamumo ir aktualumo skalės pateikiamos 16 ir 17 lentelėse.

16 lentelė. **Informacijos išsamumo skalės adaptavimas lietuvių kalbai**

Originali formuluotė, pagal Lee ir kt., 2002 (Completeness, 6 items, Cronbach's Alpha = .87)	Lietuviška formuluotė (adaptuota disertacijos autoriaus)
[This information] includes all necessary values.	Kokybinių charakteristikų sąrašas apima visas reikalingas charakteristikas.
[This information] is incomplete. (R)	Kokybinių charakteristikų sąrašas yra neišsamus.
[This information] is complete.	Kokybinių charakteristikų sąrašas yra išsamus.
[This information] is sufficiently complete for our needs.	Kokybinių charakteristikų sąrašas yra pakankamai išsamus finansinių ataskaitų audito užduočių poreikiams.
[This information] covers the needs of [our tasks].	Kokybinių charakteristikų sąrašas atitinka finansinių ataskaitų audito užduočių poreikius.
[This information] has sufficient breadth and depth for [our task].	Kokybinių charakteristikų sąrašas yra pakankamo pločio (skirtingas charakteristikų skaičius) ir gylio (skirtingų charakteristikų detalumas) finansinių ataskaitų audito užduočių poreikiams.

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis Lee ir kt., 2002.

17 lentelė. **Informacijos aktualumo skalės adaptavimas lietuvių kalbai**

Originali formuluotė, pagal Lee ir kt., 2002 (Relevancy, 4 items, Cronbach's Alpha = .94)	Lietuviška formuluotė (adaptuota disertacijos autoriaus)
[This information] is useful to [our work].	Kokybinių charakteristikų sąrašas yra <u>naudingas</u> finansinių ataskaitų audito užduotims.
[This information] is relevant to [our work].	Kokybinių charakteristikų sąrašas yra <u>susijęs su</u> finansinių ataskaitų audito užduotimis.
[This information] is appropriate for [our work].	Kokybinių charakteristikų sąrašas yra <u>tinkamas</u> finansinių ataskaitų audito užduotims.
[This information] is applicable to [our work].	Kokybinių charakteristikų sąrašas yra <u>pritaikomas</u> finansinių ataskaitų audito užduotims.

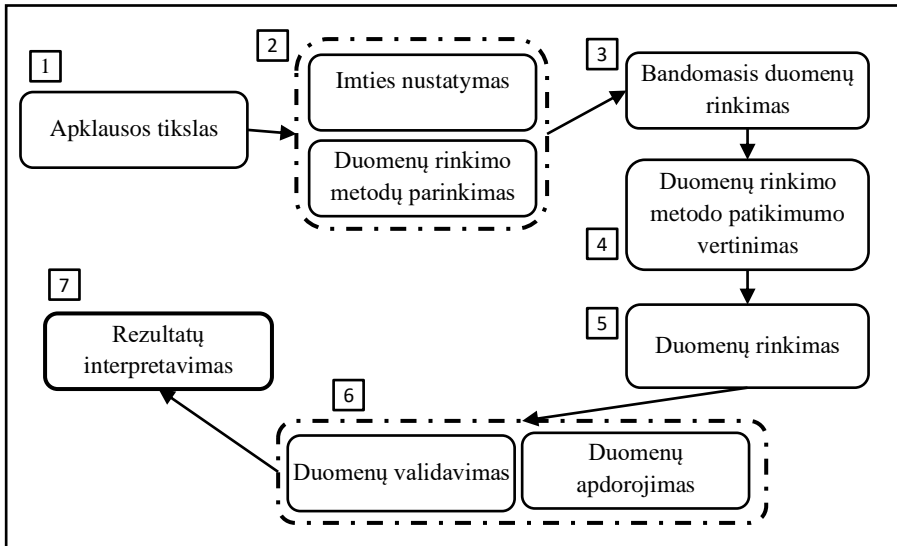
Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis Lee ir kt., 2002.

2.3. Anketinės apklausos metodika

Apklausa taikoma, kai tiriama problema nėra pakankamai išanalizuota, kai neįmanoma surinkti žinių taikant stebėjimą ar kai tyrimo objektas yra visuomeninės ar individualios sąmonės elementai, tokie kaip poreikiai, interesai, motyvacija ir pan. (Pruskus, 2003). Kokybinėms charakteristikoms tirti pasirinktas anketinės apklausos metodas. Apklausa atlikimo etapai yra formuojami adaptuojant 10 paveiksle pateiktus eksperimentinio vertinimo etapus (žr. 11 paveikslą).

Apklausa siekiama įvykdyti penktą empirinio tyrimo uždavinį, todėl atitinkamai apklausos tikslas – *ištirti, ar svarbiausios kokybinės charakteristikos, būdingos aiškiai nesvarbiems (kiekybiniu požiūriu) iškraipymams, suteikia naudingos informacijos smulkiesiems investuotojams.*

Nestatistiniai imties dydžio nustatymo būdai gali būti taikomi, kai nėra siekiama gauti tikslių rezultatų, o siekiant tikslumo ir patikimumo imties dydis turėtų būti nustatomas naudojant statistines formules (Pranulis ir Dikčius, 2012). Toliau pasirenkamas konkretus duomenų rinkimo metodas ir nustatoma reikalinga imtis. Siekiant surinkti didžiausią kiekį respondentų atsakymų, tyrimui pasirenkamas vienas iš patogiausių būdų – apklausa anketavimo būdu (elektroniniu būdu).

11 pav. Apklausos atlikimo etapai (sudaryta autoriaus remiantis: Tidikis, 2003; Augustinaitis ir kt., 2009).

Nustatoma minimali imtis, reikalinga statistiškai reikšmingoms išvadoms padaryti bei patvirtinti arba nepatvirtinti iškeltas hipotezes. Visų pirma identifikuojama tyrimo populiacija. Remiantis Lietuvos banko viešai skelbiama informacija nustatyta, jog aktyvių investuotojų Lietuvoje 2020 m. buvo 42 601 (Lietuvos bankas, 2022), todėl tariama, kad tai atitinka tyrimo populiaciją. Lietuvos banko pateikiami duomenys atsilieka 1–2 metus. Taip pat sakoma, kad yra neaktyvių investuotojų, todėl bendras Lietuvoje investuojančių asmenų skaičius gali būti didesnis. Patikimesniam minimalios imties dydžiui nustatyti, atliekant tolesnius skaičiavimus pasirenkama, kad investuotojų skaičius Lietuvoje yra 50 000. Tolesnis populiacijos didinimas esminės įtakos reikalingų respondentų skaičiui neturi, todėl šis populiacijos dydis pasirenkamas kaip tinkamas atliekamai investuotojų apklausai. Literatūroje yra pateikiama įvairių imčių nustatymo formulių (žr. 14 lentelę), pagal kurias yra apskaičiuojama reikalinga imtis.

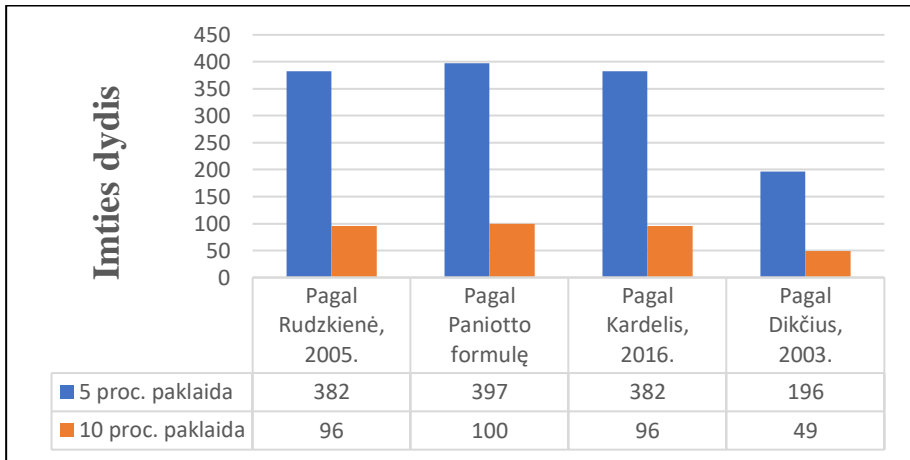
Kadangi dažniausiai apskaičiuojant imtį pasitenkinama minimaliu 95 proc. patikimumu (Kardelis, 2016), būtent šis dydis yra taikomas nustatant imties dydį. Iš Stjudento pasiskirstymo lentelių surandamas 95 proc. atitikmuo, kuris, taikant tokį patikimumo lygį, yra 1,96, ir šis dydis yra taikomas imties skaičiavimo formulėse. „SN“ rodo standartinę nuokrypį.

18 lentelė. Imties dydžio nustatymo formulės

Rudzkienė (2005)	$n = \frac{N * z^2 * p * q}{\varepsilon^2(N - 1) + z^2 * p * q}$
Pabedinskienė (2012); Valackienė ir Mikėnė (2010) <i>(Paniotto formulė)</i>	$n = \frac{1}{\Delta^2 + \frac{1}{N}}$
Kardelis (2016)	$n = \frac{z^2 * SN^2}{\Delta^2 + \frac{z^2 * SN^2}{N}}$
Dikčius (2006); Pranulis ir Dikčius (2012); Pabedinskienė (2012). <i>(kai populiacija maža iki 30 000 -50 000)</i>	$n = \frac{p(1-p)}{\frac{e^2}{z} + \frac{p(1-p)}{N}}$
<p>Kai: n – imties dydis. N – populiacijos dydis. p – tikimybė, kad nagrinėjamas požymis pasireiškis tiriamoje populiacijoje (dažniausiai imama blogiausio varianto tikimybė – požymis būdingas pusei, t. y. 50 proc. populiacijos, ir pasirenkama p = 0,5) (Rudzkienė, 2005) / Visumos proporcijos, kurios atitinka dominančias charakteristikas (Dikčius; 2006). q – tikimybė, kad nagrinėjamas požymis nepasireiškis tiriamoje populiacijoje (q = 1-p) ε – pageidautinas tikslumas. e – atrankos klaida. z – standartizuoto normaliojo skirstinio reikšmė, atitinkanti norimą patikimumo lygį. Δ – paklaidos dydis.</p>	

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis lentelėje pateiktais šaltiniais.

Jeigu literatūroje nėra duomenų ir neatliekamas bandomasis tyrimas, kuriuo remiantis būtų galima apskaičiuoti šį dydį, galima naudoti standartinį nuokrypį, kuris lygus 50 (Kardelis, 2016). Kaip nurodo Ruževičius (2016), socialinių mokslų tyrimuose priimtina 5–10 proc. paklaida, todėl taikant šias ribas apskaičiuojamas reikalingas imties dydis. Čekanavičius ir Murauskas (2001) taip pat teigia, jog kompromisinis sprendimas, leidžiantis išsaugoti pakankamą pasiklovimo lygį, kartu garantuojant ne per didelius intervalų ilgius, yra 0,9–0,99 lygmenys. Atitinkamai taikant 14 lentelėje pateiktas formules apskaičiuojama reikalinga imtis su leistina 5 proc. ir 10 proc. paklaida (žr. 12 paveikslą).

12 pav. Imties dydžio nustatymo rezultatai (sudaryta autoriaus, remiantis paveiksle pateiktais šaltiniais).

Mažiausia minimali reikalinga imtis taikant 5 proc. paklaidą sudaro 196 vienetus tiriamųjų, o didžiausia minimali imtis – 397 vienetai tiriamųjų. Taikant 10 proc. paklaidą, tiriamųjų kiekis sumažėja ir atitinkamai mažiausiai sudaro 49 vienetus. Tyrimui keliamas minimalus tikslas surinkti atsakymus iš 196 respondentų (žemiausia riba taikant 5 proc. paklaidą), o norimas optimistinis tikslas yra pasiekti 382 respondentų. Atliekant tyrimą respondentų buvo ieškomi įvairiais būdais: apklausiant investuotojų asociacijos narius, asmenis, išlaikiusius Baltijos finansų patarėjų asociacijos investavimo egzaminą bei išlaikiusius finansų maklerio egzaminą, taip pat Vilniaus universiteto studentų investicinio fondo alumni narius, kitus asmenis, kurie yra tinkami atliekamam tyrimui.

Teigiama, kad socialiniuose tyrimuose pakanka septynių balų Likerto skalės (Čekanavičius ir Murauskas, 2014), todėl, sudarant anketos klausimus, buvo taikoma 7 balų Likerto skalė. Respondentams pateikiamų klausimų eiliškumas turi įtakos jų atsakymams (McFarland, 1981). Atsižvelgiant į atliekamą tyrimą ir respondentams pateikiamus klausimus, yra rizikos, jog respondentų pradiniai atsakymai į pateiktus klausimus gali turėti įtakos atsakymams į vėlesnius klausimus dėl išmoktos (sužinotos) pradinio klausimų informacijos. Taip pat tyrimo metu platinama anketa nebūtų priskiriama prie „lengvų“. Jai pildyti gali prireikti 20 minučių ar ilgiau. Dėl šios priežasties respondentų atsakymai gali būti paveikti ne tik sužinotos informacijos atsakant į pradinio klausimus, bet ir dėl atsiradusio nuovargio atsakymai į vėlesnius anketos klausimus gali būti mažiau apgalvoti, greitesni ir dėl to

mažiau patikimi. Atitinkamai atsiranda rizika, jog surinkti tyrimo duomenys gali būti iš dalies nepatikimi. Viena iš tyrimo technikų, galinti padėti sumažinti šią riziką, yra atsitiktinis atsakas (angl. *randomized response*) (Bockenholt ir kt., 2009; Emily ir kt., 2019), todėl, atsižvelgiant į atsitiktinio atsako principus, buvo sudarytos dvi apklausos anketos. Abiejose anketose pateikiami tie patys klausimai, tačiau esminių klausimų eiliškumas (4 - 20 klausimai) buvo pateikiamas skirtinga tvarka (žr. 19 lentelę).

19 lentelė. Investuotojų anketinės apklausos klausimų išdėstymo eiliškumas

Anketos klausimai (4 priedas)	Pirma anketos versija (klausimų eiliškumas)	Antra anketos versija (klausimų eiliškumas)
1 klausimas	1	1
2 klausimas	2	2
3 klausimas	3	3
4 klausimas	4	19
5 klausimas	5	9
6 klausimas	6	4
7 klausimas	7	20
8 klausimas	8	14
9 klausimas	9	5
10 klausimas	10	18
11 klausimas	11	10
12 klausimas	12	8
13 klausimas	13	16
14 klausimas	14	13
15 klausimas	15	6
16 klausimas	16	15
17 klausimas	17	11
18 klausimas	18	7
19 klausimas	19	17
20 klausimas	20	12
21 klausimas	21	21
22 klausimas	22	22
23 klausimas	23	23
24 klausimas	24	24

Šaltinis: sudaryta autoriaus.

Abiem anketos versijomis surinkti duomenys lyginami siekiant nustatyti reikšmingus respondentų atsakymų skirtumus, rodančius, kad surinkti duomenys galėtų būti nepatikimi. Atitinkamai tokie duomenys nėra vertinami patvirtinant / nepatvirtinant iškeltas hipotezes.

Kokybinių charakteristikų suteikiamos informacijos naudingumui smulkiesiems investuotojams vertinti pasirinkta taikyti Phillips ir kt. (2014) autorių pateikiamą informacijos naudingumo skalę. Autorių pateikiama skalė yra anglų kalba, todėl atliktas šios matavimo skalės vertimas į lietuvių kalbą ir adaptavimas atliekamam tyrimui. Atliekant vertimą iš anglų kalbos į lietuvių kalbą buvo pasitelkta anglų kalbos vertėja. Tyrime taikyta adaptuota informacijos naudingumo skalė pateikiama 20 lentelėje.

20 lentelė. **Informacijos naudingumo skalės adaptavimas lietuvių kalbai**

Originali formuluotė, pagal Phillips ir kt., 2014 (Usefulness, 6 items, Cronbach's Alpha = .881)	Lietuviška formuluotė (adaptuota disertacijos autoriaus)
I find the information useful.	Manau, kad informacija smulkiesiems investuotojams būtų naudinga.
The information is useful to me.	Informacija man būtų naudinga.
The information improves the effectiveness of my decision making.	Informacija padidintų mano priimamo sprendimo dėl investavimo patikimumą.
The information makes it easier to make my decision.	Informacija padėtų priimti tinkamesnį sprendimą dėl investavimo.
The information is useful in my decision making.	Informacija man būtų naudinga priimant sprendimą dėl investavimo.

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis Philips ir kt., 2014.

Pažymėtina, kad, formuojant anketos klausimus, buvo bandoma sukurti situacijas, kuo artimesnes tikrovei. Buvo remtasi AUGA group, AB (Auga Group, AB..., 2021) finansinėmis metų, pasibaigusiomis 2020 m. gruodžio 31 d., ataskaitomis. Šios finansinės ataskaitos yra viešai prieinamos. Šių finansinių ataskaitų auditą atliko UAB „PricewaterhouseCoopers“. Šios audito įmonės pateikiamoje audito išvadoje nurodoma, kad bendras nustatytas

reikšmingumo lygis sudarė 694 tūkst. EUR. Atsižvelgiant į teorinėje disertacijos dalyje aptartus auditorių taikomus reikšmingumo dydžius tariama, jog apklausoje taikytas 10–14 tūkst. EUR skirtumas turėtų būti priskiriamas prie aiškiai nesvarbių iškraipymų (nes neviršija 3 proc. nuo 694 tūkst. EUR). Apklausoje taikytas 800 tūkst. EUR dydis turėtų būti laikomas reikšmingu, nes viršija 694 tūkst. EUR reikšmingumo lygį. Atitinkamai apklausoje taikytas 200 tūkst. EUR dydis neturėtų būti reikšmingas (nes neviršija 694 tūkst. EUR), tačiau taip pat negalėtų būti priskiriamas ir prie aiškiai nesvarbių dydžių (nes viršija 3 proc. nuo 694 tūkst. EUR). Kiti apklausoje taikyti dydžiai buvo formuojami laikantis realių AUGA Group, AB finansinių rodiklių, tačiau supaprastinant situacijas atsižvelgiant į tyrimo tikslus. Galutinė tyrimo anketa pateikiama 4 priede.

2.4. Tyrimo metu naudotų matavimo priemonių patikimumas

Pagrindinė investuotojų apklausos tyrimo anketa buvo tikrinama atliekant bandomąjį tyrimą, kurio atranka – neatsitiktinė, patogioji. Neatsižvelgiant į tai, kad taikyta patogioji atranka, respondentai, pasirinkti bandomajam tyrimui, turėjo atspindėti planuojamą pagrindinės apklausos auditoriją (investavimo patirtis ar turimos investavimo žinios). Bandomojo tyrimo anketa buvo platinama įvairiais būdais (pateikiant spausdintinę anketos versiją, persiunčiant internetu (e. paštu ir pan.)). Bandomasis tyrimas paprastai yra nedidelės apimties. Gaižauskaitė ir Mikėnė (2014) nurodo 20–50 respondentų apimtį. Fink (2003) teigia, jog reikia 10 ar daugiau respondentų bandomajam tyrimui. Saunders ir kt. (2019) taip pat nurodo, jog minimalus skaičius bandomajam tyrimui turėtų būti 10 respondentų. Bandomasis tyrimas buvo atliekamas Lietuvoje 2022 m. sausio mėn. pirmoje pusėje. Bandomojo tyrimo imtį sudarė 20 respondentų. Pagrindinis bandomojo tyrimo tikslas buvo įsitikinti, ar anketoje pateikiami klausimai yra suprantami, aiškūs ir nedviprasmiški. Taip pat įvertinti naudojamų konstruktyvų patikimumą. Atsižvelgiant į respondentų atsakymus ir komentarus, kai kurie anketos teiginiai buvo pakoreguoti ir patikslinti. Taip pat nuspręsta taikyti skirtingo klausimų eiliškumo techniką (t. y. platintos dvi anketos su identiškais klausimais, tačiau klausimų eiliškumas buvo skirtingas). Esminių klausimyno korekcijų nebuvo. Taip pat bandomojo tyrimo rezultatai atskleidė, jog Cronbach alpha taikytam konstruktyvui buvo daugiau kaip 0,9 (skirtingų klausimų nedaug svyravo), todėl tariama, kad parengta anketa (su atliktais patobulinimais atsižvelgiant į surinktus komentarus) yra tinkama pagrindiniam tyrimui atlikti.

Faktorinė analizė gali padėti išsiaiškinti naudojamų skalių tinkamumą kintamiesiems vertinti. Ši analizė yra taikoma socialiniuose tyrimuose. Toliau atliekama tiriamoji faktorinė analizė (angl. *exploratory factor analysis*), ją atliekant į faktorius buvo grupuojami atskiri kintamieji. Faktorinės analizės atlikimas gali būti netinkamas, kai analizuojami duomenis surinkti iš mažos imties, todėl prieš atliekant šią analizę vertinamas turimų duomenų pakankumas. Faktorinės analizės metodas iš esmės yra grįstas koreliacija, todėl bendrai sutariama, kad kuo didesnė imtis analizuojama, tuo rezultatai bus patikimesni (Kyriazos, 2018). Taria, kad imtis, didesnė nei 200, yra pakankama analizei (Sujati ir kt., 2020; Singh ir kt., 2016; Hoe, 2008; Mundfrom ir kt., 2005). Ekspertinės apklausos metu apklausta 14 ekspertų, todėl ekspertinės apklausos rezultatų faktorinė analizė neatliekama. Investuotojų apklausos metu surinkti 252 respondentų duomenys. Šis duomenų kiekis yra pakankamas faktorinei analizei, todėl toliau yra pateikiami investuotojų apklausos faktorinės analizės rezultatai.

Kintamųjų ryšių (koreliacijos) nustatymas yra kitas būdas patikrinti duomenų tinkamumą faktorinei analizei. Taikomas Bartleto sferiškumo testas patikrinti, ar kintamųjų koreliacijos yra statistiškai reikšmingos. Bartleto reikšmingumo reikšmė mažesnė už 0,05 ($p < 0,05$) rodo, kad duomenys yra tinkami analizei (Hadi ir kt., 2016). Taip pat gali būti atliekamas Kaizerio, Mejerio ir Olkino (KMO) testas, kuris atskleidžia, ar porų koreliacijos yra paaiškinamos kitais kintamaisiais. Kaip teigia Shrestha (2021), jeigu imties dydis mažesnis nei 100, tada KMO vertė, didesnė už 0,6, yra priimtina. Jeigu imties dydis yra tarp 100–200, tada 0,5–0,6 KMO vertė yra priimtina.

Investuotojų apklausoje vienoda informacijos naudingumo skalė taikyta klausimuose Nr. 40–20, todėl skaičiavimas atliekamas kiekvienam klausimui atskirai (žr. 21 lentelę).

21 lentelė. KMO ir Bartleto sferiškumo vertės informacijos naudingumo skalėms

Klausimo Nr.	KMO indeksas	Bartleto sferiškumo kriterijus		
		Apytikslis chi kvadratas	df	Sig.
4 kl.	,801	2062,607	10	< ,001
5 kl.	,853	2542,148	10	< ,001
6 kl.	,808	1121,662	10	< ,001
7 kl.	,849	2229,397	10	< ,001
8 kl.	,780	2576,623	10	< ,001
9 kl.	,710	2151,908	10	< ,001
10 kl.	,875	1867,969	10	< ,001
11 kl.	,753	1894,060	10	< ,001
12 kl.	,725	2372,016	10	< ,001
13 kl.	,841	1712,523	10	< ,001
14 kl.	,872	2159,404	10	< ,001
15 kl.	,904	2078,392	10	< ,001
16 kl.	,864	2639,929	10	< ,001
17 kl.	,879	2336,441	10	< ,001
18 kl.	,855	2506,825	10	< ,001
19 kl.	,848	2171,050	10	< ,001
20 kl.	,832	1958,016	10	< ,001

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis tyrimo duomenimis.

Gautos KMO reikšmės svyruoja tarp 0,710–0,904, todėl duomenys yra tinkami faktorinei analizei atlikti. Visais atvejais Bartleto sferiškumo reikšmingumas taip pat neviršijo 0,001 ($p < 0,001$). Vertinama, kad investuotojų apklausos duomenys yra tinkami faktorinei analizei atlikti.

22 lentelė. **Faktorinės analizės rezultatai. Konstrukto aprašomoji statistika**

Faktoriai	Klausimo Nr.	Tikrinės reikšmės		Faktorių aiškinamoji visų kintamųjų sklaidos dalis	
		Iš viso	% visų kintamųjų dispersijos	Iš viso	% visų kintamųjų dispersijos
1 faktorius	4 kl.	4,500	90,004	4,500	90,004
1 faktorius	5 kl.	4,725	94,494	4,725	94,494
1 faktorius	6 kl.	3,929	78,581	3,929	78,581
1 faktorius	7 kl.	4,602	92,032	4,602	92,032
1 faktorius	8 kl.	4,674	93,486	4,674	93,486
1 faktorius	9 kl.	4,529	90,577	4,529	90,577
1 faktorius	10 kl.	4,509	90,178	4,509	90,178
1 faktorius	11 kl.	4,357	87,150	4,357	87,150
1 faktorius	12 kl.	4,607	92,135	4,607	92,135
1 faktorius	13 kl.	4,335	86,704	4,335	86,704
1 faktorius	14 kl.	4,559	91,178	4,559	91,178
1 faktorius	15 kl.	4,526	90,526	4,526	90,526
1 faktorius	16 kl.	4,741	94,815	4,741	94,815
1 faktorius	17 kl.	4,605	92,103	4,605	92,103
1 faktorius	18 kl.	4,621	92,416	4,621	92,416
1 faktorius	19 kl.	4,557	91,130	4,557	91,130
1 faktorius	20 kl.	4,415	88,295	4,415	88,295

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis tyrimo duomenimis.

Informacijos naudingumo konstrukta sudaro 5 teiginiai. Visais atvejais (klausimuose Nr. 401220) jie pasiskirstė per vieną faktorių. Faktorius priklausomai nuo klausimo paaiškina 78,58–94,82 proc. variacijos. Pagal (Hair ir kt., 2019), socialiniuose moksluose faktoriai, kurie turi daugiau nei 60 proc. bendros variacijos, laikomi tinkamais. Atsižvelgiant į tai, kad

mažiausias gautas bendros variacijos procentas viršija 78 proc., tariama, kad vartoti teiginiai yra tinkami pasirinktam kintamajam vertinti.

Apklausų skalių vidiniam patikimumui įvertinti taikomas Cronbach alpha koeficientas, kuris padeda nustatyti, ar visi atitinkamos skalės klausimai tinkamai apibūdina tiriamąjį reiškinį. Šis rodiklis yra vienas iš labiausiai taikomų patikimumo koeficientų ir apskritai vertinama, kad tinkama rodiklio reikšmė yra daugiau nei 0,7 (Hair ir kt., 2019). Apskaičiuoti klausimynuose taikytų skalių Cronbach alpha rodikliai pateikiami 23 lentelėje.

Visais atvejais Cronbach alpha koeficientas buvo didesnis už 0,9, todėl galima teigti, kad naudotų skalių patikimumas yra didelis, o klausimynas gali būti laikomas patikimu. Rodikliai taip pat yra artimi autorių, kurių skalės buvo adaptuotos, rezultatams. Lee ir kt. (2002) informacijos išsamumo skalės Cronbach alpha buvo 0,87, o šio tyrimo rezultatai rodo 0,993 koeficientą. Lee ir kt. (2002) informacijos aktualumo skalės Cronbach alpha sudarė 0,94, o šio tyrimo rezultatai rodo 0,96 koeficientą. Phillips ir kt. (2014) informacijos naudingumo skalės Cronbach alpha 0,881, o šio šiuo tyrimu žemiausia informacijos naudingumo skalės Cronbach alpha sudaro 0,951. Galima teigti, kad konstruktų adaptavimas lietuvių kalbai skalių patikimumo nesumažino, o naudotos skalės leido tinkamai išmatuoti tiriamus reiškinius.

23 lentelė. Ekspertų ir smulkiųjų investuotojų apklausos patikimumas

Skalė	Teiginių skaičius skalėje	Cronbach alpha
Ekspertų apklausa (n = 14) (anketa pateikiame 3 priede)		
Informacijos išsamumo (<u>3 klausimas</u> anketoje)	6	0,993
Informacijos aktualumo (<u>4 klausimas</u> anketoje)	4	0,960
Investuotojų apklausa (smulkieji investuotojai n = 252) (anketa pateikiama 4 priede)		
Informacijos naudingumo (<u>4 klausimas</u> anketoje)	5	0,972
Informacijos naudingumo (<u>5 klausimas</u> anketoje)		0,985
Informacijos naudingumo (<u>6 klausimas</u> anketoje)		0,931
Informacijos naudingumo (<u>7 klausimas</u> anketoje)		0,978
Informacijos naudingumo (<u>8 klausimas</u> anketoje)		0,982
Informacijos naudingumo (<u>9 klausimas</u> anketoje)		0,972
Informacijos naudingumo (<u>10 klausimas</u> anketoje)		0,971
Informacijos naudingumo (<u>11 klausimas</u> anketoje)		0,963
Informacijos naudingumo (<u>12 klausimas</u> anketoje)		0,979
Informacijos naudingumo (<u>13 klausimas</u> anketoje)		0,961
Informacijos naudingumo (<u>14 klausimas</u> anketoje)		0,975
Informacijos naudingumo (<u>15 klausimas</u> anketoje)		0,973
Informacijos naudingumo (<u>16 klausimas</u> anketoje)		0,986
Informacijos naudingumo (<u>17 klausimas</u> anketoje)		0,978
Informacijos naudingumo (<u>18 klausimas</u> anketoje)		0,979
Informacijos naudingumo (<u>19 klausimas</u> anketoje)		0,975
Informacijos naudingumo (<u>20 klausimas</u> anketoje)	0,966	

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis tyrimo duomenimis.

Toliau patiekiamas profesionalių investuotojų apklausos Cronbach alpha rezultatai. Jie taip pat rodo, jog pagal naudotą skalę tinkamai išmatuoti tiriami reiškiniai (žr. 24 lentelę).

24 lentelė. Profesionalių investuotojų apklausos patikimumas

Skalė	Teiginių skaičius skalėje	Cronbach alpha
Investuotojų apklausa (profesionalūs investuotojai n = 12) (anketa pateikiama 4 priede)		
Informacijos naudingumo (<u>4 klausimas</u> anketoje)	5	0,976
Informacijos naudingumo (<u>5 klausimas</u> anketoje)		0,967
Informacijos naudingumo (<u>6 klausimas</u> anketoje)		0,978
Informacijos naudingumo (<u>7 klausimas</u> anketoje)		0,980
Informacijos naudingumo (<u>8 klausimas</u> anketoje)		0,974
Informacijos naudingumo (<u>9 klausimas</u> anketoje)		0,948
Informacijos naudingumo (<u>10 klausimas</u> anketoje)		0,971
Informacijos naudingumo (<u>11 klausimas</u> anketoje)		0,985
Informacijos naudingumo (<u>12 klausimas</u> anketoje)		0,971
Informacijos naudingumo (<u>13 klausimas</u> anketoje)		0,972
Informacijos naudingumo (<u>14 klausimas</u> anketoje)		0,978
Informacijos naudingumo (<u>15 klausimas</u> anketoje)		0,988
Informacijos naudingumo (<u>16 klausimas</u> anketoje)		0,984
Informacijos naudingumo (<u>17 klausimas</u> anketoje)		0,975
Informacijos naudingumo (<u>18 klausimas</u> anketoje)		0,958
Informacijos naudingumo (<u>19 klausimas</u> anketoje)		0,961
Informacijos naudingumo (<u>20 klausimas</u> anketoje)	0,969	

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis tyrimo duomenimis.

Klausimų eiliškumo įtaka tyrimo rezultatams. Respondentams pateiktų klausimų eiliškumas gali turėti įtakos jų atsakymams. Šiai rizikai sumažinti respondentams buvo pateiktos dvi skirtingos anketų versijos (klausimai tie patys, tik skirtingas klausimų eiliškumas). Statistiniai testai gali būti šališki ir nepatikimi, jeigu populiacijų dispersijos skirsis (Shear, 2018), todėl toliau atliekamas skirtingų respondentų grupių (atsakiusių į skirtingas anketų versijas) palyginimas. Buvo atliekamas Levene testas (grindžiamas medianų skirtumais), kuris laikomas „aukso standartu“ (Nordstokke ir Zumbo, 2010), bei vienpusis ANOVA (grindžiamas vidurkių skirtumais). Atliktos analizės duomenys ir statistinis reikšmingumas pateikiamas 25 lentelėje. Detalesni duomenys, įskaitant grupių vidurkius, pateikiami 5 priede.

Jeigu tiek Levene, tiek ANOVA testų statistinis reikšmingumas ($p < 0,05$), tada tariama, kad grupės nėra homogeniškos. Jeigu statistinis reikšmingumas ($p > 0,05$), vertinama, kad grupės homogeniškos. Iš 25 lentelėje pateiktų suvestinių duomenų matyti, kad Levene testu nustatyta, jog 4 klausimo reikšmingumas ($p < 0,019$), todėl vertinama, jog grupės nėra homogeniškos. 7 klausimo reikšmingumas ($p < 0,018$), todėl taip pat vertinama, kad grupės nėra homogeniškos. Dėl ANOVA testo matyti, kad atsakant į 4, 5, 7, 12 ir 14 klausimus gauti reikšmingumai buvo mažesni už 0,05 ($p < 0,05$), todėl tariama, kad grupės nėra homogeniškos.

Gauti rezultatai atskleidžia riziką, jog respondentų atsakymams galėjo turėti įtakos klausimų eiliškumas. Dėl šios priežasties analizuojant tyrimo duomenis buvo remiamasi atsakant į 6, 8, 9, 10, 11, 13, 15, 16, 17, 18, 19 ir 20 klausimus surinktais duomenimis ir būtent pagal šiuos duomenis buvo patvirtinamos / nepatvirtinamos pagrindinės empirinio tyrimo hipotezės.

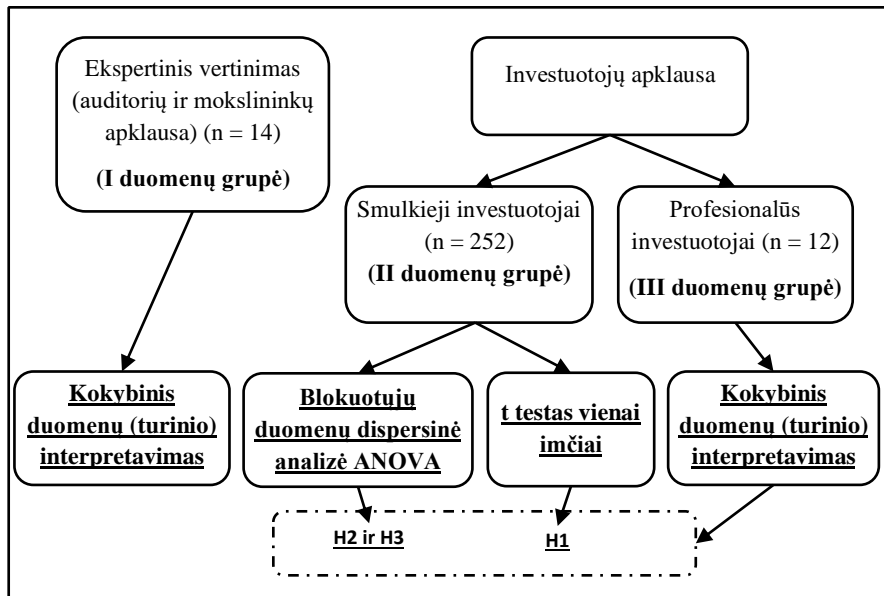
25 lentelė. Investuotojų apklausos grupių (skirtingo klausimų eiliškumo anketų) pasiskirstymas

Klausimo Nr.	Levene			Anova		
	Statistika	Sig.	Tolygus pasiskirstymas	F	Sig.	Tolygus pasiskirstymas
4	5,598	<0,019	×	11,324	<0,001	×
5	0,327	<0,568	✓	10,363	<0,001	×
6	0,051	<0,821	✓	0,052	<0,850	✓
7	5,711	<0,018	×	4,322	<0,039	×
8	0,014	<0,905	✓	1,659	<0,199	✓
9	0,271	<0,603	✓	0,049	<0,824	✓
10	0,047	<0,828	✓	0,262	<0,609	✓
11	0,007	<0,935	✓	1,488	<0,224	✓
12	3,126	<0,078	✓	4,070	<0,045	×
13	3,787	<0,053	✓	0,003	<0,955	✓
14	3,302	<0,070	✓	5,063	<0,025	×
15	3,207	<0,075	✓	3,775	<0,053	✓
16	0,816	<0,367	✓	0,350	<0,554	✓
17	0,260	<0,611	✓	0,312	<0,577	✓
18	1,167	<0,281	✓	0,059	<0,809	✓
19	3,583	<0,060	✓	0,592	<0,442	✓
20	0,003	<0,959	✓	0,276	<0,600	✓

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis tyrimo duomenimis.

2.5. Surinktų tyrimo duomenų analizės metodai ir tyrimo apribojimai

Duomenis galima analizuoti tiek kiekybiniais, tiek ir kokybiniais metodais. Tinkamų metodų parinkimas, atsižvelgiant į turimų duomenų kiekį (imties dydis), duomenų pobūdį (kiekybiniai ar kokybiniai duomenys) ar analizės testuose taikomas prielaidas, yra svarbus etapas, kuris gali padėti užtikrinti gautų rezultatų ištikimumą. Šioje disertacijoje surinkti tiek kokybiniai, tiek ir kiekybiniai duomenys. Taip pat surinktų duomenų imtys nėra vienodos. Dėl šios priežasties naudojami įvairūs duomenų analizės metodai (žr. 13 paveikslą).

13 pav. Surinktų tyrimo duomenų analizės metodai (sudaryta autoriaus remiantis Bilevičienė ir Jonušauskas, 2011; Bekešienė, 2015).

Tyrimo metu surinkti trijų skirtingų grupių duomenys. Visų pirma rinkti kokybiniai duomenys (*I duomenų grupė*) apklausiant ekspertus (patyrusius auditorius ir audito srities mokslininkus). Šie duomenys buvo naudojami pagrindinių kokybinių charakteristikų sąrašui (sudarytam teorinėje disertacijos dalyje) patvirtinti ir išskirti esmines kokybines charakteristikas, kurios buvo toliau tiriamos apklausiant investuotojus. Kokybiniai duomenys gauti iš 14 ekspertų. Ekspertų kiekis yra pakankamas duomenų analizei kokybiniu požiūriu, tačiau nemažai kiekybinio tyrimo testų negali būti atliekami dėl mažos imties.

Mokslininkai teigia (Winter, 2013; Bilevičienė ir Jonušauskas, 2013), kad, pavyzdžiui, t testas (kriterijus) teoriškai gali būti taikomas ir labai mažoms imtims (pavyzdžiui, mažesnėms nei 10 ar net mažesnėms nei 5). Vis dėlto būtina, kad imties kintamųjų skirstinys būtų normalusis, o imčių dispersijos skirtumai nebūtų dideli. Imties normalumą galima patikrinti atliekant Kolmogorovo ir Smirnovo ar Shapiro ir Wilko normalumo testus. Atlikus šiuos testus nustatyta, kad daugeliu atvejų (*išskyrus ekspertų nuomonę apie šias pagrindines kokybines charakteristikas: 1) „Ar iškraipymas (-ai) susijęs (-ę) su bendrojo duomenų apsaugos reglamento (BDAR) reikalavimų nesilaikymu“; 2) „Ar iškraipymas (-ai) yra susijęs (-ę) su susijusiomis šalimis“ ir 3) „Ar iškraipymas (-ai) susijęs (-ę) su įmonės informacinių technologijų saugumo pažeidimais“*) testas atskleidė, kad nėra normaliojo skirstinio ($p < 0,05$). Nors keliais atvejais normalusis skirstinys buvo nustatytas, tačiau reikšmingumas nebuvo stiprus (tik vienu atveju siekė $p = 0,241$), o daugeliu atvejų normaliojo skirstinio nebuvo, todėl nuspręsta t testo (kriterijaus) netaikyti. Atsižvelgiant į šias aplinkybes, nutarta ekspertinio vertinimo metu gautus duomenis (I duomenų grupė) vertinti atliekant kokybinį duomenų (turinio) interpretavimą.

Pagrindinio tyrimo metu (apklausiant investuotojus) duomenys buvo surinkti iš 252 smulkiųjų investuotojų ir 12 profesionalių investuotojų. Kadangi smulkiųjų investuotojų ir profesionalių investuotojų žinios, patirtis, finansiniai ištekliai ar investavimo tikslai tikėtina skiriasi, nuspręsta šių imčių nejungti ir duomenis nagrinėti atskirai. Atsižvelgiant į tai, kad profesionalių investuotojų imtis nėra didelė, šie duomenys (III duomenų grupė), kaip ir ekspertinio vertinimo duomenys, buvo analizuojami atliekant kokybinį duomenų (turinio) interpretavimą.

Antros duomenų grupės analizei buvo taikomas t testas (kriterijus) vienai imčiai ir blokuotųjų duomenų dispersinė analizė ANOVA.

Vienfaktorinė dispersinė analizė ANOVA taikoma, kai populiacijos skiriasi tik pagal vieną kintamąjį (Bekešienė, 2015; Bilevičienė ir Jonušauskas, 2011). Audito srities tyrimuose mokslininkai (Asare ir kt., 2017; Doxey, 2013; Asare ir Wright, 2012; Dezoort ir kt., 2006) naudoja ANOVA metodą, todėl siekiant atsakyti į H2 ir H3 buvo atliekamas subhipotezių testavimas taikant blokuotųjų duomenų dispersinę analizę ANOVA (angl. *repeated-measures ANOVA*) (atsižvelgiant į aplinkybę, kad tie patys respondentai vertino atskirus kintamuosius) ir tikrinant, ar yra reikšmingų skirtumų tarp kintamųjų. Ši analizė yra panaši į Stujdento t kriterijaus analizę, tačiau apibendrinimas atliekamas keleto nepriklausomų imčių. Atliekant

blokuotųjų duomenų dispersinės analizės procedūrą ANOVA, turėtų būti tenkinamos šios prielaidos: kintamieji pasiskirstę pagal normaliojo pasiskirstymo dėsnį; dispersijos lygios (sferiškumo prielaida) (Pukėnas, 2005).

Kintamųjų pasiskirstymas pagal normaliojo pasiskirstymo dėsnį.

ANOVA yra gana atspari normalumo prielaidos pažeidimams (Bilevičienė ir Jonušauskas, 2013), todėl net ir esant normaliojo pasiskirstymo pažeidimų galima svarstyti ANOVA testo atlikimą. Blanca ir kt. (2017) tyrimas atskleidė, kad ANOVA analizė išlieka patikima statistinė procedūra net ir nesant normaliojo duomenų pasiskirstymo. Kai kurių autorių (Ghasemi ir Zahediasl, 2012; Sawyer, 2009) teigimu, imties dydžiui esant didesniai nei ($n > 30$), ANOVA yra tinkama analizei ir nesant normaliojo pasiskirstymo. Statistikoje taip pat dažnai daroma prielaida, kad atsitiktinai parinkta bent jau 100 – 150 vnt. imtis yra didelė ir atitinka normalųjį pasiskirstymą (Giedraitis, 2018). Šioje disertacijoje analizuojamų duomenų kiekis ($n = 252$) yra kur kas didesnis už literatūroje nurodomas minimalias ribas, todėl tariama, kad ANOVA testas yra tinkamas ir šio testo atskleisti duomenys yra patikimi.

Sferiškumo prielaida. Dispersinės analizės prielaida teigia, kad dispersijos visuose faktoriaus lygiuose yra vienodos, todėl prieš atliekant ANOVA analizę reikia patikrinti hipotezę apie populiacijų dispersijų lygybę (Venclovienė, 2010). Kai yra bent trys priklausomi matavimai, galima patikrinti taikant Močlio sferiškumo kriterijus (angl. *Mauchly test of sphericity*) (Pukėnas, 2005). Jeigu šio testo metu gautas reikšmingumas yra didesnis už reikšmingumo lygmenį (šioje disertacijoje taikomas 0,05 dydžio reikšmingumo lygmuo), galima teigti, kad sferiškumo prielaida tenkinama. Kitaip tariant, patvirtinama H_0 apie vidurkių lygybę. Tokiu atveju analizuojant duomenis remiamasi, kad sferiškumo prielaida tenkinama (angl. *Sphericity Assumed*), tačiau jeigu sferiškumo prielaida yra pažeista – remiamasi kitais kriterijais, kaip antai Grynhauso-Geiserio (angl. Greenhouse-Geisser), Hjuino-Feldto (angl. Huynh-Feldt) ar apatinio rėžio (angl. Lower-bound) duomenimis (Vaitkevičius ir Saudargienė, 2010; Pukėnas, 2005). Atitinkamai analizuojant tyrimo duomenis remtasi sferiškumo rodikliais. Daugkartinio lyginimo kriterijai yra skirstomi į planuotus iš anksto (apriorinius) kriterijus ir *Post hoc* (aposteriorinius). Jeigu sprendžiame pagal vieno veiksnio (faktoriaus) analizę, turime apriorinius, iš anksto planuotus lyginimus. Vėliau, kai jau žinomi analizės rezultatai, gauname aposteriorinius (*Post hoc*) lyginimus (Bilevičienė ir Jonušauskas, 2013). Analizės metu buvo nustatomi ir *Post hoc* rezultatai.

Siekiant atsakyti į H1 buvo atliekamas subhipotezių testavimas taikant T testą (kriterijų) vienai imčiai. Šis testas taikomas, kai yra viena duomenų imtis ir norima patikrinti, ar kintamojo vidurkis lygus tam tikram fiksuotam skaičiui (Bilevičienė ir Jonušauskas, 2011). Pirmos hipotezės tikslas yra atsakyti į klausimą, ar yra tokių kokybinių charakteristikų, kuriomis pasižymintys finansinių ataskaitų iškraipymai, net ir būdami aiškiai nesvarbūs kiekybiniu požiūriu, suteikia naudingos informacijos smulkiesiems investuotojams. Turima būtent viena imtis (surinkti duomenys apie informacijos naudingumą), kuri lyginama su fiksuotu dydžiu. Duomenys iš respondentų rinkti pagal septynių balų Likerto skalę, todėl skalės vidurys, atitinkantis keturis (4), reikštų, kad atitinkama kokybinė charakteristika nei suteikia naudingos informacijos, nei nesuteikia. Mažesnė reikšmė rodytų, kad nesuteikia naudingos informacijos, o didesnė reikšmė – jog informacija yra naudinga. Atsižvelgiant į tai, surinkti duomenys buvo lyginami su 4 vidurkiu. T testui (kriterijui) atlikti yra keliamos sąlygos. Pagrindinės iš jų yra (Pukėnas, 2005): 1) matuojami kintamieji turėtų būti normaliai pasiskirstę, tačiau kai imties dydis yra pakankamai didelis – net ir nukrypimas nuo normalumo nėra kritinis ir testas galėtų būti atliekamas, bei antra sąlyga 2) imtis iš populiacijos paimta atsitiktinės atrankos būdu. Kadangi testuojama imtis yra didelė ($n = 252$), tariama, kad ji atitinka normalųjį pasiskirstymą. Respondentai parinkti atsitiktinai, todėl tariama, kad yra tenkinamos pagrindinės T testo (kriterijaus) atlikimo sąlygos.

Apibendrinant daroma išvada, kad tyrimo duomenys turėtų būti analizuojami atsižvelgiant į duomenų kiekį, normalųjį pasiskirstymą, sferiškumą. Pasirenkama, kad ekspertinio vertinimo ir profesionalių investuotojų apklausos duomenims tinkamiausias yra kokybinis duomenų (turinio) interpretavimas. O smulkiųjų investuotojų duomenims analizuoti buvo taikytas t testas vienai imčiai ir blokuotųjų duomenų dispersinė analizė ANOVA.

Tyrimo ribos ir ribojimai. Vienas iš disertacijos tyrimo ribojimų yra ribotas tirtų kokybinių charakteristikų kiekis. Yra įvairių kokybinių charakteristikų ir ištirti jas visas vienu metu yra neįmanoma. Šiame tyrime detalios nagrinėtos svarbiausios kokybinės charakteristikos (remiantis ekspertų vertinimu bei atsižvelgiant į bandomojo tyrimo metu nustatytą investuotojų apklausos anketos pildymo laiką), tačiau nėra aišku, kokių rezultatų būtų gauta detalios tiriant kitas charakteristikas. Detalesnis kitų kokybinių charakteristikų tyrimas lieka neišnaudota galimybė ateities moksliniams tyrimams. Tyrimo metu respondentams buvo pateikiama anketa

ir tyrimo išvados padarytos remiantis jų atsakymais. Vis dėlto yra tikimybė, kad realūs investuotojų veiksmai priimant investavimo sprendimą galėtų skirtis, todėl tai taip pat galėtų būti priskiriama prie neišvengiamų tyrimo ribojimų, naudojant apklausos metodą. Ne mažiau svarbus tyrimo ribojimas yra surinktų žinių laikinumas. Disertacijos autorius laikosi pragmatinio požiūrio ir atliekamu disertaciniu tyrimu nesiekia surinkti nekintamų žinių. Audito profesija ir investuotojų elgsena nuolatos keičiasi, todėl gauti tyrimo rezultatai atspinti dabartines žinias apie finansinėse ataskaitose nustatytų iškraipymų kokybines charakteristikas, tačiau sutinkama, kad dabartinės žinios ir jų aktualumas ateityje gali keistis ir pildytis.

3. KOKYBINĖS CHARAKTERISTIKOS, RIBOJANČIOS IŠKRAIPYMŲ PRISKYRIMĄ AIŠKIAI NESVARBIŲ IŠKRAIPYMŲ KATEGORIJAI: TYRIMO REZULTATAI IR JŲ REIŠMĖ

3.1. Ekspertinio vertinimo tyrimo duomenų analizė

Remiantis literatūros analize disertacijos teorinėje dalyje buvo išskirtos esminės kokybinės charakteristikos ir sudarytas pagrindinių kokybinių charakteristikų sąrašas (žr. 11 lentelę). Įvertinti sąrašo išsamumą ir aktualumą buvo pasirinkta apklausti 14 ekspertų. Gauti ekspertinio vertinimo duomenys pateikiami 26 ir 27 lentelėse.

26 lentelė. Ekspertinės apklausos apie pagrindinių kokybinių charakteristikų sąrašo išsamumą rezultatai

Nr.	Kokybinių charakteristikų sąrašo išsamumas	Vidurkis	Std. nuokrypis	Mžiausia reikšmė	Didžiausia reikšmė
1	Kokybinių charakteristikų sąrašas apima visas reikalingas charakteristikas.	4,21	0,80	2	5
2	Kokybinių charakteristikų sąrašas yra neišsamus.	4,21	0,80	2	5
3	Kokybinių charakteristikų sąrašas yra išsamus.	4,21	0,80	2	5
4	Kokybinių charakteristikų sąrašas yra pakankamai išsamus finansinių ataskaitų audito užduočių poreikiams.	4,29	0,61	3	5
5	Kokybinių charakteristikų sąrašas atitinka finansinių ataskaitų audito užduočių poreikius.	4,29	0,61	3	5
6	Kokybinių charakteristikų sąrašas yra pakankamo pločio (skirtingas charakteristikų skaičius) ir gylis (skirtingų charakteristikų detalumas) finansinių ataskaitų audito užduočių poreikiams.	4,29	0,61	3	5
Vidurkis (pagal 5 balų Likerto skalę)		4,25			

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis tyrimo duomenimis.

27 lentelė. Ekspertinės apklausos apie pagrindinių kokybinių charakteristikų sąrašo aktualumą rezultatai

Nr.	Kokybinių charakteristikų sąrašo aktualumas	Vidurkis	Std. nuokrypis	Mažiausia reikšmė	Didžiausia reikšmė
1	Kokybinių charakteristikų sąrašas yra naudingas finansinių ataskaitų audito užduotims.	4,21	0,43	4	5
2	Kokybinių charakteristikų sąrašas yra susijęs su finansinių ataskaitų audito užduotimis.	4,36	0,50	4	5
3	Kokybinių charakteristikų sąrašas yra tinkamas finansinių ataskaitų audito užduotims.	4,36	0,50	4	5
4	Kokybinių charakteristikų sąrašas yra pritaikomas finansinių ataskaitų audito užduotims.	4,36	0,50	4	5
Vidurkis (pagal 5 balų Likerto skalę)		4,32			

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis tyrimo duomenimis.

Gauti ekspertinio vertinimo rezultatai patvirtino pagrindinių kokybinių charakteristikų sąrašo išsamumą ($M = 4,25$) ir aktualumą ($M = 4,32$). Galima teigti, kad disertacijos teorinėje dalyje sudarytas pagrindinių kokybinių charakteristikų sąrašas yra tiek išsamus, tiek ir aktualus. Ekspertai taip pat turėjo galimybę pasiūlyti papildomas (sąrašo nenurodytas) svarbias kokybines charakteristikas, kurias auditorius turėtų apsvarstyti sprendamas, ar finansinėse ataskaitose nustatyti iškraipymai yra reikšmingi. Nė vienas iš apklaustų ekspertų papildomų charakteristikų nenurodė, todėl, atsižvelgiant į duomenų prisotinimą, papildomų ekspertų apklausai nebuvo pasitelkta.

Pažymėtina, kad ekspertams buvo pateiktas pagrindinių, tačiau ne visų kokybinių charakteristikų sąrašas. Kaip teorinėje dalyje aptarta, baigtinio kokybinių charakteristikų sąrašo sudaryti greičiausiai nėra įmanoma. Jeigu tokį sąrašą pavyktų sudaryti, jis, tikėtina, būtų aktualus tik ribotą laiką dėl nuolatos besikeičiančių aplinkybių ir atsirandančių naujų mokslinių žinių. Vertindami pagrindinių kokybinių sąrašo išsamumą ir aktualumą du ekspertai pateikė papildomus komentarus. Vienas ekspertas pažymėjo, kad „tokio

pobūdžio sąrašai niekada negali būti baigtiniai, nes gyvenimo (šiuo atveju įvairių auditų) aplinkybės gali būti labai įvairios, dėl ko gali iškilti ir kažkokių kitokių faktorių“. Kito eksperto supratimu, „išvardintų charakteristikų visiškai pakanka“. Atsižvelgiant į ekspertų komentarus, taip pat respondentų atsakymus vertinant pateikto kokybinių charakteristikų sąrašo išsamumą ir aktualumą galima teigti, kad sąrašas apima svarbiausias ir dažniausiai pasitaikančias kokybines charakteristikas ir yra aktualus.

Ekspertinio vertinimo metu taip pat buvo vertinamas tam tikrų pagrindinių kokybinių charakteristikų svarbumas renkant duomenis apie tai, kurios iš charakteristikų turėtų būti auditoriaus apsvarstytos sprendžiant dėl finansinėse ataskaitose identifikuotų iškreipimų reikšmingumo. Tam tikrų charakteristikų svarbumą ekspertai galėjo įvertinti pagal penkiabalę Likerto skalę. Didžiausią įvertinimą gavo kokybinė charakteristika, kuri atskleidžia sutartinių įsipareigojimų reikalavimų nesilaikymą ($M = 4,79$). Mažiausią įvertinimą gavo charakteristika, nusakanti, ar iškreipimas (-ai) susijęs (-ę) su įmonės informacinių technologijų saugumo pažeidimais ($M = 3,43$). Net ir mažiausias įvertinimas yra didesnis už balą tris ($M = 3$), kuris reikštų, kad ekspertai nei sutinka, nei nesutinka, kad charakteristika turėtų būti apsvarstyta. Vadinasi, ekspertai sutinka, kad visos pagrindiniame kokybinių charakteristikų sąrašė pateikiamos charakteristikos turėtų būti apsvarstytos sprendžiant dėl finansinėse ataskaitose identifikuotų iškreipimų reikšmingumo.

Baigtinio kokybinių charakteristikų sąrašo nėra ir greičiausiai negali būti dėl nuolatos besikeičiančių aplinkybių ar naujų mokslo žinių. Atitinkamai šioje disertacijoje nėra siekiama iširti visų žinomų kokybinių charakteristikų, tačiau bandoma išnagrinėti svarbiausias ir jų. Aštuonių charakteristikų vertinimas viršijo 4 balus ($M = 4$). Vadinasi, ekspertai sutiko, kad šios charakteristikos turėtų būti auditoriaus apsvarstytos vertinant iškreipimus. Tačiau, atsižvelgiant į didelę tyrimo anketos apimtį (ir bandomojo tyrimo rezultatus), nuspręsta į pagrindinę tyrimo anketą įtraukti 7 charakteristikas. Dėl šios priežasties, remiantis ekspertinio vertinimo surinktais duomenimis, pasirinktos 7 didžiausią įvertinimą gavusios charakteristikos ir jos buvo detaliau analizuotos apklausiant smulkiuosius investuotojus. Detalus kiekvienos charakteristikos ekspertinis vertinimas pateikiamas 28 lentelėje.

Šiame poskyryje pateikti duomenys rodo, kad pirmoje mokslinio darbo dalyje sudarytas pagrindinių kokybinių charakteristikų sąrašas yra aktualus ir išsamus. Remiantis ekspertinio vertinimo rezultatais taip pat galima teigti, jog visos pagrindiniame kokybinių charakteristikų sąrašė pateikiamos charakteristikos turėtų būti apsvarstomos sprendžiant dėl identifikuotų iškreipimų.

28 lentelė. **Kokybinių charakteristikų apsvaistymo vertinant iškraipymus ekspertinės apklausos rezultatai**

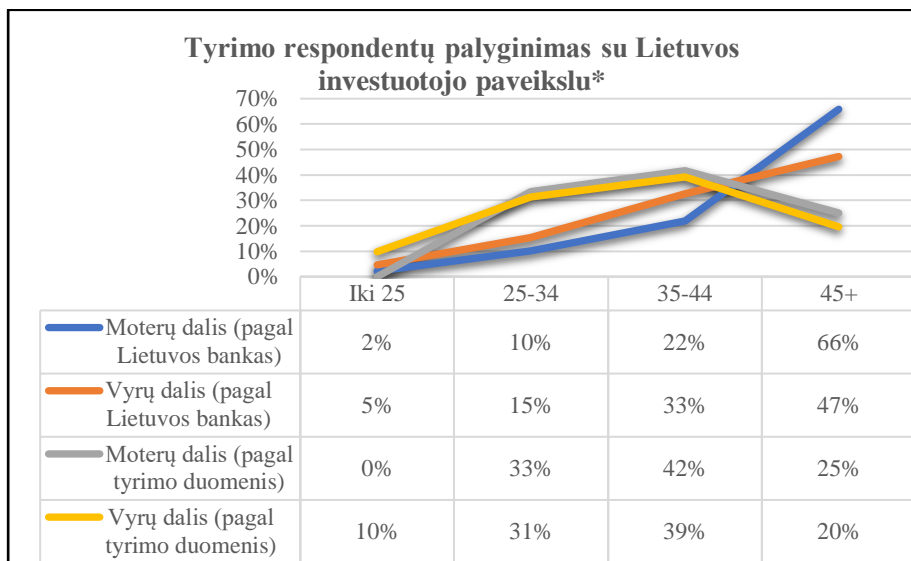
Nr.	Kokybinė charakteristika	Vidurkis	Std. nuokrypis	Mažiausia reikšmė	Didžiausia reikšmė
1	Ar iškraipymas (-ai) susijęs (-ę) su sutartinių įsipareigojimų reikalavimų nesilaikymu.	4,79	0,43	4	5
2	Ar iškraipymas (-ai) slepia nuostolingos veiklos pasikeitimą į pelningą ar, atvirkščiai.	4,57	0,76	3	5
3	Ar iškraipymas (-ai) lemia didesnę vadovybės kompensaciją.	4,57	0,51	4	5
4	Ar iškraipymas (-ai) slepia neišpildytus analitikų lūkesčius.	4,43	0,85	3	5
5	Ar iškraipymas (-ai) susijęs (-ę) su neteisėtomis operacijomis.	4,36	1,08	2	5
6	Ar iškraipymas (-ai) slepia finansinių tendencijų pasikeitimą.	4,29	0,83	2	5
7	Ar iškraipymas (-ai) susijęs (-ę) su finansinės atskaitomybės reikalavimų nesilaikymu.	4,14	1,03	2	5
8	Ar iškraipymas (-ai) kyla iš subjektyvaus įvertinimo.	4,07	0,73	3	5
9	Ar iškraipymas (-ai) susijęs (-ę) su teisės aktų reikalavimų nesilaikymu.	3,93	1,14	1	5
10	Ar iškraipymas (-ai) susijęs (-ę) su reguliacinių reikalavimų nesilaikymu.	3,93	1	2	5
11	Ar iškraipymas (-ai) susijęs (-ę) su aplinkosaugos reikalavimų nesilaikymu.	3,93	1,14	2	5
12	Ar iškraipymas (-ai) yra susijęs (-ę) su susijusiomis šalimis.	3,79	1,12	2	5
13	Ar iškraipymas (-ai), kuris (-ie) šiuo metu yra nereikšmingas (-i), gali turėti reikšmingą poveikį būsimais laikotarpiais.	3,79	1,05	1	5
14	Ar iškraipymas (-ai) susijęs (-ę) su Bendrojo duomenų apsaugos reglamento (BDAR) reikalavimų nesilaikymu.	3,64	1,08	2	5
15	Ar iškraipymas (-ai) susijęs (-ę) su įmonės informacinių technologijų saugumo pažeidimais.	3,43	1,22	1	5

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis tyrimo duomenimis.

3.2. Smulkiųjų investuotojų apklausos tyrimo respondentų charakteristikos

Iš viso tyrime dalyvavo 252 smulkieji investuotojai. Siekiant geriau suprasti tyrimo dalyvių charakteristikas respondentų buvo prašoma atsakyti į įvairius kontrolinius (demografinius) klausimus: jų lytis, amžiaus kategorija, išsilavinimas, kokia investavimo patirtis, kada paskutinį kartą investavo ir į kokius vertybinius popierius respondentas yra investavęs (žr. 29 lentelę).

Iš tyrime dalyvavusių respondentų moterys sudarė 19 proc. (n = 48), o vyrai 81 proc. (n = 204). Pagal amžiaus grupes nebuvo respondentų iki 18 metų amžiaus. Tokie rezultatai yra logiški, nes tokio amžiaus asmenys yra nepilnamečiai ir tikėtina negalėtų atsidaryti vertybinių popierių sąskaitos. Respondentų, priskirtinų 19–25 metų amžiaus grupei, buvo 7,9 proc., 26 – 35 metų – 31,7 proc., 36–45 metų – 39,7 proc. (daugiausiai respondentų buvo šios amžiaus grupės, n = 100), o nuo 46 metų ir daugiau – 20,6 proc. Lietuvos bankas (2022) yra viešai paskelbęs Lietuvos investuotojo paveikslą (remiantis 2020 m. duomenimis), todėl yra galimybė palyginti, ar tyrimo respondentų struktūra atitinka vidutinį Lietuvos investuotoją (žr. 14 paveikslą).

14 pav. Tyrimo respondentų palyginimas su Lietuvos investuotojo paveikslu pagal amžių ir lytį (sudaryta autoriaus, remiantis tyrimo rezultatais, ir Lietuvos bankas, 2022).

*Dėl duomenų grupavimo paklaidos galimi minimalūs skirtumai.

Kaip matyti iš 14 paveikslo, tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal amžių ir lytį yra panašus į bendro Lietuvos investuotojo. Remiantis Lietuvos banku (2022), investuotojų iki 25 metų yra mažiausiai. Tokios amžiaus grupės tyrimo dalyvių taip pat buvo mažiausiai. Pagal Lietuvos banką, didžiausia dalis investuojančių asmenų yra vyresni nei 45 metų. Pagal surinktus tyrimo duomenis ši amžiaus grupė neišsiskyrė. Lietuvos bankas išskyrė aktyvius investuotojus (iš jų galintys būti smulkieji ir profesionalūs), o šio tyrimo metu analizuojami smulkieji investuotojai, todėl tai galėtų iš dalies paaiškinti šį skirtumą. Tačiau nepaisant šio skirtumo, bendras respondentų pasiskirstymas tiek pagal amžių, tiek pagal lytį yra artimas Lietuvos investuotojo paveikslui, todėl priimama, kad tyrimo duomenys tinkamai atspindi Lietuvos smulkiuosius investuotojus.

Dauguma respondentų (93,7 proc.) turėjo aukštąjį universitetinį išsilavinimą. Nedaug respondentų (3,2 proc.) turėjo vidurinį išsilavinimą, tačiau tyrime dalyvavo 7,9 proc. respondentų, kurie pagal amžių buvo 19–25 metų grupėje. Galima daryti prielaidą, kad dalis asmenų, turinčių vidurinį išsilavinimą, dar nespėjo įgyti aukštesnio išsilavinimo. Išsilavinimas priskiriamas prie veiksmų, turinčių įtakos darbo užmokesčiui (Rudytė ir kt., 2008). Galima daryti prielaidą, kad aukštesnį darbo užmokestį gaunantys asmenys turi daugiau lėšų, iš jų ir lėšų investicijoms. Tai paaiškintų, kodėl dauguma tyrime dalyvavusių respondentų turėjo aukštąjį universitetinį išsilavinimą.

Atsižvelgiant į apklausos dalyvių atsakymus, galima teigti, kad dauguma tyrime dalyvavusių asmenų turėjo vidutinę investavimo patirtį: 23,8 proc. asmenų turėjo 4–7 metų patirtį, o 31,7 proc. asmenų turima patirtis 8–15 metų. Taip pat dauguma smulkiųjų investuotojų (76,2 proc.) priėmė investavimo sprendimą per paskutinius vienerius metus. Tyrimo dalyviai investavo į įvairius vertybinius popierius: lietuviškų įmonių vertybiniai popieriai; Jungtinių Amerikos Valstijų (JAV) įmonių vertybiniai popieriai; kitų Europos įmonių (ne lietuviškų) vertybiniai popieriai ir kitų šalių įmonių vertybiniai popieriai. Detali tyrime dalyvavusių smulkiųjų investuotojų statistika pateikiama 29 lentelėje.

Apibendrinant tyrime dalyvavusių respondentų charakteristikas galima teigti, jog gauti duomenys atspindi investuotojus, turinčius įvairią investavimo patirtį. Surinktų duomenų pasiskirstymas taip pat iš esmės atitinka bendrą Lietuvos investuotojo paveikslą, todėl tyrime dalyvavę investuotojai atspindi bendrą Lietuvos investuotojų populiaciją.

29 lentelė. Respondentų (smulkiųjų investuotojų) charakteristikos (kontroliniai klausimai)

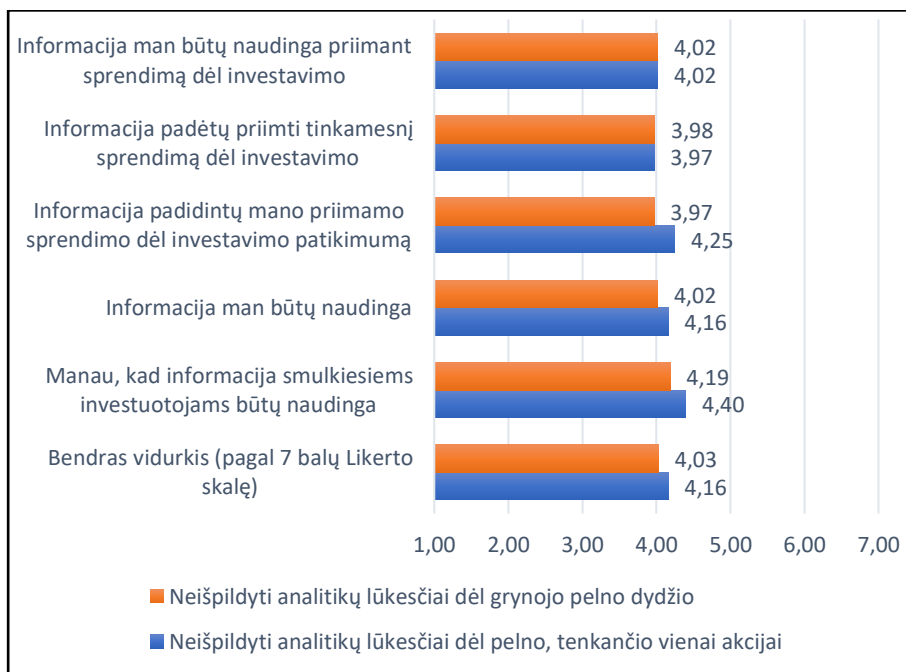
Požymis	Kategorija	N	%
Lytis	Vyras	204	81,0 %
	Moteris	48	19,0 %
	Kita	0	0,0 %
Amžius	Iki 18 m.	0	0,0 %
	19–25 m.	20	7,9 %
	26–35 m.	80	31,7 %
	36–45 m.	100	39,7 %
	46 m. ir daugiau	52	20,6 %
Išsilavinimas	Pagrindinis	0	0,0 %
	Vidurinis	8	3,2 %
	Aukštesnysis	0	0,0 %
	Aukštasis neuniversitetinis	8	3,2 %
	Aukštasis universitetinis	236	93,7 %
	Kita	0	0,0 %
Investavimo patirtis	Iki 1 metų	16	6,3 %
	2–3 metai	48	19,0 %
	4–7 metai	60	23,8 %
	8–15 metų	80	31,7 %
	16–20 metų	32	12,7 %
	21 ir daugiau metų	16	6,3 %
Paskutinį kartą investavo	Per paskutinius 1 metus	192	76,2 %
	Daugiau nei prieš 1 metus, tačiau ne daugiau nei prieš 3 metus	20	7,9 %
	Prieš 3 metus ar daugiau, tačiau ne daugiau nei prieš 5 metus	8	3,2 %
	Prieš 5 metus ar daugiau	32	12,7 %
Į kokius vertybinius popierius investuota	Lietuviškų įmonių vertybiniai popieriai	168	28,0 %
	Jungtinių Amerikos Valstijų (JAV) įmonių vertybiniai popieriai	172	28,7 %
	Kitų Europos įmonių (ne lietuviškų) vertybiniai popieriai	160	26,7 %
	Kitų šalių įmonių vertybiniai popieriai	100	16,7 %
	Nesu tikras	0	0,0 %

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis tyrimo metu surinktais duomenimis.

3.3. Smulkiųjų investuotojų apklausos tyrimo duomenų analizė

Tyrimo metu buvo renkami duomenys, ar audituota informacija apie neišpildytus analitikų lūkesčius (kokybinė charakteristika) dėl grynojo pelno dydžio ir grynojo pelno, tenkančio vienai akcijai, būtų naudinga smulkiesiems investuotojams priimant investavimo sprendimą. Kiekybinis skirtumas, kuriuo buvo neišpildyti analitikų lūkesčiai (14 000 EUR grynojo pelno dydžiui ir 10 000 EUR (10 000 * 1 EUR) grynojo pelno, tenkančio akcijoms) auditorių būtų priskiriamas prie aiškiai nesvarbių iškraipymų.

Surinkti duomenys atskleidė, kad informacijos naudingumas (pagal 7 balų Likerto skalę) apie neišpildytus analitikų lūkesčius dėl grynojo pelno dydžio smulkiųjų investuotojų buvo vertinamas teigiamai ($M = 4,03$). Informacijos naudingumas apie neišpildytus analitikų lūkesčius dėl grynojo pelno, tenkančio vienai akcijai, smulkiųjų investuotojų taip pat buvo vertinamas teigiamai ($M = 4,16$) (žr. 15 paveikslą).

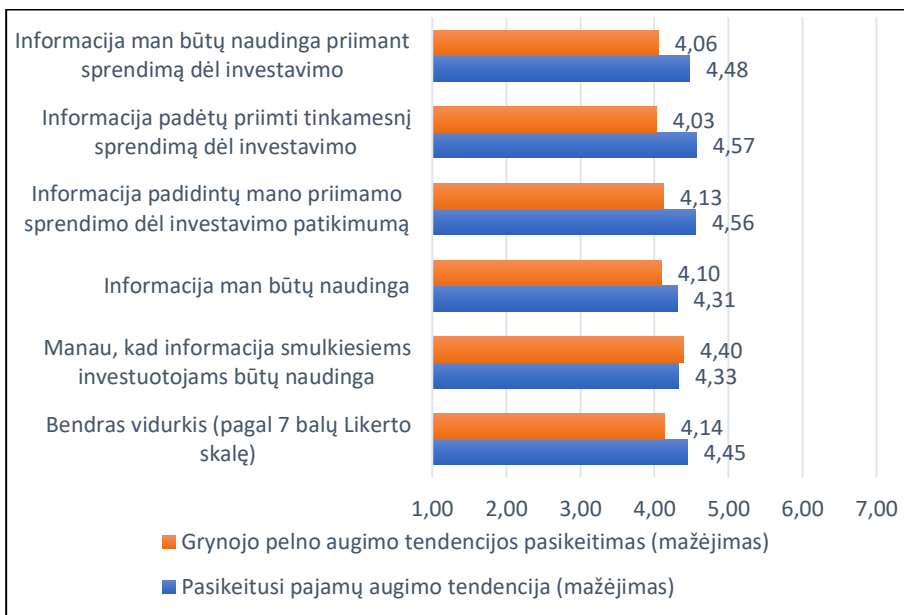

15 pav. Informacijos apie neišpildytus analitikų lūkesčius naudingumas smulkiesiems investuotojams (sudaryta autoriaus, remiantis tyrimo rezultatais).

Svarbu pažymėti, kad tyrimo dalyviams buvo pateikiamos dviejų tipų anketos (vieniems respondentams viena anketa, kitiems respondentams kita anketa). Anketose buvo pateikta identiškų klausimų, tačiau klausimų eiliškumas buvo skirtingas. Palyginus surinktus duomenis nustatyta, kad gauti duomenys apie neišpildytus analitikų lūkesčius dėl grynojo pelno dydžio ir grynojo pelno, tenkančio vienai akcijai, anketose reikšmingai skyrėsi (žr. 25 lentelę). Tai gali rodyti, kad respondentų sužinota / išmokta informacija atsakant į kitus anketos klausimus galėjo paveikti vėlesnius atsakymus. Ir nors vidutinis smulkiųjų investuotojų gaunamos informacijos naudingumas yra teigiamas, tačiau yra rizika, kad renkant duomenis dar kitokiu klausimų eiliškumu rezultatai galėtų būti neigiami. Dėl šios priežasties tyrimo hipotezės (H1.1 ir H1.2) nebuvo vertinamos. Tai nereiškia, kad hipotezės yra nepatvirtintos. Priešingai, pradiniai duomenys rodo požymius, kad hipotezes labiau reikėtų patvirtinti (gauti vidurkiai yra didesni už 4), tačiau surinkti duomenys nesuteikia pakankamo patikimumo šias hipotezes patvirtinti / nepatvirtinti, todėl jos tiesiog nėra vertinamos.

Smulkiųjų investuotojų taip pat buvo klausama, ar audituota informacija, kad pajamų ir grynojo pelno augimo tendencijos pasikeitė (sumažėjo) (kokybiniai pasikeitimai), būtų naudinga smulkiesiems investuotojams priimant investavimo sprendimą. Kiekybinis skirtumas, kuriuo sumažėjo pajamos, palyginti su prieš tai buvusiu finansiniu laikotarpiu, sudarė 4 000 EUR. Kiekybiniu požiūriu ši suma auditorių būtų priskiriama prie aiškiai nesvarbių iškraipymų. Surinkti duomenys atskleidė, kad informacijos naudingumas (pagal 7 balų Likerto skalę) dėl pajamų augimo tendencijos pasikeitimo (mažėjimo) buvo vertinamas teigiamai ($M = 4,45$). Informacijos apie grynojo pelno augimo tendencijos pasikeitimą mažėjimo linkme naudingumas taip pat buvo vertinamas teigiamai ($M = 4,14$) (žr. 16 paveikslą). Atliekant surinktų duomenų tarpusavio palyginimą klausimų eiliškumo įtakai įvertinti nustatyta, kad surinkti pagal skirtingas anketas duomenys apie grynojo pelno augimo tendencijos pasikeitimą (mažėjimą) reikšmingai skyrėsi (žr. 25 lentelę). Vėlgi tai gali rodyti, kad respondentų pradiniai atsakymai galėjo turėti įtakos vėlesniems atsakymams. Ir nors vidutinis smulkiųjų investuotojų gaunamos informacijos apie grynojo pelno augimo tendencijos pasikeitimą naudingumas yra teigiamas, tačiau yra rizika, kad, renkant duomenis kitokiu klausimų eiliškumu, rezultatai galėtų būti neigiami.

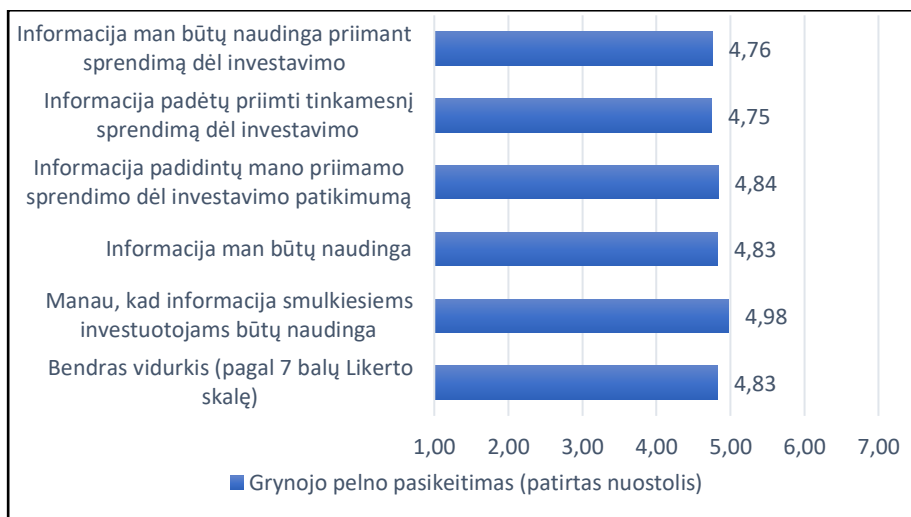
16 pav. Informacijos apie grynojo pelno ir pajamų augimo tendencijų pasikeitimą (mažėjimą) naudingumas smulkiesiems investuotojams (sudaryta autoriaus, remiantis tyrimo rezultatais).

Dėl šios priežasties tyrimo hipotezė (H1.4) nevertinama. Tai nereiškia, kad hipotezė yra nepatvirtinta. Atvirkščiai, pradiniai duomenys rodo požymius, kad hipotezę labiau reikėtų patvirtinti (gautas teigiamas 4,14 vidurkis), tačiau surinkti duomenys nesuteikia pakankamo patikimumo šią hipotezę patvirtinti / nepatvirtinti.

Analizuojant duomenis apie pasikeitusią (mažėjančią) pajamų augimo tendenciją surinkti duomenys palyginti turint tikslą įvertinti klausimų eiliškumo įtaką. Nustatyta, kad surinkti pagal skirtingas anketas duomenys apie pajamų augimo tendencijos pasikeitimą (mažėjimą) reikšmingai nesiskyrė (25 lentelė). Buvo atliktas t testas vienai imčiai patikrinti, ar turimi duomenys atskleidžia reikšmingus skirtumus. Gauti rezultatai atskleidė, kad informacijos apie pasikeitusios pajamų augimo tendencijos mažėjimą naudingumas ($M = 4,45$) reikšmingai skyrėsi nuo rodiklio, reiškiančio, kad informacija yra nei naudinga, nei nenaudinga ($M = 4$) ($t(251) = 4,8$, $p < 0,001$, Coheno $d = 0,302$). Atsižvelgiant į tai, kad rezultatai rodo reikšmingą skirtumą, atmetama $H1.3_0$ (nulinė hipotezė) ir patvirtinama $H1.3$ hipotezė.

Smulkiųjų investuotojų buvo klausiama, ar audituota informacija, kuri atskleidžia, kad įmonė patyrė nuostolį, o ne uždirbo pelną (kokybinis

pasikeitimas) būtų naudinga smulkiesiems investuotojams priimant investavimo sprendimą (žr. 17 paveikslą).

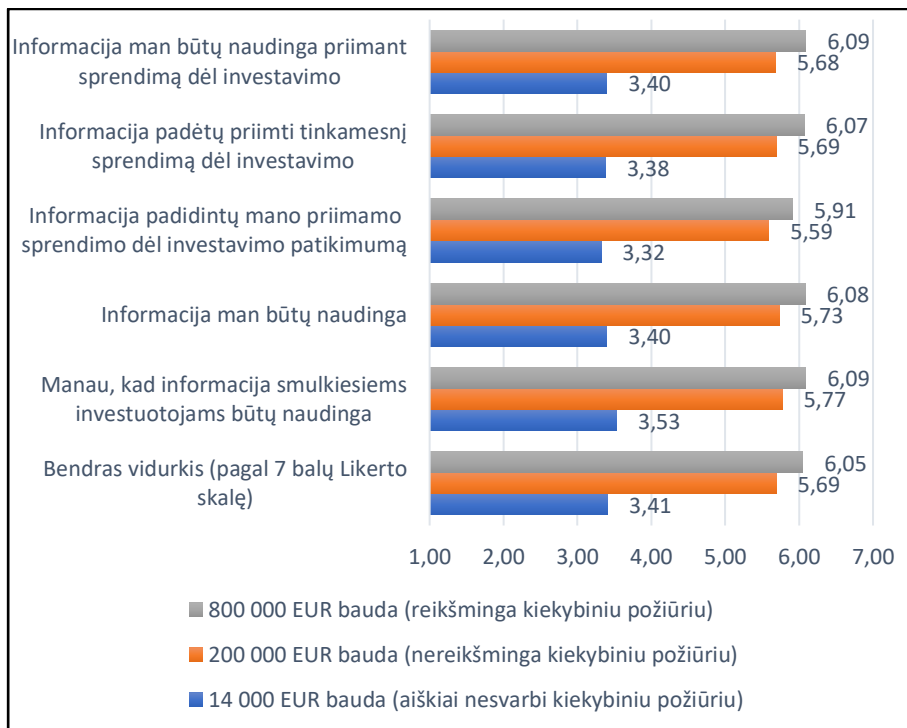

17 pav. Informacijos apie grynojo pelno pasikeitimą (patirtą nuostolį) naudingumas smulkiesiems investuotojams (sudaryta autoriaus, remiantis tyrimo rezultatais).

Kiekybinis skirtumas, kuriuo pasikeitė pelnas į nuostolį, sudarė 14 000 EUR. Kiekybiniu požiūriu ši suma auditorių būtų priskiriama prie aiškiai nesvarbių iškraipymų. Surinkti duomenys atskleidė, jog informacijos naudingumas (pagal 7 balų Likerto skalę) dėl grynojo pelno pasikeitimo į nuostolį buvo vertinamas teigiamai ($M = 4,83$). Analizuojant duomenis apie informacijos dėl grynojo pelno pasikeitimą į nuostolį, surinkti duomenys palyginti turint tikslą įvertinti klausimų eiliškumo įtaką. Nustatyta, kad surinkti pagal skirtingas anketas duomenys reikšmingai nesiskyrė (25 lentelė). Atitinkamai toliau buvo atliktas t testas vienai imčiai turint tikslą patikrinti, ar surinkti duomenys atskleidžia reikšmingus skirtumus. Gauta, kad informacijos dėl grynojo pelno pasikeitimo į nuostolį naudingumas ($M = 4,83$) reikšmingai skyrėsi nuo rodiklio, reiškiančio, kad informacija yra nei naudinga, nei nenaudinga ($M = 4$) ($t(251) = 7,05$, $p < 0,001$, Coheno $d = 0,444$). Atsižvelgiant į tai, kad rezultatai rodo reikšmingą skirtumą, atmesta $H1.5_0$ (nulinė hipotezė) ir patvirtinta $H1.5$ hipotezė.

Smulkiųjų investuotojų buvo klausama, ar audituota informacija, kad įmonė finansinėse ataskaitose neatskleidė vidutinio darbuotojų skaičiaus, kurį privaloma atskleisti (kokybinis iškraipymas), ir dėl to įmonė gaus 14 000 EUR, 200 000 EUR ar 800 000 EUR baudą, būtų naudinga

smulkiesiems investuotojams priimant investavimo sprendimą (žr. 18 paveikslą).

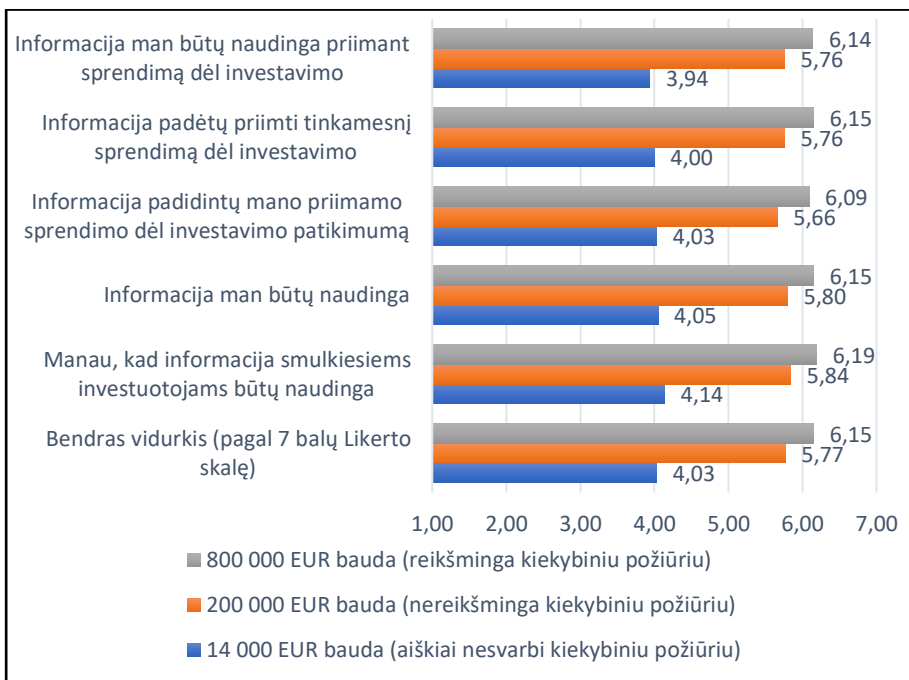

18 pav. Informacijos apie finansinėse ataskaitose neatskleistą darbuotojų skaičių ir tai lėmusią baudą naudingumas smulkiesiems investuotojams (sudaryta autoriaus remiantis tyrimo rezultatais).

14 000 EUR dydis atitinka aiškiai nesvarbaus iškraipymo dydį (kiekybiniu požiūriu), 200 000 EUR atitinka nereikšmingo iškraipymo dydį (kiekybiniu požiūriu), o 800 000 EUR atitinka reikšmingo iškraipymo dydį (kiekybiniu požiūriu). Siekiant duomenų patikimumo, informacija buvo renkama skirtingiems respondentams pateikiant tuos pačius klausimus, tačiau nevienodu eiliškumu, todėl klausimų eiliškumo įtakai įvertinti atliktas surinktų duomenų tarpusavio palyginimas. Nustatyta, kad pagal skirtingas anketas surinkti duomenys reikšmingai nesiskyrė (žr. 25 lentelę). Surinkti duomenys (pagal 7 balų Likerto skalę) atskleidė, jog informacijos naudingumas smulkiųjų investuotojų buvo vertinamas: kai baudos dydis buvo 14 000 EUR ($M = 3,41$), kai baudos dydis sudarė 200 000 EUR ($M = 5,69$) ir kai baudos dydis sudarė 800 000 EUR ($M = 6,05$).

Prieš statistiškai vertinant gautus duomenis buvo įvertintas analizuojamų duomenų sferiškumas. Močlio sferiškumo kriterijaus sferiškumo testas atskleidė, kad yra reikšmingas skirtumas tarp lygintų grupių duomenų dispersijos ($p < 0,001$), todėl buvo remiamasi Grynhauso-Geiserio kriterijais. Blokuotųjų duomenų dispersinė analizė ANOVA, atskleidė, kad smulkiųjų investuotojų gautos informacijos naudingumas reikšmingai skyrėsi bent vienoje poroje ir trijų galimų porų. $F(1,46; 368,53) = 357,78$, $p < 0,001$, dalinis $\eta^2 = 0,58$. *Post Hoc* testas atskleidė, kad smulkiųjų investuotojų gaunamos informacijos naudingumas reikšmingai skyrėsi visoms šių duomenų ((1) baudos dydis buvo aiškiai nesvarbus kiekybiniu požiūriu ($M = 3,41$); (2) baudos dydis nereikšmingas kiekybiniu požiūriu ($M = 5,69$) ir (3) baudos dydis buvo reikšmingas kiekybiniu požiūriu ($M = 6,05$)) tarpusavio poroms. Atsižvelgiant į gautus rezultatus atmetamos $H2.1_0$ ir $H3.1_0$ (nulinės hipotezės) ir patvirtinamos $H2.1$ ir $H3.1$ hipotezės. Kadangi informacijos naudingumas, kai baudos dydis buvo aiškiai nesvarbus (14 000 EUR) kiekybiniu požiūriu, sudarė ($M = 3,41$), o ($3,41 < 4$), *t* testas vienai imčiai neatliekamas ir hipotezė $H1.6$ yra nepatvirtinta.

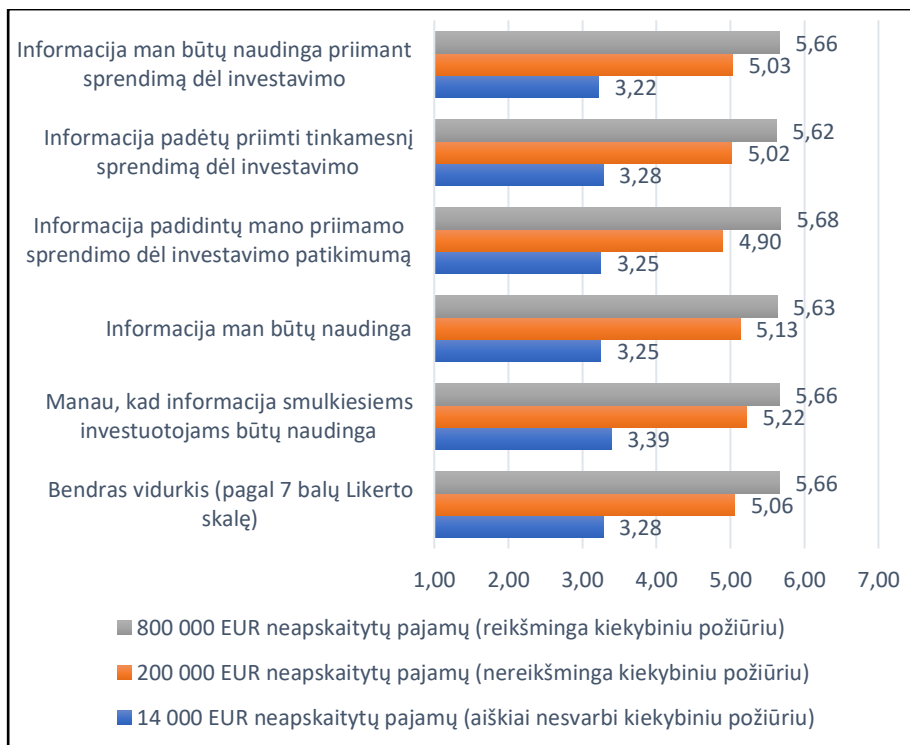
Toliau smulkiųjų investuotojų buvo klausama, ar audituota informacija, kad įmonė pažeidė paskolų sutartyse numatytą grynojo pelno uždarbio reikalavimą 10 000 EUR skirtumu, ir dėl to įmonė gaus 14 000 EUR, 200 000 EUR ar 800 000 EUR baudą, būtų naudinga smulkiesiems investuotojams priimant investavimo sprendimą. 14 000 EUR dydis atitinka aiškiai nesvarbaus iškraipymo dydį (kiekybiniu požiūriu), 200 000 EUR atitinka nereikšmingo iškraipymo dydį (kiekybiniu požiūriu), o 800 000 EUR atitinka reikšmingo iškraipymo dydį (kiekybiniu požiūriu). Siekiant duomenų patikimumo, informacija buvo renkama skirtingiems respondentams pateikiant tuos pačius klausimus, tačiau nevienodu eiliškumu, todėl atliktas surinktų duomenų tarpusavio palyginimas klausimų eiliškumo įtakai įvertinti. Nustatyta, kad pagal skirtingas anketas surinkti duomenys reikšmingai skyrėsi (žr. 25 lentelę), todėl tyrimo hipotezės $H1.7$, $H2.2$ ir $H3.2$ nebus vertinamos remiantis gautais duomenimis, tačiau gauti duomenys toliau analizuojami, nepaisant gautų skirtumų, geriau šioje disertacijoje nagrinėjamai problematikai suprasti (žr. 19 paveikslą).

19 pav. Informacijos apie pažeistą paskolų sutartyse nustatytą reikalavimą dėl grynojo pelno dydžio ir tai lėmusią baudą naudingumas smulkiesiems investuotojams (sudaryta autoriaus, remiantis tyrimo rezultatais).

Surinkti duomenys (pagal 7 balų Likerto skalę) atskleidė, kad informacijos naudingumas smulkiųjų investuotojų buvo vertinamas: kai baudos dydis sudarė 14 000 EUR ($M = 4,03$), kai baudos dydis buvo 200 000 EUR ($M = 5,77$) ir kai baudos dydis sudarė 800 000 EUR ($M = 6,15$). Prieš statistiškai vertinant surinktus duomenis buvo įvertintas analizuojamų duomenų sferiškumas. Močlio sferiškumo kriterijaus sferiškumo testas atskleidė reikšmingą skirtumą tarp lygintų grupių duomenų dispersijos ($p < 0,001$), todėl buvo remiamasi Grynhauso-Geiserio kriterijais. Blokuotųjų duomenų dispersinė analizė ANOVA atskleidė, kad smulkiųjų investuotojų gautos informacijos naudingumas reikšmingai skyrėsi bent vienos poros ir trijų galimų porų. $F(1,34; 336,87) = 302,77$, $p < 0,001$, dalinis $\eta^2 = 0,55$. *Post Hoc* testas atskleidė, kad smulkiųjų investuotojų gaunamos informacijos naudingumas reikšmingai skyrėsi visoms šių duomenų ((1) baudos dydis buvo aiškiai nesvarbus kiekybiniu požiūriu ($M = 4,03$); (2) baudos dydis nereikšmingas kiekybiniu požiūriu ($M = 5,77$) ir (3) baudos dydis buvo reikšmingas kiekybiniu požiūriu ($M = 6,15$)) tarpusavio poroms.

Smulkiųjų investuotojų taip pat buvo klausiama, ar informacija, jog audito metu nustatyta, kad įmonė finansinėse ataskaitose neapskaitė 14 000 EUR, 200 000 EUR ir 800 000 EUR (trys skirtingi klausimai) pardavimo pajamų, kurios turėtų būti apskaitytos, būtų naudinga smulkiesiems investuotojams priimant investavimo sprendimą (žr. 20 paveikslą).

20 pav. Informacijos apie neapskaitytas pajamas naudingumas smulkiesiems investuotojams (sudaryta autoriaus, remiantis tyrimo rezultatais).

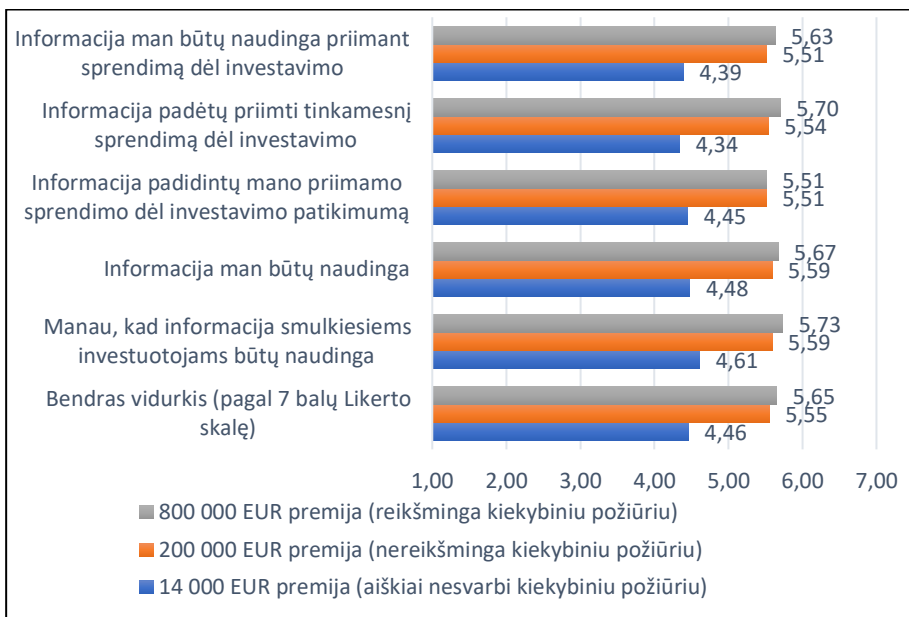
14 000 EUR atitinka aiškiai nesvarbaus iškraipymo dydį (kiekybiniu požiūriu), 200 000 EUR atitinka nereikšmingo iškraipymo dydį (kiekybiniu požiūriu), o 800 000 EUR atitinka reikšmingo iškraipymo dydį (kiekybiniu požiūriu). Siekiant duomenų patikimumo, informacija buvo renkama skirtingiems respondentams pateikiant tuos pačius klausimus, tačiau nevienodu eiliškumu, todėl surinkti duomenys palyginti klausimų eiliškumo įtakai įvertinti. Nustatyta, kad pagal skirtingas anketas gauti duomenys reikšmingai nesiskyrė (žr. 25 lentelę). Surinkti duomenys (pagal 7 balų

Likerto skalę) atskleidė, kad informacijos naudingumas smulkiųjų investuotojų buvo vertinamas šitaip: kai neapskaitytų pajamų dydis buvo 14 000 EUR ($M = 3,28$), kai neapskaitytų pajamų dydis 200 000 EUR ($M = 5,06$) ir kai neapskaitytų pajamų dydis 800 000 EUR ($M = 5,66$).

Prieš statistiškai vertinant surinktus duomenis buvo įvertintas analizuojamų duomenų sferiškumas. Močlio sferiškumo kriterijaus sferiškumo testas atskleidė, kad nėra reikšmingo skirtumo tarp lygintų grupių duomenų dispersijos ($p = 0,145$). Blokuotųjų duomenų dispersinė analizė ANOVA atskleidė, kad smulkiųjų investuotojų gautos informacijos naudingumas reikšmingai skyrėsi bent vienos poros ir trijų galimų porų. $F(2; 502) = 246,47$, $p < 0,001$, dalinis $\eta^2 = 0,50$. *Post Hoc* testas atskleidė, kad smulkiųjų investuotojų gaunamos informacijos naudingumas reikšmingai skyrėsi visoms šių duomenų ((1) neapskaitytas pajamų dydis buvo aiškiai nesvarbus kiekybiniu požiūriu ($M = 3,28$); (2) neapskaitytas pajamų dydis nereikšmingas kiekybiniu požiūriu ($M = 5,06$) ir (3) neapskaitytas pajamų dydis buvo reikšmingas kiekybiniu požiūriu ($M = 5,66$)) tarpusavio poroms. Atsižvelgiant į gautus rezultatus atmetamos $H_{2.3_0}$ ir $H_{3.3_0}$ (nulinės hipotezės) ir patvirtinamos $H_{2.3}$ ir $H_{3.3}$ hipotezės. Kadangi informacijos naudingumas, kai neapskaitytos pajamos buvo aiškiai nesvarbios (14 000 EUR) kiekybiniu požiūriu, sudarė ($M = 3,28$), o ($3,28 < 4$), *t* testas vienai imčiai neatliekamas ir hipotezė $H_{1.8}$ yra nepatvirtinta.

Toliau smulkiųjų investuotojų buvo klausiama, ar informacija, jog audito metu nustatyta, kad įmonės finansinėse ataskaitose klaidingai apskaityta 14 000 EUR pardavimo pajamų ir, šią klaidą ištaisius, įmonės direktorius negautų 14 000 EUR, 200 000 EUR ir 800 000 EUR (trys skirtingi klausimai) premijos, būtų naudinga smulkiesiems investuotojams priimant investavimo sprendimą. 14 000 EUR dydis atitinka aiškiai nesvarbaus iškraipymo dydį (kiekybiniu požiūriu), 200 000 EUR yra nereikšmingo iškraipymo dydis (kiekybiniu požiūriu), o 800 000 EUR atitinka reikšmingo iškraipymo dydį (kiekybiniu požiūriu). Siekiant duomenų patikimumo, informacija buvo renkama skirtingiems respondentams pateikiant tuos pačius klausimus, bet nevienodu eiliškumu, todėl atliktas surinktų duomenų tarpusavio palyginimas klausimų eiliškumo įtakai įvertinti. Nustatyta, kad pagal skirtingas anketas duomenys reikšmingai nesiskyrė (žr. 25 lentelę).

21 pav. Informacijos apie klaidingai apskaitytas pajamas ir tai lemiančią vadovybės premiją naudingumas smulkiesiems investuotojams (sudaryta autoriaus, remiantis tyrimo rezultatais).

Surinkti duomenys (pagal 7 balų Likerto skalę) atskleidė, jog informacijos naudingumas smulkiųjų investuotojų buvo vertinamas šitaip: kai premijos dydis sudarė 14 000 EUR ($M = 4,46$), kai premijos dydis buvo 200 000 EUR ($M = 5,55$) ir kai premijos dydis 800 000 EUR ($M = 5,65$) (žr. 21 paveikslą). Prieš statistiškai vertinant surinktus duomenis buvo įvertintas analizuojamų duomenų sferiškumas. Močlio sferiškumo kriterijaus sferiškumo testas atskleidė reikšmingą skirtumą tarp lygintų grupių duomenų dispersijos ($p < 0,001$), todėl buvo remiamasi Grynhauso-Geiserio kriterijais. Blokuotųjų duomenų dispersinė analizė ANOVA atskleidė, kad smulkiųjų investuotojų gautos informacijos naudingumas reikšmingai skyrėsi bent vienos poros ir trijų galimų porų. $F(1,29; 324,14) = 97,424$, $p < 0,001$, dalinis $\eta^2 = 0,28$. *Post Hoc* testas atskleidė, kad smulkiųjų investuotojų gaunamos informacijos naudingumas reikšmingai skyrėsi dviejų porų, t. y. lyginant informacijos naudingumą, kai premijos dydis buvo aiškiai nesvarbus kiekybiniu požiūriu ($M = 4,46$), su informacijos naudingumu, kai premijos dydis kiekybiniu požiūriu buvo nereikšmingas ($M = 5,55$) ar reikšmingas kiekybiniu požiūriu ($M = 5,65$). Dėl šios priežasties atmetama $H3.4_0$ (nulinė hipotezė) ir patvirtinama $H3.4$ hipotezė. Lyginant informacijos naudingumą

tarp porų, kai premijos dydis buvo reikšmingas ir nereikšmingas, reikšmingo skirtumo nenustatyta ($p = 0,112$), todėl patvirtinama $H_{2.4_0}$ (nulinė hipotezė) ir nepatvirtinta $H_{2.4}$ hipotezė.

Buvo atliktas t testas vienai imčiai patikrinti, ar neapskaitytos pajamos, lemiančios aiškiai nesvarbų 14 000 EUR iškraipymą (kiekybiniu požiūriu), suteiktų naudingos informacijos smulkiesiems investuotojams. Gauti rezultatai atskleidė, kad informacijos naudingumas ($M = 4,46$) reikšmingai skyrėsi nuo rodiklio, reiškiančio, kad informacija yra nei naudinga, nei nenaudinga ($M = 4$) ($t(251) = 5,108$, $p < 0,001$, Coheno $d = 0,322$). Atsižvelgiant į tai, kad rezultatai rodo reikšmingą skirtumą, atmetama $H_{1.9_0}$ (nulinė hipotezė) ir patvirtinama $H_{1.9}$ hipotezė.

Šiame poskyryje pateikti tyrimo duomenys leidžia patvirtinti dalį hipotezių. Patvirtintų, nepatvirtintų ir nevertintų hipotezių suvestinė pateikiama 3.5 poskyryje.

3.4. Profesionalių investuotojų apklausos tyrimo duomenų analizė

Dvylika profesionalių investuotojų atsakė į tyrimo klausimus. Iš to skaičiaus 7 buvo vyrai ir 5 moterys. Daugiau vyrų atsakė į pateiktos anketos klausimus, tačiau, atsižvelgiant į viešą statistiką (Lietuvos bankas, 2022), kad investuojančių vyrų skaičius Lietuvoje yra didesnis negu moterų, gautas vyrų ir moterų pasiskirstymas yra logiškas. Nagrinėjant tyrime dalyvavusių profesionalių respondentų pasiskirstymą pagal amžių matyti, kad 16,7 proc. respondentų amžius buvo 26–35 metai. Daugelis respondentų (58,3 proc.) nurodė, kad jų amžius yra 36–46 metai. Kiti respondentai (25 proc.) teigė esantys 46 metų ir vyresni. Jaunesnių negu 26 metų respondentų nebuvo. Tokie rezultatai yra racionalūs, nes profesionalūs investuotojai, tikėtina, turi daugiau investavimo patirties, todėl respondentų amžiaus pasiskirstymas yra didesnis, palyginti su smulkiaisiais investuotojais. Didžioji dauguma (91,7 proc.) profesionalių investuotojų nurodė turintys aukštąjį universitetinį išsilavinimą. Vieno respondento išsilavinimas buvo vidurinis.

Bendra tyrime dalyvavusių profesionalių investuotojų statistika pateikiama 30 lentelėje.

30 lentelė. Respondentų (profesionalių investuotojų) charakteristikos (kontroliniai klausimai)

Požymis	Kategorija	N	%
Lytis	Vyras	7	58,3%
	Moteris	5	41,7%
	Kita	0	0,0%
Amžius	Iki 18 m.	0	0,0%
	19–25 m.	0	0,0%
	26–35 m.	2	16,7%
	36–45 m.	7	58,3%
	46 m. ir daugiau	3	25,0%
Išsilavinimas	Pagrindinis	0	0,0%
	Vidurinis	1	8,3%
	Aukštesnysis	0	0,0%
	Aukštasis neuniversitetinis	0	0,0%
	Aukštasis universitetinis	11	91,7%
	Kita	0	0,0%
Investavimo patirtis	Iki 1 metų	0	0,0%
	2–3 metai	2	16,7%
	4–7 metai	3	25,0%
	8–15 metų	2	16,7%
	16–20 metų	3	25,0%
	21 ir daugiau metų	2	16,7%
Paskutinį kartą investavo	Per paskutinius 1 metus	8	66,7%
	Daugiau nei prieš 1 metus, tačiau ne daugiau nei prieš 3 metus	2	16,7%
	Prieš 3 metus ar daugiau, tačiau ne daugiau nei prieš 5 metus	0	0,0%
	Prieš 5 metus ar daugiau	2	16,7%
Į kokius vertybinius popierius investuota	Lietuviškų įmonių vertybiniai popieriai	11	27,5%
	Jungtinių Amerikos Valstijų (JAV) įmonių vertybiniai popieriai	10	25,0%
	Kitų Europos įmonių (ne lietuviškų) vertybiniai popieriai	9	22,5%
	Kitų šalių įmonių vertybiniai popieriai	10	25,0%
	Nesu tikras	0	0,0%

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis tyrimo metu surinktais duomenimis.

Atsižvelgiant į apklausos dalyvių atsakymus, galima teigti, kad tyrime dalyvavusių profesionalių investuotojų patirtis pasiskirstė sąlygiškai tolygiai ir visi tyrime dalyvavę profesionalūs investuotojai turėjo didesnę negu vienerių metų patirtį. Taip pat profesionalių investuotojų patirtis sukaupta priimant arba dalyvaujant, kai priimami investavimo į įvairius vertybinius popierius sprendimai: lietuviškų įmonių vertybiniai popieriai; Jungtinių Amerikos Valstijų (JAV) įmonių vertybiniai popieriai; kitų Europos įmonių (ne lietuviškų) vertybiniai popieriai ir kitų šalių įmonių vertybiniai popieriai. Dauguma respondentų investavo per paskutinius vienerius metus (66,7 proc.). Tačiau taip pat išsiskyrė 2 profesionalūs investuotojai (16,7 proc.), kurie investavo prieš 5 metus ir seniau. Galima daryti prielaidą, kad tai asmenys, praityje dirbę susijusį su profesionaliu investavimu darba, tačiau dabar nebeinvestuojantys asmenys.

Apklausiant profesionalius investuotojus norėta sužinoti, ar audituota informacija (apie įvairių kokybinių charakteristikų pažeidimus) būtų naudinga smulkiesiems investuotojams priimant investavimo sprendimus. Buvo pateikiami identiški klausimai kaip ir apklausiant smulkiuosius investuotojus (vienu metu platinta anketa visiems investuotojams, o pačioje anketoje investuotojai save priskyrė smulkiąjam arba profesionaliam investuotojui). Surinktų duomenų suvestiniai rezultatai ir palyginimas su rezultatais, gautais apklausiant smulkiuosius investuotojus, pateikiami toliau (žr. 31 lentelę).

Svarbu pažymėti, kad apklausiant profesionalius investuotojus nebuvo prašoma jų įvertinti, ar informacija būtų naudinga jiems, o buvo prašoma įvertinti, ar informacija būtų naudinga smulkiesiems investuotojams (taip pat kaip ir apklausiant smulkiuosius investuotojus). Vadinasi, gauti duomenys nerodo, kokia informacija yra / būtų naudinga profesionaliems investuotojams, tačiau atskleidžia profesionalių investuotojų nuomonę apie informacijos naudingumą smulkiesiems investuotojams.

Nagrinęjant profesionalių investuotojų tyrimo rezultatus matyti, kad žemiausias vertinimas ($M = 4,92$) gautas atsakant į 5 klausimą. Vis dėlto, pagal septynių balų Likerto skalę, net ir šis vertinimas rodytų, jog smulkiesiems investuotojams (pagal profesionalių investuotojų vertinimą) informacija būtų naudinga. Kadangi vidutiniai atsakymų rezultatai į visus kitus klausimus taip pat buvo didesni nei ($M = 4,92$), galima teigti, jog profesionalių investuotojų vertinimo visos tyrime pateiktos situacijos smulkiesiems investuotojams suteiktų naudingos informacijos. Šie rezultatai, surinkti apklausiant profesionalius investuotojus, nėra tiesiogiai naudojami analizuojant tyrimo hipotezes, nes pagrindiniai tyrimo dalyviai yra smulkieji investuotojai. Vis dėlto gauti duomenis, apklausiant profesionaliuosius

investuotojus, loginiu požiūriu patvirtina galutinius tyrimo rezultatus (patvirtintas hipotezes) apklausiant smulkiuosius investuotojus.

31 lentelė. Smulkiųjų ir profesionalių investuotojų tyrimo rezultatų palyginimas

Klausimo Nr.	Vidurkis*	Stn. Nuokrypis	Vidurkis*	Stn. Nuokrypis
	Smulkieji investuotojai (n = 252)		Profesionalūs investuotojai (n = 12)	
4	4,16	1,82	4,95	1,15
5	4,03	1,80	4,92	1,15
6	4,50	1,49	5,12	1,12
7	4,14	1,75	5,02	1,10
8	4,83	1,87	6,20	0,83
9	6,05	1,13	5,80	0,71
10	5,69	1,04	5,77	0,92
11	3,41	1,56	5,02	1,25
12	6,15	1,03	6,03	1,00
13	5,77	0,99	6,00	0,98
14	4,03	1,67	5,43	1,05
15	5,66	1,36	6,13	1,08
16	5,06	1,81	6,08	1,05
17	3,28	1,70	5,13	1,18
18	5,65	1,50	6,07	0,81
19	5,55	1,39	6,02	0,79
20	4,46	1,42	5,85	0,89

*Pagal 7 balų Likerto skalę

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis tyrimo metu surinktais duomenimis.

Tyrimo metu buvo patvirtinta H1 hipotezė, kad yra finansinių ataskaitų iškraipymų kokybinės charakteristikos, kuriomis pasižymintys aiškiai nesvarbūs (kiekybiniu požiūriu) iškraipymai labiau suteikia naudingos informacijos smulkiesiems investuotojams nei nesuteikia. Profesionalių investuotojų atsakymai į tyrimo klausimus tai patvirtina. Apibendrinant profesionalių investuotojų tyrimo rezultatus galima teigti, kad gauti duomenys patvirtina smulkiųjų investuotojų tyrimo rezultatus.

3.5. Tyrimo hipotezių apibendrinimas

Disertaciniame tyrime iš viso buvo iškeltos 3 pagrindinės hipotezės, o joms testuoti pateikta 17 subhipotezių. Toliau 32 lentelėje pateikiamos iškeltos hipotezės ir nurodyta, ar po pagrindinio tyrimo hipotezės buvo patvirtintos, ar nepatvirtintos. Tyrimo architektūra kurta siekiant didesnio duomenų patikimumo, todėl, apklausiant respondentus, buvo naudojamos dvi anketos su vienodais klausimais, tačiau nevienodu klausimų eiliškumu. Dėl šios priežasties dalis hipotezių, nesurinkus pakankamai patikimų duomenų, nevertintos.

32 lentelė. Tyrimo hipotezių apibendrinimas

Nr.	Hipotezė	Rezultatas
H1	<i>Egzistuoja finansinių ataskaitų iškraipymų kokybinės charakteristikos, kuriomis pasižymintys aiškiai nesvarbūs (kiekybiniu požiūriu) iškraipymai labiau suteikia naudingos informacijos smulkiesiems investuotojams nei nesuteikia.</i>	Patvirtinta
H1.1	<i>Aiškiai nesvarbaus (kiekybiniu požiūriu) finansinių ataskaitų iškraipymo kokybinė charakteristika, <u>atskleidžianti neišpildytą analitiku lūkestį dėl grynojo pelno, tenkančio vienai akcijai</u>, labiau suteikia naudingos informacijos smulkiesiems investuotojams nei nesuteikia.</i>	Nevertinta*
H1.2	<i>Aiškiai nesvarbaus (kiekybiniu požiūriu) finansinių ataskaitų iškraipymo kokybinė charakteristika, <u>atskleidžianti neišpildytą analitiku lūkestį dėl grynojo pelno dydžio</u>, labiau suteikia naudingos informacijos smulkiesiems investuotojam nei nesuteikia.</i>	Nevertinta*
H1.3	<i>Aiškiai nesvarbaus (kiekybiniu požiūriu) finansinių ataskaitų iškraipymo kokybinė charakteristika, <u>atskleidžianti pajamų augimo tendencijos pasikeitimą (mažėjimą)</u>, labiau suteikia naudingos informacijos smulkiesiems investuotojams nei nesuteikia.</i>	Patvirtinta
H1.4	<i>Aiškiai nesvarbaus (kiekybiniu požiūriu) finansinių ataskaitų iškraipymo kokybinė charakteristika, <u>atskleidžianti grynojo pelno augimo tendencijos pasikeitimą (mažėjimą)</u>, labiau suteikia naudingos informacijos smulkiesiems investuotojams nei nesuteikia.</i>	Nevertinta*
H1.5	<i>Aiškiai nesvarbaus (kiekybiniu požiūriu) finansinių ataskaitų iškraipymo kokybinė charakteristika, <u>atskleidžianti grynojo pelno pasikeitimą (nuostoli)</u>, labiau suteikia naudingos informacijos smulkiesiems investuotojams nei nesuteikia.</i>	Patvirtinta
H1.6	<i>Finansinių ataskaitų kokybinis iškraipymas (<u>finansinėse ataskaitose neatskleistas vidutinis darbuotojų skaičius, kuri privaloma atskleisti</u>) kartu su iškraipymo sukeliama aiškiai nesvarbiais (kiekybiniu požiūriu) finansiniais padariniais labiau</i>	Nepatvirtinta

Nr.	Hipotezė	Rezultatas
	<i>suteikia naudingos informacijos smulkiesiems investuotojams nei nesuteikia.</i>	
H1.7	<i>Finansinių ataskaitų kokybinis iškraipymas (<u>pažeistas paskolu sutartyse nustatytas grynojo pelno dydžio reikalavimas</u>) kartu su iškraipymo sukeliamais aiškiai nesvarbiais (kiekybiniu požiūriu) finansiniais padariniais labiau suteikia naudingos informacijos smulkiesiems investuotojams nei nesuteikia.</i>	Nevertinta*
H1.8	<i>Finansinių ataskaitų kokybinis iškraipymas (<u>neapskaitytos pardavimo pajamos</u>) kartu su iškraipymo sukeliamais aiškiai nesvarbiais (kiekybiniu požiūriu) finansiniais padariniais labiau suteikia naudingos informacijos smulkiesiems investuotojams nei nesuteikia.</i>	Nepatvirtinta
H1.9	<i>Finansinių ataskaitų kokybinis iškraipymas (<u>klaidingai apskaitytos pajamos, lemiančios vadovybės premija</u>) kartu su iškraipymo sukeliamais aiškiai nesvarbiais (kiekybiniu požiūriu) finansiniais padariniais labiau suteikia naudingos informacijos smulkiesiems investuotojams nei nesuteikia.</i>	Patvirtinta
H2	<i>Kuo didesni finansinių ataskaitų kokybinio iškraipymo sukeliama finansiniai padariniai (kiekybiniu požiūriu), tuo naudingesnės informacijos smulkiesiems investuotojams suteiks kokybinis iškraipymas kartu su sukeliamais finansiniais padariniais.</i>	Nepatvirtinta
H2.1	<i>Kuo didesni finansinių ataskaitų kokybinio iškraipymo (<u>finansinėse ataskaitose neatskleistas vidutinis darbuotojų skaičius, kuri privaloma atskleisti</u>) sukeliama finansiniai padariniai (kiekybiniu požiūriu), tuo naudingesnės informacijos smulkiesiems investuotojams suteiks šis kokybinis iškraipymas kartu su sukeliamais finansiniais padariniais.</i>	Patvirtinta
H2.2	<i>Kuo didesni finansinių ataskaitų kokybinio iškraipymo (<u>pažeistas paskolu sutartyse nustatytas grynojo pelno dydžio reikalavimas</u>) sukeliama finansiniai padariniai (kiekybiniu požiūriu), tuo naudingesnės informacijos smulkiesiems investuotojams suteiks šis kokybinis iškraipymas kartu su sukeliamais finansiniais padariniais.</i>	Nevertinta*
H2.3	<i>Kuo didesni finansinių ataskaitų kokybinio iškraipymo (<u>neapskaitytos pardavimo pajamos</u>) sukeliama finansiniai padariniai (kiekybiniu požiūriu), tuo naudingesnės informacijos smulkiesiems investuotojams suteiks šis kokybinis iškraipymas kartu su sukeliamais finansiniais padariniais</i>	Patvirtinta
H2.4	<i>Kuo didesni finansinių ataskaitų kokybinio iškraipymo (<u>klaidingai apskaitytos pajamos, lemiančios vadovybės premija</u>) sukeliama finansiniai padariniai (kiekybiniu požiūriu), tuo naudingesnės informacijos smulkiesiems investuotojams suteiks šis kokybinis iškraipymas kartu su sukeliamais finansiniais padariniais.</i>	Nepatvirtinta
H3	<i>Finansinių ataskaitų kokybinio iškraipymo sukeliama finansinių padarinių dydis (kiekybiniu požiūriu) turi teigiamą įtaką smulkiųjų investuotojų suvokiamam informacijos naudingumui, kurį suteikia kokybinis iškraipymas kartu su sukeliamais finansiniais padariniais.</i>	Patvirtinta

Nr.	Hipotezė	Rezultatas
H3.1	<i>Finansinių ataskaitų kokybinio iškraipymo (<u>finansinėse ataskaitose neatskleistas vidutinis darbuotojų skaičius, kuri privaloma atskleisti</u>) sukeliama finansinių padarinių dydis (kiekybiniu požiūriu) turi teigiamą įtaką smulkiųjų investuotojų suvokiamam informacijos naudingumui, kurį suteikia šis kokybinis iškraipymas kartu su sukeliama finansiniais padariniais.</i>	Patvirtinta
H3.2	<i>Finansinių ataskaitų kokybinio iškraipymo (<u>pažeistas paskolų sutartyse nustatytas grynojo pelno dydžio reikalavimas</u>) sukeliama finansinių padarinių dydis (kiekybiniu požiūriu) turi teigiamą įtaką smulkiųjų investuotojų suvokiamam informacijos naudingumui, kurį suteikia šis kokybinis iškraipymas kartu su sukeliama finansiniais padariniais.</i>	Nevertinta*
H3.3	<i>Finansinių ataskaitų kokybinio iškraipymo (<u>neapskaitytos pardavimo pajamos</u>) sukeliama finansinių padarinių dydis (kiekybiniu požiūriu) turi teigiamą įtaką smulkiųjų investuotojų suvokiamam informacijos naudingumui, kurį suteikia šis kokybinis iškraipymas kartu su sukeliama finansiniais padariniais.</i>	Patvirtinta
H3.4	<i>Finansinių ataskaitų kokybinio iškraipymo (<u>klaidingai apskaitytos pajamos, lemiančios vadovybės premiją</u>) sukeliama finansinių padarinių dydis (kiekybiniu požiūriu) turi teigiamą įtaką smulkiųjų investuotojų suvokiamam informacijos naudingumui, kurį suteikia šis kokybinis iškraipymas kartu su sukeliama finansiniais padariniais.</i>	Patvirtinta
*Hipotezės nevertintos dėl galimo duomenų nepatikimumo (respondentų šališkumas, nuovargis, išmoktos žinios, atsakant į pradinis anketos klausimus, ir pan.)		

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis tyrimo metu surinktais duomenimis.

Atlikus gautų duomenų analizę nustatyta, kad dalies hipotezių negalima vertinti (nei patvirtinti, nei nepatvirtinti) dėl galimo respondentų šališkumo, nuovargio, išmoktų žinių, atsakant į pradinis anketos klausimus, ir pan. Iš iškeltų 17 subhipotezių 6 subhipotezės nevertintos, 8 subhipotezės patvirtintos ir 3 subhipotezės nepatvirtintos. Tokie subhipotezių rezultatai lėmė, kad H1 ir H3 buvo patvirtintos, o H2 nepatvirtinta.

3.6. Tyrimo rezultatų reikšmė reikšmingumo vertinimo procesui

Gauti atlikto tyrimo rezultatai turi reikšmės ne tik išplečiant mokslines nagrinėjamos problematikos žinias, bet ir galės būti taikomi audito praktikoje. Reikšmingumo, nusakančio, kas yra svarbu, koncepcija yra viena iš pagrindinių atliekant finansinių ataskaitų auditą. Ji apima tiek kiekybines nustatytų iškraipymų ribas, tiek ir kokybines charakteristikas, apibūdinančias iškraipymo ar jo sukeliama padarinių esmę. Be to, kokybinės charakteristikos, nors mokslinėje bendruomenėje šiek tiek yra tirtos, tačiau apie jas turima tik pradinė mokslinė informacija, nepaisant to, kad kokybinės charakteristikos yra svarbus mokslinių tyrimų objektas. Taip pat moksliniai tyrimai, kurie

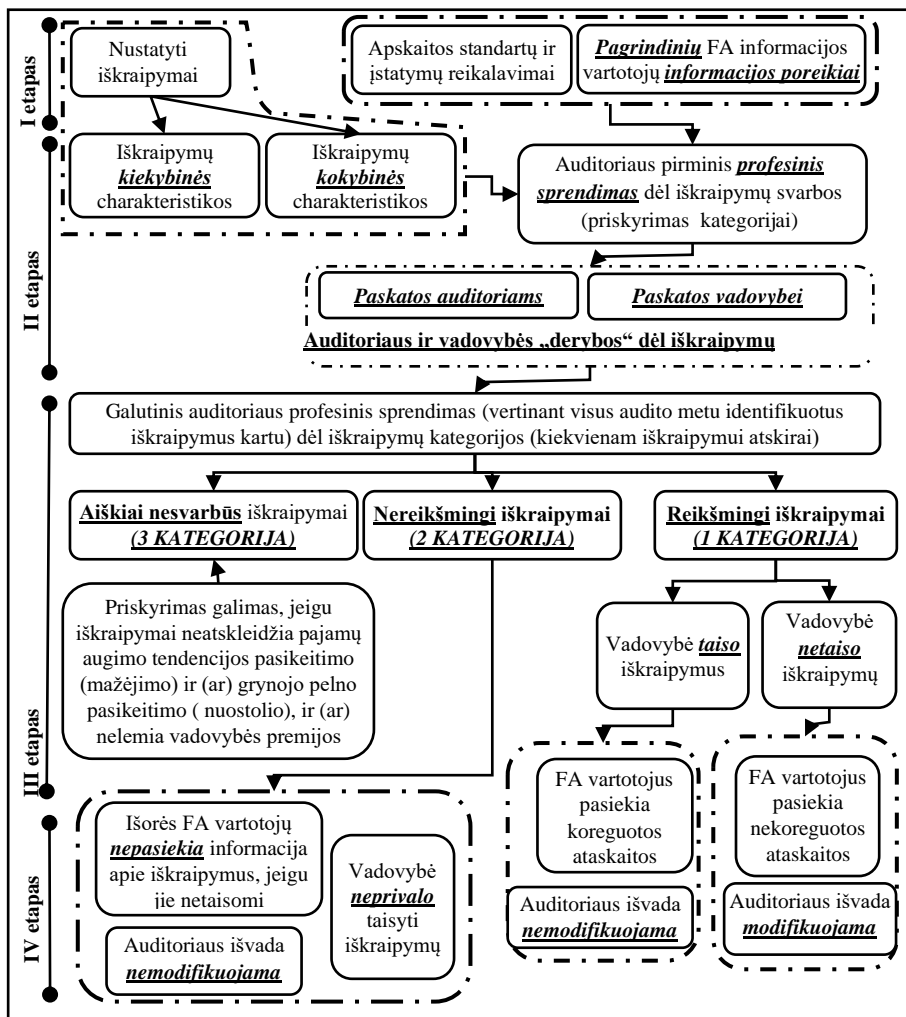
tampa pagrindu audito profesijai tobulėti, iki šiol daugiausiai atlikti remiantis auditoriaus požiūriu, o ne finansinių ataskaitų informacijos vartotojų, kurių požiūris turėtų būti svarbiausias. Atliktas mokslinis tyrimas išplečia žinias visais šiais klausimais, nes ištirti kiekybinio požiūriu aiškiai nesvarbūs iškraipymai kartu su kokybinėmis charakteristikomis atsižvelgiant į finansinių ataskaitų informacijos vartotojų nuomonę.

Verta pradėti nuo to, kad iki šiol nebuvo bendros mokslininkų nuomonės, ar kiekybinio požiūriu maži iškraipymai yra svarbūs ir verti audito išteklių. Pavyzdžiui, kaip teigia Zhou (2017), nereikėtų skirti audito išteklių nereikšmingoms problemoms. Edgley (2014) nurodo, kad reikėtų skirti dėmesio užtikrinant audito efektyvumo ir kokybės santykį. Kita vertus, Choudhary ir kt. (2019b) tyrimas atskleidė, jog investuotojams svarbūs ne tik reikšmingi iškraipymai. Šioje disertacijoje atliktas tyrimas padeda atsakyti į šį klausimą. Tyrimo metu buvo patvirtinta tyrimo hipotezė (H1), kad yra finansinių ataskaitų iškraipymų kokybinių charakteristikų, kuriomis pasižymintys aiškiai nesvarbūs (kiekybinio požiūriu) iškraipymai labiau suteikia naudingos informacijos smulkiesiems investuotojams nei nesuteikia. Kitaip tariant, yra mažiausiai trys kokybinės charakteristikos ((1) kai atskleidžiamas pajamų augimo tendencijos pasikeitimas (mažėjimas), kai (2) atskleidžiamas grynojo pelno pasikeitimas (nuostolis) ir (3) kai klaidingai apskaitytos pajamos lemia vadovybės premiją), kai net ir aiškiai nesvarbūs iškraipymai (kiekybinio požiūriu) labiau suteikia naudingos informacijos smulkiesiems investuotojams nei nesuteikia. Klasikinis požiūris į aiškiai nesvarbius iškraipymus nereikalauja šių iškraipymų kaupti, tačiau tyrimo rezultatai patvirtina ir kiekybinio požiūriu mažų iškraipymų svarbą. Tai iš esmės prieštarauja disertacijos teorinėje dalyje aptartam klasikiniam iškraipymų reikšmingumo vertinimo procesui (žr. 2 pav.) ir diktuoja poreikį jį atnaujinti. Jeigu kokybinės charakteristikos gali suteikti naudingos informacijos finansinių ataskaitų informacijos vartotojams, vadinasi, jos gali turėti įtakos ir vartotojų priimamiems ekonominiams sprendimams. Dėl šios priežasties turėtų būti kaupiami visi audito metu identifikuoti iškraipymai, nepaisant jų kiekybinio dydžio.

Atitinkamai tyrimo metu patvirtinta hipotezė (H1) leidžia atnaujinti teorinėje disertacijos dalyje sudarytą klasikinį iškraipymų reikšmingumo vertinimo procesą jį papildant identifikuotomis konkrečiomis kokybinėmis charakteristikomis ir aiškiai nesvarbių iškraipymų kaupimu (žr. 22 pav.).

Klasikinis iškraipymų reikšmingumo vertinimo procesas nenumato iškraipymų, kuriuos auditorius pirminiu vertinimu priskiria aiškiai nesvarbių

iškraipymų kategorijai, kaupimo. Todėl, taikant klasikinį procesą, tokie iškraipymai galutinėje audito stadijoje nebūtų apsvarstomi kartu su kitais iškraipymais.

22 pav. **Atsargaus iškraipymų reikšmingumo vertinimo procesas** (sudaryta autoriaus, remiantis tyrimo rezultatais, IASB, 2017; Asare ir kt., 2019a; Keune ir Johnstone, 2012; Commerford ir kt., 2018; Lakis, 2017).

Remiantis tyrimo rezultatais sudarytas atsargaus iškraipymų reikšmingumo vertinimo procesą. Šis procesas numato visų iškraipymų kaupimą ir apsvarstymą galutinėje audito stadijoje. Taip sumažinama rizika, jog auditoriaus pirminiu vertinimu aiškiai nesvarbių iškraipymų kategorijai

priskirti iškraipymai liks neįvertinti galutinėje audito stadijoje, kurioje iškraipymai galėtų būti pripažįstami kaip reikšmingi. Tyrimo metu patvirtintos H1.3, H1.5 ir H1.9 subhipotezės. Tai atskleidžia, kad net ir mažiausio kiekybinio dydžio iškraipymai, tačiau (1) atskleidžiantys pajamų augimo tendencijos pasikeitimą (mažėjimą); (2) atskleidžiantys grynojo pelno pasikeitimą (nuostolį) ir (3) atskleidžiantys klaidingai apskaitytas pajamas, lemiančias vadovybės premiją, labiau suteikia naudingos informacijos smulkiesiems investuotojams nei nesuteikia. Dėl šios priežasties iškraipymai, pasižymintys šiomis kokybinėmis charakteristikomis, neturėtų būti priskiriami aiškiai nesvarbiems iškraipymams. Atitinkamai sudarytas atsargaus iškraipymų reikšmingumo vertinimo procesas numato, jog iškraipymai, pasižymintys nors viena iš šių trijų kokybinių charakteristikų, turėtų būti priskiriami reikšmingų arba nereikšmingų iškraipymų kategorijai, bet ne aiškiai nesvarbių iškraipymų kategorijai.

Iki šiol mokslinėje literatūroje daugiausia dėmesio skirta nereikšmingiems ar reikšmingiems iškraipymams ir jiems vertinti, tačiau nebuvo moksliniais tyrimais pagrįsto proceso, kuris apimtų ir iškraipymų priskyrimo aiškiai nesvarbių iškraipymų kategorijai apribojimus. Remiantis mokslinės literatūros analize ir tyrimo metu surinktais duomenimis sudarytas atsargaus iškraipymų reikšmingumo vertinimo procesas užpildo šią spragą. Šioje disertacijoje išplečiamos mokslinio pažinimo ribos, nes tyrimo duomenys patvirtina, jog net ir mažiausio kiekybinio dydžio iškraipymai gali suteikti naudingos informacijos investuotojams. Kitaip tariant, gauti rezultatai keičia iki šiol vyravusį požiūrį, jos svarbūs yra tik reikšmingi ir nereikšmingi iškraipymai. Patvirtinta pirma tyrimo hipotezė (H1) atskleidžia, jog net ir patys mažiausi kiekybiniai iškraipymai turi būti atidžiai analizuojami ir vertinami, siekiant suprasti galimą jų poveikį finansinių ataskaitų informacijos vartotojams.

Iki šiol atliktų mokslinių tyrimų duomenimis, auditoriaus taikomi reikšmingumai yra gerokai didesni negu paprastas investuotojas tikėtusi (Brennan ir Gray, 2005; Rooij, 2009; Toumeh ir Yahua, 2018 DeZoort ir kt., 2019). Šio disertacinio tyrimo rezultatai taip pat tai netiesiogiai patvirtina. Investuotojų apklausos klausimai buvo modeliuojami remiantis auditorių praktikoje taikomomis reikšmingumo ribomis (trys skirtingos iškraipymų kategorijos: aiškiai nesvarbūs iškraipymai, nereikšmingi iškraipymai ir reikšmingi iškraipymai). Nepatvirtinta tyrimo subhipotezė H2.4 rodo, kad smulkiųjų investuotojų suvokiamas gautos informacijos naudingumas nesiskyrė nuo to, ar finansiniai padariniai kiekybiniu vertinimu buvo

reikšmingi, ar nereikšmingi (abiems atvejais investuotojams buvo suteikiama labiau naudinga informacija nei nenaudinga). Vis dėlto, pagal šiuolaikinę audito teoriją, skirtumas turėtų egzistuoti tarp kiekybiniu požiūriu nereikšmingų ir reikšmingų rezultatų. Galima daryti išvadas, kad tyrimo rezultatai patvirtina iki šiol keltą mokslininkų nuogąstavimą, jog auditorių taikomos kiekybinio reikšmingumo ribos skiriasi nuo to, kokių ribų tikisi finansinių ataskaitų informacijos vartotojai. Tai pagrindžia, kad auditoriai turėtų peržiūrėti taikomas audito metodologijas ir taikyti mažesnius kiekybinius reikšmingumo nustatymo rodiklius.

Tyrimo metu buvo patvirtinta hipotezė (H3), kad finansinių ataskaitų kokybinio iškraipymo sukiamų finansinių padarinių dydis (kiekybiniu požiūriu) turi teigiamą įtaką smulkiųjų investuotojų suvokiamam informacijos naudingumui, kurį suteikia kokybinis iškraipymas kartu su sukeliama finansiniais padariniais. Finansinių ataskaitų audito sritis yra praeities duomenų analizė ir tikrinimas, tačiau patvirtinta trečioji tyrimo hipotezė (H3) rodo, kad ne mažiau svarbu yra analizuoti ir dėl iškraipymo ateityje galinčius kilti finansinius padarinius. Neturėtų būti apsiribojama vien esamos situacijos analize ir vertinimu. Kryptinga hipotezė (H2), teigianti, kad informacijos naudingumas didėja didėjant finansiniams padariniams, nepatvirtinta. Šie tyrimo rezultatai kelia papildomų klausimų galimiems ateities tyrimams. Viena vertus, galima teigti, kad egzistuoja tam tikra iškraipymo sukiamų finansinių padarinių riba, kuri informacijos vartotojams suteikia didžiausią naudingumą. Kitaip tariant, vartotojų ekonominiuose sprendimuose atsižvelgiama į gautą informaciją ir jie atitinkamai koreguojami, tačiau tolesnis finansinių padarinių dydis nebekeičia vartotojų sprendimų, todėl ir gaunamas informacijos naudingumas nebedidėja. Kita vertus, galimai skirtumas tarp klausimuose nurodytų finansinių padarinių (200 000 EUR ir 800 000 EUR) nebuvo pakankamai didelis, kad išryškintų statistiškai reikšmingą gaunamos informacijos naudingumo skirtumą. Galima teigti, kad surinkti tyrimo duomenys neleido patvirtinti H2 hipotezės, o kiti klausimai lieka atviri tolesniems tyrimams.

Disertacijoje gauti tyrimo rezultatai keičia požiūrį į kiekybiškai mažus iškraipymus ir išplečia aiškiai nesvarbių iškraipymų kategorijos bei kokybinių charakteristikų mokslinio pažinimo ribas. Vis dėlto būtų sudėtinga tikėtis vienu tyrimu išspręsti visas problemas ir atsakyti į visus probleminius klausimus, todėl svarbu ir toliau tirti tiek kokybines charakteristikas, kurios nebuvo įtrauktos į apklausą, tiek ir aiškiai nesvarbių iškraipymų kategoriją.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Mokslinių tyrimų disertacijos tema analizė atskleidė, kad iki šiol dar mažai žinoma apie tam tikrų kokybinių charakteristikų svarbą. Auditoriai savo ruožtu vis dar orientuojasi į kiekybinių charakteristikų taikymą, o kokybinės charakteristikos nėra nuosekliai taikomos. Taip pat atlikta analizė išryškino kitą atliktų mokslinių tyrimų ribotumą. Kadangi tyrimai daugiausiai buvo orientuoti į auditorių analizę, trūko mokslinių žinių apie finansinių ataskaitų informacijos vartotojų poreikius. Tai svarbu ypač dėl to, kad būtent finansinių ataskaitų informacijos vartotojų poreikiai turi būti pagrindas sprendžiant, ar nustatyti iškreipymai yra svarbūs. Papildomai išskirtas kitas praeities tyrimų trūkumas. Dauguma mokslininkų skyrė dėmesio reikšmingų iškreipimų tyrimams, tačiau aiškiai nesvarbūs iškreipymai sulaukė itin mažai jų dėmesio. Įvairių mokslininkų teiginiai, kad tiek kokybinės charakteristikos, tiek investuotojų požiūris, tiek ir aiškiai nesvarbūs iškreipymai turėtų būti toliau nagrinėjami mokslininkų bendruomenėje, patvirtino disertacijoje nagrinėtos temos aktualumą ir mokslinį naujumą.
2. Atitinkamai šioje disertacijoje nagrinėta tematika bei atliktas empirinis tyrimas ir jo rezultatai tiek tiesiogiai, tiek ir netiesiogiai atsiliepė į tarptautinės mokslininkų bendruomenės kvietimą ateities tyrimuose daugiau dėmesio skirti iškreipimų kokybinėms charakteristikoms, ypač skirtoms finansinių ataskaitų informacijos vartotojams. Mokslinės literatūros analizės ir empirinio tyrimo metu surinktos mokslo žinios apie svarbiausias kokybines charakteristikas yra pirmas žingsnis atsakant į Messier ir Schmidt (2018), Green ir Cheng (2019), DeZoort ir kt. (2019) ir kitų mokslininkų klausimą, kaip finansinių ataskaitų informacijos vartotojai reaguoja į iškreipimus priklausomai nuo jų kokybinių charakteristikų. Atliktas tyrimas ne tik išplėtė mokslo žinias apie kokybines charakteristikas, tačiau mokslo žinios išplėstos tiriant būtent finansinių ataskaitų informacijos vartotojus, kuriuos siūlė ir vis dar siūlo tirti įvairūs mokslininkai visame pasaulyje pavyzdžiui, Choudhary ir kt. (2021), DeZoort ir kt. (2019), Messier ir Schmidt (2018), Baldacchino ir Taboneb (2017), Moroney ir Trotman (2016), Pinsker ir kt. (2009). Be to, disertacijoje buvo ištirta, kaip auditorius nustato aiškiai nesvarbių iškreipimų reikšmingumą, todėl buvo atsakyta į David ir Abeysekera (2021) kvietimą imtis aiškiai nesvarbių iškreipimų tyrimų.

3. Šioje disertacijoje atliktas tyrimas yra pirmasis tyrimas tiek Lietuvoje, tiek ir pasaulyje, kurio metu ne tik identifikuotos svarbiausios kokybinės charakteristikos, bet ir iširta, kokią informacinę naudą jos suteikia smulkiesiems investuotojams kartu su (kiekybiniu požiūriu) aiškiai nesvarbiais iškraipymais. Iki šiol mokslininkai labiau analizavo, ar kokybinės charakteristikos yra auditorių taikomos, o tyrimų, analizuojančių kokybines charakteristikas, aiškiai nesvarbių iškraipymų kontekste nebuvo. Tarptautiniai audito standartai yra plačiai paplitę visame pasaulyje, todėl šio tyrimo gauti rezultatai, tiek ir kitų mokslininkų surinktos ir renkamos mokslo žinios galės būti taikomos kartu. Dėl šios priežasties atliktas empirinis tyrimas ir jo rezultatai yra svarbūs ne tik Lietuvos mokslininkams ir praktikams, bet ir kitur pasaulyje tyrimus atliekantiems tyrėjams ir praktikams.
4. Disertacijoje sugretintos reikšmingų, nereikšmingų ir aiškiai nesvarbių iškraipymų kategorijos bei susistemintas iškraipymų reikšmingumo vertinimas leido pagrįsti teisingo finansinėse ataskaitose identifikuotų iškraipymų priskyrimo aiškiai nesvarbiems iškraipymams svarbą. Tai išplečia šiuolaikinį mokslinį požiūrį, nes pagrįsta, jog dėmesį reikia skirti ne tik reikšmingų ir nereikšmingų iškraipymų kategorijoms, bet ir ne mažiau svarbi yra aiškiai nesvarbių iškraipymų kategorija bei iškraipymų priskyrimas jai.
5. Atlikta mokslinės literatūros dokumentų turinio analizė parodė, kad taikyti kokybines charakteristikas itin aktualu nustatant auditoriaus identifikuotų kiekybiniu požiūriu aiškiai nesvarbių ar nereikšmingų iškraipymų svarbumą, tačiau taikymas vis dar išlieka problemiškas. Remiantis atlikta analize buvo išskirtos ir susistemintos esminės problemos, lemiančios netinkamą ir neišsamų kokybinių charakteristikų taikymą audito procese:
  - Auditorių šališkumas, kai auditoriai, siekdami uždirbti didžiausią galimą pelną, gali atlaidžiau vertinti identifikuotus iškraipymus ir pritarti audituojamos įmonės vadovybės pozicijai priimant sprendimą dėl identifikuotų iškraipymų svarbos ir kuriai iškraipymų kategorijai iškraipymą priskirti;
  - Audituojamos įmonės vadovaujančių asmenų šališkumas, kai vadovybė, siekdama gauti didesnę darbo užmokestį ar premiją, gali siekti finansinius

įmonės rezultatus atspindėti neteisingai ar priimti šališkus sprendimus dėl neapibrėžtų klausimų, reikalaujančių objektyvaus vertinimo;

- Auditorių neskiriamas dėmesys vartotojų informacijos poreikiams, nors finansinių ataskaitų informacijos vartotojai turi būti pagrindas sprendžiant, kurie iškraipymai yra reikšmingi, nereikšmingi ar aiškiai nesvarbūs. Vis dėlto iki šiol skiriama nepakankamai dėmesio, kokią įtaką identifikuoti iškraipymai gali turėtų vartotojų ekonominiams sprendimams;
- Nevienodas skirtingų informacijos vartotojų grupių informacijos poreikis, kai skirtingų finansinių ataskaitų vartotojų grupių poreikiai skiriasi. Finansinėse ataskaitose nėra įmanoma atspindėti visų grupių informacinių poreikių, todėl tiek audituojamos įmonės vadovybė rengdama finansines ataskaitas turėtų kreipti dėmesį į pagrindinius vartotojus, tiek ir auditoriui reikėtų vertinti, ar patenkinti pagrindinių finansinių ataskaitų vartotojų poreikiai;
- Sudėtingas kokybinių charakteristikų išmatavimas. Kadangi kokybines charakteristikas sudėtinga išmatuoti tiesiogiai matematiškai, todėl jų vertinimui neišvengiamai būdingas subjektyvumas, kuris lemia ir sudėtingą kokybinių charakteristikų taikymą;
- Pagrindinių kokybinių charakteristikų sąrašo išskyrimo ir standartizavimo trūkumas yra viena iš svarbių problemų. Nors literatūroje yra kokybinių charakteristikų pavyzdžių, tačiau iki šiol nebuvo standartizuoto sąrašo svarbiausių ir pagrindinių charakteristikų, kurios galėtų būti taikomos standartizuojant auditorių priimamus reikšmingumo sprendimus;
- Skirtinga kokybinių charakteristikų svarba ir svarbos keitimasis per laiką. Kadangi kokybinės charakteristikos skiriasi, todėl ir jų svarba finansinių ataskaitų informacijos vartotojams skiriasi. Iki šiol buvo mažai empiriniais tyrimais pagrįstų duomenų, kurios iš charakteristikų yra svarbiausios;
- Auditorių profesinės patirties trūkumas taip pat yra viena iš priežasčių, lemiančių netinkamą ir neišsamų kokybinių charakteristikų taikymą.

Šios problematikos identifikavimas svarbus tiek moksliniu, tiek ir praktiniu požiūriu. Visų pirma problemų išryškėjimas atskleidžia, kad audito sritis vis dar reikalauja mokslininkų dėmesio ieškant tyrimais grįstų būdų, kaip šias problemas spręsti. Praktiniu požiūriu identifikuota problematika audito ir apskaitos reguliuotojams pagrindžia, kad

standartai bei teisės aktai ir toliau turi būti periodiškai peržiūrimi ir tobulinami siekiant mažinti minėtas problemas.

6. Identifikavus ir įvertinus literatūroje minimas finansinių ataskaitų informacijos vartotojų grupes, atliktas šių grupių klasifikavimas pagal išorės (*auditorius; finansų ekspertai ir analitikai; tiekėjai ir pirkėjai; konkurentai; žiniasklaida; visuomenė; vertybinių popierių birža; reitingų agentūros, teisininkai*), vidaus (*profesinės sąjungos; vidaus auditoriai ir audito komitetai; darbuotojai; įmonės vadovybė; vidaus teisininkai; akcininkai*) ir valdžios institucijų (*statistikos institucijos; mokesčių administratorius; ministerijos; teismai; centrinis bankas*) vartotojus. Taip pat atlikta analizė leido išplėsti šiuolaikinį klasifikavimą ir iš pirminių finansinių ataskaitų informacijos vartotojų išskirti aktyvius investuotojus (smulkiuosius akcininkus), kurie yra pagrindiniai finansinių ataskaitų informacijos vartotojai. Tai išplečia šiuolaikinį mokslo supratimą apie svarbiausius finansinių ataskaitų informacijos vartotojus. Lyg šiol nebuvo esminio smulkiųjų ir profesionalių investuotojų klasifikavimo. Vis dėlto pagrįstas skirtingas informacijos poreikis šioms vartotojų grupėms sudarys geresnes sąlygas ateities tyrimuose parinkti tinkamiausią vartotojų grupę, atsižvelgiant į keliamus tyrimo tikslus, ir netapatinti smulkiųjų ir profesionalių investuotojų.
7. Literatūros analizė ir ekspertinis tyrimas leido identifikuoti ir susisteminti pagrindines kokybines charakteristikas. Visų pirma remiantis literatūros analize išskirta 15 pagrindinių kokybinių charakteristikų, kurių išsamumas ir aktualumas patvirtintas apklausiant audito srities ekspertus ir mokslininkus. Ekspertinis tyrimas taip pat leido pagrindines kokybines charakteristikas išrikiuoti pagal svarbumą, pradedant nuo svarbiausios:
  - Sutartinių įsipareigojimų reikalavimų nesilaikymas.
  - Nuostolingos veiklos pasikeitimas į pelningą ar, atvirkščiai.
  - Didesnė vadovybės kompensacija.
  - Neišpildyti analitikų lūkesčiai.
  - Neteisėtos operacijos.
  - Finansinių tendencijų pasikeitimas.
  - Finansinės atskaitomybės reikalavimų nesilaikymas.
  - Subjektyvus įvertinimas.

- Teisės aktų reikalavimų nesilaikymas.
- Reguliacinių reikalavimų nesilaikymas.
- Aplinkosaugos reikalavimų nesilaikymas.
- Ryšys su susijusiomis šalimis.
- Nereikšmingo iškraipymo galimas reikšmingas poveikis ateityje.
- Bendrojo duomenų apsaugos reglamento reikalavimų nesilaikymas.
- Įmonės informacinių technologijų saugumo pažeidimai.

Šis pagrindinių kokybinių charakteristikų sąrašas visų pirma galės būti taikomas tiek Lietuvos, tiek ir užsienio mokslininkų atliekant tolesnius tyrimus, analizuojant, kokią įtaką kokybinės charakteristikos turi kitų finansinių ataskaitų informacijos vartotojų grupėms. Be to, apskaitos ir audito standartai (pvz., 450 Tarptautinis audito standartas „Audito metu nustatytų iškraipymų vertinimas“) galėtų būti tobulinami į juos įtraukiant šias pagrindines kokybines charakteristikas. Tai padėtų iš dalies standartizuoti kokybinių charakteristikų apsvartymą ir leistų auditoriams priimti vienodesnius sprendimus.

8. Remiantis empirinio tyrimo rezultatais identifikuotos finansinių ataskaitų iškraipymų kokybinės charakteristikos, kurios riboja iškraipymų priskyrimą aiškiai nesvarbių iškraipymų kategorijai. Tai tokios kokybinės charakteristikos: **(1) atskleidžiančios pajamų augimo tendencijos pasikeitimą (mažėjimą); (2) atskleidžiančios grynojo pelno pasikeitimą (nuostolį) ir (3) klaidingai apskaitytos pajamos, lemiančios vadovybės premiją.** Šiomis charakteristikomis pasižymintys iškraipymai neturėtų būti priskiriami aiškiai nesvarbiems iškraipymams dėl suteikiamos naudingos informacijos smulkiesiems investuotojams.
9. Tyrimo rezultatai taip pat patvirtino (H1), kad yra finansinių ataskaitų iškraipymų kokybinių charakteristikų, kuriomis pasižymintys aiškiai nesvarbūs (kiekybiniu požiūriu) iškraipymai labiau suteikia naudingos informacijos smulkiesiems investuotojams nei nesuteikia. Tai svarbus rezultatas mokslininkų bendruomenėje, nes pirmą kartą patvirtinta, kad kokybinės charakteristikos turi būti tiriamos ir vertinamos ne tik reikšmingų ir nereikšmingų iškraipymų (kiekybiniu požiūriu) kontekste, bet ir kokybinės iškraipymų charakteristikos yra ne mažiau svarbios ir aiškiai nesvarbių iškraipymų (kiekybiniu požiūriu) kontekste.

10. Remiantis literatūra ir atlikto empirinio tyrimo rezultatais sudarytas atsargaus iškraipymų reikšmingumo vertinimo procesas. Remiantis patvirtinta pirmąja tyrimo hipoteze (H1), šis procesas numato visų identifikuotų iškraipymų kaupimą, neatsižvelgiant į tai, ar pirminio vertinimo metu iškraipymai priskiriami reikšmingiems, nereikšmingiems ar aiškiai nesvarbiems iškraipymams. Taip pat sudarytas atsargaus iškraipymų reikšmingumo vertinimo procesas apima ir tyrimo metu patvirtintas H1.3, H1.5 ir H1.9 subhipotezes. Kitaip tariant, procese numatoma, kad net ir mažiausio kiekybinio dydžio iškraipymai, tačiau (1) atskleidžiantys pajamų augimo tendencijos pasikeitimą (jų mažėjimą); (2) atskleidžiantys grynojo pelno pasikeitimą (nuostolį) ir (3) atskleidžiantys klaidingai apskaitytas pajamas, lemiančias vadovybės premiją, negali būti priskiriami aiškiai nesvarbių iškraipymų kategorijai. Gauti tyrimo duomenys ne tik išplečia mokslinio pažinimo ribas, bet ir sudarytas atsargaus iškraipymų reikšmingumo vertinimo procesas užpildo iki šiol buvusią spragą dėl tyrimais pagrįsto iškraipymų vertinimo proceso, kuris apimtų ir iškraipymų priskyrimą aiškiai nesvarbių iškraipymų kategorijai, nebuvimo.
11. Reikia pažymėti, kad patvirtinta pirmoji tyrimo hipotezė (H1) pagrindžia audito metu identifikuotų aiškiai nesvarbių iškraipymų kaupimo poreikį. Šiuolaikinė finansinio audito koncepcija nereikalauja, kad auditorius kauptų aiškiai nesvarbius iškraipymus, tačiau šiame tyrime pagrįstas net ir aiškiai nesvarbių iškraipymų (kiekybiniu požiūriu), pasižyminčių tam tikromis kokybinėmis charakteristikomis, suteikiamos informacijos smulkiesiems investuotojams naudingumas rodo, jog dabartinė koncepcija yra ydinga. Esamą spragą galima sumažinti reikalaujant auditorių kaupti visus identifikuotus iškraipymus, iš jų ir aiškiai nesvarbius (pavyzdžiui, taikant sudarytą atsargaus iškraipymų reikšmingumo vertinimo procesą). Tai, iš esmės nedidinant audito sąnaudų, užtikrintų visapusiškesnę visų identifikuotų iškraipymų apsvarstymą audito pabaigoje, tiek kartu visų iškraipymų, tiek ir atskirai.
12. Dėl tirtų kokybinių charakteristikų **buvo patvirtinta hipotezė (H3)**, kad finansinių ataskaitų kokybinio iškraipymo sukiamų finansinių padarinių dydis (kiekybiniu požiūriu) turi teigiamą įtaką smulkiųjų investuotojų suvokiamam informacijos naudingumui, kurį suteikia kokybinis iškraipymas kartu su sukeliama finansiniais padariniais. Kita

vertus, kryptinga hipotezė (H2), kad kuo didesni finansinių ataskaitų kokybinio iškraipymo sukelti finansiniai padariniai (kiekybiniu požiūriu), tuo naudingesnės informacijos smulkiesiems investuotojams suteiks kokybinis iškraipymas kartu su sukeltais finansiniais padariniais, nebuvo patvirtinta. Tai atskleidžia, kad nors galimi finansiniai padariniai suteikia naudingos informacijos, tačiau yra gaunamos informacijos naudos riba, kuri nebedidėja net ir toliau didėjant finansiniams padariniams.

Pasiūlymai ir rekomendacijos:

1. Remiantis gautais tyrimo rezultatais galima teigti, kad auditoriai, atlikdami finansinių ataskaitų auditą, turėtų kausti visus identifikuotus iškraipymus. 450 TAS „Audito metu nustatytų iškraipymų vertinimas“ galėtų būti atnaujintas numatant visų iškraipymų kaupimą. Tai leistų apibendrinant finansinio audito metu surinktus įrodymus, nustatytus iškraipymus įvertinti kartu, nustatyti jų poveikį finansinėms ataskaitoms ir kartu įvertinti galimą poveikį finansinių ataskaitų informacijos vartotojų ekonominiams sprendimams. Tai padėtų gerinti audito kokybę ir mažinti riziką, kad finansinių ataskaitų informacijos vartotojams svarbūs iškraipymai bus auditorių nesukausti ir atitinkamai jų poveikis neįvertintas.
2. Kadangi yra finansinių ataskaitų iškraipymų kokybinių charakteristikų, kuriomis pasižymintys aiškiai nesvarbūs (kiekybiniu požiūriu) iškraipymai suteikia naudingos informacijos smulkiesiems investuotojams, būtu tikslinga atnaujinti 450 TAS „Audito metu nustatytų iškraipymų vertinimas“ – jame numatyti privalomą pagrindinių kokybinių charakteristikų taikymą ir palikti galimybę auditoriui laisvai taikyti kitas kokybines charakteristikas jo profesiniu sprendimu.
3. Remiantis tyrimo rezultatais, kad net ir kiekybiškai maži iškraipymai suteikia naudingos informacijos smulkiesiems investuotojams, rekomenduotina auditoriams pasvarstyti galimybę taikyti žemesnes ribas nustatant finansinių ataskaitų kaip visumos reikšmingumą, darbinį reikšmingumą ir aiškiai nesvarbių iškraipymų ribą.

4. Sudarytas atsargaus iškraipymų reikšmingumo vertinimo procesas galės būti taikomas auditorių praktikoje, užtikrinant visų iškraipymų kaupimą ir atsižvelgimą į tyrimu patvirtintas kokybines charakteristikas, kurios riboja iškraipymų priskyrimą aiškiai nesvarbių iškraipymų kategorijai.
5. Auditoriai, sprenddami dėl identifikuotų iškraipymų svarbos, pirmiausia turėtų kreipti dėmesį į pagrindinius ir pirminius finansinių ataskaitų informacijos vartotojus.
6. Atlikti tyrimai gali būti toliau plėtojami šiomis kryptimis. Visų pirma, mokslininkai galėtų tirti kitas kokybines charakteristikas, kurių disertacinis tyrimas neapėmė. Antra, tiek ir ankstesni moksliniai tyrimai, tiek ir šioje disertacijoje atliktas empirinis tyrimas atskleidžia, kad auditorių taikomos kiekybinio reikšmingumo ribos, tikėtina, yra didesnės negu finansinių ataskaitų informacijos vartotojai tikėtusi, todėl ateities tyrimuose reikėtų toliau skirti dėmesio vartotojų lūkesčių, auditoriaus taikomų reikšmingumo ribų ir audito efektyvumo pusiausvyros paieškai. Trečia, ne mažiau mokslininkų dėmesio reikalinga sritis – aiškiai nesvarbių iškraipymų kategorija. Tai iki šiol itin mažai tirta, tačiau probleminių aspektų nestokojanti sritis. Tyrėjai galėtų išplėsti mokslo žinias analizuodami, ar aiškiai nesvarbių iškraipymų kategorija nėra piktnaudžiaujama siekiant audito pelningumo.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. 200-asis TAS „Bendrieji nepriklausomo auditoriaus tikslai ir audito atlikimas pagal tarptautinius audito standartus“ (2009). *International Auditing and Assurance Standards Board* (IAASB)
2. 2400-asis TPUS (persvarstytas) „Istorinių finansinių ataskaitų peržiūros užduotys“ (2013). *International Auditing and Assurance Standards Board* (IAASB).
3. 3000-asis TUUS (persvarstytas) „Užtikrinimo užduotys, išskyrus istorinės finansinės informacijos auditus ar peržvalgas“ (2014). *International Auditing and Assurance Standards Board* (IAASB).
4. 320-asis TAS „Reikšmingumas planuojant ir atliekant auditą“ (2009). *International Auditing and Assurance Standards Board* (IAASB)
5. 450-asis TAS „Audito metu nustatytų iškraipymų vertinimas“ (2009). *International Auditing and Assurance Standards Board* (IAASB).
6. 600-asis TAS „Specialūs svarstymai – grupės finansinių ataskaitų auditas (įskaitant komponentų auditorių darbą)“ (2009). *International Auditing and Assurance Standards Board* (IAASB).
7. Acito, A. A., Burks, J. J., Johnson, W. B. (2009). Materiality decisions and the correction of accounting errors. *Accounting Review*, 84(3), 659–688. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.2308/accr.2009.84.3.659>
8. Acito, A. A., Burks, J. J., Johnson, W. B. (2019). The Materiality of Accounting Errors: Evidence from SEC Comment Letters. *Contemporary Accounting Research*, 36(2), 839–868. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1111/1911-3846.12458>
9. Agrawal, P. (2021). The use of case studies in developing students' understanding of the concept 'material misstatement. *Accounting & Finance*, p. 1–32. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1111/acfi.12824>
10. Aljaaidi, K. S. Y. (2009). Reviewing the audit expectation gap Literature from 1974 to 2007. *IPBJ*, 1(1), 41–75.
11. Altiero, C. E., Kang, Ju Y., Peecher, E. M. (2021). Motivated Perspective Taking: Why Prompting Auditors to Take an Investor's Perspective Makes Them Treat Identified Audit Differences as Less Material. *Contemporary Accounting Research*. Accepted. 56 p. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1111/1911-3846.12721>

12. Anton, O. (2021). Audit materiality and cost of debt. 1st PhD and Young Accounting Scholars conference at Bayes Business School. 52 p.
13. Arbnor, I., Bjerke, B. (1997). *Methodology for Creating Business Knowledge*. SAGE Publications, Inc. 548 p. ISBN 10: 0761904506
14. Arnold, D. F., Bernardib, R. A., Neidermeyer, R. E. (2001). The association between European materiality estimates and client integrity, national culture, and litigation. *The International Journal of Accounting*, 36, 459–483.
15. AS 2105 „Consideration of Materiality in Planning and Performing an Audit“ (2010). Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB).
16. AS 2810 „Evaluating Audit Results“ (2010). Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB).
17. Asare, K. S., Buuren, van P. J., Majoor, B. (2019a). The Joint Role of Auditors’ and Auditees’ Incentives and Disincentives in the Resolution of Detected Misstatements. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 38(1), 29–50. <https://doi.org/10.2308/ajpt-52153>
18. Asare, K. S., Majoor, B., Wright, A. (2017). The occurrence and awareness of a misstatement effect in auditors’ internal control severity judgments. *Int J Audit*, 21, 225–236. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1111/ijau.12093>
19. Asare, K. S., Wright, A. M. (2012). Investors’, Auditors’, and Lenders’ Understanding of the Message Conveyed by the Standard Audit Report on the Financial Statements. *Accounting Horizons*, 26(2), 193–217. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.2308/acch-50138>
20. Asare, K. S., Wright, A. M. (2019b). The Effect of a Prompt to Adopt the Prudent Official’s Perspective on Auditors’ Judgments of the Severity of Control Deficiencies. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 38(4), 1–16.
21. Athira, A. (2021). Literature Review on Methodological Aspects of Audit Independence & Materiality Perspective. *AIMS International Journal of Management*, 15(2), 73–87. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.26573/2021.15.2.1>
22. Audsabumrungrat, J., Pornupatham, S., Tan, H. T. (2016). Joint Impact of Materiality Guidance and Justification Requirement on Auditors’ Planning Materiality. *Behavioral Research in Accounting*. 28(2), 17–27.

23. AUGA GROUP, AB Konsoliduotasis metinis pranešimas, konsoliduotosios bei atskiros finansinės ataskaitos ir nepriklausomo auditoriaus išvada už metus, pasibaigusius 2020 m. gruodžio 31 d. Prieiga per internetą: https://nasdaqbaltic.com/market/upload/reports/aug/2020_ar_lt_eur_con_ias.pdf [žiūrėta 2021-12-14].
24. Augustinaitis, A., Rudzkienė, V., Petrauskas, R., Dagtė, I., Martinaitytė, E., Leichteris, E., Malinauskienė, E., Višnevskas, V., Žilionienė, I. (2009). *Lietuvos e. valdžios gairės: ateities išvalgy tyrimas*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras. 354 p. ISBN 978-9955-19-160-5
25. Australian Accounting Standards Board (AASB) (2004). Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements
26. Australian Accounting Standards Board (AASB) (2014). Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements
27. Australian Accounting Standards Board (AASB) (2019). Conceptual Framework for Financial Reporting
28. Azzopardi, J., Baldacchino, P. J. (2009). Maltese Practitioners' Attitudes re Audit Materiality Threshold Disclosure THE CONCEPT OF AUDIT MATERIALITY AND ATTITUDES TOWARDS MATERIALITY. *Bank of Valletta Review*, 40, 13–28.
29. Bacevičius, G., Cibas, V. (2021). *Asmenų, investavusių į listinguojamas finansines priemones, analizė*. Lietuvos bankas.
30. Bagshaw, K., Selwood, J. (2014). *Core Auditing Standards for Practitioners*. Cornwall: John Wiley & Sons, Incorporated. 198 p.
31. Baldacchino, P. J., Taboneb, N. (2017). Materiality Disclosures in Statutory Auditing: A Maltese Perspective. *Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies*, 3(2), 116–157.
32. Baldauf, J., Steckel, R., Steller, M. (2015). The Influence of Audit Risk and Materiality Guidelines on Auditor's Planning Materiality Assessment. *Accounting and Finance Research*, 4(4), 97–114.
33. Barron, O. E., Schneible, Jr. R. A. , Stevens, D. E. (2018). The Changing Behavior of Trading Volume Reactions to Earnings Announcements: Evidence of the Increasing Use of Accounting Earnings News by Investors. *Contemporary Accounting Research*. 35(4), 1651–1674. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1111/1911-3846.12371>

34. Baumuller, J. (2022). Double materiality and the shift from non-financial to European sustainability reporting: review, outlook and implications. *Journal of Applied Accounting Research*, 23(1), 8–28. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1108/JAAR-04-2021-0114>
35. Bekešienė, S. (2015). *Duomenų analizės SPSS pagrindai*. Lietuvos kariuomenės karo kartografijos centras. 223 p. ISBN 978-609-8074-45-1
36. Bennett, G. B., Hatfield, R. C. (2017). Do Approaching Deadlines Influence Auditors' Materiality Assessments? *AUDITING: A JOURNAL OF PRACTICE & THEORY*, 36(4), 29 – 48.
37. Betti, G., Consolandi, C., Eccles, R. G. (2018). The Relationship between Investor Materiality and the Sustainable Development Goals. *Sustainability*, 10, 23 p. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.3390/su10072248>
38. Bhaskar, L. S., Hopkins, P. E., Schroeder, J. H. (2019). An Investigation of Auditors' Judgments When Companies Release Earnings Before Audit Completion. *Journal of Accounting Research*, 57(2), 355–390. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1111/1475-679X.12262>
39. Bilevičienė, T., Jonušauskas, S. (2011). *Statistinių metodų taikymas rinkos tyrimuose*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras. 308 p. ISBN 978-9955-19-242-8
40. Bilevičienė, T., Jonušauskas, S. (2013). *Atvirojo kodo programų taikymas rinkos tyrimuose*. Vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras. 302 p. ISBN 978-9955-19-513-9
41. Bistrova, J., Lace, N. (2012). Trade-off between Investor's Short and Long-term Goals. *Economics and Business*, 22, 23–29. e-ISSN 2255-8756.
42. Bitinas, B. (2013). *Rinktiniai edukologiniai raštai II tomas*. Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla. 454 p. ISBN 978-9955-20-904-1
43. Blajer-Gołębiewska, A., Kos, M. (2016). Investors are more Sensitive to Information about Financial Rather than Ethical Reputation of a Company: Evidence from an Experimental Study. *Economics & Sociology*, 9(13), 11–22. Prieiga per internetą: <https://dx.doi.org/10.14254/2071-789X.2016/9-1/1>
44. Blanca, M. J. (2017). Non-normal data: Is ANOVA still a valid option? *Psicothema*, 29(4), 552–557. <https://doi.org/10.7334/psicothema2016.383>

45. Blandon, J. G., Bosch, A., Ravenda, D. (2020). Learning by Doing? Partners Audit Experience and the Quality of Audit Services. *Spanish accounting review*, 23(2), 197–209.
46. Blokdijk, H., Driehuisen, F. , Simunic, D. A. , Stein, M. T. (2003). Factors Affecting Auditors' Assessments of Planning Materiality. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 22(2), 297–307.
47. Bockenholt, U. (2009). Do randomized-response designs eliminate response biases? An empirical study of non-compliance behavior. *Journal of applied econometrics*, 24, 377–392. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1002/jae.1052>
48. Boddy, C. (2016). Sample size for qualitative research // *Qualitative Market Research: An International Journal*, 19(4), 426–432. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1108/QMR-06-2016-0053>
49. Boolaky, P. K., Quick, R. (2016). Bank Directors' Perceptions of Expanded Auditor's Reports. *International Journal of Auditing*, 20(2), 158–174.
50. Bostwick, E. D. , Fahnestock, R. T. (2011). Fair Value Accounting And The Conceptual Framework. *Proceedings of ASBBS*, 18(1), 446–459.
51. Botez, D. (2013). Professional challenges concerning the calculation and use of materiality. *Studia Universitatis Petru Maior, Series Oeconomica*, 7, 35–44.
52. Botha, WJJ., Gloeck, JD. (1998). A normative reference framework for determining audit materiality. *Southern African Journal of Accountability and Auditing Research*, 1(1), 18.
53. Braun, W. K. (2001). The Disposition of Audit-Detected Misstatements: An Examination of Risk and Reward Factors and Aggregation Effects. *Contemporary Accounting Research*, 18(1), 71–99.
54. Brennan, N. , Gray, S. J. (2005). The Impact Of Materiality Accounting Best Kept Secret. *Asian Academy of Management Journal of Accounting and Finance*, 1, 1–31.
55. Brody, R. G. , Lowe, D. J., Pany, K. (2003). Could \$51 Million Be Immaterial When Enron Reports Income of \$105 Million. *Accounting Horizons*, 17(2), 153–160.
56. Brown, C. A. (2009). Order Effects And The Audit Materiality Revision Choice. *The Journal of Applied Business Research*, 25(1), 21–36. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.19030/jabr.v25i1.1046>

57. Brown, L. D. (2001). A Temporal Analysis of Earnings Surprises: Profits versus Losses. *Journal of Accounting Research*, 39 (2), 221–241. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1111/1475-679X.00010>
58. Cacho, S., Ochoa, M., Ramirez, M. (2012). Qualitative Perspective of Audit Materiality: Empirical Evidence in Mexico and Colombia. *Chinese Business Review*, 11(10), 864–872. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.17265/1537-1506/2012.10.003>
59. Cavusoglu, H., Mishra, B., Raghunathan, S. (2004). The Effect of Internet Security Breach Announcements on Market Value: Capital Market Reactions for Breached Firms and Internet Security Developers. *International Journal of Electronic Commerce*, 9(13), 69–104. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/10864415.2004.11044320>
60. Chen, H., Pany, K., Zhang, J. (2008). An analysis of the relationship between accounting restatements and quantitative benchmarks of audit planning materiality. *Review of Accounting and Finance*, 7(3), 236–251.
61. Chewning, E. G., Higgs, J. L. (2000). A meta-analysis of materiality studies. *Advances in Accounting*, 17, 65–90.
62. Chewning, E. G., Higgs, J. L. (2002). What does „Materiality“ really mean. *Journal of Corporate Accounting & Finance*, 13(4), 61–71. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1002/jcaf.10071>
63. Cho, S. Y., Hagerman, R. L. , Nabar, S., Patterson, E. R. (2003). Measuring Stockholder Materiality. *Accounting Horizons*, 17, 63–76.
64. Chong, H. G. (2000). Materiality Thresholds in Accounting and Auditing: Some UK Evidence. *Centre for Infonesian Accounting and Management Research*, 8(1), 15–35.
65. Chong, H. G. (2008). Materiality In Auditing Definitions And Benchmarks. *International Journal of Business, Accounting and Finance*, 2(1), 83–96.
66. Chong, H. G. (2015). A review on the evolution of the definitions of materiality. *Int. J. Economics and Accounting*, 6(1), 15–32.
67. Choudhary, P., Merkley, K., Schipper, K. (2016). Qualitative Characteristics of Financial Reporting Errors Deemed Immaterial by Managers. SSRN. *Electronic Journal*, 70 p. Prieiga per internetą: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2830676>

68. Choudhary, P., Merkley, K., Schipper, K. (2019a). Auditors' Quantitative Materiality Judgments: Properties and Implications for Financial Reporting Reliability. *Journal of Accounting Research*. 57(5), 1303–1351.
69. Choudhary, P., Merkley, K., Schipper, K. (2019b). Do Immaterial Error Corrections Matter? SSRN. *Electronic Journal*, 72 p.
70. Choudhary, P., Merkley, K., Schipper, K. (2020). The Costs of Waiving Audit Adjustments. SSRN. *Electronic Journal*, 70 p. Prieiga per internetą: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3112957>
71. Choudhary, P., Merkley, K., Schipper, K. (2021). Immaterial Error Corrections and Financial Reporting Reliability. *Contemporary Accounting Research*. Accepted, 59 p. Prieiga per internetą: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2830676>
72. Christensen, B (2022). Do auditors' incentives affect materiality assessments of prior-period misstatements? *Accounting, Organizations and Society*, 26 p. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.aos.2021.101332>
73. Christensen, B. E., Eilifsen, A., Glover, S. M., Messier, Jr. W. F. (2020). The effect of audit materiality disclosures on investors' decision making. *Accounting, Organizations and Society*, 87, 1–13. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.aos.2020.101168>
74. Christensen, B. E., Glover, S. M., Wood, D. A. (2013). Extreme Estimation Uncertainty and Audit Assurance. *Current Issues in Auditing*, 7(1), 36–42.
75. Chung, P. K. (2021). Materiality Thresholds: Empirical Evidence from Change in Accounting Estimate Disclosures. *Accounting Horizons*, 35(3), 113–141. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.2308/HORIZONS-19-114>
76. Clor-Proell, S. M. (2020). Do as I Say: A Look at the Supervisor Behaviors that Encourage Upward Communication on Audit Teams. SSRN. *Electronic Journal*, 22 p.
77. Commerford, B. P., Hatfield, R. C., Houston, R. W. (2018). The Effect of Real Earnings Management on Auditor Scrutiny of Management's Other Financial Reporting Decisions. *THE ACCOUNTING REVIEW*, 93(4), 145–163. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.2308/accr-52032>

78. Corte, J., Garcia, F., Laviada, A. (2008). La Utilization Efectiva de los Factores Cualitativos de la Materialidad: un Analisis Empirirco Para los Auditores de Cuentas Ejercientes en Espana – The Effective Use of Qualitive Materiality Factors An Empirical Analysis for the Practicing Auditors in Spain. *RC-SAR. 11*(10), 101–128.
79. Corte, J., Garcia, F., Laviada, A. (2010). Effective use of qualitative materiality factors: evidence from Spain. *Managerial Auditing Journal*, 25(5), 458–483. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1108/02686901011041849>
80. Creswell, J., Clark, V. (2017). *Designing and Conducting Mixed Methods Research*. 3rd ed. SAGE Publications Asia-Pacific Pte. Ltd., 849 p. ISBN 9781483344379
81. Crucean, A., Hategan, C. (2019). The Determinants Factors on Audit Quality: A Theoretical Approach. “*Ovidius*” *University Annals, Economic Sciences Series*. XIX, 2, 702–710.
82. Curtis, M. B., Hayes, T. (2002). Materiality and audit adjustments. *CPA Journal*, 72(4), 69–70.
83. Čekanavičius, V., Murauskas, G. (2001). *Statistika ir jos taikymas*. Vilnius: TEV. 241 p. ISBN 9986-546-93-1
84. Čekanavičius, V., Murauskas, G. (2014). *Taikomoji regresinė analizė socialiniuose tyrimuose*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 561 p. ISBN 978-609-459-300-0
85. Daujotaitė, D. (2006). *Finansinis auditas*. Vilnius: Vilniaus vadybos aukštoji mokykla. 189 p.
86. Daujotaitė, D., Giriūnas, L., Giriūnienė, G., Miškinis, A., Adomavičiūtė, D., Vinauskienė, D. (2015). *Finansų kontrolė ir auditas: teorija ir praktika*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras. 383 p. ISBN 978-9955-19-730-0
87. David, R., Abeysekera, I. (2021). Auditor Judgements after Withdrawal of the Materiality Accounting Standard in Australia. *Journal of Risk and Financial Management*, 14, 1–20. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.3390/jrfm14060268>
88. Dechow, P. M., Skinner, D. J. (2000). Earnings Management: Reconciling the Views of Accounting Academics, Practitioners, and Regulators. *Accounting Horizons*, 14(2), 235–250.
89. DeFond, M., Zhang, J. (2014). A review of archival auditing research. *Journal of Accounting and Economics*, 58, 275–326. Prieiga per internetą: <http://dx.doi.org/10.1016/j.jacceco.2014.09.002>

90. Deliu, D. (2018). The new auditor's report and the impact of an eventual financial crisis on the financial audit activity in Europe. *Annals of „Eftimie Murgu“ University Reșița*. Fascicle II. XXV, 37–48.
91. DeZoort, F. T., Harrison, P., Taylor, M. (2006). Accountability and auditors' materiality judgments: The effects of differential pressure strength on conservatism, variability, and effort. *Accounting, Organizations and Society*, 31(4–5), 373–390.
92. DeZoort, F. T., Hermanson, D. R. , Houston, R. W. (2003). Audit committee support for auditors: The effects of materiality justification and accounting precision *Journal of Accounting & Public Policy*, 22(2), 175–199.
93. DeZoort, F. T., Holt, T. P., Stanley, J. D. (2019). A Comparative Analysis of Investor and Auditor Materiality Judgments. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 38(3), 149–166. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.2308/ajpt-52318>
94. Dikčius, V. (2006). *Marketingo tyrimai: Teorija ir praktika*. Vilnius: Vilniaus vadybos aukštoji mokykla. 187 p.
95. Doxey, M. M. (2013). *The effect of increased audit disclosure on investors' perceptions of management, auditors, and financial reporting: an experimental investigation*. Teses and Dissertations. University of Kentucky. 181 p.
96. Edgley, C. (2014). A genealogy of accounting materiality. *Critical Perspectives on Accounting*, 25(3), 255–271.
97. Edgley, C., Jones, M. J., Atkins, J. (2015). The adoption of the materiality concept in social and environmental reporting assurance: A field study approach. *The British Accounting Review*, 47, 1–18.
98. Ege, M. S. (2022). Are auditors rewarded for low audit quality? The case of auditor lenience in the insurance industry. *Journal of Accounting and Economics*, 73, 23 p. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2021.101424>
99. Eilifsen, A. (2021). The importance of quantifying uncertainty: Examining the effects of quantitative sensitivity analysis and audit materiality disclosures on investors' judgments and decisions. *Accounting, Organizations and Society*, 90, 18 p. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.aos.2020.101169>

100. Eilifsen, A., Hamilton, E. L. , Messier, Jr. W. F. (2021). The importance of quantifying uncertainty: Examining the effects of quantitative sensitivity analysis and audit materiality disclosures on investors' judgments and decisions. *Accounting, Organizations and Society*, 90, 1–18. <https://doi.org/10.1016/j.aos.2020.101169>
101. Eilifsen, A., Messier, W. F. Jr. (2015). Materiality Guidance of the Major Public Accounting Firms. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 34(2), 3–26. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.2308/ajpt-50882>
102. Emby, C., Pecchiari, N. (2013). An Empirical Investigation of the Influence of Qualitative Risk Factors on Canadian Auditors' Determination of Performance Materiality. *Accounting Perspectives*. 12(4), 281–299. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1111/1911-3838.12019>
103. Emily, G. (2019). The impacts of varying survey design on reported trip satisfaction. *Transportation Research*, 60, 761–769.
104. Ettredge, M., Fuerherm, E. E., Li. C. (2014). Fee pressure and audit quality./ *Accounting, Organizations and Society*, 39 (1), 247–263. Prieiga per internetą: <http://dx.doi.org/10.1016/j.aos.2014.04.002>
105. European Financial Reporting Advisory Group (EFRAG) (2006). EFRAG THE CONCEPTUAL FRAMEWORK Starting from the right place?
106. Fabrizio, M. P., Ramamoorti, S. (2017). Materiality Defined. Differing concepts of materiality can cause confusion among stakeholders. *Internal Auditor* , 45–49.
107. Fang, K. C., Jacobs, B. (2000). Clarifying and Protecting Materiality Standards in Financial Statements: A Review of SEC Staff Accounting Bulletin 99. *The Business Lawyer*, 55 (3), 1039–1064.
108. Federal Reserve Board (FRB) (1917). Approved Methods for the Preparation of Balance Sheet Statements.
109. Feilzer, M. (2010). Doing Mixed Methods Research Pragmatically: Implications for the Rediscovery of Pragmatism as a Research Paradigm. *Journal of Mixed Methods Research*, 4(1), 6–16. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1177/155868980934969>
110. Financial Reporting Council (FRC) (2013). *Audit Quality Thematic Review*. Materiality.
111. Financial Reporting Council (FRC) (2017). *Audit Quality Thematic Review*. Materiality.

112. Fink, A. (2003). *The Survey Handbook*. 2nd edition. SAGE Publications, Inc. 167 p. ISBN 0-7619-2510-4
113. Gaižauskaitė, I., Mikėnė, S. (2014). *Socialinių tyrimų metodai: apklausa*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras. 285 p. ISBN 978-9955-19-641-9 (elektroninė versija).
114. Gaver, J., Utke, S. (2019). Audit Quality and Specialist Tenure. *The accounting review*, 94(3), 113–147.
115. Ghasemi, A. (2012). Normality Tests for Statistical Analysis: A Guide for Non-Statisticians. *Int J Endocrinol Metab*, 10 (2), 486–489. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.5812/ijem.3505>
116. Giedraitis, V. (2018). *Introduction to the theory and logic of statistical methods (paskaitų medžiaga)*. Vilniaus universitetas.
117. Green, W. J., Cheng, M. M. (2019). Materiality judgments in an integrated reporting setting: The effect of strategic relevance and strategy map. *Accounting, Organizations and Society*, 73, 1–14. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.aos.2018.07.001>
118. Grove, S., Gray, J. (2017). *Understanding Nursing Research. Building an Evidence-Based Practise*. Elsevier. 652 p.
119. Guest, G., Bunce, A., Johnson, L. (2006). How Many Interviews Are Enough? An Experiment with Data Saturation and Variability. *Field Methods*, 18(1), 59–82. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1177/1525822X05279903>
120. Gunasekare, U. (2013). Mixed Research Method as the Third Research Paradigm: A Literature Review // *International Journal of Science and Research*, 13(14), 361–367.
121. Hadi, N. U. (2016). An Easy Approach to Exploratory Factor Analysis: Marketing Perspective. *Journal of Educational and Social Research*, 6(1), 215–223. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.5901/jesr.2016.v6n1p215>
122. Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E. (2019). *Multivariate Data Analysis*. Eighth Edition. Harlow: Cengage Learning. 834 p. ISBN: 978-1-4737-5654-0
123. Hallman, N. J (2021). Audit Implications of Non-GAAP Reporting. SSRN. *Electronic Journal*, 59 p. Prieiga per internetą: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3018823>

124. Hamilton, E. L. (2016). Evaluating the Intentionality of Identified Misstatements: How Perspective Can Help Auditors in Distinguishing Errors from Fraud. *AUDITING: A JOURNAL OF PRACTICE & THEORY*, 35(4), 57–78. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.2308/ajpt-51452>
125. Hasan, B. T., Chand., P., Lu, M. (2021). Influence of auditor's gender, experience, rule observance attitudes and critical thinking disposition on materiality judgements. *International Journal of Auditing*, 25(1), 188–205. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1111/ijau.12216>
126. Hatfield, R. C. , Houston, R. W. , Stefaniak, C. M. , Usrey, S. (2010). The Effect of Magnitude of Audit Difference and Prior Client Concessions on Negotiations of Proposed Adjustments. *Accounting Review*, 85(5), 1647–1668.
127. Hegazy, M. (2022). Effects of qualitative factors and auditors' personal characteristics on materiality judgments // *Managerial Auditing Journal*, 37(3), 305–335. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1108/MAJ-08-2019-2379>
128. Heitzman, S., Wasley, C., Zimmerman, J. (2010). The joint effects of materiality thresholds and voluntary disclosure incentives on firms' disclosure decisions. *Journal of Accounting and Economics*, 49, 109–132.
129. Hoe, S. L. (2008). Issues And Procedures In Adopting Structural Equation Modeling Technique. *Journal of applied quantitative methods*, 3(1), 76–83.
130. Holden, M., Lynch, P. (2004). Choosing the Appropriate Methodology: Understanding Research Philosophy. *The Marketing Review*, 4, 397–409. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1362/1469347042772428>
131. Holstrum, G. L., Messier, W. F. Jr. (1982). A Review and Integration of Empirical Research on Materiality. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 2(1), 45–63.
132. Houghton, K. A. , Jubb, C., Kend, M. (2011). Materiality in the context of audit: the real expectation gap. *Managerial Auditing Journal*, 26(6), 482–500.
133. International Accounting Standards Board (IASB) (2010). Conceptual Framework for Financial Reporting.
134. International Accounting Standards Board (IASB) (2017). Making Materiality Judgments. Practice Statement 2.

135. International Accounting Standards Board (IASB) (2018). Conceptual Framework for Financial Reporting.
136. International Accounting Standards Committee (IASC) (1989). Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements.
137. Ion, C., Munteanu, V., Maria, N., Marilena, Z. (2010). Audit risk, materiality and the professional judgment of the auditor. *Recent Advances In Business Administration*. ICBA '10, 78–83.
138. Iselin, E. R., Iskandar, T. M. (2000). Auditors' Recognition And Disclosure Materiality Thresholds: Their Magnitude And The Effects Of Industry. *British Accounting Review*, 32, 289–309.
139. Iskandar, T. M., Iselin, E. R. (1999). A review of materiality research. *Accounting Forum*, 23(3), 209–239.
140. Jacoby, J., Levy, H. B. (2016). The materiality mystery. *CPA Journal*, 86(10), 13–13.
141. Joe, J., Wright, A., Wright, S. (2011). The Impact of Client and Misstatement Characteristics on the Disposition of Proposed Audit Adjustments. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 30(2), 103–124. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.2308/ajpt-50007>
142. Johnson, R., Christensen, L. (2017). *Educational Research: Quantitative, Qualitative, and Mixed Approaches*. SAGE Publications, Inc. 704 p. ISBN 978-1544337838
143. Johnson, R., Onwuegbuzie, A. (2004). Mixed Methods Research: A Research Paradigm Whose Time Has Come. *Educational Researcher*, 33(7), 14–26.
144. Joldos, A. M., Stanciu, I. C., Grejdan, G. (2010). Pillars of the audit activity: materiality and audit risk. *Annals of the University of Petrosani Economics*, 10(2), 225–228.
145. Juma'h, A. H. (2009). The Implications Of Materiality Concept On Accounting Practices And Decision Making. *Inter Metro Business Journal*,. 5(1), 22–37.
146. Jurkonienė, G., Stašaitytė, J. (2019). Finansinės atskaitomybės dokumentų auditas: reikšmingumo nustatymo proceso analizė. *Buhalterinės apskaitos teorija ir praktika*, 20, 12 p. <https://doi.org/10.15388/batp.2019.9>
147. Kalčinskas, G. (2010). *Buhalterinės apskaitos pagrindai (septintoji laida)*. Vilnius: Pačiolis. 888 p.

148. Kancerevyčius, G. (2009). *Finansai ir investicijos*. III atnaujintas leidimas. Smaltijos leidykla. 907 p.
149. Kansteiner, K., König, S. (2020). The Role(s) of Qualitative Content Analysis in Mixed Methods Research Designs. *Forum: Qualitative Social Research*. 21(1), 23 p.
150. Kardelis, K. (2016). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras. 488 p. ISBN 978-5-420-01771-5
151. Keune, M. B., Johnstone, K. M. (2009). Staff Accounting Bulletin No. 108 Disclosures: Descriptive Evidence from the Revelation of Accounting Misstatements. *Accounting Horizons*. 23(1), 19-53.
152. Keune, M. B. , Johnstone, K. M. (2012). Materiality Judgments and the Resolution of Detected Misstatements: The Role of Managers, Auditors, and Audit Committees. *Accounting Review*. 87 (5), 1641–1677.
153. Keune, M. B., Johnstone, K. M. (2015). Audit Committee Incentives and the Resolution of Detected Misstatements. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 34(4), 109–137. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.2308/ajpt-51080>
154. Kinney, W., Burgstahler, D., Martin, R. (2002). Earnings Surprise “Materiality” as Measured by Stock Returns. *Journal of Accounting Research*. 40(5), 1297–1329. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1111/1475-679X.t01-1-00055>
155. Kyriazos, T. A. (2018). Applied Psychometrics: Sample Size and Sample Power Considerations in Factor Analysis (EFA, CFA) and SEM in General. *Psychology*, 9, 2207–2230.
156. Knechel, W. R. (2013). Audit Quality: Insights from the Academic Literature. *AUDITING: A JOURNAL OF PRACTICE & THEORY*. 32(1), 385–421. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.2308/ajpt-50350>
157. KPMG International (2021) KPMG 2021 CEO Outlook. Prieiga per internetą: <https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2021/08/kpmg-2021-ceo-outlook.html> [žiūrėta 2021-09-25].
158. Krahel, J. P., Titera, W. R. (2015). Consequences of Big Data and Formalization on Accounting and Auditing Standards. *Accounting Horizons*, 29(2), 409–422. <https://doi.org/10.2308/acch-51065>
159. Kristensen, R. H. (2015). Judgment in an auditor’s materiality assessments. *Danish Journal of Management & Business*, 79 (2), 53–65.

160. Kumar, R. (2011). *Research Methodology. A step-by-step guide for beginners*. SAGE Publications, Inc. 366 p. ISBN 978-1-84920-300-5
161. Kurniasih, I., Kiswanto (2019). The Effect of Industrial Specialization Auditors and Audit Committee Expertise on Audit Quality.. *Accounting Analysis Journal*, 8(2), 118–126.
162. Lakis, V. (2008). Independent auditing development tendencies. *Technological and economic development. Baltic Journal on Sustainability*,14(2), 171–183.
163. Lakis, V. (2014). Financial audit under conditions of global economic crisis. *ARGUMENTA OECONOMICA*, 32(1), 5–13.
164. Lakis, V. (2017). *Audito teorija ir praktika*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 547 p.
165. Lakis, V., Masiulevičius, A. (2017a). Limitations and Application Possibilities of the Monetary Unit Audit Sampling Method: Theoretical Aspect. *Ekonomika*, 96(1), 131–14.
166. Lakis, V., Masiulevičius, A. (2017b). Acceptable audit materiality for users of financial statements. *Vadyba/Journal of Management* 31(2), 117–125.
167. Legoria, J., Melendrez, K. D., Reynolds, J. K. (2013). Qualitative audit materiality and earnings management. *Review of Accounting Studies*, 18(2), 414–442. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1007/s11142-012-9218-3>
168. Li, A., Michaelides, M., Rose, M., Garg, M. (2019). Climate-related Risk and Financial Statements: Implications for Regulators, Preparers, Auditors and Users. *Australian Accounting Review*,29(3), 599–605. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1111/auar.12296>
169. Libby, R., Brown, T. (2013). Financial Statement Disaggregation Decisions and Auditors' Tolerance for Misstatement. *The Accounting Review*, 88(2), 641–665.
170. Libby, R., Kinney, Jr. W. R. (2000). Does Mandated Audit Communication Reduce Opportunistic Corrections to Manage Earnings to Forecasts? *The Accounting Review*, 75(4), 383–404.
171. Lietuvos bankas (2021a). Kolektyvinio investavimo subjektų valdymo gairės. Prieiga per internetą: <https://www.lb.lt/lt/naujienos/i-pagalba-finansu-rinkos-dalyviams-kolektyvinio-investavimo-subjektu-valdymo-gaires> [žiūrėta 2022-03-11].

172. Lietuvos bankas (2022). Kapitalo rinkos plėtra. Viešosios konsultacijos startas. Prieiga per internetą: <https://www.lb.lt/uploads/documents/files/LB%20Kapitalo%20rinkos%20pl%C4%97tros%20priemoni%C5%B3%20planas%2020220101.pdf> [žiūrėta 2022-02-19].
173. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. 2000 m. liepos 13 d. Nr. VIII-1835. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.E22116F1B0E0/asr>
174. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių komisija (2008). Investuotojo gidas. Investuotojų teisės ir apsauga ES. Prieiga per internetą: https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/library/2015/11/08_003_uu_lithuanian.pdf [žiūrėta 2022-03-11].
175. Mackevičius, J. (2009). *Finansinių ataskaitų auditas ir analizė: Procedūros, metodikos ir vertinimas*. Vilnius: TEV. 389 p.
176. Mackevičius, J., Raziūnienė, D. (2011). *Auditas. Klausimai, atsakymai, testai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 223 p.
177. Mackevičius, J., Subačienė, R. (2018). *Lietuvos finansinio audito sistema: praeitis, dabartis, ateitis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 406 p.
178. Manita, R., Lahbari, H., Elommal, N. (2011). The Impact of Qualitative Factors on Ethical Judgments of Materiality: An Experimental Study with Auditors./ INTERNATIONAL JOURNAL OF BUSINESS, *16*(3), 231–243.
179. Mao, M. (2014). *Experimental Methods of Materiality Judgment on Auditor's Experience and Performance*. 3rd International Conference on Science and Social Research, p. 510–515.
180. Masiulevičius A. (2022). Identification of key qualitative characteristics used to assess the significance of misstatements identified in the financial statements. *Buhalterinės apskaitos teorija ir praktika*, (25), p. 2. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.15388/batp.2022.41>
181. Masiulevičius, A., Lakis, V. (2018). Differentiation of Performance Materiality in Audit Based on Business Needs. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, *6*(1), 115–124. Prieiga per internetą: [http://doi.org/10.9770/jesi.2018.6.1\(9\)](http://doi.org/10.9770/jesi.2018.6.1(9)).
182. Maqellari, M., Dika, I. (2015). Chartered Public Account'S Perception on Materiality. *European Scientific Journal*, *11*(28), 295–307.

183. Maxwell, J., Mittapalli, K. (2010). Realism as a Stance for Mixed Methods Research. SAGE Publications, Inc. 29 p. Prieiga per internetą: <https://dx.doi.org/10.4135/9781506335193>
184. McFarland, S. (1981). Effects of question order on survey responses. *Public Opinion Quarterly*, 45(2), 208–215. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1086/268651>
185. Mckee, T. E., Eilifsen, A. (2000). Current materiality guidance for auditors. *CPA Journal*, 70(7), 54–58.
186. Memon, S., Syed, S., Qureshi, J. (2017). Philosophical and Methodological Aspects of a Mixed-Methods Research: A Review of the Academic Literature. *Journal of Independent Studies & Research: Management & Social Sciences & Economics*, 15 (1), 1–18. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.31384/jisrmsse/2017.15.1.3>
187. Messier, W. F. Jr., Glover, S., Prawitt, D. (2018). *Auditing & assurance services. A systematic approach*. 11 ed. McGraw-Hill Education. 812 p. ISBN 978-1-259-96944-7
188. Messier, W. F. Jr., Martinov-Bennie, N., Eilifsen, A. (2005). A review and integration of empirical research on materiality: two decades later. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 24 (2), 153–187.
189. Messier, W. F. Jr., Schmidt, M. (2018). Offsetting Misstatements: The Effect of Misstatement Distribution, Quantitative Materiality, and Client Pressure on Auditors' Judgments. *THE ACCOUNTING REVIEW*, 93(4), 335–357.
190. Mihaela, L. (2008). Regarding the Users of Financial Statements and Their Information Needs. *Studies and Scientific Researches. Economics Edition*, 13, 49–55.
191. Mittendorf, B. (2010). The role of audit thresholds in the misreporting of private information. *Rev Account Stud*, 15, 243–263. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1007/s11142-009-9088-5>
192. Mohammed, N. H., Ismail, K., Amran, N. (2019). Audit Quality and Accounting Conservatism. *Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies*, 5(2), p. 1–23.
193. Moroney, R., Trotman, K. T. (2016). Differences in Auditors' Materiality Assessments When Auditing Financial Statements and Sustainability Reports. *Contemporary Accounting Research*, 33(2), 551–575.

194. Mundfrom, D. J., Shaw, D. G., Ke, T. L. (2015). Minimum Sample Size Recommendations for Conducting Factor Analyses. *International Journal of Testing*, 5(2), 159–168. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1207/s15327574ijt0502_4
195. Ndreca P. (2013). Materiality – An Important Method and Technique for the Financial Auditing. *European Scientific Journal*, 9(13), 350–361.
196. Nelson, M. W., Smith, S. D. , Palmrose, Z. V. (2005). The Effect of Quantitative Materiality Approach on Auditors' Adjustment Decisions. *Accounting Review*, 80(3), 897–920.
197. Nesbakk, L. G., Mellmvik, F. (2011). The construction of materiality in government accounting: a case of constraining factors and the difficulties of hybridization. *Financial Accountability & Management*, 27(2), 195–201.
198. Ng, T. B. P. (2007). Auditors' Decisions on Audit Differences that Affect Significant Earnings Thresholds. // *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 26(1), 71–89.
199. Ng, T. B. P., Tan, H. T. (2003). Effects of Authoritative Guidance Availability and Audit Committee Effectiveness on Auditors' Judgments in an Auditor-Client Negotiation Context // *THE ACCOUNTING REVIEW*, 78(3), 801–818.
200. Ng, T. B. P., Tan, H. T. (2007). Effects of Qualitative Factor Salience, Expressed Client Concern, and Qualitative Materiality Thresholds on Auditors' Audit Adjustment Decisions. *Contemporary Accounting Research*, 24(4), 1171–1192. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1506/car.24.4.5>
201. Nordstokke, D. W. (2010). A new Nonparametric Levene Test for Equal Variances, *Psicologica*, 31, 401–430.
202. O'Connor, M. C., Collins, D. W. (1974). Toward establishing user-oriented materiality standards. *The Journal of Accountancy*, 138(6), 67–75.
203. Omer, T. C. , Shelley, M. K. , Thompson, A. M. (2012). Investors' Response to Revelations of Prior Uncorrected Misstatements. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 31(4), 167–192. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.2308/ajpt-10303>
204. Pabedinskienė, A. (2012). *Marketingo tyrimai*. Marijampolės kolegija. 155 p.

205. Park, J. J. (2009). Assessing the Materiality of Financial Misstatements. *Journal of Corporation Law*, 34(2) 514–566.
206. Pepi, M. (2016). The Usefulness of Financial Statements in Making Financial Diagnosis. *Ovidius University Annals, Economic Sciences Series*, XVI, 2 , 583–588.
207. Persellin, J., Schmidt, J., Vandervelde, J., Wilkins, M. (2019). Auditor Perceptions of Audit Workloads, Audit Quality, and Job Satisfaction. *Accounting Horizons*, 33(4), 95–117.
208. Peterson, J. (2019). Failure Study. A Needed addition to the accounting toolkit. *The CPA Journal*, p. 6–9.
209. Pinsker, R., Pitre, T. J., Daigle, R. (2009). An investigation of nonprofessional investors' qualitative materiality judgments incorporating SEC listed vs. non-listed events. *Journal of Accounting & Public Policy*, 28(5), 446–465.
210. Polit, D., Beck, C. (2009). *Essentials of Nursing Research. Appraising Evidence for Nursing Practice* 7th ed. Lippincott Williams & Wilkins. 626 p. Prieiga per internetą: ISBN-13: 978-0-7817-8153-4
211. Popa, I. (2013). Empirical Study on the Implications of Qualitative Factors in Making Decisions Related to the Materiality Level: The Case Of Romania. *Ekonomiska istraživanja – Economic Research*. 26(4), 43–58. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/1331677X.2013.11517629>
212. Popa, I., Span, G., Fulop, M. (2010). Qualitative Factors Of Materiality – A Review of Empirical Research. *Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica*. 12(1), 274–280.
213. Pranulis, V. P., Dikčius, V. (2012). *Rinkodaros tyrimai. Teorija ir praktika*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 408 p.
214. Pridotkienė, J., Pridotkas, R. (2012). Reikšmingų nefinansinių rodiklių nustatymas vertinant eksporto prekinio kredito riziką. *Economics and Management*. 17(3), 1016–1020. Prieiga per internetą: <http://dx.doi.org/10.5755/j01.em.17.3.2112>
215. Pruskus, V. (2003). *Sociologija*. Vilniaus teisės ir verslo kolegija. 217 p.
216. Pukėnas, K. (2005). *Sportinių tyrimų duomenų analizė SPSS programa*. Lietuvos kūno kultūros akademija. Kaunas: LKKA. 289 p. ISBN 9955-622-18-0

217. PwC (2021). Lietuvos ir Baltijos šalių įmonių vadovų ateities perspektyvos. Prieiga per internetą: <https://www.pwc.com/lt/lt/assets/publications/9-oji-metin%C4%97-Lietuvos-%C4%AFmoni%C5%B3-vadov%C5%B3-apklausa.pdf> [žiūrėta 2021-09-25].
218. Raziūnienė, D., Verbickaitė, G. (2017). Reikšmingumo samprata finansinių ataskaitų audite. *Apskaitos ir finansų mokslas ir studijos: problemos ir perspektyvos*, 11(1),. 41–51.
219. Raziūnienė, D., Verbickaitė, G. (2019a). Reikšmingumo taikymas finansinio audito metu: Lietuvos auditorių požiūris. *Apskaitos ir finansų mokslas ir studijos: problemos ir perspektyvos*, 13(1), 28–37. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.15544/ssaf.2019.04>
220. Raziūnienė, D., Verbickaitė, G. (2019b). Kokybiniai reikšmingumo veiksniai. *Buhalterinės apskaitos teorija ir praktika*, 19, 6. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.15388/batp.2019.4>
221. Rebar, C., Gersch, C., Macnee, C., McCabe, S. (2010). *Nursing Research. Using Research in Evidence-Based Practice*. 3rd ed. Wolters Kluwer Health | Lippincott Williams & Wilkins. 426 p. ISBN 978-1-60547-730-5
222. Reed, L. (2014). Materiality - a new era of transparency and scrutiny, *Governance Newsletter*, 239, p. 8–9.
223. Reid., C. L. (2015). *Are Auditor and Audit Committee Report Changes Useful to Investors? Evidence from the United Kingdom*. Doctoral Dissertations. University of Tennessee, Knoxville. 60 p.
224. Reinstein, A. (2021). A Judaic Approach to Applying Materiality Concepts. *Research on Professional Responsibility and Ethics in Accounting*, 24, 187–204. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1108/S1574-076520210000024010>
225. Reuters (2021). *Amazon hit with record EU data privacy fine*. Prieiga per internetą: <https://www.reuters.com/business/retail-consumer/amazon-hit-with-886-million-eu-data-privacy-fine-2021-07-30/> [žiūrėta 2021-09-13].
226. Rooij, D. (2009). *Materiality of misstatements from the perspective of the users of the financial statements – Narrowing the expectation gap between users and auditor*, p. 136–159.
227. Rudytė, D. (2008). Darbo užmokesčio diferenciacija: veiksniai ir tendencijos. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 3, 251–261.

228. Rudzkienė, V. (2005). *Socialinė statistika*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras. 260 p. ISBN 9955-19-002-7
229. Rugar, K. (2017). Significance of Forecast Precision: The Importance of Investors' Expectations. *Contemporary Accounting Research*, 34(2), 849–870. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1111/1911-3846.12279>
230. Ruževičius, J. (2016). *Magistrantūros studijos: baigiamojo darbo projektų (BDP) ir magistro darbo (MD) rašymas*. Vilnius: Vilniaus universiteto Ekonomikos fakultetas. 89 p.
231. SAS 107 (AU Section 312). „Audit Risk and Materiality in Conducting an Audit“ (2006). American Institute of Certified Public Accountants (AICPA).
232. SAS 122 (AU-C Section 320). „Materiality in Planning and Performing an Audit“ (2012). American Institute of Certified Public Accountants (AICPA).
233. Saunders, M., Lewis, P., Thornill, A. (2019). *Research Methods for Business Students: eighth edition*. Harlow: Pearson Education. 867 p. ISBN 9781292208800.
234. Sawyer, S. F. (2009). Analysis of Variance: The Fundamental Concepts. *Journal of Manual & Manipulative Therapy*. 17(2), 27–38. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1179/jmt.2009.17.2.27E>
235. Schipper, K. (2007). Required Disclosures in Financial Reports. *THE ACCOUNTING REVIEW*, 82(2), 301–326.
236. Sederavičiūtė, Ž. (2020). KPI rodikliai –alternatyva įmonių finansinės veiklos vertinimui. *Science and Studies of Accounting and Finance: Problems and Perspectives*, 14(1) 58–66. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.15544/ssaf.2020.06>
237. Shafer, W. E. (2004). Qualitative Financial Statement Disclosures: Legal and Ethical Considerations. *Business Ethics Quarterly*. 14(3), 433–451.
238. Shaub, M. K. (2005). Materialism and Materiality. *International Journal of Accounting Auditing and Performance Evaluation*, 2(4), 347–355.
239. Shear, B. R. (2018). A Note on Using the Nonparametric Levene Test When Population Means Are Unequal. *Practical Assessment, Research, and Evaluation*,. 23(23), 1–11. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.7275/bwvg-d091>

240. Shrestha, N. (2021). Factor Analysis as a Tool for Survey Analysis // *American Journal of Applied Mathematics and Statistics*, 20 (1), 4–11. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.12691/ajams-9-1-2>
241. Singh, K., Junnarkar, M., Kaur, J. (2016). *Measures of Positive Psychology, Development and Validation*. Berlin: Springer. 223 p. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1007/978-81-322-3631-3>
242. Singh, M., Peters, S. J. (2015). *Materiality. Investor Perspectives*. CFA Institute. 11 p.
243. Sjam, J., Yadiati, W., Winarningsih, S., Rosdini, D. (2020). Audit Quality Influenced by Auditor Competence and Audit Task Complexity. *Talent Development & Excellence*, 12(1), 4228–4246.
244. Socol, A. (2008). Materiality In The Context of an Audit Between Professional Judgment and Subjectivism. *Annals of the University of Petrosani Economics*, 8(2), 209–216.
245. Span, G., Popa, I., Timea, F., Atanasiu, P. (2010). The Background Of Professional Judgment Of Materiality In Statutory Audit Based On Qualitative Factors Analysis. *Annals of Faculty of Economics, University of Oradea, Faculty of Economics*, 1, 585–588.
246. Staff Accounting Bulletin: 99 – Materiality (1999). Securities and exchange commission (SEC).
247. Sujati, H. (2020). Testing the Construct Validity and Reliability of Curiosity Scale Using Confirmatory Factor Analysis. *Journal of Educational and Social Research*, 10(4), 229–237. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.36941/jesr-2020-0080>
248. Swart, J. J. (2018). *Audit materiality and risk: benchmarks and the impact on the audit process*. Dissertation. North-West University. 241 p.
249. Tan, C. E. L. , Young, S. M. (2015). An Analysis of „Little r“ Restatements. *Accounting Horizons*, 29(3), 667–693. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.2308/acch-51104>
250. Tarca, A. (2016). *Factors affecting preparers' and auditors' judgements about materiality and conciseness in Integrated Reporting*. Association of Chartered Certified Accountants. 68 p.
251. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras. 628 p. ISBN 9955-563-26-5

252. Toumeh, A. A., Yahya, S. (2018). Expectations Gap Between Auditors and Users of Financial Statements in the Audit Process: An Auditors` Perspective. *Asia-Pacific Management Accounting Journal*, 13(3), 79–107.
253. Trotman, K., Wright, A., Wright, S. (2005). Auditor Negotiations: An Examination of the Efficacy of Intervention Methods. *The Accounting Review*, 8(1), 349–367. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.2308/accr.2005.80.1.349>
254. Trussel, J. (2019). Earnings Quality and the Likelihood of Material Misstatement in the Financial Statements. *Journal of Accounting and Finance*, 19(8), 171–188.
255. Vaitkevičius, R., Saudargienė, A. (2010). *Psichologinių tyrimų duomenų analizė*. Kaunas: VDU leidykla. 127 p. ISBN 978-9955-12-561-7
256. Valackienė, A., Mikėnė, S. (2010). *Sociologinis tyrimas. Metodologija ir atlikimo metodika*. Kaunas: Technologija. 202 p.
257. Vance, D. E. (2011). A Meta-Analysis of Empirical Materiality Studies. *The Journal of Applied Business Research*, 27 (5), 53–72.
258. Vasileiou, K., Barnett, J., Thorpe, S., Young, T. (2018). Characterising and justifying sample size sufficiency in interview-based studies: systematic analysis of qualitative health research over a 15-year period. *BMC Medical Research Methodology*, 18, 18Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1186/s12874-018-0594-7>
259. Vencloviėnė, J. (2010). *Statistiniai metodai medicinoje*. Kaunas: VDU leidyka. 343 p. ISBN 978-9955-12-558-7
260. Vilsanoiu, D., Matei, S. (2014). Determining audit materiality in the banking industry – a knowledge based approach. *Procedia Economics and Finance*, 15, 935–942. Prieiga per internetą: [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(14\)00569-3](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(14)00569-3)
261. Vorhies, J. B. (2005). The new importance of materiality. *Journal of Accountancy*, 199(5), 53–59.
262. Voss, G (2019). Information and strategic aspects of financial statements in the assessment of their users. *Folia Oeconomica Stetinensia*, 19 (2), 176–187.
263. Wahdan, M. A., Hassan, M. (2019). Automatic Assessment of Materiality: A Knowledge-based Approach. *International Journal of Computer Auditing*, 1(1), 64–91.

264. Walker, D. A. (2016). Materiality. *The Journal of Corporate Accounting & Finance*, p. 105–107. DOI 10.1002/jcaf.22151
265. Weirich, T., Reinstein, A. (2009). New Auditor Risk-Assessment Guide. *The Journal of Corporate Accounting & Finance*, p. 27–36. DOI 10.1002/jcaf.20497
266. Winter, J. C. F (2013). Using the Student's t-test with extremely small sample sizes. *Practical Assessment, Research, and Evaluation*. 18(10), 1–12. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.7275/e4r6-dj05>
267. Zachariadis, M., Scott, S., Barrett, M. (2010). *Exploring critical realism as the theoretical foundation of mixed-method research: evidence from the economics of IS innovations*. Cambridge Judge Business School. 26 p.
268. Zhou, Y. (2017). *Materiality in sustainability accounting : a critical realist perspective*. Theses. Southern Cross University. 337 p.

PRIEDAI

1 priedas. Apžvelgtų pagrindinių mokslinių tyrimų (kokybinių charakteristikų ir aiškiai nesvarbių iškraipymų tematika) suvestinė

Eil. Nr.	Metai	Autoriai	Pavadinimas	Tyrimo atžvilgis*	KC nuorodos	Autorių pastebėjimai ir pasiūlymai ateities tyrimams
1.	1982	Holstrum, G. L. ir Messier, W. F. Jr.	A Review and Integration of Empirical Research on Materiality	Mokslininkų		1) Reikia tirti iškraipymų svarbą audito planavimui ir atlikimui.
2.	1998	Botha, WJJ. ir Gloeck, JD.	A normative reference framework for determining audit materiality	Mokslininkų		1) Ateities tyrimai galėtų identifikuoti kitas tinkamas kokybines charakteristikas.
3.	1999	Iskandar, T. M. ir Iselin, E. R.	A review of materiality research	Mokslininkų		1) Finansinių ataskaitų informacijos vartotojų reikšmingumo sprendimai yra žemesni negu auditorių ar ataskaitų rengėjų (vartotojai jautresni iškraipymams). 2) Reikalingi ateities tyrimai dėl vartotojų, auditorių ir rengėjų reikšmingumo ribų.
4.	2000	Chewning, E. G. ir Higgs, J. L.	A meta-analysis of materiality studies	Mokslininkų		1) Reikėtų tirti darbinio reikšmingumo ribos.
5.	2000	Libby, R. ir Kinney, Jr. W. R.	Does Mandated Audit Communication Reduce Opportunistic Corrections to Manage Earnings to Forecasts?	Auditorių	SAB 99	1) Mažiau tikėtina, jog audituojamos įmonės vadovybė registruos iškraipymą, jeigu jis lems neišpildytus analitikų lūkesčius.
6.	2003	Cho, S. Y. ir kt.	Measuring Stockholder Materiality	Investuotojų	SAB 99	1) Finansinių ataskaitų informacijos vartotojų reikšmingumo ribos yra gerokai mažesnės negu auditorių. 2) Mažai yra žinoma, kas finansinių ataskaitų informacijos vartotojams yra reikšminga.
7.	2003	DeZoort, F. T. ir kt.	Audit committee support for auditors: The effects of materiality justification and accounting precision	Auditorių	SAB 99	1) Auditoriai ir audituojamos įmonės vadovybė turėtų svarstyti visus nereikšmingus kokybinius iškraipymus.
8.	2003	Ng, T. B. P. ir Tan, H. T.	Effects of Authoritative Guidance Availability and Audit Committee Effectiveness on Auditors' Judgments in an Auditor-Client Negotiation Context	Auditorių	SAB 99	1) Auditoriaus sprendimas dėl nereikšmingo iškraipymo, kuris lemia neišpildytus analitikų lūkesčius, priklauso nuo turimos metodologijos ir kliento vadovybės veiksmų.

Eil. Nr.	Metai	Autoriai	Pavadinimas	Tyrimo atžvilgis*	KC nuorodos	Auditorių pastebėjimai ir pasiūlymai ateities tyrimams
9.	2005	Messier, W. F. Jr. ir kt.	A review and integration of empirical research on materiality: two decades later	Mokslininkų	SAB 99	1) Auditoriai, rengėjai ir vartotojai turi skirtingą požiūrį, kas yra reikšminga. 2) Reikėtų tirti kokybinių charakteristikų įtaką auditoriaus sprendimams pripažinti ar nepripažinti nustatytus išskiepimus.
10.	2007	Ng, T. B. P. ir Tan, H. T.	Effects of Qualitative Factor Salience, Expressed Client Concern, and Qualitative Materiality Thresholds on Auditors' Audit Adjustment Decisions	Auditorių	SAB 99	1) Reikalingi aiškesni standartai dėl kokybinio reikšmingumo nustatymo. 2) Auditoriai, patiriantys įmonės vadovybės spaudimą, yra labiau linkę neregistruoti kiekybiškai nereikšmingo, tačiau kokybiškai reikšmingo išskiepimo.
11.	2007	Ng, T. B. P. ir	Auditors' Decisions on Audit Differences that Affect Significant Earnings Thresholds.	Auditorių	SAB 99	1) Auditorius yra linkęs registruoti nereikšmingus išskiepimus, kai jie keičia grynąsias pajamas į nuostolį, kai nepasiekiamas praeitų metų pajamų lygis ir kai neišpildomi analitikų iškelti lūkesčiai.
12.	2009	Pinsker, R. ir kt.	An investigation of nonprofessional investors' qualitative materiality judgments incorporating SEC listed vs. non-listed events	Investuotojų	SAB 99	1) Su keliomis išimtimis, didžioji dalis reikšmingumo tyrimų akcentavosi į auditorių požiūrį, o ne vartotojų (pvz., investuotojų). 2) Ateities tyrimus reikia kreipti į reikšmingumą, orientuotą į vartotoją, ypač kokybinių aspektų atskleidimą.
13.	2009	Brown, C. A. ir	Order Effects And The Audit Materiality Revision Choice	Auditorių	SAB 99	1) Auditorių sprendimams turi įtakos ne tik kokybinės charakteristikos, tačiau ir jų nustatymo eiliškumas. 2) Reikia tirti nereikšmingų išskiepimų, kartu su kokybinėmis charakteristikomis įtaką auditoriaus sprendimams.
14.	2010	Corte, J. ir kt.	Effective use of qualitative materiality factors: evidence from Spain	Auditorių ir rengėjų	450 TAS; SAB 99	1) Auditoriai ir finansinių ataskaitų rengėjai sutinka, jeigu yra nereikšmingų išskiepimų (kiekybinių požiūriu), tačiau pažeidžiančių kokybines charakteristikas, audito nuomonė turėtų būti sąlygojama. 2) Tolesni kokybinių charakteristikų tyrimai yra reikalingi. 3) Kokybinių charakteristikų tyrimai galėtų būti atlikti kitose šalyse, ne tik Ispanijoje. 4) Kokybinių charakteristikų svarba galėtų būti įvertinta iš finansinių ataskaitų informacijos vartotojų, pvz., investuotojų, atžvilgio.
15.	2010	Popa, I. ir kt.	Qualitative Factors Of Materiality - A Review Of Empirical Research	Auditorių	450 TAS; SAS 107; SAB 99	1) Reikšmingumo tyrimai perėjo nuo dokumentų analizės iki apklausų ir eksperimentų. 2) Reikalingi detalesni standartai ir reguliavimai, siekiant padėti auditoriams priimti teisingesnius sprendimus.
16.	2010	Span, G. ir kt.	The Background Of Professional Judgment Of Materiality In Statutory Audit Based On Qualitative Factors Analysis	Auditorių	SAB 99	1) Reikalingas kiekybinių ir kokybinių charakteristikų suderinamumas.
17.	2011	Vance, D. E. ir	A Meta-Analysis of Empirical Materiality Studies	Mokslininkų	Nenurodyta	1) Didelė dalis auditorių nustato reikšmingumo lygius didesnius, negu finansinių ataskaitų informacijos vartotojams atrodo tinkama. 2) Skirtingų finansinių ataskaitų informacijos vartotojų grupių nuomonė dėl to, kas yra reikšminga, skiriasi. 3) Reikėtų paklausti finansinių ataskaitų informacijos vartotojų dėl konkrečių auditorių taikomų reikšmingumo ribų priimtinumo.

Eil. Nr.	Metai	Autoriai	Pavadinimas	Tyrimo atžvilgis*	KC nuorodos	Autorių pastebėjimai ir pasiūlymai ateities tyrimams
18.	2011	Manita, R. ir kt.	The Impact of Qualitative Factors on Ethical Judgments of Materiality: An Experimental Study with Auditors	Auditorių	SAB 99	1) Kokybinės charakteristikos turi įtakos auditoriaus sprendimams dėl iškraipymų reikšmingumo.
19.	2012	Cacho, S. ir kt.	Qualitative Perspective of Audit Materiality: Empirical Evidence in Mexico and Colombia	Auditorių	450 TAS	1) Skirtingų kokybinių charakteristikų svarba skiriasi.
20.	2013	Legoria, J. ir kt.	Qualitative audit materiality and earnings management	Auditorių ir rengėjų	SAB 99	1) Viena svarbiausių kokybinių charakteristikų yra iškeltų lūkesčių pasiekimas ar viršijimas. 2) Auditoriai labiau pasikliauja kiekybinėmis charakteristikomis.
21.	2013	Popa, I. ir kt.	Empirical Study On The Implications Of Qualitative Factors In Making Decisions Related To The Materiality Level: The Case Of Romania	Auditorių	-	1) Auditoriai kokybinės charakteristikas svarsto intuityviai. 2) Nėra koreliacijos tarp auditorių taikomo reikšmingumo ir finansinių ataskaitų informacijos vartotojų poreikių.
22.	2013	Emby, C. ir Pecchiari, N.	An Empirical Investigation of the Influence of Qualitative Risk Factors on Canadian Auditors' Determination of Performance Materiality	Auditorių	SAB 99	1) Reikšmingumo koncepcija yra apibūdinama kaip vartotojui skirta koncepcija. 2) Ne visi auditoriai koreguoja reikšmingumo sprendimus priklausomai nuo teigiamos ar neigiamos kokybinės informacijos.
23.	2015	Eilifsen, A. ir Messier, W. F. Jr.	Materiality Guidance of the Major Public Accounting Firms	Auditorių	AS 2810; SAB 99; 450 TAS	1) Kokybinės charakteristikos yra svarstomos vertinant nustatytus iškraipymus. 2) Audito įmonių metodologijos skiriasi. 3) Ateities tyrimais reiktų ištirti, ar vartotojams būtų sukuriama papildomai nauda atskleidus taikomo reikšmingumo koncepciją, įskaitant aiškiai nesvarbių iškraipymų kiekybinės ribas.
24.	2015	Kristensen, R. H. ir	Judgment in an auditor's materiality assessments	Auditorių ir vartotojų	450 TAS	1) Nėra finansinių ataskaitų informacijos vartotojų ir auditorių pakankamo sutarimo dėl reikšmingumo. 2) Auditoriai neįvertina ataskaitų vartotojų poreikių. 3) Reikia tyrimų, kurie padėtų nustatyti, kaip auditoriams priimti vienodesnius reikšmingumo sprendimus.
25.	2015	Baldauf, J. ir kt.	The Influence of Audit Risk and Materiality Guidelines on Auditor's Planning Materiality Assessment	Vartotojų		1) Yra didelių skirtumų tarp skirtingų finansinių ataskaitų informacijos vartotojų grupių priimant sprendimus dėl reikšmingumo. 3) Galutiniai reikšmingumo sprendimai priklauso nuo auditoriaus profesinio sprendimo, kuris skirtingų auditorių, net ir analizuojant tuos pačius iškraipymus, gali būti skirtingas.

Eil. Nr.	Metai	Autoriai	Pavadinimas	Tyrimo atžvilgis*	KC nuorodos	Auditorių pastebėjimai ir pasiūlymai ateities tyrimams
26.	2016	Choudhary, P. ir kt.	Qualitative Characteristics of Financial Reporting Errors Deemed Immaterial by Managers	Investuotojų	SAB 99	1) Egzistuoja tikimybė, jog investuotojų ir auditorių reikšmingumo sprendimai nesutampa. 2) Iškraipymai, įmonės vadovybės laikomi nereikšmingais, taip pati gali paveikti investuotojo sprendimus. 3) SAB 99 nurodytos kokybinės charakteristikos, kurios gali turėti įtakos investuotojo sprendimams, tikėtina nėra išsamus sąrašas.
27.	2016	Moroney, R. ir Trotman, K. T.	Differences in Auditors' Materiality Assessments When Auditing Financial Statements and Sustainability Reports	Auditorių	Nenurodyta	1) Kokybinės charakteristikos turi didesnę įtaką ne finansinės informacijos reikšmingumui. 2) Reikėtų tirti, kokie atskleidimai vartotojams yra svarbūs.
28.	2017	Baldacchino, P. J. ir Taboneb, N.	Materiality Disclosures in Statutory Auditing: A Maltese Perspective	Auditorių	450 TAS	1) Ateities tyrimai turėtų tirti finansinių ataskaitų informacijos vartotojų požiūrį.
29.	2017	Raziūnienė, D. ir Verbickaitė, G.	Reikšmingumo samprata finansinių ataskaitų audite	Auditorių	450 TAS; SAS 107; SAB 99	1) Neretai gali susiklostyti tokia situacija, jog skirtingi auditoriai audituodami identiškus ūkio subjektus gali nustatyti nevienodą reikšmingumą. 2) Lietuvos mokslininkų nėra skiriama pakankamai dėmesio reikšmingumo problemoms spręsti.
30.	2018	Messier, W. F. Jr. ir Schmidt, M.	Offsetting Misstatements: The Effect of Misstatement Distribution, Quantitative Materiality, and Client Pressure on Auditors' Judgments	Auditorių	SAB 99	1) Esant klientų spaudimui, auditorius linkęs neregistruoti nustatytų iškraipymų, net jeigu jie pažeidžia kokybines charakteristikas. 2) Auditoriams ir standartų leidėjams būtų naudinga turėti daugiau žinių, kaip finansinių ataskaitų informacijos vartotojai reaguoja į iškraipymus priklausomai nuo jų kokybinių charakteristikų.
31.	2018	Commerford, B. P. ir kt.	The Effect of Real Earnings Management on Auditor Scrutiny of Management's Other Financial Reporting Decisions	Auditorių	SAB 99; AS 2810	1) Auditoriai yra linkę registruoti nustatytus kiekybiškai nereikšmingus iškraipymus, jeigu jie paveikia įmonės galimybes pasiekti numatytus pelno lūkesčius. 2) Visada gali būti auditorių, kurie neregistruos iškraipymo, jeigu tai lems lūkesčių nepasiekimą.
32.	2019	DeZoort, F. T. ir kt.	A Comparative Analysis of Investor and Auditor Materiality Judgments	Investuotojų ir auditorių	SAB 99	1) Investuotojų reikšmingumo ribos yra žemesnės negu auditorių. 2) Auditoriai labiau orientuoti į kiekybines charakteristikas negu į kokybines. 3) Auditoriai turi orientuotis į investuotojų požiūrį. 4) Ateities tyrimai turėtų toliau tirti kiekybines ir kokybines charakteristikas, kurias investuotojai svarsto ir prioretizuoja. 5) Literatūroje trūksta žinių apie investuotojo reikšmingumo sprendimus.
33.	2019	Acito, A. A. ir kt.	The Materiality of Accounting Errors: Evidence from SEC Comment Letters	Rengėjų	SAB 99	1) Apskaitos ir audito gairėse (SAB 99) nepateikiama išsamaus kokybinių charakteristikų sąrašo. 2) Standartai nurodo kokybinių charakteristikų pavyzdžių, tačiau nenurodo jų svarbos. 3) 90 proc. atvejų apsvartoma nors viena kokybinė charakteristika (pagal SAB 99), 52 proc. atvejų svarstomos visos 9 charakteristikos, o 40 proc. atvejų yra nesilaikoma bent vienos kokybinės charakteristikos.

Eil. Nr.	Metai	Autoriai	Pavadinimas	Tyrimo atžvilgis*	KC nuorodos	Autorių pastebėjimai ir pasiūlymai ateities tyrimams
34.	2019	Green, W. J. ir Cheng, M. M.	Materiality judgments in an integrated reporting setting: The effect of strategic relevance and strategy map	Auditorių		1) Auditoriai labiau linkę sumažinti nustatytą audito reikšmingumą, kai kiekybinės charakteristikos yra mažiau svarbios negu kad padidinti reikšmingumą, kai kokybinės charakteristikos yra svarbios. 2) Iki šiol buvo mažai tyrimų ir rekomendacijų dėl kokybinių charakteristikų taikymo vertinant nefinansišę informaciją. 3) Skirtingų kokybinių charakteristikų, kurios veikia reikšmingumo sprendimus, tyrimai yra produktyvi sritis tyrimams.
35.	2019a	Raziūnienė, D. ir Verbickaitė, G.	Reikšmingumo Taikymas Finansinio Audito Metu: Lietuvos Auditorių Požiūris	Auditorių		1) Reikšmingumo nustatymo sudėtingumą lemia aiškios metodikos neturėjimas, reikšmingumo neapibrėžtumas tarptautiniuose audito standartuose, alternatyvių reikšmingumo nustatymo būdų nežinojimas ir kt.
36.	2019a	Asare, K. S. ir kt.	The Joint Role of Auditors' and Auditees' Incentives and Disincentives in the Resolution of Detected Misstatements	Auditorių		1) Auditoriai yra linkę nereikalauti taisyti nustatytų iškraipymų. 2) Didėjant paskatomis (didelis audito paslaugų užmokestis ar papildomos ne audito paslaugos) auditoriai labiau linkę ekonomiškai svarbius iškraipymus vertinti kaip nereikšmingus.
37.	2019a	Choudhary, P. ir kt.	Auditors' Quantitative Materiality Judgments: Properties and Implications for Financial Reporting Reliability	Auditorių	SAB 99; AS 2810	1) Investuotojai yra jautresni iškraipymams, kai pelnas prieš mokesčius artėjo prie pelno / nuostolio ribos arba yra artimas šiai ribai.
38.	2019b	Raziūnienė, D. ir Verbickaitė, G.	Kokybiniai reikšmingumo veiksniai	Auditorių	450 TAS; SAS 107; SAB 99	1) Kokybiniai veiksniai gali daryti didesnę poveikį finansinių ataskaitų informacijos vartotojų sprendimams nei kiekybiniai. 2) Tolesni moksliniai tyrimai turėtų būti skirti detalizuoti teigiamas ir neigiamas kokybines charakteristikas ir kurti įtakos vertinimo metodikas. 3) Diskusiniai klausimai lieka kiekybinio reikšmingumo įtaka kokybinėms charakteristikoms taikyti.
39.	2019b	Choudhary, P. ir kt.	Do Immaterial Error Corrections Matter?	Rengėjų ir investuotojų	SAB 99	1) Dauguma tyrimų analizavo reikšmingų iškraipymų taisyimą, o nereikšmingų iškraipymų tyrimų yra gerokai mažiau. 2) Tyrimai galėtų įvertinti nereikšmingų iškraipymų taisyimą kaip kokybės indikatorių.
40.	2020	Choudhary, P. ir kt.	The Costs of Waiving Audit Adjustments	Rengėjų	SAB 99	1) Iškraipymų neregistravimą lemia noras pasiekti ar viršyti analitiku išskeltus lūkesčius. 2) Dėmesys skiriamas kiekybinėms charakteristikoms, o nepakankamai vertinamos kokybinės. 3) Iškraipymai žemiau kiekybinio reikšmingumo taip pat lemia pasekmes, net jeigu tai nepriveda iki audito nuomonės modifikavimo.
41.	2021	Choudhary, P. ir kt.	Immaterial Error Corrections and Financial Reporting Reliability	Investuotojų	SAB 99	1) Dalis nereikšmingais laikomų iškraipymų yra tokio pat dydžio kaip ir reikšmingi iškraipymai. 2) Nuo 2004 m. vis daugiau nereikšmingų iškraipymų yra koreguojami vėlesniuose laikotarpiuose. 3) Investuotojai analizuoja ir nereikšmingų iškraipymų įtaką vertei. 4) Svarbus klausimas, ar investuotojai mano, kad nereikšmingus iškraipymus koreguoti naudinga.

Eil. Nr.	Metai	Autoriai	Pavadinimas	Tyrimo atžvilgis*	KC nuorodos	Autorių pastebėjimai ir pasiūlymai ateities tyrimams
42.	2021	Altiero, C. E. ir kt.	Motivated Perspective Taking: Why Prompting Auditors to Take an Investor's Perspective Makes Them Treat Identified Audit Differences as Less Material	Investuotojų	SAB 99; AS 2810	1) Vien skatinant auditorius labiau atsižvelgti į investuotojų požiūrį problemos nepavyks išspręsti.
43.	2021	David, R. ir Abeyssekera, I.	Auditor Judgements after Withdrawal of the Materiality Accounting Standard in Australia	Auditorių	SAB 99	1) Kokybinis požiūris į audito metu taikomą reikšmingumą įgyja vis didesnę reikšmę. 2) Reikia ištirti, kaip auditorius nustato darbinį ir aiškiai nesvarbių iškraipymų reikšmingumą. Atsakymas į šį klausimą padėtų sustiprinti kokybinę audito reikšmingumo paradigmą.

*Kurios grupės veiksmai, sprendimai, nuomonė ir pan. tirti (tiesiogiai ar netiesiogiai).

2 priedas. Skirtingoje literatūroje pateikiamų kokybinių charakteristikų palyginimas

Literatūros šaltinis	Šaltinyje minima charakteristika
Iškraipymas slepia neišpildytus analitikų lūkesčius.	
SAB 99, 1999	Ar iškraipymas slepia nesugebėjimą patenkinti analitikų sutarimo dėl įmonės lūkesčių.
AS 2810, 2017	Iškraipymo ar atskleidimo reikšmingumas, aktualus žinomiems vartotojo poreikiams, pavyzdžiui: pelno ir pelno, tenkančio vienai akcijai, reikšmė investuotojams; didėjanti iškraipymo įtaka dėl pirkimo kainos apskaičiavimo perleidžiant interesus (pirkimo / pardavimo sutartis); pelno iškraipymų poveikis, palyginti su lūkesčiais.
SAS 107	Iškraipymo ar atskleidimo reikšmingumas, aktualus žinomiems protingo vartotojo poreikiams, pavyzdžiui, pelnas investuotojams ar nuosavybė kreditoriams; didėjanti iškraipymo įtaka dėl pirkimo kainos apskaičiavimo perleidžiant interesus (pirkimo / pardavimo sutartis); pelno iškraipymų poveikis, palyginti su lūkesčiais.
TAS 450, 2009	Yra reikšmingas atsižvelgiant į auditoriaus turimą informaciją apie žinomus ankstesnius vartotojų informavimo atvejus, pavyzdžiui, susijusius su prognozuojamomis pajamomis.
TUUS 3000, 2014	Ar procedūrų rezultatas skiriasi nuo ribinės arba lyginamosios vertės, jeigu ji nustatoma.
Iškraipymas slepia finansinių tendencijų pasikeitimą.	
SAB 99, 1999	Ar iškraipymas slepia pajamų pokytį ar kitas tendencijas.
AS 2810, 2017	Galimas iškraipymo poveikis tendencijoms, ypač pelningumo tendencijoms.
SAS 107	Galimas iškraipymo poveikis tendencijoms, ypač pelningumo tendencijoms. Iškraipymas slepia pajamų ar kitų straipsnių tendencijas, ypač bendrų ekonomikos ir pramonės sąlygų.
TAS 450, 2009	Slepia pajamų pokytį ar kitas tendencijas, ypač atsižvelgiant į bendras ekonomines ir ūkio šakos sąlygas.
Iškraipymas slepia nuostolingos veiklos pasikeitimą į pelningą ar, atvirkščiai.	
SAB 99, 1999	Ar iškraipymas keičia nuostolį į pajamas, ar, atvirkščiai.
AS 2810, 2017	Iškraipymas, kuris keičia nuostolį į pajamas, ar, atvirkščiai.
SAS 107	Iškraipymas keičia nuostolį į pajamas, ar, atvirkščiai.
Iškraipymas daro įtaką finansiniams rodikliams.	
AS 2810, 2017	Finansinės ataskaitos elemento, kurį paveikė iškraipymas, svarba, pvz., iškraipymas, turintis įtakos pasikartojančioms pajamoms, palyginti su tuo, kuris susijęs su vienkartinio mokesčiu arba kreditu, kaip ypatingas vienetas.
SAS 107	Finansinės ataskaitos elemento, kurį paveikė iškraipymas, svarba, pvz., iškraipymas, turintis įtakos pasikartojančioms pajamoms, palyginti su tuo, kuris susijęs su vienkartinio mokesčiu arba kreditu, kaip ypatingas vienetas.
TAS 450, 2009	Daro įtaką rodikliams, kurie yra naudojami vertinant įmonės finansinę padėtį, veiklos rezultatus ar pinigų srautus. Daro įtaką kitai informacijai, pateiktai dokumentuose, į kuriuos įtrauktos audituotos finansinės ataskaitos (pavyzdžiui, dokumentuose „Vadovybės aptarimas ir analizė“ arba „Veiklos ir finansinė apžvalga“ pateikiamai informacijai), kuri, kaip pagrįstai galima manyti, daro įtaką ekonominiams finansinių ataskaitų informacijos vartotojų sprendimams. 720-ajame TAS12 aptarta, kaip auditorius apsarsto kitą informaciją dokumentuose, į kuriuos įtrauktos audituotos finansinės ataskaitos, apie kurią auditorius teikti išvados neprivalo.

Literatūros šaltinis	Šaltinyje minima charakteristika
Iškraipymas slepia teisės aktų reikalavimų nesilaikymą.	
SAB 99, 1999	Ar iškraipymas veikia audituojamai įmonei taikomų reguliacinių reikalavimų laikymąsi.
AS 2810, 2017	Finansinės atskaitomybės ar reguliaciniai reikalavimai, kurie turi įtakos reikšmingumo riboms.
SAS 107	Finansinės atskaitomybės ar reguliaciniai reikalavimai, kurie turi įtakos reikšmingumo riboms.
TAS 450, 2009	Daro įtaką priežiūros institucijų reikalavimų laikymuisi.
TUUS 3000, 2014	Nesilaikymo padarinių svarba, jeigu dalyko informacija susijusi su išvadomis dėl įstatymo ar teisės akto laikymosi. Ar konkretus programos ar įmonės aspektas yra reikšmingas atsižvelgiant į programos arba įmonės pobūdį, programos ar įmonės veiklos matomumą ir svarbumą, jeigu pagrindinis dalykas yra vyriausybės programa arba viešojo sektoriaus įmonė.
SAS 122, 2012	Taikoma finansinės atskaitomybės sistema, įskaitant jos pokyčius (pavyzdžiui, nauji finansinės atskaitomybės standartai gali reikalauti naujų kokybinių atskleidimų, kurie yra reikšmingi įmonei).
Iškraipymas slepia reguliacinių reikalavimų nesilaikymą.	
SAB 99, 1999	Ar iškraipymas turi įtakos audituojamai įmonei taikomų reguliacinių reikalavimų laikymuisi.
AS 2810, 2017	Finansinės atskaitomybės ar reguliaciniai reikalavimai, kurie turi įtakos reikšmingumo riboms.
SAS 107	Finansinės atskaitomybės ar reguliacinių reikalavimai, kurie turi įtakos reikšmingumo riboms.
TAS 450, 2009	Daro įtaką priežiūros institucijų reikalavimų laikymuisi.
TUUS 3000, 2014	Ar iškraipymas turi įtakos tam, kaip laikomasi įstatymo ar teisės akto.
SAS 122, 2012	Taikoma finansinės atskaitomybės sistema, įskaitant jos pokyčius (pavyzdžiui, nauji finansinės atskaitomybės standartai gali reikalauti naujų kokybinių atskleidimų, kurie yra reikšmingi įmonei).
Iškraipymas lemia finansinės atskaitomybės reikalavimų nesilaikymą.	
SAS 122, 2012	Taikoma finansinės atskaitomybės sistema, įskaitant jos pokyčius (pavyzdžiui, nauji finansinės atskaitomybės standartai gali reikalauti naujų kokybinių atskleidimų, kurie yra reikšmingi įmonei).
Iškraipymas slepia sutartinių įsipareigojimų reikalavimų nesilaikymą.	
SAB 99, 1999	Ar iškraipymas turi įtakos audituojamos įmonės paskolų sutarčių reikalavimų, ar kitų susitarimų laikymuisi.
AS 2810, 2017	Galimas iškraipymo poveikis įmonės paskolų sutarčių reikalavimams, kitoms susitarimų sutartims ir reguliavimo atidėjiniams.
SAS 107	Galimas iškraipymo poveikis įmonės paskolų sutarčių reikalavimams, kitoms susitarimų sutartims, ir reguliavimo atidėjiniams.
TAS 450, 2009	Daro įtaką skolinių įsipareigojimų ir kitų sutartinių reikalavimų vykdymui.
Iškraipymas slepia neteisėtas operacijas.	
SAB 99, 1999	Ar iškraipymas yra susijęs su neteisėtų operacijų slėpimu.
AS 2810, 2017	Su iškraipymu susijusių aplinkybių jautrumas, pavyzdžiui, iškraipymų, susijusių su sukčiavimu ir galimais neteisėtais veiksmais, sutarčių nuostatų pažeidimais ir interesų konfliktais, padariniai.
SAS 107	Su iškraipymu susijusių aplinkybių jautrumas, pavyzdžiui, iškraipymų, susijusių su sukčiavimu ir galimais neteisėtais veiksmais, sutarčių nuostatų pažeidimais ir interesų konfliktais, padariniai.
TUUS 3000, 2014	Ar iškraipymas atsirado dėl tyčinių, ar netyčinių veiksmy.
Iškraipymas lemia didesnę vadovybės kompensaciją.	

Literatūros šaltinis	Šaltinyje minima charakteristika
SAB 99, 1999	Ar iškraipymas turi įtakos didėjančiai vadovybės gaunamai kompensacijai, pavyzdžiui, įvykdant reikalavimus apdovanojimui ar premijai gauti ar kitokios formos kompensacijai.
AS 2810, 2017	Iškraipymas, kuris turi įtakos didėjančiai vadovybės gaunamai kompensacijai, pavyzdžiui, įvykdant reikalavimus apdovanojimui ar premijai gauti ar kitokios formos kompensacijai.
SAS 107	Iškraipymas, kuris turi įtakos didėjančiai vadovybės gaunamai kompensacijai, pavyzdžiui, įvykdant reikalavimus apdovanojimui ar premijai gauti ar kitokios formos kompensacijai.
TAS 450, 2009	Daro poveikį vadovybei mokamo atlygio padidėjimui, pavyzdžiui, užtikrinant, kad būtų įvykdyti reikalavimai premijai ar kitokioms skatinimo priemonėms gauti.
AS 2810, 2017	Vadovybės motyvacija, susijusi su iškraipymais, pavyzdžiui, (i) galimo vadovų šališkumo požymis rengiant ir kaupiant apskaitinius įvertinimus arba (ii) iškraipymas, kurį sukėlė nuolatinis vadovybės nenoras ištaisyti finansinės atskaitomybės proceso trūkumų.
SAS 107	Vadovybės motyvacija, susijusi su iškraipymais, pavyzdžiui, (i) galimo vadovų šališkumo požymis rengiant ir kaupiant apskaitinius įvertinimus arba (ii) iškraipymas, kurį sukėlė nuolatinis vadovybės nenoras ištaisyti finansinės atskaitomybės proceso trūkumų; ar (iii) tikslingas sprendimas nesilaikyti nustatytų apskaitos standartų.
Iškraipymas yra susijęs su susijusiomis šalimis.	
TAS 450, 2009	Yra susijęs su dalykais, siejamais su konkrečiomis šalimis (pavyzdžiui, ar ūkinėje operacijoje dalyvaujančios išorės šalys yra susijusios su įmonės vadovybės nariais).
TUUS 3000, 2014	Ar iškraipymas susijęs su ryšiais tarp atsakingosios šalies, (į)vertintojo ar užduoties šalies arba jų ryšių su kitomis šalimis.
Iškraipymas lemia neteisingą straipsnių klasifikavimą.	
AS 2810, 2017	Neteisingo klasifikavimo poveikis, pavyzdžiui, neteisingas veiklos ir kitų pajamų arba pasikartojančių ir vienkartinį pajamų klasifikavimas.
SAS 107	Neteisingo klasifikavimo poveikis, pavyzdžiui, neteisingas veiklos ir kitų pajamų arba pasikartojančių ir vienkartinį pajamų klasifikavimas arba klaidingas lėšų rinkimo ir programos veiklos išlaidų ne pelno organizacijoje klasifikavimas.
Iškraipymas kyla iš savo esme skirtingų dalykų sudengimo.	
AS 2810, 2017	Atskirai reikšmingų iškraipymų, kurie yra skirtingi, sudengimo efekto egzistavimas.
SAS 107	Atskirai reikšmingų iškraipymų, kurie yra skirtingi, sudengimo efekto egzistavimas.
Iškraipymas kyla iš subjektyvaus vertinimo.	
SAB 99, 1999	Ar iškraipymas kyla iš įvykio, kurį galima tiksliai nustatyti, ar iš vertinimo ir, jeigu taip, koks taikomam įvertinimui galėtų būti būdingas netikslumas.
AS 2810, 2017	Galutinis iškraipymo pobūdis, pavyzdžiui, klaida, kuri yra objektyviai įvertinama priešingai nei iškraipymas, kuris neišvengiamai yra susijęs su tam tikru subjektyvumu atliekant įvertinimą, paskirstymą ar dėl netikrumo.
SAS 107	Galutinis iškraipymo pobūdis, pavyzdžiui, klaida, kuri yra objektyviai įvertinama priešingai nei iškraipymas, kuris neišvengiamai yra susijęs su tam tikru subjektyvumu atliekant įvertinimą, paskirstymą ar dėl netikrumo.
Iškraipymas, kuris šiuo metu yra nereikšmingas, gali turėti reikšmingą poveikį būsimais laikotarpiais.	
AS 2810, 2017	Tikimybė, kad iškraipymas, kuris šiuo metu yra nereikšmingas, gali turėti reikšmingą poveikį būsimiems laikotarpiais dėl kaupiamojo poveikio, pavyzdžiui, kuris vystosi per kelis laikotarpius.
SAS 107	Tikimybė, kad iškraipymas, kuris šiuo metu yra nereikšmingas, gali turėti reikšmingą poveikį būsimiems laikotarpiais dėl kaupiamojo poveikio, pavyzdžiui, kuris vystosi per kelis laikotarpius.

Literatūros šaltinis	Šaltinyje minima charakteristika
TAS 450, 2009	Yra susijęs su neteisingu apskaitos politikos pasirinkimu ar taikymu, kas nedaro reikšmingo poveikio einamojo laikotarpio finansinėms ataskaitoms, tačiau, tikėtina, kad gali turėti didelį poveikį būsimųjų laikotarpių finansinėms ataskaitoms.
TUUS 3000, 2014	Koregavimo įtaka – kaip koregavimas paveiks ankstesnę arba dabartinę dalyko informaciją arba būsimą dalyko informaciją, jeigu apie pagrindinį dalyką informuojama periodiškai.
Asmenų ar įmonių, kuriems turi įtakos iškraipymas, skaičius.	
TUUS 3000, 2014	Asmenų ar įmonių, kuriems įtakos turi dalykas, skaičius.
Iškraipymo ištaisymo kaina (išlaidų požiūriu).	
AS 2810, 2017	Iškraipymo ištaisymo kaina – klientui gali būti nevertinga kurti sistemą, pagal kurią būtų galima apskaičiuoti nereikšmingo iškraipymo pagrindą. Kita vertus, jei vadovybė sukūrė tokią sistemą nereikšmingam iškraipymui apskaičiuoti, tai gali rodyti vadovybės tikslingą motyvaciją.
SAS 107	Iškraipymo ištaisymo kaina – klientui gali būti nevertinga kurti sistemą, pagal kurią būtų galima apskaičiuoti nereikšmingo iškraipymo pagrindą. Kita vertus, jei vadovybė sukūrė tokią sistemą nereikšmingam iškraipymui apskaičiuoti, tai gali atspindėti vadovybės tikslingą motyvaciją.
Rizika, kad galimi papildomi nepastebėti iškraipymai turėtų įtakos auditoriaus vertinimui.	
AS 2810, 2017	Rizika, kad galimi papildomi nepastebėti iškraipymai turėtų įtakos auditoriaus vertinimui.
SAS 107	Rizika, kad galimi papildomi nepastebėti iškraipymai turėtų įtakos auditoriaus vertinimui.
Iškraipymas yra reikšmingas atsižvelgiant į auditoriaus supratimą.	
SAB 99, 1999	Ar iškraipymas yra susijęs su audituojamos įmonės segmentu ar kita dalimi įmonės verslo, kuri vadina svarbų vaidmenį audituojamos įmonės veiklai ar pelningumui.
AS 2810, 2017	Iškraipymo įtaka segmento informacijai, pavyzdžiui, iškraipymo svarba konkrečiam segmentui, kuris yra svarbus įmonės ateities pelningumui, dalyko paplitimas segmento informacijoje, ir dalyko įtaka segmento informacijos tendencijoms, vertinant finansines ataskaitas kaip visumą.
TAS 450, 2009	Daro įtaką finansinėse ataskaitose pateiktai informacijai apie segmentą (pavyzdžiui, dalyko svarba segmentui ar kitai įmonės veiklos daliai, kuri laikoma reikšminga įmonės veiklai ar pelningumui). Yra praleista informacija, kurios nėra konkrečiai reikalaujama pagal taikomą finansinės atskaitomybės tvarką, tačiau kuri, auditoriaus nuomone, yra svarbi vartotojo supratimui apie įmonės finansinę padėtį, finansinius rezultatus ar pinigų srautus.
TUUS 3000, 2014	Ar iškraipymas yra reikšmingas atsižvelgiant į praktikuojančio asmens supratimą apie jam žinomus vartotojams pateiktus pranešimus, pavyzdžiui, susijusius su tikėtiniu pagrindinio dalyko (į)vertinimo rezultatu; iškraipymo pobūdis, pavyzdžiui, nustatytų nuokrypių nuo kontrolės pobūdis, kai dalyko informacijoje teigiama, kad kontrolė yra veiksminga. Pasirinktos dalyko informacijos pateikimo savybės, jeigu pagal taikomus kriterijus galima pasirinkti įvairius pateikimo būdus. Pasirinkta dalyko informacijos formuluoatė – informacija pateikiama aprašomuoju būdu. Įvairių dalyko informacijos sudedamųjų dalių sąsaja ir jų santykinė svarba, jeigu tokią informaciją sudaro daugybė sudedamųjų dalių, pavyzdžiui, ataskaita, kurioje pateikiama daug veiklos rodiklių.
SAS 122, 2012	Kokybiniai atskleidimai, kurie yra svarbūs finansinių ataskaitų informacijos vartotojams dėl įmonės pobūdžio (pavyzdžiui, likvidumo rizikos atskleidimas gali būti svarbus finansinės institucijos finansinių ataskaitų informacijos vartotojams). Įmonės tam tikro laikotarpio aplinkybės (pavyzdžiui, įmonė tuo metu gali būti atlikusi reikšmingą verslo susijungimą).

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis priede pateiktais šaltiniais.

Ekspertinis finansinėse ataskaitose nustatytų iškraipymų kokybinių charakteristikų vertinimas

Gerbiamas eksperte,

Dėkoju, kad sutikote dalyvauti tyrime. Atliekamas tyrimas yra daktaro disertacijos empirinio tyrimo dalis. Kadangi turite ilgametę praktinio ar mokslinio darbo patirtį, esate pasirinktas kaip tinkamas ekspertas tyrimo problematikai nagrinėti. Tyrimo metu gauta informacija bus naudojama tik moksliniais tikslais, o ekspertų tapatybę atskleidžianti informacija nebus viešinama.

Ekspertinio vertinimo tikslas – identifikuoti ir įvertinti pagrindines kokybines charakteristikas, kurios auditoriaus turėtų būti apsvarstomos priimant sprendimą dėl finansinėse ataskaitose nustatytų konkrečių iškraipymų reikšmingumo. **Kokybinės charakteristikos šiame tyrime suprantamos kaip** įmonės sandorių bei įvairių įvykių ar jų konteksto aplinkybės, dėl kurių finansinėse ataskaitose nustatytas net ir mažos sumos iškraipymas (ar keli iškraipymai kartu) gali paveikti audituojamos įmonės pirminių finansinių ataskaitų informacijos vartotojų sprendimus. **Šiame tyrime minimas terminas „iškraipymas“ suprantamas kaip** skirtumas tarp pateiktos finansinės ataskaitos straipsnio sumos, grupavimo, pateikimo ar atskleidimo ir reikalaujamos straipsnio sumos, grupavimo, pateikimo ar atskleidimo, kad straipsnis atitiktų taikomą finansinės atskaitomybės tvarką.

Auditorius, finansinėse ataskaitose nustatęs iškraipymą ir priimdamas sprendimą dėl nustatyto iškraipymo reikšmingumo, turi apsvarstyti ne tik iškraipymo kiekybinį dydį, bet ir jo kokybines charakteristikas. Šiuo tyrimu nesiekama nustatyti smulkesnių (pagal savo esmę) kokybinių charakteristikų (pvz., nesiekama nustatyti, kokie konkretūs teisės aktų pažeidimai, susiję su iškraipymais, turėtų būti auditoriaus apsvarstomi), tačiau **siekiamo identifikuoti platesnio požiūrio kokybines charakteristikas** (pvz., ar auditorius turėtų apsvarstyti, ar nustatytas iškraipymas (-ai) yra susijęs (-ę) su teisės aktų reikalavimų nesilaikymu).

Toliau apklausoje pateikiami klausimai apie įvairias mokslinėje ir praktinėje literatūroje identifikuotas kokybines charakteristikas.

Dėkoju už skirtą laiką ir atsakymus.

Doktorantas Audrius Masiulevičius
Vilniaus universitetas
Ekonomikos ir verslo administravimo fakultetas
Apskaitos ir audito katedra
Audrius.masiulevicius@evaf.vu.lt
8 615 61 682

1. Įvertinkite, kurios iš sąrašė pateiktų pagrindinių kokybinių charakteristikų turėtų būti auditoriaus apsvarstytos sprendžiant, ar finansinėse ataskaitose nustatytas iškraipymas yra reikšmingas. Pritarimo lygį išreikškite pagal penkiabalę skalę, kur 1 – visiškai nesutinkate, kad kokybinė charakteristika turėtų būti apsvarstyta auditoriaus, o 5 – visiškai sutinkate, kad kokybinė charakteristika turėtų būti apsvarstyta auditoriaus.

	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Nei sutinku, nei nesutinku (3)	Sutinku (4)	Visiškai sutinku (5)
Ar iškraipymas (-ai) slepia neišpildytus analitikų lūkesčius (pvz., išorės finansų analitikų iškeltą lūkestį dėl pardavimo pajamų dydžio ar pajamų, tenkančių vienai akcijai).					
Ar iškraipymas (-ai) slepia finansinių tendencijų pasikeitimą (pvz., ilgalaikis pardavimo pajamų ar grynojo pelno augimas pasikeičia į pardavimo pajamų / grynojo pelno mažėjimą bei atvirkščiai).					

	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Nei sutinku, nei nesutinku (3)	Sutinku (4)	Visiškai sutinku (5)
<p>Ar iškraipymas (-ai) slepia nuostolingos veiklos pasikeitimą į pelningą ar atvirkščiai (pvz., dėl neteisingai užregistruotų pajamų įmonė pasiekia grynąjį pelną vietoj nuostolio).</p>					
<p>Ar iškraipymas (-ai) susijęs (-ę) su teisės aktų reikalavimų nesilaikymu (pvz., darbuotojams neišmokami visi jiems įstatymų nustatyta tvarka priklausantys komandiruočių pinigai ir finansinėje atskaitomybėje neatvaizduota mokėtina suma už komandiruotes).</p>					
<p>Ar iškraipymas (-ai) susijęs (-ę) su reguliacinių reikalavimų nesilaikymu (pvz., emitentas viešai neatskleidžia privalomos atskleisti informacijos arba, pvz., emitentas nėra sudaręs audito komiteto).</p>					
<p>Ar iškraipymas (-ai) susijęs (-ę) su finansinės atskaitomybės reikalavimų nesilaikymu (pvz., įmonė nesilaiko reikalavimo, susijusio su</p>					

	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Nei sutinku, nei nesutinku (3)	Sutinku (4)	Visiškai sutinku (5)
ilgalaikio turto nusidėvėjimo skaičiavimo pradžios data, arba įmonė finansinėse ataskaitose neatskleidžia informacijos, kurią privaloma atskleisti pagal taikomus apskaitos standartus).					
Ar iškraipymas (-ai) susijęs (-ę) su sutartinių įsipareigojimų reikalavimų nesilaikymu (pvz., iškraipymas slepia įmonės nepasiektą paskolos sutartyse numatytą nuosavo kapitalo ir turto santykį).					
Ar iškraipymas (-ai) susijęs (-ę) su bendrojo duomenų apsaugos reglamento (BDAR) reikalavimų nesilaikymu (pvz., įmonė tinkamai nesaugo savo darbuotojų gyvenamosios vietos adreso, tačiau tai neatskleidžiama finansinėse ataskaitose).					
Ar iškraipymas (-ai) susijęs (-ę) su aplinkosaugos reikalavimų nesilaikymu (pvz., įmonei buvo					

	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Nei sutinku, nei nesutinku (3)	Sutinku (4)	Visiškai sutinku (5)
paskirta bauda dėl įmonės į aplinką skleidžiamo taršos kiekio, viršijančio leistiną normą, tačiau baudos įmonė neužregistravo į apskaitą).					
Ar iškraipymas (-ai) susijęs (-ę) su neteisėtomis operacijomis (pvz., įmonė neapskaito dalies pardavimų).					
Ar iškraipymas (-ai) lemia didesnę vadovybės kompensaciją (pvz., dėl klaidingai padidintų pajamų įmonės direktorius gauna 10 proc. premiją nuo gaunamo darbo užmokesčio).					
Ar iškraipymas (-ai) yra susijęs (-ę) su susijusiomis šalimis (pvz., klaidingai apskaitytas pardavimas susijusiai šaliai).					
Ar iškraipymas (-ai) susijęs (-ę) su įmonės informacinių technologijų saugumo pažeidimais (pvz., į įmonės duomenų bazę buvo įsilaužęs programišius, o įmonė to					

	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Nei sutinku, nei nesutinku (3)	Sutinku (4)	Visiškai sutinku (5)
neatskleidžia finansinėse ataskaitose).					
Ar iškraipymas (-ai) kyla iš subjektyvaus įvertinimo (pvz., atsargų vertės sumažėjimo dydis nustatomas subjektyviu vadovybės vertinimu, kuris skiriasi nuo auditoriaus vertinimo).					
Ar iškraipymas (-ai), kuris (-ie) šiuo metu yra nereikšmingas (-i), gali turėti reikšmingą poveikį būsimais laikotarpiais (pvz., įmonės neteisingai apskaičiuojamo metinio nusidėvėjimo suma, kuri šiuo metu yra nereikšminga, per kelerius metus ateityje susisumuos į reikšmingą klaidą).					

2. Ar, be 1-ame klausime pateiktų pagrindinių kokybinių charakteristikų, žinote kitų svarbių kokybinių charakteristikų, kurias auditorius turėtų apsvarstyti sprendamas, ar finansinėse ataskaitose nustatyti iškraipymai yra reikšmingi. Jeigu taip – gal galėtumėte įvardyti tokias charakteristikas? Jeigu ne, pereikite prie kito klausimo.

- Ne
- Taip _____

3. Įvertinkite 1-ame klausime pateiktų pagrindinių kokybinių charakteristikų sąrašo išsamumą. T. y. ar sąrašas apima visas pagrindines kokybines charakteristikas, kurias auditorius turėtų apsvarstyti vertindamas, ar finansinėse ataskaitose nustatyti iškraipymai yra reikšmingi. Pritarimo lygį išreikškite pagal penkiabalę skalę, kur 1 – visiškai nesutinkate, kad sąrašas išsamus, o 5 – visiškai sutinkate, kad sąrašas išsamus.

	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Nei sutinku, nei nesutinku (3)	Sutinku (4)	Visiškai sutinku (5)
Kokybinių charakteristikų sąrašas apima visas reikalingas charakteristikas.					
Kokybinių charakteristikų sąrašas yra neišsamus.					
Kokybinių charakteristikų sąrašas yra išsamus.					
Kokybinių charakteristikų sąrašas yra pakankamai išsamus finansinių ataskaitų audito užduočių poreikiams.					
Kokybinių charakteristikų sąrašas atitinka finansinių ataskaitų audito užduočių poreikius.					
Kokybinių charakteristikų sąrašas yra pakankamo pločio (skirtingas charakteristikų skaičius) ir gylio (skirtingų charakteristikų detalumas) finansinių ataskaitų audito užduočių poreikiams.					

4. Įvertinkite 1-ame klausime pateiktų pagrindinių kokybinių charakteristikų sąrašo aktualumą. Pritarimo lygį išreikškite pagal penkiabalę skalę, kur 1 – visiškai nesutinkate, kad sąrašas aktualus, o 5 – visiškai sutinkate, kad sąrašas aktualus.

	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Nei sutinku, nei nesutinku (3)	Sutinku (4)	Visiškai sutinku (5)
Kokybinių charakteristikų sąrašas yra naudingas finansinių ataskaitų audito užduotims.					
Kokybinių charakteristikų sąrašas yra susijęs su finansinių ataskaitų audito užduotimis.					
Kokybinių charakteristikų sąrašas yra tinkamas finansinių ataskaitų audito užduotims.					
Kokybinių charakteristikų sąrašas yra pritaikomas finansinių ataskaitų audito užduotims.					

5. Gal turite minčių ar pamąstymų dėl 1-ame klausime pateiktų pagrindinių kokybinių charakteristikų sąrašo aktualumo, kuriais norėtumėte pasidalyti? Jei taip, išdėstykite juos toliau. Jei ne, pereikite prie kito klausimo.

- Ne
- Taip _____

6. Gal turite kitų minčių ar pamąstymų nagrinėjama kokybinių charakteristikų tematika, kuriais norėtumėte pasidalyti? Jei taip, išdėstykite juos toliau. Jei ne, pereikite prie kito klausimo.

- Ne
- Taip _____

7. Kokia Jūsų praktinio darbo patirtis atliekant finansinių ataskaitų auditus?

- Praktinės darbo patirties atliekant finansinių ataskaitų auditus neturiu
- Iki 5 metų
- 5–9 metai
- 10–20 metų
- 21 ir daugiau metų

8. Kokia Jūsų, kaip mokslininko, darbo patirtis?

- Mokslininko darbo patirties neturiu
- Iki 5 metų
- 5–9 metai
- 10–20 metų
- 21 ir daugiau metų

9. Jei pageidaujate gauti tyrimo rezultatų santrauką, toliau įrašykite savo elektroninio pašto adresą.

4 priedas. Investuotojų apklausos anketa

Audituotos informacijos naudingumo investuotojams vertinimas

Gerbiamas respondente,

Atliekama apklausa yra daktaro disertacijos empirinio tyrimo dalis. Šiuo tyrimu siekiama įvertinti, kokia audituota informacija būtų naudinga priimant sprendimus dėl investavimo. Apklausoje bus pateikiamos įvairios situacijos ir prašoma įvertinti, ar minima audituota informacija būtų naudinga priimant sprendimus dėl investavimo.

Tyrimo metu gauta informacija bus naudojama tik moksliniais tikslais. Anketa yra anoniminė, todėl garantuojamas visiškasis Jūsų pateiktų atsakymų konfidencialumas. Būčiau dėkingas, jeigu sutiktumėte atsakyti į apklausos klausimus. Tai užtruktų apie 20 min.

Pagarbiai,

Doktorantas Audrius Masiulevičius
Vilniaus universitetas
Ekonomikos ir verslo administravimo fakultetas
Apskaitos ir audito katedra
Audrius.masiulevicius@evaf.vu.lt

1. Kada paskutinį kartą priėmėte arba dalyvavote priimant sprendimą dėl investavimo į vertybinius popierius, kuriais prekiaujama vertybinių popierių biržoje?

- Per paskutinius 1 metus.
- Seniau nei prieš 1 metus, tačiau ne seniau nei prieš 3 metus.
- Prieš 3 metus ar seniau, tačiau ne seniau nei prieš 5 metus.
- Prieš 5 metus ar seniau.
- Niekada nepriėmiau tokio sprendimo ir nedalyvavau priimant tokį sprendimą. (pereinama į 24 klausimą)

2. Ar priskirtumėte save smulkiajam investuotojui? (Smulkūs investuotojai dažniausiai investuoja nedideles pinigų sumas, perka nedidelius akcijų kiekius ir nesiekia įsigyti stambaus emitento vertybinių popierių paketo, kuris leistų daryti įtaką emitento valdymui.)

- Taip.
- Ne.

3. Nurodykite dėl kokių įmonių vertybinių popierių esate priėmęs arba dalyvavęs priimant investavimo sprendimą? Galimi keli atsakymų variantai.

- Lietuviškų įmonių vertybiniai popieriai.
- Jungtinių Amerikos Valstijų (JAV) įmonių vertybiniai popieriai.
- Kitų Europos įmonių (ne lietuviškų) vertybiniai popieriai.
- Kitų šalių įmonių vertybiniai popieriai.
- Nesu tikras.

4. Priimamas sprendimas dėl investavimo į AB „Pavyzdys“ akcijas, kuriomis prekiaujama vertybinių popierių biržoje:

- Įmonės AB „Pavyzdys“ metinės pajamos sudaro 83 000 000 EUR.
- Vienos akcijos kaina vertybinių popierių biržoje yra 10 188 EUR.
- Bendras akcijų skaičius yra 10 000 vnt.
- Išorės finansų analitikai tikėjosi, kad grynasis pelnas, tenkantis vienai akcijai, bus 180 EUR.
- Neaudituotais AB „Pavyzdys“ finansiniais duomenimis, grynasis pelnas, tenkantis vienai akcijai, sudarė 181 EUR (viršijo analitikų lūkesčius).
- Paskelbus audituotus AB „Pavyzdys“ finansinius duomenis paaiškėjo, kad išorės analitikų lūkesčiai neišsipildė, o grynasis pelnas, tenkantis vienai akcijai, sudarė 179 EUR.

Informacija. Atlikus auditą nustatyta, kad analitikų lūkesčiai dėl grynojo pelno, tenkančio vienai akcijai, neišsipildė (1 EUR skirtumu), nors neaudituotais duomenimis, analitikų lūkesčiai dėl grynojo pelno, tenkančio vienai akcijai, buvo viršyti (1 EUR skirtumu).

Įvertinkite, ar ši auditoriaus nustatyta informacija būtų naudinga priimant sprendimą dėl investavimo.

Vertindami atsižvelkite į visus turimus duomenis (tokius kaip įmonės bendras pajamų dydis ir kt.). Pritarimo lygį išreikškite pagal septynbalę skalę, kur 1 – visiškai nesutinkate, kad informacija naudinga, o 7 – visiškai sutinkate, kad informacija naudinga.

	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Iš dalies nesutinku (3)	Nei sutinku, nei nesutinku (4)	Iš dalies sutinku (5)	Sutinku (6)	Visiškai sutinku (7)
Manau, kad informacija smulkiesiems							

	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Iš dalies nesutinku (3)	Nei sutinku, nei nesutinku (4)	Iš dalies sutinku (5)	Sutinku (6)	Visiškai sutinku (7)
investuojams būtų naudinga							
Informacija man būtų naudinga							
Informacija padidintų mano priimamo sprendimo dėl investavimo patikimumą							
Informacija padėtų priimti tinkamesnį sprendimą dėl investavimo							
Informacija man būtų naudinga priimant sprendimą dėl investavimo							

5. Priimamas sprendimas dėl investavimo į AB „Pavyzdys“ akcijas, kuriomis prekiaujama vertybinių popierių biržoje:

- Įmonės AB „Pavyzdys“ metinės pajamos sudaro 83 000 000 EUR.
- Vienos akcijos kaina vertybinių popierių biržoje yra 10 188 EUR.
- Bendras akcijų skaičius yra 10 000 vnt.
- Išorės finansų analitikai tikėjosi, kad įmonės AB „Pavyzdys“ grynasis pelnas bus 1 800 000 EUR.
- Neaudituotais AB „Pavyzdys“ finansiniais duomenimis, grynasis pelnas sudarė 1 810 000 EUR (viršijo analitikų lūkesčius).
- Paskelbus audituotus AB „Pavyzdys“ finansinius duomenis paaiškėjo, kad išorės analitikų lūkesčiai neišsipildė, o grynasis pelnas sudarė 1 796 000 EUR.

Informacija. Atlikus auditą nustatyta, kad analitikų lūkesčiai dėl grynojo pelno dydžio neišsipildė (4000 EUR skirtumu), nors neaudituotais duomenimis, analitikų lūkesčiai dėl grynojo pelno dydžio buvo viršyti (10 000 EUR skirtumu).

Įvertinkite, ar ši auditoriaus nustatyta informacija būtų naudinga priimant sprendimą dėl investavimo.

Vertindami atsižvelkite į visus turimus duomenis (tokius kaip įmonės bendras pajamų dydis ir kt.). Pritarimo lygį išreikškite pagal septynbalę skalę, kur 1 – visiškai nesutinkate, kad informacija naudinga, o 7 – visiškai sutinkate, kad informacija naudinga.

	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Iš dalies nesutinku (3)	Nei sutinku, nei nesutinku (4)	Iš dalies sutinku (5)	Sutinku (6)	Visiškai sutinku (7)
Manau, kad informacija smulkiesiems investuotojams būtų naudinga							

	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Iš dalies nesutinku (3)	Nei sutinku, nei nesutinku (4)	Iš dalies sutinku (5)	Sutinku (6)	Visiškai sutinku (7)
Informacija man būtų naudinga							
Informacija padidintų mano priimamo sprendimo dėl investavimo patikimumą							
Informacija padėtų priimti tinkamesnį sprendimą dėl investavimo							
Informacija man būtų naudinga priimant sprendimą dėl investavimo							

6. Priimamas sprendimas dėl investavimo į AB „Pavyzdys“ akcijas, kuriomis prekiaujama vertybinių popierių biržoje:

- Įmonės AB „Pavyzdys“ metinės pajamos 2017 m. sudarė 80 000 000 EUR.
- Įmonės AB „Pavyzdys“ metinės pajamos 2018 m. sudarė 81 000 000 EUR.
- Įmonės AB „Pavyzdys“ metinės pajamos 2019 m. sudarė 82 000 000 EUR.
- Įmonės AB „Pavyzdys“ metinės pajamos 2020 m. sudarė 83 000 000 EUR.
- Įmonės AB „Pavyzdys“ metinės pajamos 2017–2020 m. didėjo kiekvienais metais.

- Neaudituotais AB „Pavyzdys“ finansiniais duomenimis, įmonės pajamos 2021 m. didėjo iki 83 010 000 EUR.
- Paskelbus audituotus AB „Pavyzdys“ finansinius duomenis paaiškėjo, kad įmonės pajamos 2021 m. sumažėjo iki 82 996 000 EUR.

Informacija. Atlikus auditą nustatyta, kad pajamos 2021 m., palyginti su pajamomis 2020 m., sumažėjo (4 000 EUR skirtumu), nors, remiantis neaudituotais duomenimis, manyta, kad pajamos 2021 m., palyginti su pajamomis 2020 m., padidėjo (10 000 EUR skirtumu).

Įvertinkite, ar ši auditoriaus nustatyta informacija būtų naudinga priimant sprendimą dėl investavimo.

Vertindami atsižvelkite į visus turimus duomenis (tokius kaip įmonės bendras pajamų dydis ir kt.). Pritarimo lygį išreikškite pagal septynbalę skalę, kur 1 – visiškai nesutinkate, kad informacija naudinga, o 7 – visiškai sutinkate, kad informacija naudinga.

	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Iš dalies nesutinku (3)	Nei sutinku, nei nesutinku (4)	Iš dalies sutinku (5)	Sutinku (6)	Visiškai sutinku (7)
Manau, kad informacija smulkiesiems investuotojams būtų naudinga							
Informacija man būtų naudinga							
Informacija padidintų mano priimamo sprendimo dėl investavimo patikimumą							
Informacija padėtų priimti							

	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Iš dalies nesutinku (3)	Nei sutinku, nei nesutinku (4)	Iš dalies sutinku (5)	Sutinku (6)	Visiškai sutinku (7)
tinkamesnį sprendimą dėl investavimo							
Informacija man būtų naudinga priimant sprendimą dėl investavimo							

7. Priimamas sprendimas dėl investavimo į AB „Pavyzdys“ akcijas, kuriomis prekiaujama vertybinių popierių biržoje:

- Įmonės AB „Pavyzdys“ grynas pelnas 2017 m. sudarė 1 500 000 EUR.
- Įmonės AB „Pavyzdys“ grynas pelnas 2018 m. sudarė 1 600 000 EUR.
- Įmonės AB „Pavyzdys“ grynas pelnas 2019 m. sudarė 1 700 000 EUR.
- Įmonės AB „Pavyzdys“ grynas pelnas 2020 m. sudarė 1 800 000 EUR.
- Įmonės AB „Pavyzdys“ grynas pelnas 2017–2020 m. didėjo kiekvienais metais.
- Neaudituoti AB „Pavyzdys“ finansiniai duomenimis, įmonės grynas pelnas 2021 m. didėjo iki 1 810 000 EUR.
- Paskelbus audituotus AB „Pavyzdys“ finansinius duomenis paaiškėjo, kad įmonės grynas pelnas 2021 m. sumažėjo iki 1 796 000 EUR.

Informacija. Atlikus auditą nustatyta, kad grynas pelnas 2021 m., palyginti su grynuoju pelnu 2020 m., sumažėjo (4 000 EUR skirtumu), nors, remiantis neaudituotiems duomenimis, manyta, kad grynas pelnas 2021 m., palyginti su grynuoju pelnu 2020 m., padidėjo (10 000 EUR skirtumu).

Įvertinkite, ar ši auditoriaus nustatyta informacija būtų naudinga priimant sprendimą dėl investavimo.

Vertindami atsižvelkite į visus turimus duomenis (tokius kaip įmonės grynojo pelno dydis ir kt.). Pritarimo lygį išreikškite pagal septynbalę skalę, kur 1 – visiškai nesutinkate, kad informacija naudinga, o 7 – visiškai sutinkate, kad informacija naudinga.

	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Iš dalies nesutinku (3)	Nei sutinku, nei nesutinku (4)	Iš dalies sutinku (5)	Sutinku (6)	Visiškai sutinku (7)
Manau, kad informacija smulkiesiems investuotojams būtų naudinga							
Informacija man būtų naudinga							
Informacija padidintų mano priimamo sprendimo dėl investavimo patikimumą							
Informacija padėtų priimti tinkamesnį sprendimą dėl investavimo							
Informacija man būtų naudinga priimant sprendimą dėl investavimo							

8. Priimamas sprendimas dėl investavimo į AB „Pavyzdys“ akcijas, kuriomis prekiaujama vertybinių popierių biržoje:

- Įmonės AB „Pavyzdys“ metinės pajamos sudaro 83 000 000 EUR.
- Vienos akcijos kaina vertybinių popierių biržoje yra 10 188 EUR.
- Bendras akcijų skaičius yra 10 000 vnt.
- Neaudituotais AB „Pavyzdys“ finansiniais duomenimis, įmonės grynasis pelnas 2021 m. sudarė 10 000 EUR.

Informacija. Atlikus auditą nustatyta, kad įmonė 2021 m. patyrė 4 000 EUR nuostolį, nors, remiantis neaudituotais duomenimis, manyta, kad įmonė 2021 m. uždirbo 10 000 EUR grynąjį pelną.

Įvertinkite, ar ši auditoriaus nustatyta informacija būtų naudinga priimant sprendimą dėl investavimo.

Vertindami atsižvelkite į visus turimus duomenis (tokius kaip įmonės bendras pajamų dydis ir kt.). Pritarimo lygį išreikškite pagal septynbalę skalę, kur 1 – visiškai nesutinkate, kad informacija naudinga, o 7 – visiškai sutinkate, kad informacija naudinga.

	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Iš dalies nesutinku (3)	Nei sutinku, nei nesutinku (4)	Iš dalies sutinku (5)	Sutinku (6)	Visiškai sutinku (7)
Manau, kad informacija smulkiesiems investuotojams būtų naudinga							
Informacija man būtų naudinga							
Informacija padidintų mano priimamo sprendimo dėl							

	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Iš dalies nesutinku (3)	Nei sutinku, nei nesutinku (4)	Iš dalies sutinku (5)	Sutinku (6)	Visiškai sutinku (7)
investavimo patikimumą							
Informacija padėtų priimti tinkamesnį sprendimą dėl investavimo							
Informacija man būtų naudinga priimant sprendimą dėl investavimo							

9. Priimamas sprendimas dėl investavimo į AB „Pavyzdys“ akcijas, kuriomis prekiaujama vertybinių popierių biržoje:

- Įmonės AB „Pavyzdys“ metinės pajamos sudaro 83 000 000 EUR.
- Įmonės AB „Pavyzdys“ grynasis pelnas yra 1 800 000 EUR.
- Vienos akcijos kaina vertybinių popierių biržoje yra 10 188 EUR.
- Bendras akcijų skaičius yra 10 000 vnt.

Informacija. Atlikus auditą nustatyta, kad įmonė finansinėse ataskaitose neatskleidė vidutinio darbuotojų skaičiaus, kurį privaloma atskleisti, ir dėl to įmonė gaus 800 000 EUR baudą.

Įvertinkite, ar ši auditoriaus nustatyta informacija būtų naudinga priimant sprendimą dėl investavimo.

Vertindami atsižvelkite į visus turimus duomenis (tokius kaip įmonės bendras pajamų dydis ir kt.). Pritarimo lygį išreikškite pagal septynbalę skalę, kur 1 – visiškai nesutinkate, kad informacija naudinga, o 7 – visiškai sutinkate, kad informacija naudinga.

	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Iš dalies nesutinku (3)	Nei sutinku, nei nesutinku (4)	Iš dalies sutinku (5)	Sutinku (6)	Visiškai sutinku (7)
Manau, kad informacija smulkiesiems investuotojams būtų naudinga							
Informacija man būtų naudinga							
Informacija padidintų mano priimamo sprendimo dėl investavimo patikimumą							
Informacija padėtų priimti tinkamesnį sprendimą dėl investavimo							
Informacija man būtų naudinga priimant sprendimą dėl investavimo							

10. Priimamas sprendimas dėl investavimo į AB „Pavyzdys“ akcijas, kuriomis prekiaujama vertybinių popierių biržoje:

- Įmonės AB „Pavyzdys“ metinės pajamos sudaro 83 000 000 EUR.
- Įmonės AB „Pavyzdys“ grynasis pelnas yra 1 800 000 EUR.
- Vienos akcijos kaina vertybinių popierių biržoje yra 10 188 EUR.
- Bendras akcijų skaičius yra 10 000 vnt.

Informacija. Atlikus auditą nustatyta, kad įmonė finansinėse ataskaitose neatskleidė vidutinio darbuotojų skaičiaus, kurį privaloma atskleisti, ir dėl to įmonė gaus 200 000 EUR baudą.

Įvertinkite, ar ši auditoriaus nustatyta informacija būtų naudinga priimant sprendimą dėl investavimo.

Vertindami atsižvelkite į visus turimus duomenis (tokius kaip įmonės bendras pajamų dydis ir kt.). Pritarimo lygį išreikškite pagal septynbalę skalę, kur 1 – visiškai nesutinkate, kad informacija naudinga, o 7 – visiškai sutinkate, kad informacija naudinga.

	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Iš dalies nesutinku (3)	Nei sutinku, nei nesutinku (4)	Iš dalies sutinku (5)	Sutinku (6)	Visiškai sutinku (7)
Manau, kad informacija smulkiesiems investuotojams būtų naudinga							
Informacija man būtų naudinga							
Informacija padidintų mano priimamo sprendimo dėl investavimo patikimumą							

	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Iš dalies nesutinku (3)	Nei sutinku, nei nesutinku (4)	Iš dalies sutinku (5)	Sutinku (6)	Visiškai sutinku (7)
Informacija padėtų priimti tinkamesnį sprendimą dėl investavimo							
Informacija man būtų naudinga priimant sprendimą dėl investavimo							

11. Priimamas sprendimas dėl investavimo į AB „Pavyzdys“ akcijas, kuriomis prekiaujama vertybinių popierių biržoje:

- Įmonės AB „Pavyzdys“ metinės pajamos sudaro 83 000 000 EUR.
- Įmonės AB „Pavyzdys“ grynasis pelnas yra 1 800 000 EUR.
- Vienos akcijos kaina vertybinių popierių biržoje yra 10 188 EUR.
- Bendras akcijų skaičius yra 10 000 vnt.

Informacija. Atlikus auditą nustatyta, kad įmonė finansinėse ataskaitose neatskleidė vidutinio darbuotojų skaičiaus, kurį privaloma atskleisti, ir dėl to įmonė gaus 14 000 EUR baudą.

Įvertinkite, ar ši auditoriaus nustatyta informacija būtų naudinga priimant sprendimą dėl investavimo.

Vertindami atsižvelkite į visus turimus duomenis (tokius kaip įmonės bendras pajamų dydis ir kt.). Pritarimo lygį išreikškite pagal septynbalę skalę, kur 1 – visiškai nesutinkate, kad informacija naudinga, o 7 – visiškai sutinkate, kad informacija naudinga.

	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Iš dalies nesutinku (3)	Nei sutinku, nei nesutinku (4)	Iš dalies sutinku (5)	Sutinku (6)	Visiškai sutinku (7)
Manau, kad informacija smulkiesiems investuotojams būtų naudinga							
Informacija man būtų naudinga							
Informacija padidintų mano priimamo sprendimo dėl investavimo patikimumą							
Informacija padėtų priimti tinkamesnį sprendimą dėl investavimo							
Informacija man būtų naudinga priimant sprendimą dėl investavimo							

12. Priimamas sprendimas dėl investavimo į AB „Pavyzdys“ akcijas, kuriomis prekiaujama vertybinių popierių biržoje:

- Įmonės AB „Pavyzdys“ metinės pajamos sudaro 83 000 000 EUR.
- Įmonės AB „Pavyzdys“ grynasis pelnas yra 1 790 000 EUR.
- Vienos akcijos kaina vertybinių popierių biržoje yra 10 188 EUR.
- Bendras akcijų skaičius yra 10 000 vnt.
- Įmonė turi ilgalaikių finansinių įsipareigojimų bankams.

- Paskolų sutartyse numatyta, kad įmonės metinis grynasis pelnas turi būti ne mažesnis kaip 1 800 000 EUR.

Informacija. Atlikus auditą nustatyta, kad įmonė pažeidė paskolų sutartyse numatytą reikalavimą dėl ne mažesnio kaip 1 800 000 EUR grynojo pelno uždarbio (10 000 EUR skirtumu) ir dėl to jai bus paskirta 800 000 EUR bauda.

Įvertinkite, ar ši auditoriaus nustatyta informacija būtų naudinga priimant sprendimą dėl investavimo.

Vertindami atsižvelkite į visus turimus duomenis (tokius kaip įmonės bendras pajamų dydis ir kt.). Pritarimo lygį išreikškite pagal septynbalę skalę, kur 1 – visiškai nesutinkate, kad informacija naudinga, o 7 – visiškai sutinkate, kad informacija naudinga.

	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Iš dalies nesutinku (3)	Nei sutinku, nei nesutinku (4)	Iš dalies sutinku (5)	Sutinku (6)	Visiškai sutinku (7)
Manau, kad informacija smulkiesiems investuotojams būtų naudinga							
Informacija man būtų naudinga							
Informacija padidintų mano priimamo sprendimo dėl investavimo patikimumą							
Informacija padėtų priimti tinkamesnį sprendimą dėl investavimo							

	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Iš dalies nesutinku (3)	Nei sutinku, nei nesutinku (4)	Iš dalies sutinku (5)	Sutinku (6)	Visiškai sutinku (7)
Informacija man būtų naudinga priimant sprendimą dėl investavimo							

13. Priimamas sprendimas dėl investavimo į AB „Pavyzdys“ akcijas, kuriomis prekiaujama vertybinių popierių biržoje:

- Įmonės AB „Pavyzdys“ metinės pajamos sudaro 83 000 000 EUR.
- Įmonės AB „Pavyzdys“ grynasis pelnas yra 1 790 000 EUR.
- Vienos akcijos kaina vertybinių popierių biržoje yra 10 188 EUR.
- Bendras akcijų skaičius yra 10 000 vnt.
- Įmonė turi ilgalaikių finansinių įsipareigojimų bankams.
- Paskolų sutartyse numatyta, kad įmonės grynasis pelnas turi būti ne mažesnis kaip 1 800 000 EUR.

Informacija. Atlikus auditą nustatyta, kad įmonė pažeidė paskolų sutartyse numatytą reikalavimą dėl ne mažesnio kaip 1 800 000 EUR grynojo pelno uždarbio (10 000 EUR skirtumu) ir dėl to jai bus paskirta 200 000 EUR bauda.

Įvertinkite, ar ši auditoriaus nustatyta informacija būtų naudinga priimant sprendimą dėl investavimo.

Vertindami atsižvelkite į visus turimus duomenis (tokius kaip įmonės bendras pajamų dydis ir kt.). Pritarimo lygį išreikškite pagal septynbalę skalę, kur 1 – visiškai nesutinkate, kad informacija naudinga, o 7 – visiškai sutinkate, kad informacija naudinga.

	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Iš dalies nesutinku (3)	Nei sutinku, nei nesutinku (4)	Iš dalies sutinku (5)	Sutinku (6)	Visiškai sutinku (7)
Manau, kad informacija smulkiesiems investuotojams būtų naudinga							
Informacija man būtų naudinga							
Informacija padidintų mano priimamo sprendimo dėl investavimo patikimumą							
Informacija padėtų priimti tinkamesnį sprendimą dėl investavimo							
Informacija man būtų naudinga priimant sprendimą dėl investavimo							

14. Priimamas sprendimas dėl investavimo į AB „Pavyzdys“ akcijas, kuriomis prekiaujama vertybinių popierių biržoje:

- Įmonės AB „Pavyzdys“ metinės pajamos sudaro 83 000 000 EUR.
- Įmonės AB „Pavyzdys“ grynasis pelnas yra 1 790 000 EUR.
- Vienos akcijos kaina vertybinių popierių biržoje yra 10 188 EUR.
- Bendras akcijų skaičius yra 10 000 vnt.
- Įmonė turi ilgalaikių finansinių įsipareigojimų bankams.

- Paskolų sutartyse numatyta, kad įmonės grynasis pelnas turi būti ne mažesnis kaip 1 800 000 EUR.

Informacija. Atlikus auditą nustatyta, kad įmonė pažeidė paskolų sutartyse numatytą reikalavimą dėl ne mažesnio kaip 1 800 000 EUR grynojo pelno uždarbio (10 000 EUR skirtumu) ir dėl to jai bus paskirta 14 000 EUR bauda.

Įvertinkite, ar ši auditoriaus nustatyta informacija būtų naudinga priimant sprendimą dėl investavimo.

Vertindami atsižvelkite į visus turimus duomenis (tokius kaip įmonės bendras pajamų dydis ir kt.). Pritarimo lygį išreikškite pagal septynbalę skalę, kur 1 – visiškai nesutinkate, kad informacija naudinga, o 7 – visiškai sutinkate, kad informacija naudinga.

	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Iš dalies nesutinku (3)	Nei sutinku, nei nesutinku (4)	Iš dalies sutinku (5)	Sutinku (6)	Visiškai sutinku (7)
Manau, kad informacija smulkiesiems investuotojams būtų naudinga							
Informacija man būtų naudinga							
Informacija padidintų mano priimamo sprendimo dėl investavimo patikimumą							
Informacija padėtų priimti tinkamesnį sprendimą dėl investavimo							

	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Iš dalies nesutinku (3)	Nei sutinku, nei nesutinku (4)	Iš dalies sutinku (5)	Sutinku (6)	Visiškai sutinku (7)
Informacija man būtų naudinga priimant sprendimą dėl investavimo							

15. Priimamas sprendimas dėl investavimo į AB „Pavyzdys“ akcijas, kuriomis prekiaujama vertybinių popierių biržoje:

- Įmonės AB „Pavyzdys“ metinės pajamos sudaro 83 000 000 EUR.
- Įmonės AB „Pavyzdys“ grynasis pelnas yra 1 800 000 EUR.
- Vienos akcijos kaina vertybinių popierių biržoje yra 10 188 EUR.
- Bendras akcijų skaičius yra 10 000 vnt.

Informacija. Atlikus auditą nustatyta, kad įmonė finansinėse ataskaitose neapskaitė 800 000 EUR pardavimo pajamų, kurios turėtų būti apskaitytos.

Įvertinkite, ar ši auditoriaus nustatyta informacija būtų naudinga priimant sprendimą dėl investavimo.

Vertindami atsižvelkite į visus turimus duomenis (tokius kaip įmonės bendras pajamų dydis ir kt.). Pritarimo lygį išreikškite pagal septynbalę skalę, kur 1 – visiškai nesutinkate, kad informacija naudinga, o 7 – visiškai sutinkate, kad informacija naudinga.

	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Iš dalies nesutinku (3)	Nei sutinku, nei nesutinku (4)	Iš dalies sutinku (5)	Sutinku (6)	Visiškai sutinku (7)
Manau, kad informacija smulkiesiems investuotojams būtų naudinga							

	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Iš dalies nesutinku (3)	Nei sutinku, nei nesutinku (4)	Iš dalies sutinku (5)	Sutinku (6)	Visiškai sutinku (7)
Informacija man būtų naudinga							
Informacija padidintų mano priimamo sprendimo dėl investavimo patikimumą							
Informacija padėtų priimti tinkamesnį sprendimą dėl investavimo							
Informacija man būtų naudinga priimant sprendimą dėl investavimo							

16. Priimamas sprendimas dėl investavimo į AB „Pavyzdys“ akcijas, kuriomis prekiaujama vertybinių popierių biržoje:

- Įmonės AB „Pavyzdys“ metinės pajamos sudaro 83 000 000 EUR.
- Įmonės AB „Pavyzdys“ grynasis pelnas yra 1 800 000 EUR.
- Vienos akcijos kaina vertybinių popierių biržoje yra 10 188 EUR.
- Bendras akcijų skaičius yra 10 000 vnt.

Informacija. Atlikus auditą nustatyta, kad įmonė finansinėse ataskaitose neapskaitė 200 000 EUR pardavimo pajamų, kurios turėtų būti apskaitytos.

Įvertinkite, ar ši auditoriaus nustatyta informacija būtų naudinga priimant sprendimą dėl investavimo.

Vertindami atsižvelkite į visus turimus duomenis (tokius kaip įmonės bendras pajamų dydis ir kt.). Pritarimo lygį išreikškite pagal septynbalę skalę, kur 1 – visiškai nesutinkate, kad informacija naudinga, o 7 – visiškai sutinkate, kad informacija naudinga.

	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Iš dalies nesutinku (3)	Nei sutinku, nei nesutinku (4)	Iš dalies sutinku (5)	Sutinku (6)	Visiškai sutinku (7)
Manau, kad informacija smulkiesiems investuotojams būtų naudinga							
Informacija man būtų naudinga							
Informacija padidintų mano priimamo sprendimo dėl investavimo patikimumą							
Informacija padėtų priimti tinkamesnį sprendimą dėl investavimo							
Informacija man būtų naudinga priimant sprendimą dėl investavimo							

17. Priimamas sprendimas dėl investavimo į AB „Pavyzdys“ akcijas, kuriomis prekiaujama vertybinių popierių biržoje:

- Įmonės AB „Pavyzdys“ metinės pajamos sudaro 83 000 000 EUR.
- Įmonės AB „Pavyzdys“ grynasis pelnas yra 1 800 000 EUR.
- Vienos akcijos kaina vertybinių popierių biržoje yra 10 188 EUR.
- Bendras akcijų skaičius yra 10 000 vnt.

Informacija. Atlikus auditą nustatyta, kad įmonė finansinėse ataskaitose neapskaitė 14 000 EUR pardavimo pajamų, kurios turėtų būti apskaitytos.

Įvertinkite, ar ši auditoriaus nustatyta informacija būtų naudinga priimant sprendimą dėl investavimo.

Vertindami atsižvelkite į visus turimus duomenis (tokius kaip įmonės bendras pajamų dydis ir kt.). Pritarimo lygį išreikškite pagal septynbalę skalę, kur 1 – visiškai nesutinkate, kad informacija naudinga, o 7 – visiškai sutinkate, kad informacija naudinga.

	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Iš dalies nesutinku (3)	Nei sutinku, nei nesutinku (4)	Iš dalies sutinku (5)	Sutinku (6)	Visiškai sutinku (7)
Manau, kad informacija smulkiesiems investuotojams būtų naudinga							
Informacija man būtų naudinga							
Informacija padidintų mano priimamo sprendimo dėl investavimo patikimumą							

	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Iš dalies nesutinku (3)	Nei sutinku, nei nesutinku (4)	Iš dalies sutinku (5)	Sutinku (6)	Visiškai sutinku (7)
Informacija padėtų priimti tinkamesnį sprendimą dėl investavimo							
Informacija man būtų naudinga priimant sprendimą dėl investavimo							

18. Priimamas sprendimas dėl investavimo į AB „Pavyzdys“ akcijas, kuriomis prekiaujama vertybinių popierių biržoje:

- Įmonės AB „Pavyzdys“ metinės pajamos sudaro 83 000 000 EUR.
- Įmonės AB „Pavyzdys“ grynasis pelnas yra 1 800 000 EUR.
- Vienos akcijos kaina vertybinių popierių biržoje yra 10 188 EUR.
- Bendras akcijų skaičius yra 10 000 vnt.
- Jeigu įmonė pasiekia 83 000 000 EUR metinių pajamų ribą, įmonės direktorius gauna premiją.

Informacija. Atlikus auditą nustatyta, kad įmonės finansinėse ataskaitose klaidingai apskaityta 14 000 EUR pardavimo pajamų ir tikrosios įmonės pajamos turėtų būti 82 986 000 EUR. Jeigu ši klaida būtų ištaisyta, įmonės direktorius negautų 800 000 EUR premijos.

Įvertinkite, ar ši auditoriaus nustatyta informacija būtų naudinga priimant sprendimą dėl investavimo.

Vertindami atsižvelkite į visus turimus duomenis (tokius kaip įmonės bendras pajamų dydis ir kt.). Pritarimo lygį išreikškite pagal septynbalę skalę, kur 1 – visiškai nesutinkate, kad informacija naudinga, o 7 – visiškai sutinkate, kad informacija naudinga.

	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Iš dalies nesutinku (3)	Nei sutinku, nei nesutinku (4)	Iš dalies sutinku (5)	Sutinku (6)	Visiškai sutinku (7)
Manau, kad informacija smulkiesiems investuotojams būtų naudinga							
Informacija man būtų naudinga							
Informacija padidintų mano priimamo sprendimo dėl investavimo patikimumą							
Informacija padėtų priimti tinkamesnį sprendimą dėl investavimo							
Informacija man būtų naudinga priimant sprendimą dėl investavimo							

19. Priimamas sprendimas dėl investavimo į AB „Pavyzdys“ akcijas, kuriomis prekiaujama vertybinių popierių biržoje:

- Įmonės AB „Pavyzdys“ metinės pajamos sudaro 83 000 000 EUR.
- Įmonės AB „Pavyzdys“ grynasis pelnas yra 1 800 000 EUR.
- Vienos akcijos kaina vertybinių popierių biržoje yra 10 188 EUR.
- Bendras akcijų skaičius yra 10 000 vnt.
- Jeigu įmonė pasiekia 83 000 000 EUR pajamų ribą, įmonės direktorius gauna premiją.

Informacija. Atlikus auditą nustatyta, kad įmonės finansinėse ataskaitose klaidingai apskaityta 14 000 EUR pardavimo pajamų ir tikrosios įmonės pajamos turėtų būti 82 986 000 EUR. Jeigu ši klaida būtų ištaisyta, įmonės direktorius negautų 200 000 EUR premijos.

Įvertinkite, ar ši auditoriaus nustatyta informacija būtų naudinga priimant sprendimą dėl investavimo.

Vertindami atsižvelkite į visus turimus duomenis (tokius kaip įmonės bendras pajamų dydis ir kt.). Pritarimo lygį išreikškite pagal septynbalę skalę, kur 1 – visiškai nesutinkate, kad informacija naudinga, o 7 – visiškai sutinkate, kad informacija naudinga.

	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Iš dalies nesutinku (3)	Nei sutinku, nei nesutinku (4)	Iš dalies sutinku (5)	Sutinku (6)	Visiškai sutinku (7)
Manau, kad informacija smulkiesiems investuotojams būtų naudinga							
Informacija man būtų naudinga							
Informacija padidintų mano priimamo sprendimo dėl investavimo patikimumą							
Informacija padėtų priimti tinkamesnį sprendimą dėl investavimo							
Informacija man būtų naudinga							

	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Iš dalies nesutinku (3)	Nei sutinku, nei nesutinku (4)	Iš dalies sutinku (5)	Sutinku (6)	Visiškai sutinku (7)
priimant sprendimą dėl investavimo							

20. Priimamas sprendimas dėl investavimo į AB „Pavyzdys“ akcijas, kuriomis prekiaujama vertybinių popierių biržoje:

- Įmonės AB „Pavyzdys“ metinės pajamos sudaro 83 000 000 EUR.
- Įmonės AB „Pavyzdys“ grynasis pelnas yra 1 800 000 EUR.
- Vienos akcijos kaina vertybinių popierių biržoje yra 10 188 EUR.
- Bendras akcijų skaičius yra 10 000 vnt.
- Jeigu įmonė pasiekia 83 000 000 EUR pajamų ribą, įmonės direktorius gauna premiją.

Informacija. Atlikus auditą nustatyta, kad įmonės finansinėse ataskaitose klaidingai apskaityta 14 000 EUR pardavimo pajamų ir tikrosios įmonės pajamos turėtų būti 82 986 000 EUR. Jeigu ši klaida būtų ištaisyta, įmonės direktorius negautų 14 000 EUR premijos.

Įvertinkite, ar ši auditoriaus nustatyta informacija būtų naudinga priimant sprendimą dėl investavimo.

Vertindami atsižvelkite į visus turimus duomenis (tokius kaip įmonės bendras pajamų dydis ir kt.). Pritarimo lygį išreikškite pagal septynbalę skalę, kur 1 – visiškai nesutinkate, kad informacija naudinga, o 7 – visiškai sutinkate, kad informacija naudinga.

	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Iš dalies nesutinku (3)	Nei sutinku, nei nesutinku (4)	Iš dalies sutinku (5)	Sutinku (6)	Visiškai sutinku (7)
Manau, kad informacija smulkiesiems investuotojams būtų naudinga							
Informacija man būtų naudinga							
Informacija padidintų mano priimamo sprendimo dėl investavimo patikimumą							
Informacija padėtų priimti tinkamesnį sprendimą dėl investavimo							
Informacija man būtų naudinga priimant sprendimą dėl investavimo							

21. Jūsų investavimo patirtis:

- Iki 1 metų
- 2–3 metai
- 4–7 metai
- 8–15 metų
- 16–20 metų
- 21 ir daugiau metų

22. Jūsų lytis:

- Vyras
- Moteris
- Kita

23. Jūsų išsilavinimas:

- Pagrindinis
- Vidurinis
- Aukštesnysis
- Aukštasis neuniversitetinis
- Aukštasis universitetinis
- Kita

24. Jūsų amžius:

- Iki 18 m.
- 19–25 m.
- 26–35 m.
- 36–45 m.
- 46 m. ir daugiau

5 priedas. Investuotojų apklausos anketų (skirtingų) statistika

Klausimo Nr.	Anketos versija	Respondentai	Vidurkis	Stn. Nuokrypis	Levene		Anova	
					Statistika	Sig.	F	Sig.
4	1 versija	124	4,54	1,68	5,598	<0,019	11,324	<0,001
	2 versija	128	3,79	1,87				
	Iš viso	252	4,16	1,82				
5	1 versija	124	4,40	1,79	0,327	<0,568	10,363	<0,001
	2 versija	128	3,68	1,75				
	Iš viso	252	4,03	1,80				
6	1 versija	124	4,47	1,52	0,051	<0,821	0,052	<0,850
	2 versija	128	4,43	1,46				
	Iš viso	252	4,50	1,49				
7	1 versija	124	4,37	1,68	5,711	<0,018	4,322	<0,039
	2 versija	128	3,92	1,79				
	Iš viso	252	4,14	1,75				
8	1 versija	124	4,68	1,91	0,014	<0,905	1,659	<0,199
	2 versija	128	4,98	1,83				
	Iš viso	252	4,83	1,87				
9	1 versija	124	6,03	1,18	0,271	<0,603	0,049	<0,824
	2 versija	128	6,06	1,09				
	Iš viso	252	6,05	1,13				
10	1 versija	124	5,66	1,07	0,047	<0,828	0,262	<0,609
	2 versija	128	5,73	1,00				
	Iš viso	252	5,69	1,04				
11	1 versija	124	3,29	1,50	0,007	<0,935	1,488	<0,224
	2 versija	128	3,53	1,61				
	Iš viso	252	3,41	1,56				
12	1 versija	124	6,28	0,89	3,126	<0,078	4,070	<0,045
	2 versija	128	6,02	1,14				
	Iš viso	252	6,15	1,03				
13	1 versija	124	5,77	0,91	3,787	<0,053	0,003	<0,955
	2 versija	128	5,77	1,07				

Klausimo Nr.	Anketos versija	Respondentai	Vidurkis	Stn. Nuokrypis	Levene		Anova	
					Statistika	Sig.	F	Sig.
	Iš viso	252	5,77	0,99				
14	1 versija	124	4,27	1,61	3,302	<0,070	5,063	<0,025
	2 versija	128	3,80	1,71				
	Iš viso	252	4,03	1,67				
15	1 versija	124	5,49	1,47	3,207	<0,075	3,775	<0,053
	2 versija	128	5,83	1,23				
	Iš viso	252	5,66	1,36				
16	1 versija	124	5,13	1,81	0,816	<0,367	0,350	<0,554
	2 versija	128	4,99	1,82				
	Iš viso	252	5,06	1,81				
17	1 versija	124	3,22	1,69	0,260	<0,611	0,312	<0,577
	2 versija	128	3,34	1,71				
	Iš viso	252	3,28	1,70				
18	1 versija	124	5,67	1,60	1,167	<0,281	0,059	<0,809
	2 versija	128	5,63	1,41				
	Iš viso	252	5,65	1,50				
19	1 versija	124	5,48	1,53	3,583	<0,060	0,592	<0,442
	2 versija	128	5,61	1,24				
	Iš viso	252	5,55	1,39				
20	1 versija	124	4,50	1,42	0,003	<0,959	0,276	<0,600
	2 versija	128	4,41	1,42				
	Iš viso	252	4,46	1,42				

6 priedas. Investuotojų apklausos aprašomoji statistika

Klausimo numeris	Vidurkis	Mediana	Standartinis nuokrypis	Standartinė paklaida	Dispersija	Mažiausia reikšmė	Didžiausia reikšmė
4	4,16	4,60	1,815	0,114	3,296	1	7
5	4,03	4,40	1,805	0,114	3,257	1	7
6	4,45	5,00	1,487	0,094	2,210	1	7
7	4,14	4,80	1,750	0,110	3,063	1	7
8	4,83	5,00	1,875	0,118	3,514	1	7
9	6,05	6,20	1,135	0,071	1,288	1	7
10	5,69	6,00	1,036	0,065	1,073	1,2	7
11	3,41	3,80	1,560	0,098	2,433	1	7
12	6,15	6,40	1,030	0,065	1,061	1	7
13	5,77	6,00	0,992	0,063	0,985	2	7
14	4,03	4,00	1,674	0,105	2,804	1	7
15	5,66	6,00	1,361	0,086	1,853	1	7
16	5,06	6,00	1,811	0,114	3,281	1	7
17	3,28	3,80	1,699	0,107	2,886	1	7
18	5,65	6,00	1,504	0,095	2,263	1	7
19	5,55	6,00	1,392	0,088	1,937	1	7
20	4,46	5,00	1,416	0,089	2,005	1	7

N = 252, visi konstruktus sudarantys teiginiai buvo vertinami 7 balų Likerto skale.
Lentelėje pateikiami respondentų atsakymų į atitinkamo klausimo teiginius vidurkiai

7 priedas. Investuotojų apklausos (dėl neatskleisto darbuotojų skaičiaus) blokuotųjų duomenų dispersinės analizės ANOVA statistiniai SPSS skaičiavimai

Mauchly's Test of Sphericity ^a							
Measure: MEASURE_1							
Within Subjects Effect	Mauchly's W	Approx. Chi-Square	df	Sig.	Greenhouse-Geisser	Epsilon ^b Huynh-Feldt	Lower-bound
factor1	,638	112,421	2	<,001	,734	,737	,500

Tests the null hypothesis that the error covariance matrix of the orthonormalized transformed dependent variables is proportional to an identity matrix.

a. Design: Intercept
Within Subjects Design: factor1

b. May be used to adjust the degrees of freedom for the averaged tests of significance. Corrected tests are displayed in the Tests of Within-Subjects Effects table.

Tests of Within-Subjects Effects							
Measure: MEASURE_1							
Source		Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	Partial Eta Squared
factor1	Sphericity Assumed	1034,430	2	517,215	357,780	<,001	,588
	Greenhouse-Geisser	1034,430	1,468	704,534	357,780	<,001	,588
	Huynh-Feldt	1034,430	1,475	701,425	357,780	<,001	,588
	Lower-bound	1034,430	1,000	1034,430	357,780	<,001	,588
Error(factor1)	Sphericity Assumed	725,703	502	1,446			
	Greenhouse-Geisser	725,703	368,530	1,969			
	Huynh-Feldt	725,703	370,163	1,960			
	Lower-bound	725,703	251,000	2,891			

Pairwise Comparisons						
Measure: MEASURE_1						
(I) factor1	(J) factor1	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig. ^b	95% Confidence Interval for Difference ^b	
					Lower Bound	Upper Bound
1	2	,355 [*]	,070	<,001	,187	,523
	3	2,640 [*]	,128	<,001	2,330	2,949
2	1	-,355 [*]	,070	<,001	-,523	-,187
	3	2,285 [*]	,114	<,001	2,009	2,561
3	1	-2,640 [*]	,128	<,001	-2,949	-2,330
	2	-2,285 [*]	,114	<,001	-2,561	-2,009

Based on estimated marginal means

*. The mean difference is significant at the ,05 level.

b. Adjustment for multiple comparisons: Bonferroni.

8 priedas. Investuotojų apklausos (dėl sutarčių sąlygų nesilaikymo) blokuotųjų duomenų dispersinės analizės ANOVA statistiniai SPSS skaičiavimai

Mauchly's Test of Sphericity^a

Measure: MEASURE_1

Within Subjects Effect	Mauchly's W	Approx. Chi-Square	df	Sig.	Epsilon ^b		
					Greenhouse-Geisser	Huynh-Feldt	Lower-bound
factor1	,510	168,422	2	<,001	,671	,673	,500

Tests the null hypothesis that the error covariance matrix of the orthonormalized transformed dependent variables is proportional to an identity matrix.

a. Design: Intercept
Within Subjects Design: factor1

b. May be used to adjust the degrees of freedom for the averaged tests of significance. Corrected tests are displayed in the Tests of Within-Subjects Effects table.

Tests of Within-Subjects Effects

Measure: MEASURE_1

Source		Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	Partial Eta Squared
factor1	Sphericity Assumed	640,997	2	320,498	302,765	<,001	,547
	Greenhouse-Geisser	640,997	1,342	477,598	302,765	<,001	,547
	Huynh-Feldt	640,997	1,347	475,974	302,765	<,001	,547
	Lower-bound	640,997	1,000	640,997	302,765	<,001	,547
Error(factor1)	Sphericity Assumed	531,403	502	1,059			
	Greenhouse-Geisser	531,403	336,873	1,577			
	Huynh-Feldt	531,403	338,023	1,572			
	Lower-bound	531,403	251,000	2,117			

Pairwise Comparisons

Measure: MEASURE_1

(I) factor1	(J) factor1	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig. ^b	95% Confidence Interval for Difference ^b	
					Lower Bound	Upper Bound
1	2	,375 [*]	,052	<,001	,249	,501
	3	2,113 [*]	,112	<,001	1,843	2,384
2	1	-,375 [*]	,052	<,001	-,501	-,249
	3	1,739 [*]	,099	<,001	1,499	1,978
3	1	-2,113 [*]	,112	<,001	-2,384	-1,843
	2	-1,739 [*]	,099	<,001	-1,978	-1,499

Based on estimated marginal means

*. The mean difference is significant at the ,05 level.

b. Adjustment for multiple comparisons: Bonferroni.

9 priedas. Investuotojų apklausos (dėl pajamų neapskaitymo) blokuotųjų duomenų dispersinės analizės ANOVA statistiniai SPSS skaičiavimai

Mauchly's Test of Sphericity^a

Measure: MEASURE_1

Within Subjects Effect	Mauchly's W	Approx. Chi-Square	df	Sig.	Epsilon ^b		
					Greenhouse-Geisser	Huynh-Feldt	Lower-bound
factor1	,985	3,856	2	,145	,985	,993	,500

Tests the null hypothesis that the error covariance matrix of the orthonormalized transformed dependent variables is proportional to an identity matrix.

a. Design: Intercept
Within Subjects Design: factor1

b. May be used to adjust the degrees of freedom for the averaged tests of significance. Corrected tests are displayed in the Tests of Within-Subjects Effects table.

Tests of Within-Subjects Effects

Measure: MEASURE_1

Source		Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	Partial Eta Squared
factor1	Sphericity Assumed	774,212	2	387,106	246,474	<,001	,495
	Greenhouse-Geisser	774,212	1,970	393,031	246,474	<,001	,495
	Huynh-Feldt	774,212	1,985	389,971	246,474	<,001	,495
	Lower-bound	774,212	1,000	774,212	246,474	<,001	,495
Error(factor1)	Sphericity Assumed	788,428	502	1,571			
	Greenhouse-Geisser	788,428	494,432	1,595			
	Huynh-Feldt	788,428	498,312	1,582			
	Lower-bound	788,428	251,000	3,141			

Pairwise Comparisons

Measure: MEASURE_1

(I) factor1	(J) factor1	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig. ^b	95% Confidence Interval for Difference ^b	
					Lower Bound	Upper Bound
1	2	,602 [*]	,107	<,001	,344	,859
	3	2,383 [*]	,118	<,001	2,098	2,668
2	1	-,602 [*]	,107	<,001	-,859	-,344
	3	1,782 [*]	,109	<,001	1,518	2,045
3	1	-2,383 [*]	,118	<,001	-2,668	-2,098
	2	-1,782 [*]	,109	<,001	-2,045	-1,518

Based on estimated marginal means

*. The mean difference is significant at the ,05 level.

b. Adjustment for multiple comparisons: Bonferroni.

10 priedas. Investuotojų apklausos (dėl vadovybės premijos) blokuotųjų duomenų dispersinės analizės ANOVA statistiniai SPSS skaičiavimai

Mauchly's Test of Sphericity^a

Measure: MEASURE_1

Within Subjects Effect	Mauchly's W	Approx. Chi-Square	df	Sig.	Epsilon ^b		
					Greenhouse-Geisser	Huynh-Feldt	Lower-bound
factor1	,451	198,902	2	<,001	,646	,648	,500

Tests the null hypothesis that the error covariance matrix of the orthonormalized transformed dependent variables is proportional to an identity matrix.

a. Design: Intercept
Within Subjects Design: factor1

b. May be used to adjust the degrees of freedom for the averaged tests of significance. Corrected tests are displayed in the Tests of Within-Subjects Effects table.

Tests of Within-Subjects Effects

Measure: MEASURE_1

Source		Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	Partial Eta Squared
factor1	Sphericity Assumed	220,120	2	110,060	97,424	<,001	,280
	Greenhouse-Geisser	220,120	1,291	170,449	97,424	<,001	,280
	Huynh-Feldt	220,120	1,295	169,943	97,424	<,001	,280
	Lower-bound	220,120	1,000	220,120	97,424	<,001	,280
Error(factor1)	Sphericity Assumed	567,107	502	1,130			
	Greenhouse-Geisser	567,107	324,144	1,750			
	Huynh-Feldt	567,107	325,108	1,744			
	Lower-bound	567,107	251,000	2,259			

Pairwise Comparisons

Measure: MEASURE_1

(I) factor1	(J) factor1	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig. ^b	95% Confidence Interval for Difference ^b	
					Lower Bound	Upper Bound
1	2	,102	,048	,112	-,015	,218
	3	1,192*	,113	<,001	,919	1,465
2	1	-,102	,048	,112	-,218	,015
	3	1,090*	,108	<,001	,829	1,352
3	1	-1,192*	,113	<,001	-1,465	-,919
	2	-1,090*	,108	<,001	-1,352	-,829

Based on estimated marginal means

*. The mean difference is significant at the ,05 level.

b. Adjustment for multiple comparisons: Bonferroni.

SANTRAUKA (SUMMARY OF DOCTORAL DISSERTATION)

The relevance of the topic. A financial statement audit is one way to increase the reliability of financial statements. Nonetheless, although audited information should be understood as reliable, objective and accurate (Daujotaitė et al., 2015), there are academics who emphasize that an increasing number of audited companies around the world are failing (Mackevičius and Subačienė, 2018). Both the auditing profession and the quality of audit are a problematic issue and have been criticized recently (Peterson, 2019; Sjam, 2020; Athira and Baag, 2021). Improvements in the quality of audit of financial statements will also improve the reliability of financial statements as a result of higher quality of audit.

Although misstatements in the financial statements are often interpreted as a wrongful presentation of mathematically measurable data (income, assets, profits, etc.), the statements, however, may also be distorted for reasons (qualitative characteristics) that are difficult or even impossible to be evaluated mathematically, for example, the information about the expected liquidation of the company is left undisclosed. Misstatements in the financial statements can occur as a result of inadvertent errors, however they can also be caused by deliberate actions of the preparers, such as fraud for personal gain.

Qualitative approach is gaining increasing importance in the modern business environment due to the increased volume of unstructured data (David and Abeysekera, 2021). The threat of relying on quantitative characteristics and inadequate assessment of qualitative characteristics has long been recognized in the concept of audit materiality (Legoria et al., 2013). It may be noted that the U.S. Securities and Exchange Commission advocates a more detailed consideration of the qualitative characteristics (Brennan and Gray, 2005; Audsabumrungrat et al., 2016).

Nevertheless, not all errors or misstatements are important to and influence the decisions of the users of financial statements. The main purpose of the financial statement audit, one of the main methods of independent control of financial statements, is to identify misstatements that may have effect on the decisions made by the users of financial statements. In other words, the purpose is to identify material misstatements rather than all misstatements. It is precisely the concept of materiality, including quantitative and qualitative characteristics, which helps assess the importance of

information. This concept is essential to the reliability of financial statements. (Libby and Brown, 2013; Choudhary et al., 2019a; David and Abeysekera, 2021). In any case, to this day the practical application of this concept remains difficult (DeZoort et al., 2019).

In audit practice questions are raised as to how the auditor can avoid mistakes when deciding which information is of significant relevance for the users of financial statements (Raziūnienė and Verbickaitė, 2019b). Auditing standards do not require correction of misstatements that are trivial, therefore auditors and the management of audited companies have the opportunity to avoid correction of identified misstatements. Some regulators are concerned that this could reduce the quality and reliability of financial reporting (Asare et al., 2019). Excessive reliance on quantitative characteristics, underestimation of qualitative characteristics, may lead to the undisclosed of quantitatively immaterial, but qualitatively material misstatements, thus compromising the quality of financial reporting (Ng and Tan., 2007). Audit is a complex area that requires further research and increase of the existing knowledge (Corte et al., 2008). A comprehensive understanding of the qualitative characteristics of misstatements in financial statements would help better define which misstatements are important to the economic decisions of the users of financial statements (Deliu, 2018), therefore, more detailed scientific knowledge about qualitative characteristics would be an important step in improving the quality of audit. Accordingly, a higher quality of audit would contribute to higher quality of financial statements and provide investors with information more useful in making economic decisions (Crucean and Hategan, 2019).

Research problem and its level of development. Although joint application of quantitative and qualitative characteristics can improve the quality of the audit of financial statements and the economy as a whole (Span et al., 2010; DeFond and Zhang, 2014), yet in determining the relevance of the misstatements identified financial statement preparers (Acito et al., 2019) and some auditors (Commerford et al., 2018; DeZoort et al., 2019; Green and Cheng, 2019) do not sufficiently consider qualitative characteristics. Limited scientific knowledge not only in Lithuania, but also in the world about how users of financial statements interpret qualitative characteristics is one of the main reasons why auditors focus more on quantitative characteristics and pay insufficient attention to the qualitative characteristics.

The majority of research has been focused on determining whether auditors apply qualitative characteristics. And although scientific works of

researchers (Acito et al., 2019; DeZoort et al., 2019; Commerford et al., 2018; Emby and Pecchiari, 2013; Green and Cheng, 2019; McKee and Eilifsen, 2000; Legoria et al., 2013) highlighted the problem of insufficient application of qualitative characteristics, but did not provide detailed suggestions on how to solve it. To date only a few studies (Cacho et al., 2012; Corte et al., 2010; Manita et al., 2011) have comprehensively examined the importance of certain qualitative characteristics, however likewise the studies conducted were not focused on users of financial statements, the results obtained by the researchers contradicted each other. Many years have passed since these studies were conducted, therefore additional studies are needed in the rapidly changing business environment. Additionally, the most comprehensive examples of qualitative characteristics that most researchers refer to are provided in professional standards published in 1999 (SAB 99) and 2009 (ISA 450). Since then, the standards have not been updated or expanded, therefore today there is still a lack of a main list of qualitative characteristics drawn up taking in the account the increased threats of cyber security or climate change.

Studies on the materiality of misstatements (Ng and Tan, 2007; Libby and Kinney 2000) show that the consideration of qualitative characteristics is extremely relevant where the identified misstatements are insignificant from a quantitative point of view, but most of the studies carried out so far have analyzed material misstatements specifically (Choudhary et al., 2019b). It was only around 2008 that accounting and auditing regulators and standard setters paid attention to the correction of immaterial misstatements in financial statements (Choudhary et al., 2021). And although there are several studies on immaterial misstatements in the literature, the third category of misstatements – clearly trivial misstatements – and their relationship with qualitative characteristics have not yet been studied.

In addition, one of the more important limitations of qualitative studies conducted to date is the lack of consideration of the users of the financial statements, although the purpose of the financial statement audit is to identify misstatements that are relevant to users (Masiulevičius and Lakis, 2018). The entire concept of materiality is oriented towards investor, however the literature lacks knowledge about the assessment of materiality and decision-making by the investor (DeZoort et al., 2019). An important aspect is that there is much unknown about the users of financial statements and their assumptions (Schipper, 2007). It is a paradox that the purpose of financial statement audit is to increase the users' reliance in financial statements, however the judgment on which misstatements are important is made

according to auditors, but not the users. It is important to investigate and clarify which information is useful and which qualitative characteristics are relevant to the users of financial statements, yet most studies have focused on the point of view of auditors or preparers rather than the users. Moreover, no study to date has comprehensively investigated the importance of qualitative characteristics from the users' perspective. In addition, many studies of materiality (including quantitative and qualitative characteristics) have been conducted in the US (Brennan and Gray, 2005), while in Europe and Lithuania (Raziūnienė and Verbickaitė, 2017) little attention has been paid to solving these problems.

It is noteworthy that the qualitative characteristics and their impact in attributing the identified misstatements to the category of clearly trivial misstatements of financial statement have not been addressed either in Lithuania or elsewhere in the world. And although the various above-mentioned scientists emphasized this area as important for science, they did not conduct any research, especially in connection with clearly trivial misstatements. Auditing of financial statements in Lithuania is conducted in accordance with international auditing standards widely applicable around the world. Even where different auditing standards are applied, they are similar all over the world (Hallman et al., 2021). Thus, studying this field is important not only for Lithuanian scientists or practitioners, as it will then be possible to apply the research results all over the world and expand international scientific knowledge in the field of audit, create new auditing models, improve audit standards, and improve the quality of auditors' work.

The object of the thesis:

Qualitative characteristics of misstatements in the financial statements.

The objective of the thesis:

To substantiate the need for accumulation of clearly trivial misstatements identified in financial statements by determining the qualitative characteristics of the misstatements limiting the classification of such misstatements as clearly trivial.

Tasks to achieve the thesis objectives:

1. Having analyzed the scientific literature and the method of materiality concept applied in practice by the auditors, substantiate the significance of correct assignment of misstatements identified by the

auditor to the category of clearly trivial misstatements and the importance of qualitative characteristics.

2. Based on a structured view of the studies of qualitative characteristics, summarize the issues of applying qualitative characteristics and identify the need for further research.
3. On the basis of the conducted literature analysis, identify the main users of the financial statements as the most important respondents of the empirical research.
4. Having identified the qualitative characteristics of the misstatements in the financial statements usually referred to in the scientific and practical literature on audit, and based on the data of the expert evaluation study, establish a list of the main qualitative characteristics.
5. On the basis of the results of the empirical research, determine the benefits provided by the information on the qualitative characteristics of the misstatements in financial statements for users of financial statements for making investment decisions, and thus justify or deny the need for the accumulation of clearly trivial misstatements.
6. In accordance with the research data generated and the literature analysis, create an updated process for assessing the materiality of misstatements.

Defensive statements

1. As there are qualitative characteristics of financial statement misstatements inherent to misstatements that are clearly trivial (in quantitative terms) and are more likely provide useful information to small investors rather than not to provide, the auditor should accumulate all the misstatements identified in financial statements, including clearly trivial ones.
2. Qualitative characteristics of misstatements in the financial statements:
  - (1) revealing a change (decrease) in the income growth trend;
  - (2) revealing a change (loss) in the net income and;
  - (3) misreported earnings leading to management bonus,

are limiting the classification of such misstatements characterized by at least one of such characteristics to the category of clearly trivial misstatements.

3. The size of the financial consequences caused by the qualitative misstatement in the financial statements (in quantitative terms) has a positive impact on the usefulness of information perceived by small investors caused by the qualitative misstatement together with the resulting financial consequences.

The scientific novelty of the thesis

1. In response to the proposals of the international scientific community for future research, scientific knowledge has been expanded by identifying the most important qualitative characteristics of financial statement misstatements and determining the informational benefits provided by the qualitative characteristics for small investors
2. A comparison of the category of clearly trivial misstatements with other categories of misstatements provided a possibility to substantiate the importance of correctly attributing misstatements identified in financial statements to clearly trivial misstatements and thus expand the modern scientific approach that it is important not only to correctly classify misstatements as material or immaterial, but also to properly consider all information when attributing misstatements to the category of clearly trivial misstatements
3. Identification and assessment of the groups of the users of financial statements referred to in the literature led to the expansion of the modern classification and identification of active investors (small shareholders) from the primary users of financial statements, who are the main users of financial statement information.
4. On the basis of the literature analysis and expert evaluation, a list of 15 main qualitative characteristics was established, intended for use by both Lithuanian and foreign researchers in further research works or analyzing the influence of qualitative characteristics on other groups of users of financial statements.

5. For the first time in Lithuania and in the world, a detailed empirical research was conducted in order to fill the research gap and expand scientific knowledge about clearly trivial misstatements of financial statements and their interaction with qualitative characteristics.
6. For the first time it was confirmed that there are qualitative characteristics of misstatements in the financial statements inherent to clearly trivial (in quantitative terms) misstatements that provide more useful than useless information to small investors.
7. In addition to the material and immaterial misstatements, the established conservative process of evaluating the materiality of misstatements includes limitations on attributing the misstatements to the category of clearly trivial misstatements.

The practical significance of the thesis

1. The grouping of key, primary and other users of financial statements indicates to the auditors the users of financial statements whose needs should be considered first when deciding on the materiality of any identified misstatements
2. The list of the main qualitative characteristics can be practically applied by auditors. The list would reduce the risk of not considering important qualitative characteristics and, accordingly, leaving material misstatements uncorrected in the financial statements.
3. Empirical research carried out in the thesis confirmed that, from a quantitative point of view, clearly trivial misstatements with qualitative characteristics can provide useful information to small investors. Thus we may say that auditors should accumulate all misstatements identified during audit, even if according to a preliminary assessment they would be assessed as clearly trivial misstatements
4. The issues of the application of qualitative characteristics and the conducted empirical research suggests that the International Standard on Auditing 450 "Evaluation of Misstatements Identified During the Audit" should be improved (1) by providing for the requirement for auditors to accumulate all misstatements identified during the audit, including

clearly trivial ones, and (2) updating the standard to include a requirement for auditors to consider key qualitative characteristics

5. The conservative process of evaluating the materiality of misstatements can be applied in auditors' practice, ensuring the accumulation of all misstatements and taking into account qualitative characteristics confirmed by the study, which limit the attribution of misstatements to the category of clearly trivial misstatements.
6. The indirectly confirmed outcome that the materialities applied by the auditor are much higher than could be expected by the investor, reveals and confirms that the quantitative materiality limits applied by the auditors are too high. Auditors should review the applied values of quantitative materiality evaluation, consider reduction.

The logical structure of the thesis

The first chapter of the thesis focuses on the theoretical analysis. This analysis primarily underpins the importance of classifying misstatements as clearly trivial. In addition, the importance of qualitative characteristics is analyzed. The analysis of the theoretical data also includes the examination of the issue of qualitative characteristics to substantiate the relevance of the thesis. The main users of financial statements are determined, the main qualitative characteristics are identified, which are further analyzed in an empirical research. The second chapter of the thesis is devoted to the research methodology and its reasoning. The third chapter of the thesis examines and evaluates the data collected during the research and the results obtained.

1. THE ROLE OF QUALITATIVE CHARACTERISTICS IN THE EVALUATION OF THE MISSTATEMENTS IDENTIFIED DURING AUDIT OF FS

Qualitative characteristics assist in the evaluation of the misstatements that are difficult or impossible to measure or evaluate based on their quantitative characteristics. Quantitative characteristics may be described as the circumstances of company's transactions and various events or their context, as a result of which even a small amount of misstatement (or several misstatements) in the company's financial statements can affect the economic decisions made by the users of the company's primary financial statements.

There are three main levels of quantitative materiality (Baldacchino et al., 2017; Jurkonienė and Stašaitytė, 2019; Lakis, 2017; Weirich and Reinstein, 2009): materiality of the financial statements as a whole, operational materiality (tolerable error) and materiality of clearly trivial misstatements. Accurate, comprehensive and correct application of qualitative characteristics is relevant in evaluating clearly trivial and insignificant misstatements. Any misstatements (in quantitative terms) below the level of clearly trivial misstatements should be completely immaterial to the users of financial statements and have no effect on their economic decisions. Paradoxically, however, until now the researchers have so far not examined in detail what level of materiality of clearly trivial misstatements would be acceptable to the users of financial statements.

In quantitative terms, a misstatement may be immaterial to the users of financial statements, however qualitative characteristics may be the determinant of the materiality of the misstatement (Park, 2009). Some of the qualitative characteristics can have an even greater impact on the decisions of the users than the quantitative amount of the misstatement. Misstatement may be clearly trivial from a quantitative point of view, but it may lead to a violation of qualitative characteristics. Misstatements may not affect users of financial statements from a purely quantitative point of view, but due to qualitative characteristics, they may provide additional information to the users about the company's financial position or operations (Legoria et al., 2013; Commerford et al., 2018;).

Application of qualitative characteristics is still a complex process. After a detailed analysis of the literature, the main causes of the issue of the application of qualitative characteristics were identified and structured: *bias*

of auditors; bias of the management of the audited company; lack of attention from the auditors to the information needs of the users; unequal information needs of different groups of information users; difficult measurement of qualitative characteristics; lack of identification and standardization of the list of the main qualitative characteristics; different importance of qualitative characteristics and changes in the importance over time; lack of auditors' professional experience. Solution to the above problems would help improve the application of qualitative characteristics in the assessment of identified misstatements.

Based on the scientific and practical literature, 15 qualitative characteristics that are essential and should be constantly considered when analyzing the importance of misstatements identified by the auditor and their impact on the economic decisions of users of financial statements, have been identified. List of the main qualitative characteristics is presented in Table 1.

Table 1. List of the main qualitative characteristics

Qualitative characteristic	<u>SAB</u> <u>99.</u> <u>1999</u>	<u>AS</u> <u>2810.</u> <u>2010</u>	<u>SAS</u> <u>107.</u> <u>2006</u>	<u>ISA</u> <u>450.</u> <u>2009</u>	<u>TUUS</u> <u>3000.</u> <u>2014</u>	<u>SAS</u> <u>122.</u> <u>2012</u>
Financial characteristics						
Misstatement masks unfulfilled expectations of analysts.	✓	✓	✓	✓	✓	
Misstatement masks changes in the financial trends.	✓	✓	✓	✓		
Misstatement masks the change of a loss-making activity to a profit-making activity or vice versa.	✓	✓	✓			
Requirement characteristics						
Misstatement related to non-compliance with the legislation.	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Misstatement related to non-compliance with the regulatory requirements.	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Misstatement related to non-compliance with the financial reporting requirements						✓
Misstatement related to non-compliance with the requirements of contractual obligations.	✓	✓	✓	✓		
Misstatement related to non-compliance with the General Data Protection Regulation (GDPR).						
Misstatement related to non-compliance with the environmental requirements.						
Personal characteristics						
Misstatement related to illegal transactions.	✓	✓	✓		✓	

Qualitative characteristic	<u>SAB</u> <u>99,</u> <u>1999</u>	<u>AS</u> <u>2810,</u> <u>2010</u>	<u>SAS</u> <u>107,</u> <u>2006</u>	<u>ISA</u> <u>450,</u> <u>2009</u>	<u>TUUS</u> <u>3000,</u> <u>2014</u>	<u>SAS</u> <u>122,</u> <u>2012</u>
Misstatement leads to higher compensation for the management.	✓	✓	✓	✓		
Misstatement related to the related parties.				✓	✓	
Other characteristics						
Misstatement related to the breaches of the company's information technology security.						
Misstatement is derived from a subjective assessment.	✓	✓	✓			
Misstatement that is currently immaterial, but is likely to have a material effect in future periods.		✓	✓	✓	✓	

Source: compiled by the author based on the sources listed in the table; the sources provided in Annex 1; Reuters, 2021; Messier et al., 2005; Betti and Consolandi, 2018; PwC, 2021.

It is important to properly understand the impact of the qualitative characteristics on the users of financial statements. Scholars and practitioners distinguish different groups of users of financial statements. And although these groups can help distinguish that investors are the most frequently mentioned and one of the main groups of users of financial statements, the group of investors is not further classified. Small shareholders are often not entitled to receive various data directly from the company, therefore the information contained in the financial statements can be the main source of data that they can access to. For a small shareholder, the company's financial statements can be the only source of information about the company's activities and performance, on the basis of which the shareholder would make economic decisions (Iskandar and Iselin, 1999).

2. METHODOLOGY FOR THE RESEARCH OF QUALITATIVE CHARACTERISTICS LIMITING CLASSIFICATION OF MISSTATEMENTS OF FINANCIAL STATEMENTS AS CLEARLY TRIVIAL

2.1. Substantiation of research architecture

Philosophical basis of the research. The issue addressed in the thesis contains features characteristic to objective and subjective perception of the reality, therefore the researcher's approach is pragmatic and combines both of the philosophies.

The **research issue** addressed is the unknown informational benefit of the qualitative characteristics of clearly trivial misstatements (in quantitative terms) to small investors.

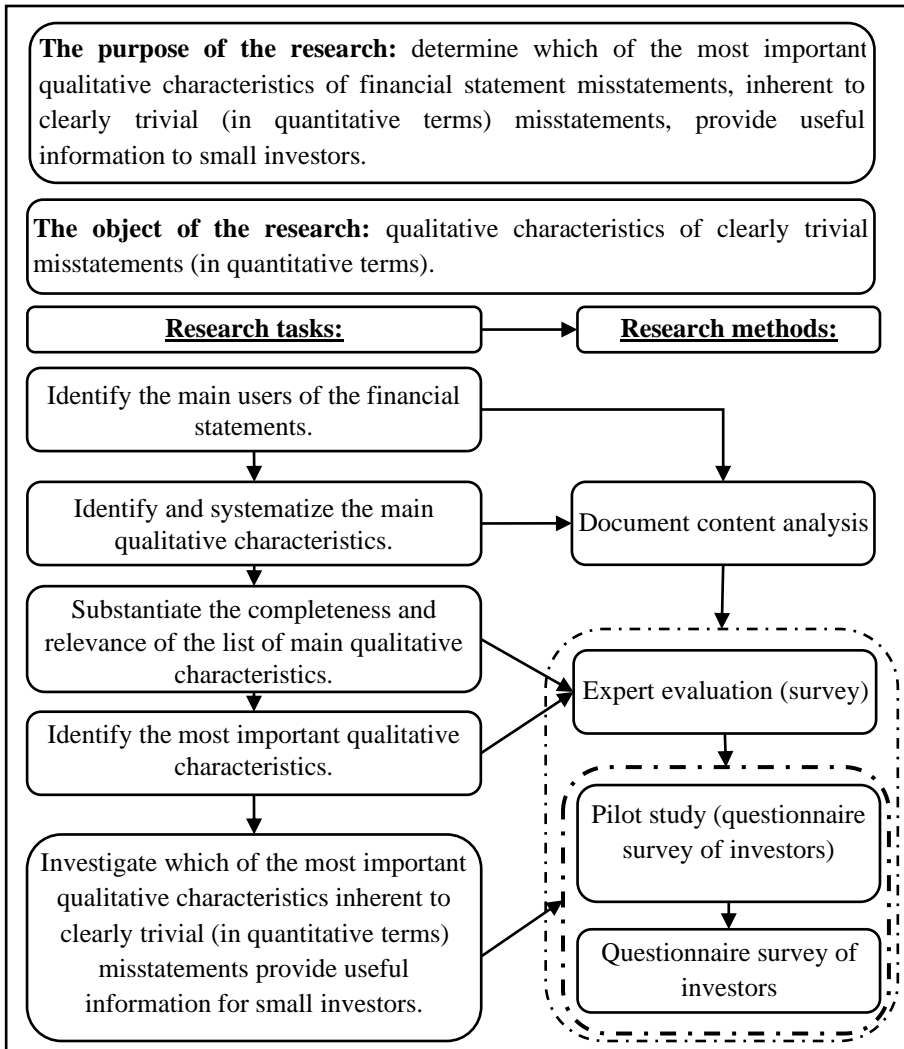
The **purpose of the empirical research** is to determine which of the most important qualitative characteristics of financial statement misstatements, inherent to clearly trivial (in quantitative terms) misstatements, provide useful information to small investors.

The object of the research is the qualitative characteristics of clearly trivial misstatements (in quantitative terms).

In order to achieve the purpose of the empirical research, the following **research tasks** are set:

- 1) Based on the literature analysis, identify the main users of the information provided in the financial statements.
- 2) Following identification of the qualitative characteristics of the misstatements of financial statements that are most frequently cited in the scientific and practical audit literature, systematize the main qualitative characteristics.
- 3) Substantiate the completeness and relevance of the list of main qualitative characteristics.
- 4) Based on the results of the expert survey, identify the most important qualitative characteristics.
- 5) Investigate which of the most important qualitative characteristics inherent to clearly trivial (in quantitative terms) misstatements provide useful information for small investors.

The graphical architecture of the research methodology is presented in Fig. 1.

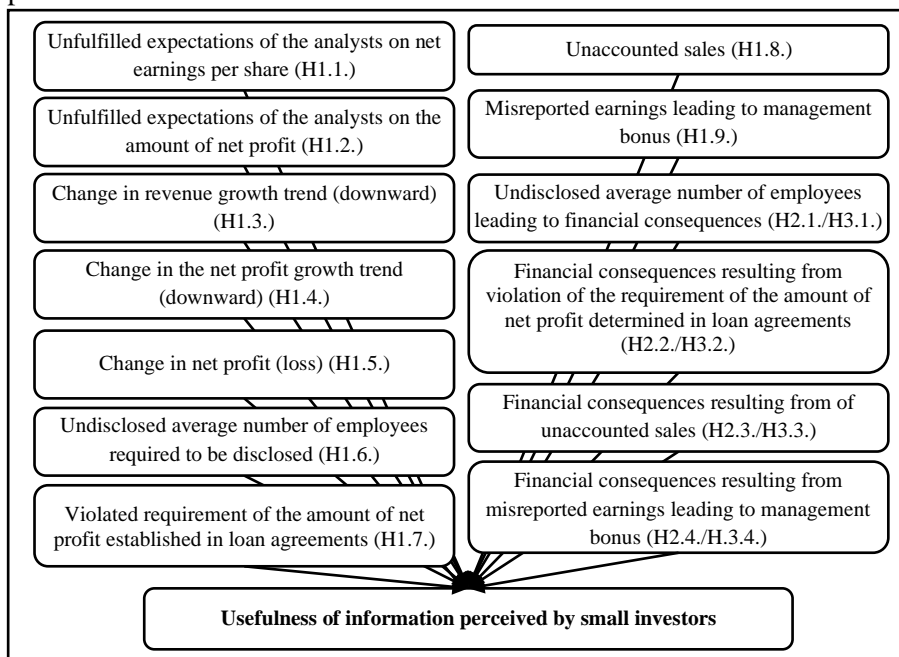
Fig. 1. Architecture of the research methodology (compiled by the author)

During the first phase of the research, an analysis of the content of the documents shall be carried out. The data collected, structured and analyzed on the basis of the document content analysis method shall be applied during the second phase. During the second phase of the research, an expert survey of auditors and researchers in the field of auditing shall be carried out (qualitative research methods). The purpose of the expert survey is to confirm or deny the completeness and relevance of the compiled list of the main qualitative

characteristics. The expert evaluation shall also be aimed at determining which of the main qualitative characteristics are essential.

At the third phase, a questionnaire survey of the main users of financial statements (small investors) shall be conducted (quantitative research methods). Firstly, a pilot study shall be conducted with the purpose to test the questionnaire created for the main quantitative study. The pilot study shall be followed by a basic survey of small investors. During surveying of the investors, the questionnaire shall be provided to both small and professional investors, however the conclusions of the research shall be made based on the data collected from the small investors. The information received from professional investors shall be supplementary, and shall be used to help identify compliance with the results of the small investor survey.

In the light of the purpose of the objective of the empirical research and based on the insights presented in the theoretical part of the thesis, a generalized research model is presented in Fig. 2, and the hypotheses and sub-hypotheses raised in the research and the results of the hypothesis testing are presented in Table 5.

Fig. 2. Research model (compiled by the author)

2.2. Expert evaluation method

A compiled list of the main qualitative characteristics was given to the experts. The main purpose of the expert evaluation is *to evaluate the completeness and relevance of the list of main qualitative characteristics compiled in the theoretical part of the thesis*. The sample size in qualitative research is sufficient when data saturation is achieved (Grove and Gray, 2017; Rebar et al., 2010; Polit and Beck, 2009; Kumar, 2011). Accordingly, in order to achieve saturation of the qualitative data and taking into account the opinions of various authors (Tidikis, 2003; Dikčius, 2006; Guest et al., 2006; Augustinaitis et al., 2009; Rebar et al., 2010; Pridotkienė and Pridotkas, 2012; Bitinas, 2013; Boddy, 2016; Vasileiou et al., 2018) concerning data saturation, the expert evaluation study was aimed at interviewing at least 12 experts. The experts were selected based on their competence and experience with regard to the research question. The experts were subject to qualification requirements of both experience and professional recognition. The expert study was carried out in December 2021. 14 experts agreed to participate in the expert study. In evaluation of the completeness and relevance of the list of the main qualitative characteristics, the completeness and relevance scales presented by Lee et al. (2002) have been opted for.

2.3. Questionnaire survey methodology

The survey is aimed at accomplishing the fifth task of the empirical research. The minimum sample of the study was set. As it is pointed out by Ruževičius (2016), the error of 5-10 percent is acceptable for studies of social sciences. The lowest minimum sample required with a 5 percent error is 196 subjects, and the highest minimum sample is 397 subjects. With the error of 10 percent the number of subjects reduces to a minimum of 49, respectively. The minimum amount of responses to be collected from the respondents during the survey is 196. It is stipulated that a seven-point Likert survey scale is sufficient for social studies (Čekavičius and Murauskas, 2014), therefore, a 7-point Likert survey scale was used to create the questionnaire.

The order in which questions are presented to the respondents has effect on how respondents answer (McFarland, 1981). Accordingly, there is a risk that the collected survey data may be partially unreliable. One of the techniques that may help reduce this risk is randomized response technique (Bockenholt et al., 2009; Emily et al., 2019), therefore, following the

principles of randomized response, two survey questionnaires were created. Both questionnaires contained the same questions, but the order of the essential questions (questions 4-20) was different (see Table 2).

Table 2. The order of questions in the investor questionnaire survey

Questions of the questionnaire	Version 1 of the questionnaire (order of questions)	Version 2 of the questionnaire (order of questions)
Question 1	1	1
Question 2	2	2
Question 3	3	3
Question 4	4	19
Question 5	5	9
Question 6	6	4
Question 7	7	20
Question 8	8	14
Question 9	9	5
Question 10	10	18
Question 11	11	10
Question 12	12	8
Question 13	13	16
Question 14	14	13
Question 15	15	6
Question 16	16	15
Question 17	17	11
Question 18	18	7
Question 19	19	17
Question 20	20	12
Question 21	21	21
Question 22	22	22
Question 23	23	23
Question 24	24	24

Source: compiled by the author.

The data collected in both versions of the questionnaire were compared to identify significant differences in the responses of the respondents, indicating that the data collected could be unreliable. Accordingly, such data are not taken into account in the acceptance/rejection

of the hypotheses raised. To assess the usefulness of the information provided by qualitative characteristics for small investors, information usefulness scale developed by Phillips et al. (2014) was applied.

2.4. Reliability of the measuring instruments used in the study

The pilot study. The main investor survey questionnaire was tested during the pilot study. The pilot study was conducted in Lithuania in the first half of January 2022. The sample of the pilot study consisted of 20 respondents. Based on the answers and comments of the respondents, some statements of the questionnaire were adjusted and clarified. No significant corrections have been done to the questionnaire. Moreover, the results of the pilot study revealed that Cronbach alpha value for the scale applied was more than 0.9 (different questions did not vary much), therefore it is assumed that the questionnaire (with improvements made based on the comments collected) is suitable for conducting the main study.

Factor analysis can help clarify the relevance of the scales used to evaluate the variables. During the investor survey, data was collected from 252 respondents. The amount of the data collected is sufficient for factor analysis. Bartlett's test of sphericity was applied to test for statistically significant correlations between the variables. The KMO values obtained range between 0.710 and 0.904, therefore the data is suited for factor analysis. The information usefulness scale consists of 5 statements. In all cases (questions 4-20) they ranked within one factor. The factor explains between 78.58 and 94.82 percent of the variation, depending on the question. According to (Hair et al., 2019), in social sciences, factors that have more than 60 percent of general variations shall be considered appropriate. Since the lowest obtained percentage of the total variation exceeds 78 percent, it is assumed that the statements to be used are appropriate for evaluation of the selected variable.

Cronbach alpha coefficient which helps determine whether all the questions of the corresponding scale adequately reflect the studied phenomenon, was used as a measure to assess the internal reliability of the survey scales. This indicator is one of the most widely used reliability coefficients, and it is generally considered that a good value of the indicator is more than 0.7 (Hair et al., 2019). In all cases, the Cronbach's alpha coefficient exceeded 0.9, therefore it can be stated that the reliability of the scales used was high and the questionnaire can be considered reliable.

The influence of the order of questions on the results of the study. Levene's test and one-way ANOVA were performed. The data and the statistical significance of the analysis are presented in Table 3. Having determined that some groups are not homogeneous, the research data were not used to accept/reject the hypotheses raised.

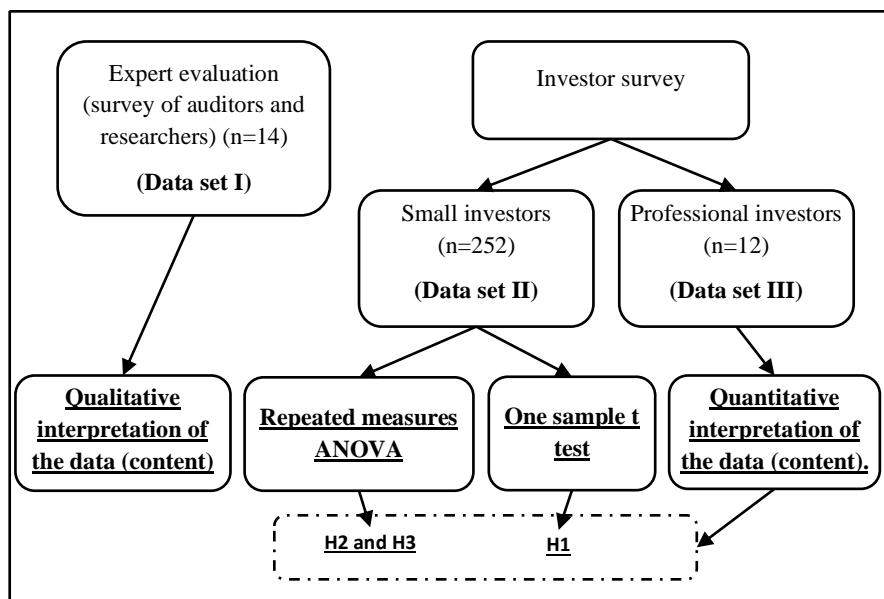
Table 3. Distribution of the investor survey groups (questionnaires with different order of questions).

Question No.	Levene			Anova		
	Statistics	Sig.	Homogeneous distribution	F	Sig.	Homogeneous distribution
4	5,598	<0,019	✘	11,324	<0,001	✘
5	0,327	<0,568	✓	10,363	<0,001	✘
6	0,051	<0,821	✓	0,052	<0,850	✓
7	5,711	<0,018	✘	4,322	<0,039	✘
8	0,014	<0,905	✓	1,659	<0,199	✓
9	0,271	<0,603	✓	0,049	<0,824	✓
10	0,047	<0,828	✓	0,262	<0,609	✓
11	0,007	<0,935	✓	1,488	<0,224	✓
12	3,126	<0,078	✓	4,070	<0,045	✘
13	3,787	<0,053	✓	0,003	<0,955	✓
14	3,302	<0,070	✓	5,063	<0,025	✘
15	3,207	<0,075	✓	3,775	<0,053	✓
16	0,816	<0,367	✓	0,350	<0,554	✓
17	0,260	<0,611	✓	0,312	<0,577	✓
18	1,167	<0,281	✓	0,059	<0,809	✓
19	3,583	<0,060	✓	0,592	<0,442	✓
20	0,003	<0,959	✓	0,276	<0,600	✓

Source: compiled by the author based on the data of the survey.

2.5. Methods of analysis of the collected research data and limitations of the study

This thesis includes both qualitative and quantitative data were collected. Moreover, the samples of the data collected vary. Consequently, various methods of data analysis were used (see Fig. 3).

Fig. 3. Survey data analysis methods (compiled by the author according to Bilevičienė and Jonušauskas, 2011; Bekešienė, 2015)

Data collected by interviewing experts and professional investors were analyzed using qualitative data interpretation method. During the main study (investor survey) phase, the data were collected from 252 small investors. In order to provide answer to H1, testing of sub-hypotheses was carried out using the T-test (criterion) for one sample. The data from the respondents were collected using a seven-point Likert scale, therefore the middle of the scale corresponding to four (4) would indicate that the relevant qualitative characteristic neither provides nor does not provide useful information. Considering the above, the data collected were compared with the average of 4. In order to provide answers to H2 and H3, sub-hypotheses testing was carried out using repeated measures of ANOVA and checking whether there were significant differences between the variables.

The scope and limitations of the research. This research provides a detailed analysis of the most important qualitative characteristics, however it is unclear what results would be obtained by detailed examination of other characteristics. There is also a possibility that the actual actions of investors in making a decision to invest could differ. An equally important limitation of the study is the temporality of the information collected.

3. RESEARCH RESULTS AND THEIR IMPLICATIONS QUALITATIVE CHARACTERISTICS LIMITING CLASSIFICATION OF THE MISSTATEMENTS OF FINANCIAL STATEMENTS AS CLEARLY TRIVIAL:

3.1. Analysis of expert evaluation data

The results obtained from the expert evaluation confirmed the completeness ($M = 4.25$) and relevance ($M = 4.32$) of the list of main qualitative characteristics. The experts also had the opportunity to suggest additional important qualitative characteristics (not included in the list). None of the interviewed experts specified any additional characteristics. Moreover, the importance of individual qualitative characteristics was evaluated during the expert evaluation.

The evaluation of eight characteristics exceeded 4 points ($M = 4$). This means the experts agreed that these characteristics should be considered by the auditor when evaluating misstatements. However, considering the large volume of the research questionnaire (and the results of the pilot study), it was decided to include 7 characteristics in the main research questionnaire.

The results ranked according to a 5-point Likert scale are presented below in Table 4.

Table 4. The results of an expert survey on the consideration of qualitative characteristics in evaluating misstatements

No.	Qualitative characteristic	Average	Standard deviation	Minimum value	Maximum value
1	Is (are) the misstatement(s) related to non-compliance with contractual obligations.	4.79	0.43	4	5
2	Do(es) the misstatement(s) mask the change of a loss-making activity to a profit-making activity or vice versa.	4.57	0.76	3	5
3	Do(es) the misstatement(s) lead to higher compensation for the management.	4.57	0.51	4	5
4	Do(es) the misstatement(s) mask unfulfilled expectations of analysts.	4.43	0.85	3	5
5	Is (are) the misstatement(s) related to illegal operations.	4.36	1.08	2	5
6	Do(es) the misstatement(s) mask changes in the financial trends.	4.29	0.83	2	5
7	Is (are) the misstatement(s) related to non-compliance with financial reporting requirements.	4.14	1.03	2	5
8	Do(es) the misstatement(s) result from subjective evaluation.	4,07	0.73	3	5
9	Is (are) the misstatement(s) related non-compliance with the legislation.	3.93	1.14	1	5
10	Is (are) the misstatement(s) related to non-compliance with the regulatory requirements.	3.93	1	2	5
11	Is (are) the misstatement(s) related to non-compliance with the environmental requirements.	3.93	1.14	2	5
12	Is (are) the misstatement(s) related to the related parties.	3.79	1,12	2	5
13	Is (are) the misstatement(s) that is currently immaterial likely to have a material effect in future periods.	3.79	1.05	1	5
14	Is (are) the misstatement(s) related to non-compliance with the General Data Protection Regulation (GDPR).	3.64	1.08	2	5
15	Is (are) the misstatement(s) related to the breaches of the company's information technology security.	3.43	1.22	1	5

Source: compiled by the author based on the data of the survey.

3.2. Analysis of data from the small investor survey

H1.1 and H1.2. As part of the research, the data on whether the audited information on unfulfilled expectations (qualitative characteristic) of analysts regarding the amount of net profit and net earnings per share would be useful for small investors in making an investment decision have been collected. It should be noted that two types of questionnaires were given to the participants involved in the research. The questionnaires contained identical questions, but the order of the questions was different. Comparison of the data collected revealed that the data obtained differed significantly in the questionnaires (see Table 3). Consequently, the hypotheses (H1.1 and H1.2) were not evaluated.

H1.3 and H1.4. Small investors were also asked whether the audited information that revenue and net profit growth trends have changed (downwards) (qualitative changes) would be useful to small investors in making investment decisions. It was determined that the data collected according to different questionnaires about the changes (downward) in the trend of net profit growth differed significantly. Consequently, the hypothesis (H1.4) was not evaluated. A one-sample t-test was performed to analyze the data on the changes (downward) of the income growth trend. The results revealed that the usefulness of the information about the change in the decline of the income growth trend ($M = 4.45$) was significantly different from the indicator indicating that the information is neither useful nor useless ($M = 4$).

H1.5 Small investors were asked whether the audited information revealing that the company incurred a loss rather than a profit (a qualitative change) would be useful to small investors in making investment decisions. The quantitative difference, by which the profit changes to loss, amounted to EUR 14,000. In quantitative terms, this amount would be classified as clearly trivial misstatements by the auditors. A one-sample t-test was performed. It was found that the usefulness of the information about the change in net profit to loss ($M = 4.83$) was significantly different from the indicator indicating that the information is neither useful nor useless ($M = 4$).

H1.6 and H2.1 and H3.1 Small investors were asked whether the audited information revealing that a company did not disclose the average number of employees required to be disclosed (qualitative misstatement) in its financial statements, resulting in a fine of EUR 14,000, EUR 200,000 or EUR 800,000, would be useful to small investors in making investment decision. The amount of EUR 14,000 corresponds to the amount of clearly trivial

misstatement (in quantitative terms), the amount of EUR 200,000 corresponds to the amount of immaterial misstatement (in quantitative terms) and the amount of EUR 800,000 corresponds to the amount of a material misstatement in quantitative terms. The collected data (based on a 7-point Likert scale) revealed that the usefulness of information was considered by small investors: when the amount of the fine was EUR 14,000 ($M = 3.41$), when the amount of the fine was EUR 200,000 ($M = 5.69$) and when the amount of the fine was EUR 800,000 ($M = 6.05$). Repeated measures ANOVA and *Post Hoc* test revealed that the usefulness of the information received by the small investors differed significantly for the pairs of these data. Since the usefulness of information when the amount of the fine was clearly trivial (14,000 EUR) from a quantitative point of view was ($M = 3.41$) and ($3.41 < 4$), the one-sample t-test was not performed and the hypothesis H1.6 was not confirmed.

H1.7 and H2.2 and H3.2. Small investors were asked whether the audited information that the company violated the net profit earning requirement set in the loan agreements by a margin of EUR 10,000, resulting in a fine of EUR 14,000, EUR 200,000 or EUR 800,000, would be useful to small investors in making investment decision. It was determined that the data collected according to different questionnaires differed significantly (see Table 3), therefore research hypotheses H1.7, H2.2 and H3.2 were not evaluated based on the data obtained.

H1.8 and H2.3 and H3.3. Small investors were also questioned whether the information that the audit revealed the company did not account for EUR 14,000, EUR 200,000 and EUR 800,000 (three different questions) of sales revenue that should be accounted for in the financial statements would be useful for small investors in making investment decision. The data collected during the survey revealed that the usefulness of the information was considered by the small investors: when the unaccounted sales revenue was EUR 14,000 ($M = 3.28$), when the unaccounted sales revenue was EUR 200,000 ($M = 5.06$) and when the unaccounted sales revenue was EUR 800,000 ($M = 5.66$). Repeated measures ANOVA and *Post Hoc* test revealed that the usefulness of the information received by the small investors differed significantly for the pairs of these data. Since the usefulness of information when the amount of the unaccounted sales revenue was clearly trivial (14,000 EUR) from a quantitative point of view was ($M = 3.28$) and ($3.28 < 4$), the one-sample t-test was not performed and the hypothesis H1.8 was not confirmed.

H1.9 and H2.4 and H3.4. Small investors were asked whether the information that the audit revealed EUR 14,000 of sales revenue was incorrectly recorded in the company's financial statements and that in case this error was corrected, the company's management would not have received a bonus of EUR 14,000, EUR 200,000 and EUR 800,000, would be useful to small investors in making investment decision. The data collected revealed that the usefulness of information was considered by small investors: when the bonus was EUR 14,000 ($M = 4.46$), when the bonus was EUR 200,000 ($M = 5.55$) and when the bonus was EUR 800,000 ($M = 5.65$). Repeated measures ANOVA and *Post Hoc* test revealed that the usefulness of the information received by the small investors differed significantly for two pairs, i.e. comparing the usefulness of the information when the size of the bonus was clearly quantitatively irrelevant ($M = 4.46$) to the utility of information when the size of the bonus was quantitatively insignificant ($M = 5.55$) or quantitatively significant ($M = 5.65$). Collation of information usefulness between pairs when the size of the bonus was significant and insignificant revealed no significant difference ($p = 0.112$), thus accepting $H2.4_0$ (null hypothesis) and rejecting hypothesis $H2.4$. A one-sample t-test was performed to test whether the unaccounted income resulting in a clearly trivial misstatement of EUR 14,000 (in quantitative terms) would provide useful information for retail investors. The results revealed that the usefulness of the information ($M = 4.46$) was significantly different from the indicator that the information is neither useful nor useless ($M = 4$).

Twelve professional investors provided replies to questions of the survey. Questions identical to those used in interviewing small investors were asked. It is noteworthy that the survey of professional investors did not ask them to assess whether the information would be useful to them, but rather asked them to assess whether the information would be useful to small investors. Since the average results of the replies to all other questions were also higher than ($M = 4.92$), it can be stated that the evaluation of professional investors would provide useful information for small investors in all situations presented in the study. The data obtained by interviewing professional investors logically confirms the final results (hypotheses confirmed) of the research by interviewing small investors.

A summary of the hypotheses confirmed, not confirmed and not evaluated is presented in Table 5.

Table 5. Summary of research hypotheses

No.	Hypothesis	Result
H1.	<i>There are qualitative characteristics of misstatements in the financial statements, inherent to clearly trivial (in quantitative terms) misstatements are more likely provide useful information to small investors rather than not to provide.</i>	Confirmed
H1.1.	<i>Qualitative characteristics of clearly trivial (in quantitative terms) misstatement of financial statements, <u>revealing unfulfilled expectations of the analysts on net earnings per share</u>, is more likely provide useful information to small investors rather than not to provide.</i>	Not evaluated*
H1.2.	<i>Qualitative characteristics of clearly trivial (in quantitative terms) misstatement of financial statements, <u>revealing unfulfilled expectations of the analysts on the amount of net profit</u>, is more likely provide useful information to small investors rather than not to provide.</i>	Not evaluated *
H1.3.	<i>Qualitative characteristics of clearly trivial (in quantitative terms) misstatement of financial statements, <u>revealing the downward change in revenue growth trend</u>, is more likely provide useful information to small investors rather than not to provide.</i>	Confirmed
H1.4.	<i>Qualitative characteristics of clearly trivial (in quantitative terms) misstatement of financial statements, <u>revealing the change (downward) in the net profit growth trend</u>, is more likely provide useful information to small investors rather than not to provide.</i>	Not evaluated *
H1.5.	<i>Qualitative characteristics of clearly trivial (in quantitative terms) misstatement of financial statements, <u>revealing the change in net profit into loss</u>, is more likely provide useful information to small investors rather than not to provide.</i>	Confirmed
H1.6	<i>Qualitative misstatement of financial statements (<u>the average number of employees required to be disclosed is not disclosed in the financial statements</u>) along with the clearly trivial (in quantitative terms) financial effects of the misstatement is more likely provide useful information to small investors rather than not to provide.</i>	Not confirmed
H1.7	<i>Qualitative misstatement of financial statements (<u>the requirement of the amount of net profit established in loan agreements is violated</u>) along with the clearly trivial (in quantitative terms) financial effects of the misstatement is more likely provide useful information to small investors rather than not to provide.</i>	Not evaluated *
H1.8	<i>Qualitative misstatement of financial statements (<u>unaccounted sales revenue</u>) along with the clearly trivial (in quantitative terms) financial effects of the misstatement is more likely provide useful information to small investors rather than not to provide.</i>	Not confirmed
H1.9	<i>Qualitative misstatement of financial statements (<u>misreported earnings leading to management bonus</u>) along with the clearly trivial (in quantitative terms) financial effects of the misstatement is</i>	Confirmed

No.	Hypothesis	Result
	<i>more likely provide useful information to small investors rather than not to provide.</i>	
H2.	<i>The greater the financial effects (in quantitative terms) of a qualitative misstatement of financial statements, the more useful information will be provided to small investors by the qualitative misstatement together with the resulting financial effects.</i>	Not confirmed
H2.1.	<i>The greater the financial effects (in quantitative terms) of a qualitative misstatement of financial statements (<u>the average number of employees required to be disclosed is not disclosed in the financial statements</u>) the more useful information will be provided to small investors by the qualitative misstatement together with the resulting financial effects.</i>	Confirmed
H2.2.	<i>The greater the financial effects (in quantitative terms) of a qualitative misstatement of financial statements (<u>the requirement of the amount of net profit established in loan agreements is violated</u>) the more useful information will be provided to small investors by the qualitative misstatement together with the resulting financial effects.</i>	Not evaluated *
H2.3.	<i>The greater the financial effects (in quantitative terms) of a qualitative misstatement of financial statements (<u>unaccounted sales</u>) the more useful information will be provided to small investors by the qualitative misstatement together with the resulting financial effects</i>	Confirmed
H2.4.	<i>The greater the financial effects (in quantitative terms) of a qualitative misstatement of financial statements (<u>misreported earnings leading to management bonus</u>) the more useful information will be provided to small investors by the qualitative misstatement together with the resulting financial effects.</i>	Not confirmed
H3.	<i>The size of the financial consequences caused by the qualitative misstatement of financial statements has a positive impact on the usefulness of information perceived by small investors from qualitative misstatement together with the resulting financial consequences.</i>	Confirmed
H3.1.	<i>The size of the financial consequences caused by the qualitative misstatement of financial statements (<u>the average number of employees required to be disclosed is not disclosed in the financial statements</u>) (in quantitative terms) has a positive impact on the usefulness of information perceived by small investors from qualitative misstatement together with the resulting financial consequences.</i>	Confirmed
H3.2.	<i>The size of the financial consequences caused by the qualitative misstatement of financial statements (<u>the requirement of the amount of net profit established in loan agreements is violated</u>) (in quantitative terms) has a positive impact on the usefulness of information perceived by small investors from qualitative misstatement together with the resulting financial consequences.</i>	Not evaluated*
H3.3.	<i>The size of the financial consequences caused by the qualitative misstatement of financial statements (<u>unaccounted sales revenue</u>) (in quantitative terms) has a positive impact on the usefulness of</i>	Confirmed

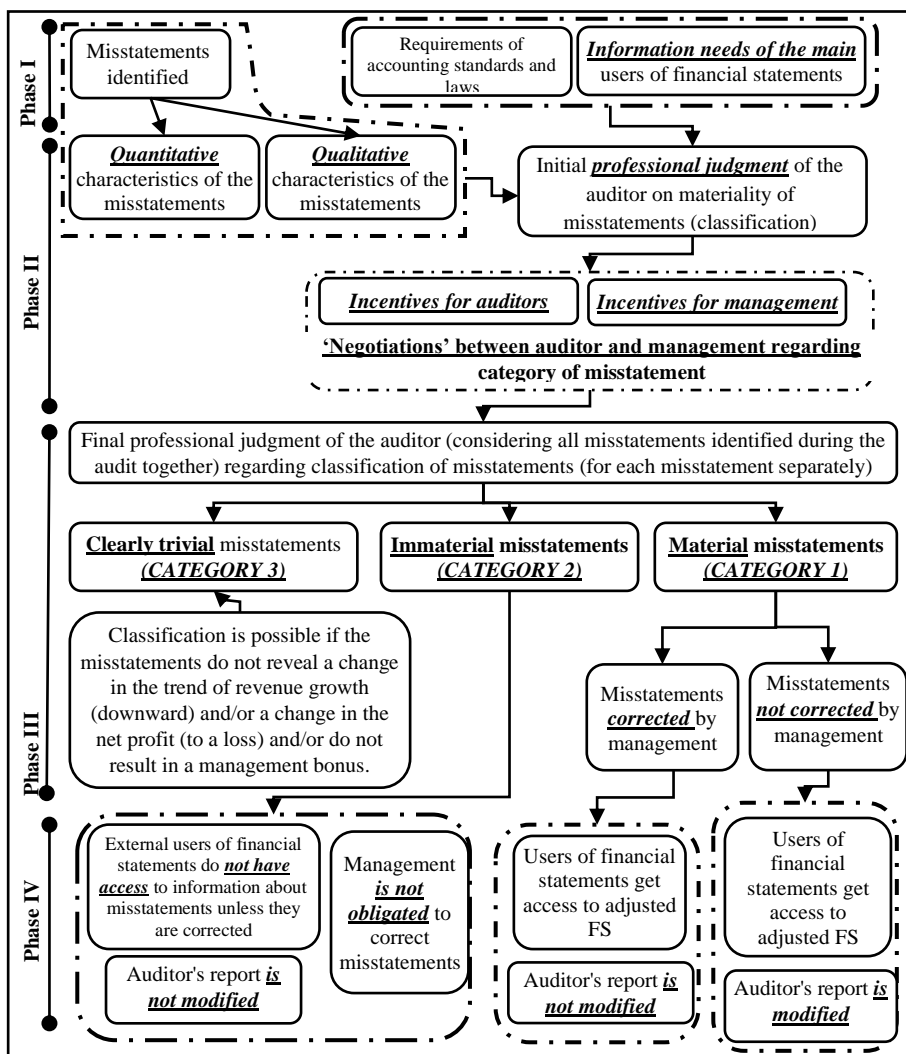
No.	Hypothesis	Result
	<i>information perceived by small investors from qualitative misstatement together with the resulting financial consequences.</i>	
H3.4.	<i>The size of the financial consequences caused by the qualitative misstatement of financial statements (<u>misreported earnings leading to management bonus</u>) (in quantitative terms) has a positive impact on the usefulness of information perceived by small investors from qualitative misstatement together with the resulting financial consequences.</i>	Confirmed
* The hypotheses not evaluated due to probable unreliability of the data (bias, fatigue of respondents, their knowledge learned when answering initial questions of the questionnaire, etc.)		

Source: compiled by the author in accordance with the data collected during the research.

3.3. Implications of research results on the materiality evaluation process

It is worth starting with the fact that until now there was no unanimity among the researchers whether quantitatively small misstatements are important and worthy of audit resources. The research carried out in this thesis assists in answering this question. There are at least three qualitative characteristics when even clearly trivial misstatements (in quantitative terms) are more likely to provide useful information to small investors rather than not to provide. The classic approach to clearly trivial misstatements does not require the accumulation of such misstatements. However, if qualitative characteristics can provide useful information to users of financial statements, then they can also impact the economic decisions made by the users. For this reason, all misstatements identified during the audit should be accumulated, regardless of their quantitative size.

Accordingly, the results of the research allow updating the classic process of evaluating the materiality of misstatements by supplementing it with identified specific qualitative characteristics and the accumulation of clearly trivial misstatements (see Fig. 4).

Fig. 4. Conservative process of evaluating materiality of misstatements (compiled by the author on the basis of research results, IASB, 2017; Asare et al., 2019a; Keune and Johnstone, 2012; Commerford et al., 2018; Lakis, 2017)

This process provides for the accumulation and consideration of all misstatements in the final phase of the audit. This lowers the risk that the misstatements classified as clearly trivial misstatements in the auditor's initial judgement will remain unassessed at the final phase of the audit, where the misstatements could be recognized as material. Until now there has been no research-based process that includes limitations on classification of

misstatements as clearly trivial. A conservative process of evaluating materiality of misstatements, based on the analysis of the scientific literature and the data collected during the research, shall fill this gap.

CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS

1. The analysis of the research with regard to the topic of the thesis revealed that little is still known about the materiality of certain qualitative characteristics. Auditors, in turn, still focus on the application of quantitative characteristics, while qualitative characteristics are not applied in a consistent manner. As the previous research was mainly focused on the analysis of auditors, there was a lack of scientific knowledge about the needs of users of financial statements. Additionally, another shortcoming of the past research has been distinguished. Most researchers have focused on the study of material misstatements giving very little attention to clearly trivial misstatements. The statements of various researchers that both the qualitative characteristics and the attitude of investors, as well as clearly trivial misstatements should be further examined in the research community, confirmed the relevance and scientific novelty of the topic studied in the thesis.
2. Accordingly, the topic examined in this thesis, the empirical research conducted and its results both directly and indirectly responded to the call of the international research community to pay more attention to the qualitative characteristics of misstatements in future research, especially for users of financial statements. The research conducted not only expanded scientific knowledge about qualitative characteristics, but expanded the knowledge by studying specifically the users of financial statements, which were and still are proposed to be studied by various researchers around the world, including Choudhary et al. (2021), DeZoort et al. (2019), Messier and Schmidt (2018), Baldacchino and Taboneb (2017), Moroney and Trotman (2016), Pinsker et al. (2009).
3. The research carried out in this thesis is the first research both in Lithuania and in the world, which not only identified the most important qualitative characteristics, but also investigated the informational benefits they provide to small investors (in quantitative terms) together with clearly trivial misstatements. To date the researchers have focused on analyzing whether qualitative characteristics are applied by auditors, but there have been no studies analyzing qualitative characteristics in the context of clearly trivial misstatements.

4. Collation of categories of material, immaterial and clearly trivial misstatements and a systematic assessment of the materiality of misstatements carried out in the thesis made it possible to justify the importance of correct classification of the misstatements identified in financial statements to clearly trivial misstatements.
5. Analysis of the content of scientific literature revealed that the application of qualitative characteristics is extremely relevant in determining the importance of clearly trivial or immaterial misstatements identified by the auditor from a quantitative point of view, but the application still remains problematic. Based on the analysis, the essential problems leading to inappropriate and incomplete application of qualitative characteristics in the audit process were identified and structured:
  - bias of auditors;
  - bias of the management of the audited company;
  - lack of attention from the auditors to the information needs of the users;
  - unequal information needs of different groups of information users;
  - difficult measurement of qualitative characteristics;
  - lack of identification and standardization of the list of the main qualitative characteristics;
  - different importance of qualitative characteristics and changes in the importance over time;
  - lack of auditors' professional experience.
6. Identification and evaluation of the groups of users of financial statements referred to in the literature led to classification of these groups to external, internal and public authority users. The analysis also made it possible to expand the modern classification and distinguish active investors (small shareholders), who are the main users of financial statements, from the primary users of financial statements. This extends the current scientific understanding of the most important users of financial statements. To date there was no fundamental classification of small and professional investors.

7. Literature analysis and expert study allowed identification and structuring of the main qualitative characteristics. The expert study also allowed to rank the main qualitative characteristics in order of importance.
8. Based on the results of the empirical research, qualitative characteristics of misstatements in the financial statements limiting classification of misstatements to the category of clearly trivial misstatements were identified. These are the following qualitative characteristics: **(1) revealing a change (decrease) in the income growth trend; (2) revealing a change (loss) in the net income and (3) misreported earnings leading to management bonus.** Misstatements characterized by these characteristics should not be classified as clearly trivial as they provide useful information to small investors
9. The results of the study also confirmed (H1) that there are qualitative characteristics of misstatements in the financial statements, inherent to clearly trivial (in quantitative terms) misstatements which are more likely provide useful information to small investors rather than not to provide. This is an important outcome to the research community, as it confirms for the first time that qualitative characteristics must be studied and evaluated not only in the context of material and immaterial misstatements (in quantitative terms), but also that qualitative characteristics of the misstatements are of equal importance in the context of clearly trivial misstatements as well.
10. On the basis of the literature and the results of the conducted empirical research, a conservative process of evaluating the materiality of misstatements has been established. Based on the confirmed first research hypothesis (H1), this process provides for the accumulation of all identified misstatements, regardless of whether the misstatements are classified as material, immaterial or clearly trivial during the initial evaluation.
11. It is noteworthy, that the first research hypothesis (H1) was confirmed, justifying the need for accumulation of clearly trivial misstatements identified during the audit. The modern concept of financial auditing does not require the auditor to accumulate clearly trivial misstatements, but

this study demonstrates the usefulness of even clearly trivial misstatements (quantitatively) with certain qualitative characteristics to small investors, indicating that the current concept is flawed. The existing gap can be reduced by requiring auditors to accumulate all identified misstatements, including those that are clearly trivial (for example, by applying an established process of evaluation of materiality for inventory misstatements). This would ensure a more comprehensive consideration of all identified misstatements at the end of the audit, both collectively and individually, without substantially increasing audit costs.

12. As a result of the qualitative characteristics analyzed, ***hypothesis (H3)*** stating that the size of the financial consequences caused by the qualitative misstatement of financial statements (in quantitative terms) has a positive impact on the usefulness of information perceived by small investors from qualitative misstatement together with the resulting financial consequences, ***was confirmed***. On the other hand, directional hypothesis (H2) stating that the greater the financial effects (in quantitative terms) of a qualitative misstatement of financial statements, the more useful information will be provided to small investors by the qualitative misstatement together with the resulting financial effects, was not confirmed. This reveals that while the potential financial effects provide useful information, there is a limit to the benefit of the resulting information that does not increase even as financial effects continue to increase.

Suggestions and recommendations:

1. On the basis of the research results obtained, it can be stated that ***auditors should accumulate all identified misstatements when auditing financial statements***. The International Standard on Auditing 450 "Evaluation of Misstatements Identified During the Audit" could be improved by providing for accumulation of all misstatements identified. This would help improve the quality of audit and reduce the risk that misstatements important to users of financial statements are not collected by auditors and, accordingly, their impact is taken into account.
2. Since there are qualitative characteristics of misstatements of financial statements that are inherent to clearly trivial (in quantitative terms)

misstatements which are likely to provide useful information to retail investors, it would be appropriate to update the International Standard on Auditing 450 "Evaluation of Misstatements Identified During the Audit" by providing for the mandatory application of the main qualitative characteristics and leave the possibility for the auditor to freely apply other qualitative characteristics according to his/her professional judgment.

3. Based on the results of the study that even quantitatively small misstatements provide useful information to small investors, it is recommended for the auditors to consider application of lower thresholds when determining the materiality of the financial statements as a whole, the operating materiality and the limit of clearly trivial misstatements.
4. The conservative process of evaluating the materiality of misstatements established can be applied in the practice by auditors, ensuring the accumulation of all misstatements and taking into account qualitative characteristics limiting the classification of misstatements as clearly trivial confirmed by the research.
5. When deciding on the materiality of the misstatements identified, auditors should take into account the main and the primary users of financial statements.
6. The research can be further developed in the above directions. In particular, researchers could explore other qualitative characteristics that were not covered by the research of the thesis. Secondly, both previous scientific research and the empirical research conducted in this thesis reveal that the limits of quantitative materiality applied by auditors are likely to be higher than the users of financial statements would expect, therefore future research should continue to focus on the expectations of users, limits of materiality applied by the auditor and finding the balance of audit effectiveness. Thirdly, an area that requires as much attention from scientists is the category of clearly trivial misstatements. This is an area that is extremely under-researched but full of problematic aspects. Researchers could expand the research knowledge by analyzing whether

the category of clearly trivial misstatements is being abused for profitability of audit.

SHORT INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Personal Information:

Name   Audrius Masiulevičius.

Nationality   Lithuanian.

Education:

From 2017   PhD student in Management, Vilnius University.

2013-2014   Master's degree in Accounting and Audit, Vilnius University.

2009-2013   Bachelor's degree in Management and Business Administration, Vilnius University.

Acquired professional qualifications:

- Certified auditor in the Republic of Lithuania.
- Certified Professional Accountant.
- Certified (1) Business valuer (2) Real estate valuer (3) Movable property valuer.
- ACCA Advanced Diploma in Accounting and Business.

Memberships:

- Member of Association of Financial Analysts.
- Member of Association of Investors.

PUBLIKACIJŲ SĄRAŠAS

Straipsniai recenzuojamuose ir tęstiniuose periodiniuose mokslo leidiniuose:

1. Lakis, V., Masiulevičius, A. (2017). Acceptable audit materiality for users of financial statements. *Vadyba / Journal of Management*, 2(31), 117-125. ISSN 1648-7974.
2. Lakis, V., Masiulevičius, A. (2018). RACHUNKOWOŚĆ KREATYWNA: STRATEGIE POZYTYWNE I NEGATYWNE. *Przedsiębiorstwo & Finanse*, 2(21), 39-54. ISSN 2084-1361.
3. Masiulevičius, A., Lakis, V. (2018). Differentiation of performance materiality in audit based on business needs, *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 6(1), 115–124. Prieiga per internetą: [http://doi.org/10.9770/jesi.2018.6.1\(9\)](http://doi.org/10.9770/jesi.2018.6.1(9))
4. Masiulevičius A. (2022). Identification of key qualitative characteristics used to assess the significance of misstatements identified in the financial statements. *Buhalterinės apskaitos teorija ir praktika*, (25), p. 2. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.15388/batp.2022.41>
5. Masiulevičius, A., Lakis, V. (2022). Application of Qualitative Characteristics to Evaluate Misstatements in Financial Statements: Evidence from Factual Audit Data. *Ekonomika*, priimtas spausdinimui.

Pranešimai tarptautinėse mokslinėse konferencijose:

1. Lakis, V., Masiulevičius, A. (2017). Acceptable audit materiality for users of financial statements. *12th International Scientific – Methodical Conference SUSTAINABLE REGIONAL DEVELOPMENT: ECONOMICAL, MANAGEMENT AND TECHNOLOGICAL POSSIBILITIES*, 2017 m. spalio 27-28 d., Lietuva.
2. Masiulevičius, A., Lakis, V. (2018). Differentiation of performance materiality in audit based on business needs. *International Scientific Conference ACCOUNTING, AUDIT, ANALYSIS: SCIENCE AND STUDIES RETROSPECTIVE AND PERSPECTIVE*, 2018 m. vasario 8-9 d., Lietuva.

3. Masiulevičius, A., Lakis, V. (2021). Application of Qualitative Characteristics to Evaluate Misstatements in Financial Statements: Evidence from Factual Audit Data. *International Scientific Conference ACCOUNTING, AUDIT, ANALYSIS: TRANSFORMATION OF SCIENCE AND BUSINESS IN NEW ECONOMIC REALITY*. 2021 m. lapkričio 25-26 d., Lietuva.

UŽRAŠAMS

UŽRAŠAMS

Vilniaus universiteto leidykla
Saulėtekio al. 9, III rūmai, LT-10222 Vilnius
El. p. info@leidykla.vu.lt, www.leidykla.vu.lt
bookshop.vu.lt, journals.vu.lt
Tiražas 12 egz.